Марко Бабац

ЈОВАН ШАРИЋ

(1836-1905)

Свештеник, књижевник, новинар и пјесник на Приморју

Београд

2008

1.

РАЗЛОГ

"Узми ово и види шта је", рекла је мама Дара док смо пре две године (1984) заједно прегледали хрпе несређених папира, докумената, војних географских карата и скица покојног оца; и одмах додала: "Ово је тата писао о свом деди Шарићу". Предала ми је једну неугледну црну пластичну актенташну, чији је облик био модеран далеких и сиромашних педестих година; без икаквих украса – на горњем делу две пластичне дршке и патент затварач. Код куће сам је отворио без неког нарочитог интересовања. У једној црвеној коверти било је неколико старих фотографија рађених на картону и сада већ скоро сасвим избледелих.

Запазио сам једну фотографију, очигледно репродукцију много старијег оригинала, средовечног човека у свештеничкој мантији, проседе косе, браде и бркова. На полеђини је писало да је то Јован Шарић. Онизак и стамен, Шарић стоји поред малог стола прекривеног шареним столњаком. Левом руком ослања се на дрвени резбарени штап који је по начину како је употребљен и како изгледа, вероватно знак достојанства његовог власника. Десном руком свешеник се ослања на усправљену дебелу књигу са страницама окренутим према посматрачу, како се не би могао прочитати натпис на корицама. Тиме је намерно истакнута књига као симбол писмености, просвете, знања. Прсти леже преко књиге

очигледно световног садржаја, лежерно раширени као да су тренутак раније изронили из страница које је човек са фотографије пажљиво читао. Одмах сам осетио да ово, више интелигентно него продуховљено лице жели посматрачу нешто да саопшти. Очигледно да је свештеник на фотографији више желео да о њему добијемо слику достојанственог човека који се бави, пре свега, књигом и да то што ради сматра прилично важним.

Сл. 1. Јован Шарић (1836-1905), свештеник, народни учитељ, књижевник, новинар и пјесник на Приморју

Тог тренутка сетио сам се да ми је отац пре више од двадесет година причао да је његов деда свештеник Јован Шарић живео неко време у Србији и да је у Свилајнцу издавао локални лист "Ресавски поштоноша". Одједном сам се заинтересовао за овог човека који је, очигледно мој прадеда, и који већ на самом почетку

разгледања садржаја очеве актенташне шаље авербалну поруку која ме изненађује и буди радозналост. Рука спуштена преко књиге јасно је говорила о сложености овог човека који из даљине свог времена има храбрости да пажњу посматрача слике уклони са свештеничке мантије.

У ташни је било неколико очевих писама и одговора мени непознатих људи, затим, два, очевом руком преписана писма Јована Шарића Краљевској Академији Наука и Јовану Цвијићу управнику Географског завода у Београду, и најзад, у два примерка очев куцани текст монографије о Јовану Шарићу на 24 странице. На дну ташне било је неколико празних некад белих листова хартије и неколико више пута коришћених листова индиго папира. (Хартију и индиго оставио сам у ташни, где још увек леже.)

Чекало ме је још једно изненађење! Шта је то Шарић радио за Српску Академију Наука и Јована Цвијића? Какав је то текст чувене народне песме "Хасан-агиница", који Шарић шаље из Далмације у Београд? О томе нисам ништа знао. Отац нам није причао. А можда и јесте, али га нисмо слушали!?

Брзо сам прочитао очев рукопис. Потврдило се оно што сам са зебњом претпостављао. У очевом тексту било је више питања него одговора. Срећом, драгоцени извори за даље трагање били су наведени: Историјски архив у Задру, Архив Србије у Београду, Народна библиотека Србије у Београду, Српска Патријаршија у Београду, Универзитетска библиотека у Београду, Библиотека у Свилајнцу, Манастир Крка у Далмацији и Савина у Црној Гори.

У нашој породици ништа се од Јована Шарића, или о њему, није сачувало – ни једна страница од пет књига (!) које је написао,

ни један ред из многобројних есеја, чланака и дописа у неколико листова и часописа (!), ни један лични предмет. Само једна репродукција његове фотографије, и несигурно сећање очеве мајке Милице, кћери Јована Шарића, коју сам као дечак од десетак година упознао као уморну старицу, када је после завршетка рата (1945-46) дошла из Сиска (Хрватске) у Београд својим синовима Николи и Павлу.

Сл. 2. Бака Милица Бабац, најстарија кћерка Јована Шарића, са синовима Николом (лево) и Павлом (иза ње), пријом Кајом-Катарином и њеном кћерком Олгом, Николином супругом (десно). Поред оца Павла стоји његова кћерка Биљана (фотографија је снимљена 1955. год.).

Бака Милица била је невероватно блага и скромна жена. Уживала је у ћутању и гледању свих нас, а нарочито својих синова. На лицу би јој тада треперио осмех задовољства и поноса. Из Хрватске је дошла у Београд са једном овећом платненом путном торбом у рукама. Потрчао сам јој у сусрет преко Каленићеве пијаце и угледао је негде у Његошевој улици... Понео сам торбу...

Не рачунајући многобројна сељакања бака Милице, као детета по Србији, Црној Гори и Далмацији, ово је било трећи пут да се

бака Милица, као мајка и бака, пресељава носећи са собом само најнужније ствари. Први пут било је када је читава породица са четворо деце (међу којима је био и мој отац Павле), из Задра прешла у Шибеник након италијанске окупације 1918. године и трагичне погибије сина Јове, ученика V разреда гимназије. Други пут, када је за време Другог светског рата из Шибеника, после деда Маркове смрти, сама, преплашена, изгладнела и промрзла, отишла у Сисак (1944) код Лепе (најстарије сестре моје мајке Даре), удате за високог домобранског часника Јосипа-Јоцу Алексића. У њиховом костољубивом дому бака Милица је нашла сигурно и топло уточиште и тако преживела усташке погроме Срба у Хрватској. Најзад, трећи пут, када је као избеглица из Хрватске дошла у Србију у којој се и родила. Да ли је при таквим драматичним селидбама у њеним путним торбама било места и за успомене на оца Јована Шарића?

Одговор сам нашао у првом очевом писму које је сачувано у црној пластичној ташни, у којем говори о разлозима интересовања за свог деду. Писмо је упућено у Дрниш, 10. јула 1959. године, доктору Константину Доброти.

Поштовани Госп. Докторе,

Немојте се изненадити што се обраћам непознат, непосредно Вама. Упутио ме Ваш пријатељ Начелник Архива Српске Академије Наука у Београду, када сам у потрази за радовима нашег деде Јована Шарића свештеника рођеног у Дрнишу, наишао на њега.

Рекао ми је да је скоро Вама слао један број Београдског листа "ОТАЏБИНА", са описом Скрадина на 16 страна, кога је написао мој дед Шарић Јован. Ја сам прикупио доста грађе о Шарићу Јовану, а видим да се и Ви тиме бавите, па бих Вас замолио да ме обавестите у коме циљу Вама ти подаци требају и да ли код Вас у Скрадину има неких података о његовом раду.

Мене то интересира из породичних разлога. Ја настојим, ето можда касно, да прикупим и објавим радове мога деде, из обзира према још живој мајци Милици Шарић, удатој Бабац, рођеној кћери Јована Шарића.

Мајка ме је молила да за живота обавим ту свету дужност у чему надам се де ћу успети.

За то Вас најљубазније молим да ми пошаљете нешто од материјала кога сте Ви прикупили, или да ми јавите коме би се могао обратити и да ли уопште нешто има код Вас у Скрадину.

Није ми јасно зашто стално у неким писмима које је слао Академији наука помиње често поочима Милана Милићевића у Београду?

Да ли је Вама познато да је у Задру излазио лист "КАРАЏИЋ" и да је у томе листу Шарић објавио јануара 1899 године у броју 7-8 нашу народну песму ХАСАНАГИНИЦУ?

Захваљујући се унапред на Вашој доброти, молим за извињење што сам се на овај начин обратио Вама, али се надам да ћете имати у виду циљ ове моје молбе, па Вам се унапред захваљујем још једном на жељно очекујућем одговору.

С поштовањем, унук Јована Шарића

Бабац Павле, Београд
Каленићева 6.

Одмах сам приметио да је отац Павле у писму несвесно направио две грешке. Његов деда Јован није се родио у Дрнишу него у Скрадину, што је сигурно морао знати. Другу грешку је направио са адресом др Доброте. У писму наводи право одредиште када пита: "да ли уопште нешто има код Вас у Скрадину", али, ипак, писмо шаље у Дрниш!

И у осталим писмима која је отац почео да пише појединим лицима или установама, увек је наглашавао да трага за дедом Шарићем због поштовања према својој мајци која је желела да се име и дело Јована Шарића не забораве. Бака Милица је само у свом сећању чувала ову занимљиву личност, осећала је да је дело њеног оца вредно за нашу породицу. Није познато да ли је била свесна његовог доприноса култури српског народа у Србији и Далмацији. Она је само упорно желела да се име и дело њеног оца не забораве у породици. У честим разговорима са синовима Николом и Павлом, упућивала их је на још живе сведоке и могуће изворе података.

У очевом писму др Константину Доброти није сасвим јасно да ли је на себе примио обавезу да за мајчиног или свог живота "обави ту свету дужност". Али, то и није толико битно. Бака Милица ће умрети већ у септембру исте године када је послато прво писмо, а отац ће своје истраживање завршити тек 1973. године, у 67. години живота.

Када сам рукопис прочитао до краја, зачудио сам се зашто је отац свој рад посветио, пре свега, својој мајци и успомени на самог Шарића, а не својој деци, кћерци Биљани (1949) и синовима Душану (1936) и мени (1935). Да ли га је тада обесхрабрила наша младалачка површност и незаинтересованост за такве ствари, или је, по природи изузетно скроман и ненаметљив, више волео да никоме не смета и не намеће своја мала открића.

Десило се да му мајка Милица није дочекала крај рада који је, значи, завршен са закашњењем, и остао без свог првог читаоца. Рукопис је, овако окренут прошлости, изгубио сврху и нестао у црној ташни. Сада ми је, наравно, жао што дело није било намењено мени, мојој сестри и брату. А можда ипак јесте!

Скромоно и ненаметљиво, као и отац, оно је, у ствари, само стрпљиво чекало у црној ташни коју сам коначно отворио за мог сина Душана и децу моје сестре Биљане – Ану и Бориса, и брата Душана – Павла и Александра. Данас са задовољством и поносом додајем – отворио сам је и за моје унуке Вукашина и Растка, и Душанове унуке Соњу и Нину.

Сл. 3. Чукун-чукунуци Јована Шарића, Вукашин и Растко Бабац, моји унуци са рукописом у црној пластичној ташни свога прадеде Павла

Усмеравам време према будућности, ма колико нова младост била исто тако површна и незаинтересована. Бришем границу прошлости; откривам нашег претка, прадеду и чукундеду, занимљивог и за оно време образованог човека који је животом и оним што ће написати и урадити, заслужио да га не заборавимо. Уосталом, кроз наше вене струје капљице његове крви.

2.

ВРЕМЕ

Ваљда нема на свијету земље, у којој је интолеранција наспрам православне вјере тако велика, као у Далмацији. Не смију давати јавнога израза тој интолеранцији само с тога, што постоје државни темељни закони, који јамче слободу православне вјере у Далмацији, иначе би поступали против те вјере, као што су прије издања тих закона поступали. И ту интолеранцију дотични старају се систематски да подражавају у овој земљи, приказујући православну цркву, као неку јеретичку вјерску задругу, која се силом наметнула у Далмацији.

Вјерска интолеранција ма како је хтјели правдати латински богослови, у самој ствари није него мржња према иновјерницима и плод је вјерског фанатизма који потиче из мрачњаштва и незнања...

...Код нас у Далмацији ова је интолеранција почела још од оног доба, кад је романизам савладао православну цркву, и кад на спљетском сабору 1059. године, прогласише св. Методија Словенског за јеретика. То се традиционално потхрањивало у Далмацији све до XVIII вијека...

Ови наводи из предговора књиге "Павославна Далмација" (Историјски преглед), др Никодима Милаша, Епископа Далматинско-истарског, објављене 1901. године, једноставним и јасним речима снажно обележавају једно тешко време и горку судбину православних Срба у Далмацији.

Само истина има тако непосредан и страшан звук.

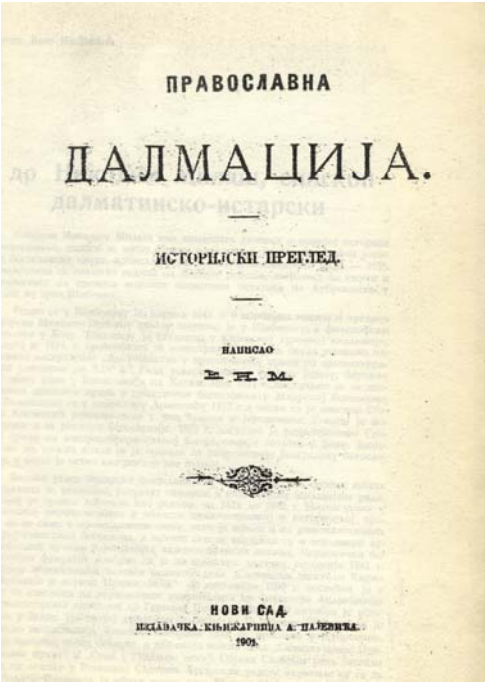

ПРАВОСЛАВНА

ДАЛМАЦИЈА.

ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД.

НАПИСАО

Н. М.

НОВИ САД.

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА А. ПАЈЕВИЋА.

1905.

Сл. 4. Др Никодим Милаш, епископ Далматинско-истарски (1845-1915), и поткорице књиге "Православна Далмација"

Задарски архибискуп Змајевић у свом "Огледалу истине" (1721), у форми учења за далматинске римокатолике, већ раније је изложио суштину односа према православној цркви у Далмацији:

U Dalmaciji nije bila nikada tolerirana shizmatička grčka vjera. Kad dođoše u XVI vjeku u Dalmaciju grčki stratioti, oni su bili odmah potčinjeni duhovnoj vlasti latinskih biskupa, i dopušteno im je bilo samo da vrše bogosluženje po grčkom obredu, te su tako živjeli u Dalmaciji kao grčko-sjedinjeni sve do pada Mletačke Republike, kada se opet trgoše od rimske crkve i pretvoriše u shizmatike.

U isto vrijeme došli su u Dalmaciju iz Turskih provincija i Srbi. Ovi Srbi, koji su bili ne samo shizmatici, nego i jeretici, nijesu se htjeli dobrovoljno pokoriti vlasti latinskih biskupa, i mletački senat morao ih je silom na to prinuditi i smatrao ih je za grčko-sjedinjene. Odmetnuše se oni od rimske crkve, kad je prestala mletačka vlada u Dalmaciji.

Od tog odmetničkog naroda i njegove crkve mora se kloniti svaki pravi sin rimske crkve i izbjegavati svako općenje.

Да би некако сакрио за њега непријатну истину да је православна вера у Далмацији била једина све до друге половине Деветог века, и да су православни становници у приморским градовима и на далматинским острвима били углавном православни Грци, а касније, нарочито после Косовске битке (1389), у XIV, XV i XVI веку, да су постојале читаве колиније Срба, Змајевић је морао измислити иноплеменике, јеретике и бунџије, како би се православни с правом могли потчињавати сили власти, а прави синови римске цркве имали благослов да се клоне одметничког народа и избегавају "свако опћење с њим". Овакво Змајевићево учење постало је, нажалост, образац за све западне писце који су писали о прошлости православне цркве у Далмацији.

У XIV веку основана су три српска манастира у Далмацији: Крупа (1317), Крка (1350) и Драговић (1395), који су већ од тог времена духовна средишта, културна стецишта и национална зборишта српског народа.

Сл. 5. Манастир Крупа

Манастир Крупа испод кршевитог Велебита, на месту улива реке Крупе у Зрмању, у време српског краља Милутина основали су калуђери из Босне, из истоименог манастира који се налазио на ушћу реке Крупе у Врбас.

Манастир Крку основао је калуђер Рувим, а ктитор је била Јелена, сестра цара Душана и удовица бана Младена II Шубића.

Манастир Драговић подигли су православни Срби са својим калуђерима, који су после Косовске битке избегли из Србије и Босне у далматинске крајеве.

Од XVI века, када су коначно ојачала српска насеља у Далмацији, Пећка патријаршија је поверила добробосанском митрополиту на управу ове просторе. Када је 1718. године цела Далмација пала под млетачку управу, Србима је наметнута власт која је прихватила унију са Римокатоличком црквом. Срби нису хтели да признају унијатског архиепископа и захтевали су архијереја из свога рода и своје свете Цркве – Пећке патријаршије.

Католичка вера била је државна вера и вера власти за све народе који су били под млетачком окупацијом. Појавом Лутера и Калвина, милиони хришћана отуђили су се од власти папе, а постојала је и реална опасност да и православна црква привуче у своје редове велики број католика.

Бројне прокламације власти о равноправности вера биле су само формалне. Изгубити вернике, за католичку цркву било је исто што и изгубити царство. Зато је уз подршку католичких свештеника власт безобзирно прогонила православну веру. Ваљда

нема у свету примера који је сличан тако масовном тужакању властима за "поданичко неверство" православља у Далмацији.

Ускраћујући православном свештенству и верску и грађанску слободу, власт је православне цркве насилно "опремила" латинским олтарима. У шибенској и задарској православној цркви био је наметнут латински олтар, док је католичка миса намерно обављана у исто време кад и православна литургија.

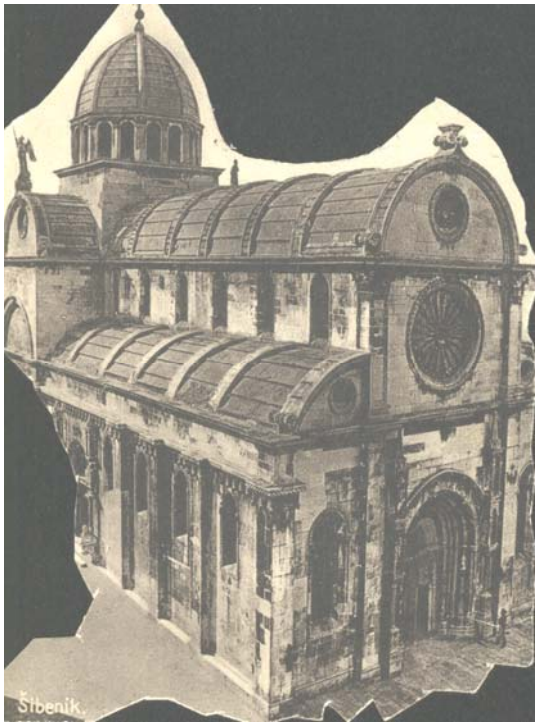

Сл. 6. Шибенска катедрала Св. Јакова, некадашња православна црква, грађена између 1431. и 1638. године. Дописницу тата исекао и оштетио текст: Поштански жиг Sibenico Poste 12.VI.1941; Gosp... Darinki... Bosanski Š... Nezavisn... Hrva...; Šibenik 12/6 41. ...kreni pozdrav od prijatelja deda Marka... Piše baka Milica: Mili sine i draga Daro! ...pisato 5/6 primili smo i odgovara... Zdravi smo i mirni. Prija ide na... ari... navratiće se malo kod vas. Olga i Nikica sutra putuju u Split da... de neke svoje stvari, javićese i tebi sa koim slovom. Svete nam nije piso ima desetak dana. Očekivamo novosti od Nade. Sve vas ljubi i grli Majka. Dragi Pave, mi dobro... doći će Vam prija i usmeno Vam ...ičati kako mi ovamo živimo. Mnogo pozdrava svima od Vašeg Nikole... toplo po...

Жесток прогон православне вере у Далмацији наставио се и у другој половини XVI века. Није чудно, јер је већ после непуних

сто година од коначног раздвајања источне и западне цркве, на бискупском сабору у Сплиту, 1111. године, православна вера проглашена јеретичком и "da se ne može trpeti u jednoj državi".

Од XV, па све до почетка XX века, намеће се процес такозваног унијаћења. Под политичким притиском насилно се ствара грчко-католичка црква која задржава своје грчко-византијско устројство и језик, али признаје римског папу за врховног верског поглавара и догму филиокве (filioque) – догму римокатоличке цркве која исказује да Свети дух исходи "од Оца и Сина" (ex Pater e Filio), док православна црква верује да исходи само од Бога Оца. У десетом веку, отпадом хришћанског Запада од хришћанског Истока, разлика између источне и зпадне цркве потекла је од велике шизме, црквеног раскола (1054) због различитог схватања Јеванђеља. У православљу, где је Дух Свети, ту је и Бог Отац и Бог Син. Неразделно и животворно тројично јединство у православљу огледа се и у најмањој молитви Богу: "Во имја Оца и Сина и Светога Духа, Амин".

Крајем XVII века, у жељи да се сви морају покорити вери латинских бискупа, далматински проведитор Петар Валијер издао је општу наредбу за сву Далмацију и Боку Которску, да "svi sveštenici grčkog obreda imaju unaprijed biti postavljeni na parohijsku službu od latinskih biskupa, koji će ih upućivati kako da upravjaju narod onog obreda, i svi ti sveštenici moraju priznavati iste biskupe za svoje starješine, a biskupi će se imati smatrati da oni budu dobro izučeni u dogmatima svete vjere". Покорним паросима који ће слушати бискупску власт, обећава се, осим прихода у натури, годишња награда од пет дуката из државне благајне. Био је то први

документ власти којим се православни Срби подчињавају латинским бискупима.

Тако је православна црква "Св. Параскеве" у Хвару (из 1561. године) добила латински олтар посвећен Св. Франциску. Исто се десило и у трогирској православној цркви. Православним скрадињанима, шизматицима, забрањује се подизање цркве и подвргавају се најтежим казнама сви који би се усудили да прекрше одлуку млетачког Сената. Сви православни свештеници у Котарима, за свој рад морали су имати одобрење католичког бискупа. Свештеник Јован Кончаревић, на пример, био је кажњен са 200 дуката глобе, јер је служио у својој цркви без дозволе.

У таквом стању вековима се налазио далматински православни живаљ. О томе су се српској деци и омладини причале приче.

Ратови које је водила Млетачка Република, као и политичке и економске претње великих сила, Турске и Русије на истоку, и Француске на западу, повремено су смиривали стање у Далмацији и омогућавали православном живљу да нешто слободније живи. Сваки мирнији период за Венецију, значио би нови притисак на православне у Далмацији.

Године 1721, архибискупу Змајевићу било је потребно веома мало мирног времена, па да у свом "Огледалу истине" излије толико мржње и лажи према Србима и православној вери, да се и до наших дана осећају трагичне последице.

...dolaskom Srba u Dalmaciju, jeretičkim učenjem, u Dalmaciju je unešen otrov... Srbi su narod surov i divlji, ali bez ičega plemenitoga i ponosnoga, prešao je iz mraka u jevandjelsku svjetlost za vrijeme cara Vasilija Makedonca... Bio je katolik i rimski u prva svoja sretna vremena, ali kad je pri mjenama istočnoga carstva postao od sluge gospodar, pokazao je labavost svoju u vjeri, i postao je koliko nevjeran caru, toliko i izdajnik vjere... uvjek šaren i uvjek nevjeran... uvijek je u

srpskom kliru vladalo neznanje, plodni izvor crnih dimova, koji bi htjeli pomračiti lijepi sjaj crkve Božije... Nikada nije Srbija imala ni škole, ni nauke, ni knjiga, osim onih koje služe za crkvene službe. Lišena uslijed toga svijetlosti, lako je pala u tamu... Zaista mnogo je skandalozna ona neprijateljska mržnja, koju Srbi gaje naspram svetih stvari latinskog obreda. Gnjušaju se od naših najpoštovanijih svetilišta, niti oni prave razlike između naših crkava i turskih džamija... Ne poštuju osvećene slike, ako nijesu nacrtane na grčki način... Zovu latine ilirskim nazivom pogani, i poganom presvetu i božansku vjeru, i psujući zovu je "pasija vjera" i "mišija vjera". Laju kao bijesni psi na nebo, i bljujući otrov uzaludno se sile da okaljaju ono, što je na zemlji najsvetije... Nije bilo jeresi, koja je toliko smjela raditi... Pokazuju opakost grdom mržnjom naspram svetog latinskog obreda, umjesto pitanja prije krštenja: "odričeš li se sotone i sviju djela njegovih", oni zadaju tri pitanja, ali koja se ne mogu ni čuti, a da se čovjek ne zgrozi. Pitaju oni: "odričeš li se pape rimskoga", "odričeš li se subotnjeg posta", "odričeš li se latinskoga krsta"... Svima je poznata ona grdna njihova psovka, da bi radije bili turci, nego latini.

...Lukavstvo je svagda bilo prvi biljeg svake shizme, ali nigdje se ono nije pokazalo toliko strašno na štetu vjere prave, kao i Srbiji... A u svemu su krivi episkopi i kaludjeri, koji osnivaju svoju sreću na mržnji i protivnosti... zapovjedaju da se ne posti u subotu, i ako nema mrsnog jela, nalažu mu da taj dan moraju polizati ili od svoje krvi ili nož, kojim se prije meso sjeklo.

...Vrijeme zablude ne treba nikako trpljeti u jednoj državi, kojom zapovijeda katolički vladalac, i kao što zlo potiče od otrovnog klira, sastavljenoga od episkopa i kaluđera, tako treba držati daleko od tih episkopa i kaluđera narod, da bi se sačuvao od zaraze i tijem ostao vjeran i Bogu i vladaocu svome...

Змајевић је био свестан моралне снаге српског далматинског свештенства, па зато од Венеције тражи силу државе – полицију и војску које ће заштитити римокатолучку веру. Грубом преваром, уценом и силом, државна привилегована вера грчевито ће бранити своје "интересе", и то ће се понављати током читаве историје православне цркве и српског народа у Далмацији.

Мислећи да је премало оно што је написао у свом "Огледалу истине" и не верујући ни сам својим измишљотинама, Змајевић је већ после неколико месеци, почетком 1722. године, млетачком Сенату послао нови извештај у жељи да се православна вера у Далмацији потпуно искорени:

...ta strašna kuga (православна вера, прим. аутора), opustošila je Bugarsku, Bosnu, Hercegovinu i Albaniju, i ne dao bi Bog da sada, kad je prodrla u Dalmaciju, ne učini i ovdje istu pustoš... Zaraza jača i širi se mnogo, niti može tu opasnost drugi iko otkloniti, nego ona moćna i sveta ruka, koja vlada državom i koja je uvijek djelovala za pobjedu katoličke vjere.

Објашњавајући зашто Србима не треба епископ у Далмацији, Змајевић је као главни, политички разлог навео "što su Srbi iste vjere kao i Rusi, i kad bi se dopustio u Dalmaciji episkop srpski, značilo bi otvoriti vrata Rusima, da osvoje mletačke zemlje".

Католички фратри забележили су у својим књигама 1729. године: "271 obraćanje sa krivovjerstva na katoličku istinu, 186 raskolnika i krivovjeraca obraćeno na istinu katoličansku".

После Змајевића, нови архибискуп Караман, овако је писао својим господарима:

...Manastiri dalmatinski to su nečisti izvori, iz kojih potiče otrov za vjeru u za moral; kaluđeri su slijepi vodje oslijepljenoga naroda; ne znaju drugog jezika osim ilirskoga, ne poznaju drugih knjiga osim moskovskih, nemaju druge nauke nego prositi, niti drugog bogoslovlja, nego psovke protivu obreda i dogmata latinskog...

...Pravoslavni Srbi u Dalmaciji ne smiju biti pravoslavni, nego moraju biti ili latini, ili unijati.

Караман је далматинске Србе сматрао русофилима и зато неверним Млетачкој Републици:

Oni traže svog episkopa zato da bi bolje poslužili Rusima... Neka budu u zavisnosti od latinskih dalmatinskih biskupa, koji će ih malo po malo obratiti u rimokatoličku vjeru i na poslušnost papi, i tijem će se oni odbiti od Rusije i postaće poslušni i pokorni podanici mletačkog dužda...

Car Ruski Petar Prvi, ispunio je sve srpske crkve u Dalmaciji moskovskim crkvenim knjigama, i nema jedne takve crkve u Dalmaciji, u kojoj nijesu uslijed toga zavladale srpske shizme još i vjerske zablude moskovske shizme... Obraćanje dalmatinskih Srba u katoličku vjeru, od velikog je interesa za državu, jer je istina neprocijenjiva, da podanik druge vjere ne može ljubiti svoga vladaoca, dok ga god smatra neprijateljem Božjim...

Ko god brani pitanje da im se dade zasebni episkop, taj brani interese Turske i Rusije, jer su svi pravoslavni episkopi državni izdajnici... da se sačuvamo od srpske opasnosti, kako se ne bi potomci naši radjali shizmatici u srpskoj Dalmaciji, nego katolici u mletačkoj Dalmaciji.

Срби су систематски спречавани да редовним путем добију свог духовног поглавара. Ипак, 1750. године, представници православног свештенства и српског народа изабрали су за свог епископа, угледног протопопа Симеона Кончаревића, човека широке културе и црквене преданости. Као народни трибун и родољуб, владика Симеон је 1753. године протеран из Далмације, и од тада је прошло много времена док Срби у Далмацији нису поново добили свога владику.

Парох православне цркве у Смоковићу (у Равним Котарима), јеромонах Дионисије (из манастира Драговић), 1752. године, одбија да се подвргне каноничком испиту ради дозволе за рад (патента) и због тога га одведу у задарску тамницу где је провео три месеца. Отпуштен је под условом да се исповеди код архибискупа и прими патенту, или да се врати у свој манастир.

Дионисије оде у манастир, а смоковићка општина остане без свог свештеника!

Бискуп скрадински Брагадин, "посећивао" је православни манастир Крка са преко тридесет наоружаних коњаника и са исуканим сабљама упадао у манастирску цркву и олтар. Калуђере који се нису склонили у планине и који су негодовали због овога, слао је у задарски затвор на више месеци тамновања.

Многе преставке, жалбе и молбе млетачком Сенату остале су без резултата. Православни у Далмацији нису гајили никакве илузије о правичности католичких власти. Због тога су одлучили да се пожале руском цару. О томе је руски двор одмах обавестио свог посланика у Бечу, а овај млетачког посланика. Убрзо је стигао одговор уз обећање да ће Млетачка Република учинити све како би се стање православне цркве у Далмацији поправило.

Двосмислена одлука Сената "да далматински Грци имају потпуну слободу у вршењу свог грчког обреда", у пракси се односила само на грчко-католичке унијате, док православни у Далмацији нити су били, нису су хтели бити унијати.

Главна мисао католичке цркве била је да православни не могу бити верни поданици и зато их треба или полатинити, или протерати из државе, јер ће у противном поткопати републику и продати је туђим државама.

У то доба било је мало српских школа у Далмацији. Срби из Задра, Шибеника, Скрадина и других места, договоре се (1761) да од Венеције затраже дозволу за отварање неколико школа које би издржавао сам народ и у којима би се учио српски језик (читање и писање), класични језици, реторика и уљудно живљење. Учитеље би бирали и постављали народни представници.

Иако у оваквој школи није било предвиђено верско образовање, молба је одбијена. У тајном извештају Сенату, наводи се да није у државном интересу "књижевно и научно образовање људи нижег сталежа" и да православни треба да "остану у својој простоти и да се баве оним што су по положају до сада радили".

Крајем XVIII века читаву Европу потресају ратови. Сви настоје да пронађу савезнике за своје интересе и одбрану. Млетачка администрација слепо брани своје привилегије, несхватајући економски и политички крах Републике око које се нагло уздижу две нове велике силе – Француска и Аустрија. Капоформијским миром, 1797. године, Млетачка Република формално више не постоји, а читава Далмација постаје аустријска провинција.

Аустријанци владају, прво, осам година, затим Француска администрација исто осам година, а тада поново наступа владавина Аустрије све до коначне пропасти у Првом светском рату, 1918. године.

За Европу судбоносне 1804. године, Наполеон се проглашава царем Француза, а далеко на Балкану српски народ на челу са вождом Карађорђем почиње први оружани устанак против вишевековног окупатора, отоманске империје, и покреће револуцију за нове друштвене односе, збацујући са себе тешке окове феудалног система.

Много касније, у београдским новинама XIX века забележене су бројне похвале које је у оно време Наполеон изрекао српском народу и Карађорђу: "Карађорђе је био онај који је умртвљени дух храбрости у Србину оживио, који му је у срдце љубав к слободи улио, и срдце разиграо, те је Србин под Карађорђем чуда нечувена

починио". Новине су писале: "Да се глас безпримерног јуначества његовог по свету прочуо, да се о њој и онај силни цар француски Наполеон дивио и првом свом генералу Бертију рекао: "Да ми се једаред с тим Срба Вождом Карађорђем састати и видити њега и његове Србе, с којима је он, сразмерно положенију и средству, више учинио, него ја с моји Французи!".

Прва осмогодишња владавина Аустрије није Далмацији донела никакве промене. Код Аустерлица (1805), Наполеон је потукао војску европске коалиције, коју су сачињавале Аустрија, Русија и Енглеска, и миром у Пожуну добио Далмацију.

Тек под француском влашћу одобрено је православним Србима да организују црквени живот и да имају свога епископа. Наполеонов намесник Викентије Дандоло издао је прокламацију далматинском народу у којој се осетио нови стил власти и владавине, много просвећенији и толерантнији.

...dobro su mi poznate teške vaše stare nevolje. Ali utješite se, jer će one najposlije nestati. Administracija pravosudja neće više doći u ruke potkupljenih i neznalica.

...Prošlo je vrijeme, kad su se u taman gubile sitne kaplje krvi vaše. Tako ja zovem ono malo blaga, što vam je još ostalo i koje je nužno da se poboljša vaše poljodjelstvo, vaša industrija, vaša trgovina, a to su predmeti, koji su meni osobito na srcu.

...Javna nastava i javni red nijesu mogli postojati u takvoj provinciji, gdje se neznanje i nered naročito podržavao kao izvor nečiste koristi za mnoge potkupljene činovnike, koji su dolazili ovamo više da pljačkaju zemlju, nego da njom upravljaju.

...Hrabri Dalmatinci! Vaši su interesi već danas i moji interesi, i niko ih neće smjeti bez kazne izdati.

Од свих невоља које су од латинске цркве морали трепти православни Далматинци, две су биле најтеже: латински олтари у

православним црквама у Задру, Шибенику и на Хвару, и право католичких свештеника да сахрањују православне. Ове две велике неправде Дандоло је укинуо 1807. године.

У Србији се истовремено распламсава Први устанак. Око 50.000 српских бораца храбро одбија турску офанзиву и ослобађа читав Београдски пашалук. Оружани устанак вожд Карађорђе прилагођава Руско-турском рату и интересима Русије. После примирја између два царства – Русије и Турске, Србија опет остаје сама!

Дандоло пише свом цару Наполеону предлог о коначном уређењу православне цркве у Далмацији. Напомиње да су се православнима у Далмацији до сада чиниле очигледне неправде:

> ...nije se htjelo zadovoljiti ni najglavnijim njihovim vjerskim potrebama i uslijed toga česta njihova iseljavanja iz zemlje i opće nezadovoljstvo.

Дандоло наводи неправду – како за 200.000 римокатолика постоји 12 бискупа, а за 80.000 православних нема ни један епископ. Зато предлаже цару да се у Далмацији установи православна епархија са засебним епископом и да се оснује православно сјемениште (школа) за будуће свештенике. Наполеон прихвата овај предлог и 1808. године доноси царску одлуку. Нажалост, све ће испасти наопако по православну цркву и Србе.

У то време појављује се у Далмацији православни свешеник Венедикт (Бенедикт) Краљевић, чије је право презима вероватно било Пачавура или Полизовић, необично спретан и покварен човек. Пореклом Македонац, од оца Грка и мајке Бугаркиње из Солуна, закалуђерио се у манастиру св. Анастасије. Као ђакон, Краљевић краде 6.000 гроша и бежи у Букурешт, а одатле одлази

у Јањину где три године служи код Али-паше као субаша. Затим прелази у Босну, где на основу фалсификованих докумената постаје епископ кратовске епархије. За време Првог српског устанка, Турци га хапсе и шаљу босанском везиру у Травник. За откуп вара везира смотуљцима бакарног новца уместо дуката и бежи преко Саве у Аустрију. У Далмацију долази 1808. године, баш у време царске одлуке о наименовању епископа.

Невероватно, али је истина да је војни заповедник Далмације Огист Мармон, Наполеонов генерал и маршал, војвода од Дубровника, поставио баш Краљевића за епископа далматинског!

Краљевић се представљао као велики пријатељ Француске. Аустрофилска странка у Далмацији сматрала га је својим најопаснијим противником. Када је аустријска војска, 1809. године, ушла у Шибеник, заробила је Краљевића и интернирала га у манастир Бездин. По завршетку рата, Краљевић се враћа у Далмацију, која 1813. године постаје Аустријска провинција.

Наполеон је на свој начин волео Далмацију. За време краткотрајне француске владавине, православни Далматинци су први пут слободно исповедали своју веру. Верску толеранцију Наполеон је прогласио једном од својих најважнијих мера у свим земљама простране царевине.

Повратком Аустрије, иако њен дојучерашњи љути непријатељ, Краљевић је одмах издао окружницу православном свештенству, позивајући га на верност и оданост аустријском царском двору.

Сумњива прошлост Краљевића и његова брза прилагођавања туђинској власти, створили су отпор код већег дела православног свештенства које се обратило митрополиту Стратимировићу у Бечу, тражећи да се Краљевић смени.

Краљевићу је било познато ово дописивање и то га је плашило. Нарочито се прибојавао реаговања аустријске администрације која је лако могла да га уклони због сарадње са Француском. Одлучио је да јој изрази лојалност и да јој тајно понуди сједињење своје епрахије са католичком црквом и тиме задобије њену милост:

...ја се надам да ћу у недалекој будућности постићи, да се у догматичким питањима сједини моја црква са римском црквом, те да будемо у вјери једни...

У то време, Срби су и поред огорченог отпора и крвавих мегдана са Турцима, изгубили Београд. Са ослабљеним међународним положајем, Русија више није могла да се заузима за Србију. Срби су остали сами и међусобно разједињени. Били су принуђени да обуставе отпор, а многи су пребегли у Аустрију у нади да се што пре пребаце у Русију.

Краљевић је сковао тајни план да се у Шибенику оснује сјемениште за унијатске свештенике и доведу унијатски свешеници из Галиције, да се у Шибенику оснује гимназија из које би се прелазило на богословске науке, а најбољи ученици послали у Беч, како би добили највише образовање, и да се сваком свештенику повећа плата ако пристане на сједињење цркава.

У Србији нема мира. Почетком 1815. године, почиње Други српски устанак. Милош Обреновић постаје нови вођа устаника. Ослабљена Порта даје Србији право на самоуправу; образује се народна канцеларија; створени су услови за политички и економски развој нове младе државе. Карађорђе се враћа у земљу да помогне устанку. На превару је убијен. Вук Караџић, 1816. године, штампа прво издање "Српског рјечника".

Што се тиче предлога за сједињење црква, Бечки двор је био доста уздржан и дуго није одговарао Краљевићу на његове понуде. Овај, опет, на све начине је покушавао да убеди Двор у своју одлучну лојалност. У међувремену, добио је неколико хиљада форинти за трошкове путовања у Беч, као и повишицу годишње плате са 15.000 на 20.000 форинти. Најзад, његови поредлози били су прихваћени (1819) и далматински гувернер је добио наређење да пружи помоћ Краљевићу у извођењу предложеног плана унијаћења православних.

Тајна преписка ипак је била откривена. Протосинђел Цвјетковић и епископски ђакон Андрија Личинић, који су радили у близини Краљевића, преписали су ова тајна документа и предали их двојици непознатих православних шибенчана.

Далеко ће стићи ови папири. У Београду, 1863. године, изаћи ће књига "Преписка о унији", Алексе Симића, у издању државне штампарије. Жарка жеља Андрије Личинића да се ови тајни списи објаве у Србији, била је испуњена. За нашу породицу, ово је веома важно, јер је, у ствари, Андрија био ујак Јована Шарића, рођени брат његове мајке Дмитре, рођене Личинић. Веома даровит и образован човек, у народу је био популаран, а код Краљевића имао поверења. О томе је Јовану Шарићу мајка Дмитра често причала. Јован се живо сећао и своје баке Паве, мајке Дмитрине и Андријине, којој је једном као дете "разбио главу малом тавицом пржећи зими кукурузе".

Када је пукла брука и цела Далмација сазнала за срамне тајне планове православног епископа Краљевића, овај је морао побећи (1821) и, наводно "ради здравља", отићи неко време у Италију. Православним верницима било је хладно око срца при помисли да се овај покварењак може ускоро повратити.

Митрополит босански Х. Савва, овако је описао Краљевића:

Епископ чувен од зле успомене Венедикт Краљевић, који је рукоположен 1805. године и који је побјегао из Босне, те након врљања по Србији и Аустрији станио се у Далмацију гдје га француски ђенерал Мармонт постави за епископа у Далмацији 1810.

Овај Венедикт Краљевић, иначе "Пачавура", много је зла и немира учинио православној цркви у Далмацији са Унијом. Побјегавши од народа у Венецију, уживао је тамо обилату аустријску пензију, гдје је и скончао.

Тако је православна црква у Далмацији поново остала без свог поглавара и, што је још горе, организациони и материјално је била у веома тешком стању.

Смањио се број православних свештеника, што због смрти бројних остарелих, што због прогонства и бекства у Босну.

Није било поглавара цркве који би постављао нове свештенике.

Половина парохијских цркава остала је без свештеника, а у манастирима се смањио број монаха.

Није било богословије где би се школовали будући свештеници.

Из пописа српског православног свештенства у Епархији далматинској, фототипски штампаног у "Летопису Матице српске", 1827. године, одабрао сам само она свештена лица, као и манастире и цркве у којима су столовали, а који ће се касније спомињати у вези са животом и радом Јована Шарића, свештеника и народног учитеља.

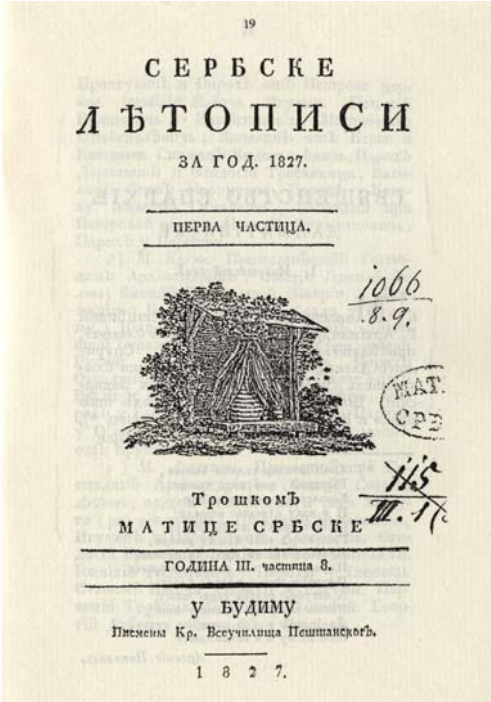
19

СЕРБСКЕ

ЛѢТОПИСИ

ЗА ГОД. 1827.

ПЕРВА ЧАСТИЦА.

Трошкомъ

МАТИЦЕ СРБСКЕ

ГОДИНА III. частица 8.

У БУДИМУ

Пиеменна Кр. Всеучилища Пешшанскогъ.

1 8 2 7.

Сл. 7. Поткорице "Летописа Матице српске", из 1827. године

Манастир Керка (Крка). Архимандрит Герасим Омчикус; Спиридон Алексијевић, члан Конзисторије и парох Задарски; Викентиј Кнежевић, парох Керке и Кистања; Митрофан Стојсављевић, капелан Керке и Кистања; Стефан Видосављевић, парох Дернишки и Теодосиј Трескавица, капелан.

Манастир Крупа. Архимандрит Герасим Зелић; Никодим Зелић, игуман; Силвестер Вучковић, парох Скрадински; Генадиј Бједов, парох Крупе и Жегара; Викентиј Торбица, парох у Биљанима; Јеремиј Вечерина, парох у Обровцу, Јаков Ђурђевић, капелан Крупе.

Манастир Драговић. Архимандрит Стефан Дубаић; Никодим Новаковић, игуман и парох Драговића; Теодосиј Кривошија, капелан.

Смоковић – Симеон Кордић, парох; ***Церањ (Церање)*** – Петар Мацура, парох и администратор Коларине; ***Билишане*** – Герасим

Калинић, парох, Илија Калинић, капелан; ***Жегар*** – Георгиј Зелић, капелан; ***Мокропоље*** – Андреј Бједов, парох, Илија Бједов, капелан; ***Добропољци*** – Савва Бјелановић, парох; ***Бенковац*** – Филип Жежељ, парох; ***Ђеврске*** – Теодор Опачић, парох; ***Карин*** – Василиј Тепша, парох; ***Ислам*** – Венедикт Кордић, парох; ***Книнско поље*** – Јосиф Новаковић, парох; ***Косово*** – Андреј Симић, капелан; ***Пола-ча*** – Антониј Радуловић, парох; ***Пађине*** (Пађане) – Антониј Бједов, парох; ***Шибеник*** – Теодор Шуша, парох цркве Катедрално-Епископске; ***Братишковце*** – Димитриј Доброта, парох, Андреј Доброта, капелан итд.

На заузимање митрополита Стратимировића, 1828. године, за епископа далматинског именован је Јосиф Рајачић. Истовремено, Далматинска епархија улази у састав Карловачке митрополије. Положај Српске цркве у тим просторима се нормализује. Владика Рајачић упорно се бори против унијачења и за стварање православног сјемениште без обзира на велики отпор који пружа тадашњи гувернер Далмације гроф Венцеслав Лилијенберг.

Гувернер Далмације Лилијенберг безобзирно и противзаконито је спроводио унијачење. У околини Дрниша (1832), власт је, на пример, евидентирала 46 унијата: 21 у кричанској парохији, 21 у бањачкој и 4 у дрнишкој; 14 мушкараца, 10 жена и 22 деце (од 1 месеца до 10 година).

Унијачењем су били заокупљени и војни римокатолички капелани. Ради убрзања процедуре штампани су обрасци записника. Онај који је приступао унији требало је само да потпише или крстом назначи записник и све би било готово. Текст записника је овако гласио:

Ja N.N. poznajuchi pravu katoličansku apoštolsku virru, odričem se ovdi oččito od svakoga poluvirstva i odcijepljenja, navlastito od onoga u komu sam dosad bio zadarhan odcipljene carkve garške. Pristajem paka sa svetom rimskomo carkvom i s'apoštolskim sidalištem: ustimam i sarcem ispovidam da virrujem da Duh Sveti ishodi od Otza i od Sina; da se nahodi misto od očištenja, i da duše u njemu zadarhane pomagaju se s uspomenom virnika; da svetu proviru i apoštolsku rimsku carkvu sviu carkava mater i naučiteljicu poznavam, i rimskomu papi blahenoga Petra apoštola nastupniku i isukarstovu namistniku pravi poslug obicham i prisihem, i da istu virru darhim koju sveta rimska carkva oblastju evandjelskom i apoštolskom uči da se darhi; i napokon da posvechenje tila isukrstova učinjeno toliko u kvasnom, koliko i prisnom kruhu jest dobro, zaklinjujchise svarhu ovoga sa svetom Nomousiom, to jest s'jednobitim Trojstvom, sa svetoslavim evandjeljim Karsta. Oni paka koji bi protiva ovoi virri došli, izgovaram da su dostoini vičnjega proklestva s'naucim i s'naslidnicim njihovim, i ako bi ja isti (što Bog čuva) ikad protiva ovim istinom usudio se išta dahat illi pripovidati, da budem pedipsam zakona podlohan. Ovako me Bog pomogao i sva sveta Bohja evangelija.

Епископ Рајачић, 1831. године, обнавља молбу Бечу за отварање православног сјеменишта за Далмацију. После годину и по дана ћутања, стигла је царска одлука којом се одобрава оснивање такозване клирикалне школе о државном трошку. Школа ће се отворити у Шибенику, трајаће пет година и примиће младиће који су са успехом завршили четворогодишњу основну школу. Крајем 1833. године, у православно сјемениште, Богословију, најзад се уписало првих 20 ђака. Заједно са седиштем епархије, Богословија ће бити премештена у Задар 1841. године.

Са своје стране, гувернер Далмације Лилијенберг, унијаћење је упорно спроводио са мржњом и систематски. Један од савременика (Сп. Алексијевић) у свом летопису овако је описао намеру власти да све православне из Петровог Поља преобрате у унијатство:

Било је доста сиромаха, који су имали потребу и коре круха, те није тешко било са мало новца и обећањем државне службе примамити их на превјару, а свештеници наши под стражом и скучени, нијесу имали могућност да одврате свакога богаља од уније, и кад би то учинили или проповиједали у цркви народу да не посрне у вјери при тадашњим искушењима, шпијони би то одмах пријавили властима, и свештеници би тада кажњени били, или би морао епископ да их премјешта на друге парохије.

Највише су успјели у своме послу унијатске вође и мјесне политичке власти тада, кад је ради неродне године послато било из задарског губернијума доста новца и жита, да се разда потребнијима. Новац се овај давао у Дрнишу само католицима из оближњих села, а од православних добивали су потпору новчану само они, који би пошли код дрнишког фратра и потписали се или крст ставили на неку хартију да ће се поунијачити... ипак неки то урадише да од глади не скапају они и породице им... Жалосно је чути шта казује сиромашни народ у дрнишкој крајини, како га гоне ради вјере своје и шта све употребљавају да их присиле на унијатство.

Аустријски цар најзад је одговорио на бројне Рајићеве молбе да се заштите православни у Далмацији; 1834. године, још једном је проглашено да православни у Далмацији морају бити слободни у исповедању своје вере.

Нажалост, захваљујући упорности и утицају фанатичног гувернера Лилијенберга, Рајачић осим клирикалне школе ништа друго није могао остварити.

Године 1834, владику Рајачића наслеђује нови епископ Пантелејмон Живковић, који је по налогу митрополита Стратимировића, против своје воље дошао у Далмацију. Као епископ је провео свега годину дана, али је енергично бранио православну цркву.

Одмах по доласку у Шибеник, почели су му долазити многи људи који су се жалили да су силом приморани на унију и да се

непрекидно прогањају због одбијања да прихвате унију, нарочито ове неродне године којом се католички свештеници и власт обилато служе за остварење својих циљева.

У Србији је Милош Обреновић, 1839. године, абдицирао у корист свог сина Михаила, и то ће се показати као веома мудар поступак необично интелигентног и лукавог оца. Србија је постала уставотворна кнежевина.

После смрти гувернера Лилијенберга (1841), притисак на православну веру попушта.

По званичној статистици, 1846. године било је у Далмацији 878 унијата, поред 79.770 православних.

После Рајачића и Живковића дошли су угледни архијереји Јеротеј Мутибарић и Стфан Кнежевић, предани борци за народна и црквена права Срба у Далмацији, а њих је наследио умни Никодим Милаш, понос богословске науке, посебно канонског права и црквене историје.

Године 1847, Вук Караџић објављује свој превод "Новог Завјета".

1847. године јављају се Вук Караџић као коловођа, као препородилац народне књиге и отац новије књижевности; Ђура Даничић као оснивалац књижевнога нам језика српскога; Петар Петровић-Његош као лиричар и филозоф и Бранко Радичевић као пјесник свог народа и своје омладине. Четрдесет седме се ето јавише четир бесмртника, да разгласе и пренесу српско име и српску славу на све четир стране бијела свијета. (Петар В. Николин, 1897)

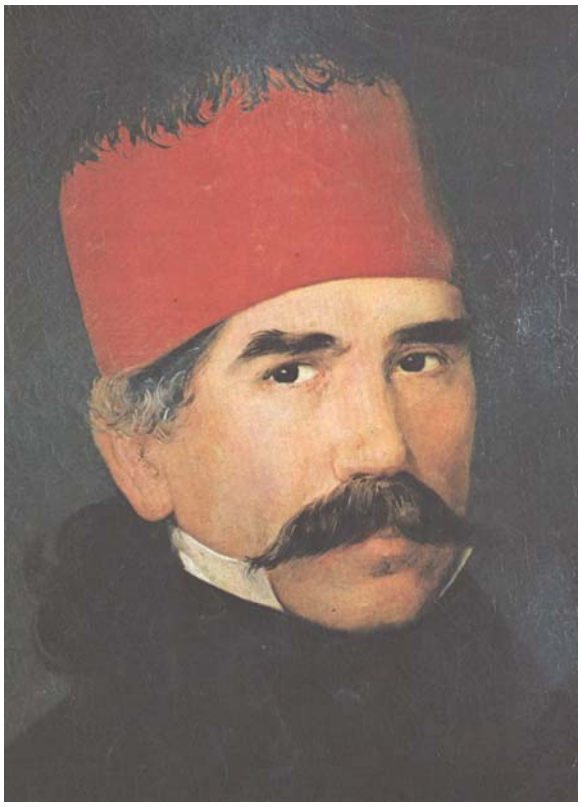

Сл. 8. Вук Стефановић Караџић (1787-1864), рад Димитрија Аврамовића, Народни музеј у Београду

"Пролеће народа", револуција 1848. године, захватила је велики број европских земаља. Био је то обрачун грађанског сталежа са феудализмом, буђење националне свести. Мали народи откривају свој језик, културу и историју. Револуција на Сицилији – краљ је приморан да усвоји либералан устав; борба за уједињење Италије. Револуција у Француској – срушена је монархија, основана је Друга Република; први пут се појављује радничка класа. Револуција у Немачкој – национално уједињење и ликвидација феудалног сепаратизма. Пруска енергично угушује устанак у Пољској. Револуција у Аустрији – укинут је феудализам, прокламован је нови устав у којем је истакнуто начело верске слободе и равноправности.

Демонстрације у Љубљани – прихвата се програм за уједињење Словенаца. У Загребу се захтева уједињење свих хрватских покрајина. У Угарској (Мађарској) – борба за националну независност. У Прагу се одржава Словенски конгрес. Бан Јелачић у Хрватској почиње рат против Мађара. Чеси, Хрвати и Словенци траже аутономију.

Србијом влада кнез Александар Карађорђевић, син Карађорђев; кнез влада у сенци уставобранитеља; јачају војска, државне и културне институције. Срби у Угарској траже аутономију и право коришћења свог језика; образују "Српску Војводину".

У Бечу, нови аустријски цар Франц Јозеф I гарантује једнакост народа у монархији. Почетком 1849. године, објављен је царски патент, којим се православна вера признаје равноправном "свима осталима у аустријској монархији законом признатим вјероисповестима".

Срби у Далмацији добро су знали да су многобројна свечана обећања власти – једно, а свакодневна пракса политике, нешто сасвим друго. Била им је потребна велика снага, одлучност и упорност како би опстали у временима која су наилазила.

Младом Јовану Шарићу тада је било 12 година и похађао је основну школу у Скрадину. Зимске вечери поред ватре на којој је пекао кукурузе, одисале су оскудицом.

3.

ПИСМА

Започињући трагање за подацима о животу свог деде Јована Шарића, после пет дана од првог већ наведеног очевог писма упућеног др Константину Доброти у Дрниш, отац Павле истог дана, 15. јула 1959. године, шаље још два писма: Градском Архиву – Задар и Градској библиотеци – Свилајнац, потписујући свог брата др Николу и дајући његову адресу.

У писму задарском Архиву, отац се распитује за Јована Шарића и било шта са Шарићевим објављивањем народне песме "Хасанагиница" у задарским новинама.

ГРАДСКОМ АРХИВУ – ЗАДАР

Учтиво молим горњи Наслов за обавештење о Јовану Шарићу из Дрниша који је, према веродостојним подацима Академије Наука у Београду, поред осталих радова, објавио у старом Задарском листу "КАРАЏИЋ" 1899 године, стр. 7-8 нашу познату народну пјесму ХАСАНАГИНИЦУ.

Нас интересира да ли постоји код Вас примјерак поменутог листа, од кога је датума и са којим је коментаром или напоменом иста пјесма објављена. Да ли је прије њега (изузев италијанског путописца Фортиса из 1774 г.) у Далмацији ову пјесму неко објавио. Према једном најновијем извору у ЕНЦИКЛОПЕДИЈИ ЈУГОСЛАВИЈЕ, на стр. 662, налазе се подаци да је познату пјесму објавио С. Д. Караман у Дубровачком листу "СЛОВИНАЦ" 1882 године. Да ли имате и овај лист?

Ови подаци потребни би нам били ради допуне биографских података Јована Шарића, који је, нажалост, поред својих заслуга, остао непознат.

На крају Вас учтиво молим за кратак одговор или савет коме да се обратимо за добитак ових података из Задра или да нам дате савет коме да се за исте обратимо, ако са овим подацима Ви не располажете.

Захваљујући се унапред на доброти и указаној нам пажњи изволите примити изразе нашег дубоког поштовања, Ваш одани

Др Никола М. Бабац

Београд
ул. Банијска, Бр. 13

Из писма се види да је отац већ био у Српској Академији Наука и уметности у Београду и упознао садржину малог али веома занимљивог досијеа Јована Шарића. Он добро осећа да изворе података треба проширити. Занимљиво је да оба писма потписује именом и адресом свог старијег брата др Николе. У ствари, оба је писма писао отац, што се види по стилу, папиру и словима писаће машине на којој је куцао и остала писма. На два места пише у множини, што, опет, значи на је брат Никола знао за ову иницијативу и подржавао је. Потписујући брата др Николу, отац је вероватно желео да због братове титуле својим молбама прида већу важност и повећа изгледе на користан одговор.

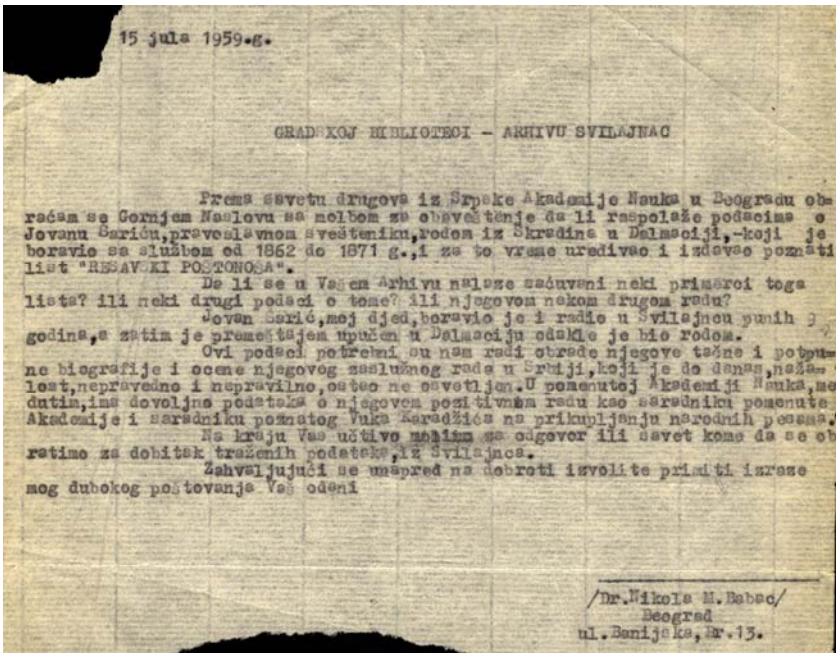

15 jula 1959.g.

GRADSKOJ BIBLIOTECI - ARHIVU SVILAJNAC

Prema savetu drugova iz Srpske Akademije Nauka u Beogradu obraćam se Gornjem Naslovu sa molbom za obaveštenje da li raspolaže podacima o Jovanu Šariću,pravoslavnom sveštenику,rodom iz Skradina u Dalmaciji,-koji je boravio sa službom od 1862 do 1871 g.,i za to vreme uređivao i izdavao poznati list "RSAVSKI POŠTONOŠA".

Da li se u Vašem Arhivu nalaze sačuvani neki primerci tog lista? ili neki drugi podaci o tome? ili njegovom nekom drugom radu?

Jovan Šarić,moj djed,boravio je i radio u Svilajncu punih 9 godina,a zatim je premeštajem upućen u Dalmaciju odakle je bio rodom.

Ovi podaci potrebni su nam radi otrede njegove tačne i potpune biografije i ocene njegovog zaslužnog rada u Srbiji,koji je do danas,nažalost,nepravedno i nepravilno,ostao ne osvetljen.U pomenutoj Akademiji Nauka,nedutim,ima dovoljno podataka o njegovom pozitivnom radu kao saradniku pomenute Akademije i saradniku poznatog Vuka Karadžića na prikupljanju narodnih pesama.

Na kraju Vas učtivo molim za odgovor ili savet kome da se obratimo za dobitak traženih podataka,iz Svilajnca.

Zahvaljujući se unapred na dobroti izvolite primiti izraze mog dubokog poštovanja Vaš odani

/Dr.Nikola M.Babac/
Beograd
ul.Banijska,Br.13.

Сл. 9. Татино писмо Библиотеци у Свилајнцу; препознаје се отисак његове писаће машине и врста употребљеног пелир-папира

Од задарског Архива отац никад није добио одговор.

Градској библиотеци у Свилајнцу 15. јула отац Павле шаље следеће писмо:

ГРАДСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ – АРХИВУ СВИЛАЈНАЦ

Према савету другова из Српске Академије Наука у Београду, обраћам се Горњем Наслову са молбом за обавештење да ли располаже подацима о Јовану Шарићу, православном свештенику, родом из Скрадина у Далмацији, који је боравио са службом од 1862. до 1871. у Свилајнцу и за то време уређивао и издавао познати лист "РЕСАВСКИ ПОШТОНОША".

Да ли се у Вашем Архиву налазе сачувани неки примерци тога листа, или неки други подаци о томе, или његовом неком другом раду?

Јован Шарић, мој дјед, боравио је и радио у Свилајнцу пуних 9 година, а затим је премештајем упућен у Далмацију одакле је био родом.

Ови подаци потребни су нам ради обраде његове тачне и потпуне биографије и оцене његовог заслужног рада у Србији, који је до данас, нажалост, неправедно и неправилно остао неосветљен. У поменутој Академији Наука, међутим, има довољно података о његовом позитивном раду као сарадника поменуте Академије и сарадника познатог Вука Караџића на прикупљању народних песама.

На крају Вас учтиво молимо за одговор или савет коме да се обратимо за добитак тражених података, из Свилајнца.

Захваљујући се унапред на доброти, изволите примити изразе мог дубоког поштовања, Ваш одани

Др Никола М. Бабац

Београд
ул. Банијска, Бр. 13

Први одговор на очева писма стигао је из библиотеке у Свилајнцу, 30. јула. Појавиле су се већ и прве тешкоће око прикупљања грађе: личност Јована Шарића је многима непозната, подаци несигурни, трагови уништени, непријатељи у протеклим ратовима окрутни и спремни на физичко и духовно истребљење. Управник Ресавске библиотеке у Свилајнцу, М. Живојиновић-Заре, пише:

Др Никола М. Бабац

Београд
Банијска бр. 13.

На Ваше тражење да доставимо податке о нашем некадашњем члану а Вашем деди свештенику Јовану Шарићу можемо дати само оскудне податке. У Летопису Ресавске библиотеке на стр. шестој дословно је написано:

"1872. године читаоница је издавала и свој лист "Ресавски гласоноша" кога је уређивао далматинац Јован Шарић, свештеник из Свилајнца.

"Ресавски гласоноша" штампан је у Панчеву и због ондашњих саобраћајних прилика и других тешкоћа изашао је свега у 10 бројева".

Као што се из овога види има извесних неслагања између података са којима располажете и записа у Летопису. Поуздано се зна да се лист звао као што је у Летопису записано а не "Ресавски поштоноша". Нажалост не располажемо ни са једним примерком, јер су Бугари у Првом светском рату опљачкали Библиотеку. Том приликом су однели, поред 139 оригиналних докумената из времена I и II Српског устанка, више примерака књижевних раритета и много шта друго.

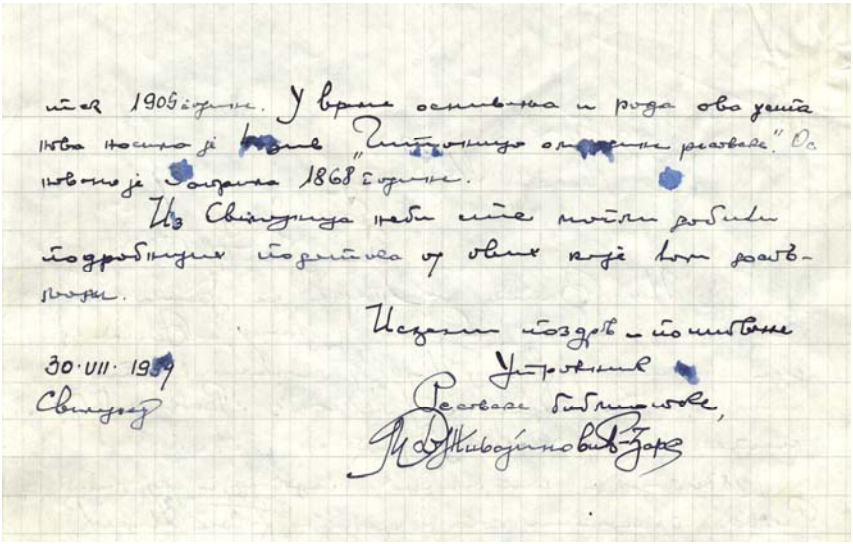
30·VII·1989
Свилајнац

Управник
Ресавске библиотеке,

Сл. 10. Први одговор – писмо управника Ресавске библиотеке у Свилајнцу

Могу Вам рећи још и то да је ова установа – Ресавска библиотека добила овај назив тек 1905. године. У време оснивања и рада ова установа носила је назив "Читаоница омладине ресавске". Основана је 3 априла 1868 године.

Из Свилајнца неби сте могли добити подробнијих података од ових које вам достављам.

Искрени поздрав и поштовање
30. јули 1959 Управник
Свилајнац Ресавске библиотеке,
М. Живојиновић-Заре

Заиста штета! Из овога је јасно зашто управнику Библиотеке у Свилајнцу није било познато како се тачно називао први лист који је излазио у његовом граду и који је био први лист у унутрашњости Србије. Неко је у Летопис библиотеке непажњом уписао "гласоноша" уместо "поштоноша" и погрешну годину 1872.

Сл. 11. Ресавска библиотека у Свилајнцу, данас

На очево писмо упућено на адресу у Дрнишу, доктор Доброта је 8. августа одговорио оцу Павлу из Скрадина! Очево писмо је путовало скоро пуних месец дана, што и није чудно јер је отац погрешно адресирао писмо. Пишући из Скрадина, доктор Доброта је написао:

Поштовани господине,

Ваше писмо од 10. VII. о. г. примио сам прије неколико дана. Исто сте адресирали на Дрниш.

О Вашем пок. деди Јовану Шарићу мало шта знам. Као гимназијалац у Задру, видио сам га два до три пута. Мислим да је имао и сина, који је неко вријеме служио као учитељ у Затону код Шибеника. Лично нисам ни једног, ни другог познавао. Мени није познато, да ли је у Задру излазио лист "КАРАЏИЋ", а тако исто да ли је у том листу у г. 1899 била објављена нар. пјесма, у обради Вашег почившег деде, ХАСАНАГИНИЦА. О његову књижевном раду, ма да знам, да је на том пољу радио, није ми ништа познато. Кад сам од г. акад. Божидара Ковачевића дознао, да је Ваш пок. деда нешто написао о Скрадину и Сјеверној Далмацији, ја сам се као Скрадињанин заинтересовао за тај његов рад, па сам тај његов рад, оштампан у ОТАЏБИНИ, добио и преписао у неколико примјерака.

Архива наше срп. прав. цркве је поништена у II Свјетском рату, и ту се једино могло што пронаћи. То се исто догодило и са архивима наших српских породица овдје. Колико ми је познато, Ваш деда је мало и залазио у Скрадин.

Ја мислим, да би се требали неком обратити у мјесту, гдје је покојник дјеловао као парох.

Жао ми је, што су моја обавјештења врло оскудна.

Изволите са Вашом госпођом мамом, иако је не познајем, примити моје најљепше поздраве уз израз поштовања.

Др К. Доброта, с.р.

П.С. Молим Вас, уколико се нађете са г. проф. Божидаром Ковачевићем, да му изручите моје поздраве.

Очева необична особина да расејано пермутује бројеве и слова, па и читаве адресе, често је у нашој породици изазивала шалу и

смех. Њему самом то није сметало да с људима одлично комуницира, можда са мало закашњења, као у овом случају.

Ипак, и ја ћу имати тешкоћа да откријем понеку тачну адресу или годину, прави инвентарски број документа или назив дела, али ме то није љутило. Као, на пример, са нетачним податком да је Шарић као свештеник службовао у Свилајнцу од 1862. до 1871. године, када је лако могао утврдити да је то било у периоду од јесени 1870. до јесени 1872. године. Осећао сам као да се са мном доброћудно поиграва скривалице, а ја својим трудом треба да докучим истину.

Отац ће 15. септембра 1959. године написати вероватно најзначајније писмо Љубомиру Врцељу, протојереју у пензији из Задра, који је лично познавао Јована Шарића и који ће пронаћи много важних писама и драгоцених докумената у Задарском Архиву, а и мене инспирисати да се много година касније обратим на исту адресу и добијем много корисних информација и докумената које Врцељ није могао или у најбољој намери није желео да пошаље оцу. У писму свештенику Врцељу, отац још једном наводи да прикупља грађу "из обавезе према нашој мајци". Поред општих података о деди, њега највише интересује Шарићево писмо Српској Академији наука, из 1900. године, претпостављајући да народна песма "Хасанагиница" до тада није објављена у Србији, што је било тачно. Тражећи на крају мишљење о биографским подацима, отац је писмо завршио:

Унапред Вам се захваљујем на доброти и пажњи и у жељном очекивању Вашег цењеног одговора изволите примити изразе нашег особитог поштовања...

Следеће очево писмо упућено је мени незнаном Душану Берићу, 18. септембра 1959. године. На првој страни налазе се уобичајена питања везана за Шарићеву биографију.

Оно што је ново, отац се сада распитује за дедину драму "Јанковић Стојан" и биографију Смиљанић Илије "наших народних јунака из Сјеверне Далмације".

На другој страни, у другом пасусу, отац пише о смрти своје мајке Милице.

...Мајка нам је ових дана преминула у 88. години живота. Ја сам највише ради њених жеља инсистирао на томе да прибавимо податке о њеном оцу Јовану Шарићу, а нашем деди којему дугујемо свако признање и као родитељу и као раднику на просвећивању нашега народа.

...Још једном, унапред Вам хвала на труду и пажњи, стрпљиво очекујући Ваш одговор, срдачно Вас поздрављам у име своје и остале обитељи, Ваш одани пријатељ...

На очево писмо Душан Берић није одговорио.

Бака Милица је умрла 8. септембра.

Било је тихо и благо сунчано јесење поподне када је отац дошао кући плачући као мало дете. Немо сам посматрао тог човека који је предамном први пут плакао и одједном изгледао беспомоћан. Ми смо га сви знали као јунака из затвора на Бањици, у Главњачи и Гестапоу. Његово тихо ридање било нам је тада необично и неспојиво с њим, али је остало у трајном сећању.

Сл. 12. Сахрана бака Милице на београдском Новом гробљу. У првом реду: син Светозар, унук Милан-Цица Стевчић, његова мајка и Милицина кћерка Даринка-Дара удата Стевчић, њен муж Михаило-Бата Стевчић, Николина супруга Олга Бабац, синови Никола и Павле. У другом реду: ја, брат Душан и мајка Дара

Негде ујесен или крајем 1959. године, стигла је од старешине манастира Савина код Херцегновог, дописница коју је отац за одговор приложио уз писмо. Нажалост, поштанска марка није поништена жигом, тако да се не зна када је послата.

Поштовани Господине,

Стара архива наше цркве је у току рата изгорела заједно са свим кућама. Података за Вашег дједа поч. свештеника ЈОВАНА ШАРИЋА није се сачувало изузев лијепих успомена и као човјека и као умног и образованог свештеника.

Једино се у матицама налази његов потпис.

Срдачан поздрав архим. Данило Марић

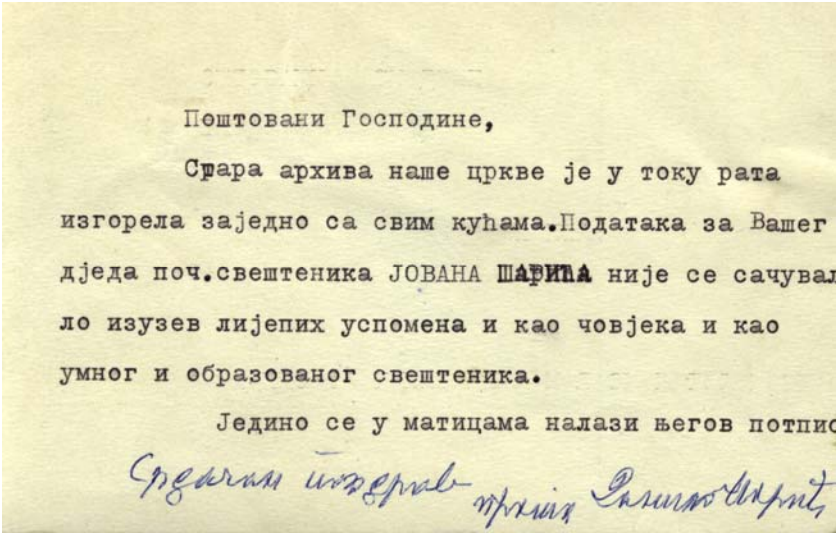

Поштовани Господине,

Стара архива наше цркве је у току рата изгорела заједно са свим кућама. Података за Вашег дједа поч. свештеника ЈОВАНА ШАРИЋА није се сачувало изузев лијепих успомена и као човјека и као умног и образованог свештеника.

Једино се у матицама налази његов потпис

Срдачан поздрав

Сл. 13. Дописница из манастира Савина – доказ још једног уништеног трага

Била је то вест о још једном пресеченом трагу који би сигурно доста рекао о Шарићевом животу и раду у Црној Гори, где је са бројном породицом провео више од десет година. Али, непријатељ је и овде добро обавио свој злочиначки посао. Током Другог светског рата, знајући да се лакше влада када се народу уништи памћење, у манастиру Савина уништио је сва документа од непроцењиве историјске и културне вредности.

У жељи да сакупи што више података о свом деди Шарићу, отац се 25. септембра обратио и Лазару Матићу из Смоковића.

Поштовани господине Матићу,

Упутио ме је мој стриц Петар Бабац, а Ваш одани пријатељ, да Вам се јавим са следећом молбом:

Да ли Вам је познат био покојни Јован Шарић, православни свештеник родом из Скрадина (1836-1905), наш дјед по мајци, и да ли нам можете дати неке податке по Вашем сјећању о његовом животу и раду.

Ми смо до сад прикупили доста података и нашли књиге-брошуре (пет комада) које је написао и објавио. Поред тога, нашли смо његова оригинална писма која се чувају у архиви Српске Академије Наука у Београду, а из којих се види његов рад.

Стриц ме је нарочито упозорио да Вас упитам да ли Ви знате неки лист свештенички или Гласник, који је излазио у Задру, у коме би се за 1905 годину могао наћи његов некролог по смрти Јована Шарића.

Ако нешто пронађете били би Вам јако захвални.

Немојте ми замјерити што Вам прилажем пошт. марку, јер не би желео да Вас излажем сувишном трошку, али Вас молим да будете тако добри и да ми одговорите на ово писмо.

Очекујући нестрпљиво Ваш одговор, изволите примити срдачне поздраве од мог стрица Петра, а понаособ од моје стране. Ваш одани

Павле М. Бабац

Београд
Каленићева 6.

Одговор Лазара Матића стигао је крајем октобра.

Смоковић, 23/X 1959.

Драги Павле,

Примио сам Ваше писмо од 25/IX, о. г., и жао ми је што сам оволико отегао с одговором, јер сам баш у ово вријеме био заплетен у којекакве послове, па нијесам имао мира и времена, надајући се да ћу касније моћи опширније одговорити.

Вашу обитељ познајем још одавна, јер је спадала у старе, патријархалне обитељи код којих је – за нас млађе – "све свето и честито било". Још кад сам био у основној школи – у прошлом вијеку, нагдје око 1897 године – први ми је учитељ био пок. Миленко Шарић, син пок. Јована Шарића. Сада опет сумњам да ли је било име Миленко њему, мом првом учитељу или његовом брату који је касније био учитељ?!

Док сам ја похађао први разред основне школе, долазио нам је у разред отац нашег учитеља – свештеник Јован Шарић. Али је тај наш учитељ набрзо трагично завршио. На мени неразумљив начин он се је некако запалио и у том је скочио у неку воду, али је било касно, јер је од опекотина умро.

Касније сам често сретао пок. Марка Бабца, брата мога пријатеља Петра, и његову жену, а Вашу мајку Милицу, као и Вашу браћу Николу и Светозара, и сестру Дару. Никола је био наш задужени лекар, па смо и пословно сарађивали. Знао сам ја и за Вас, а једном смо били заједно и код Петра, и он ми Вас је претставио као будућег Команданта Задра.

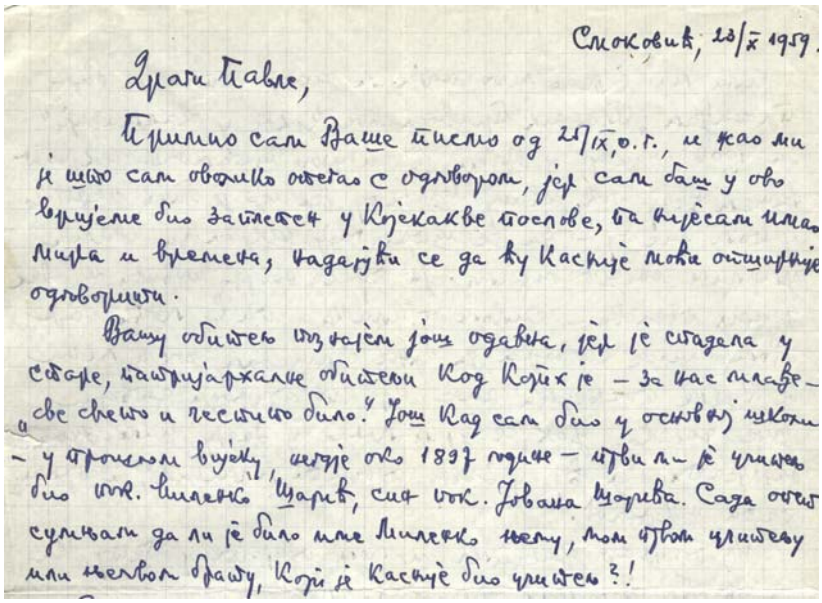

Смоковић, 23/X 1959.

Драги Павле,

Примио сам Ваше писмо од 27/IX о.г., и жао ми је што сам овомјесто отјетао с одговором, јер сам баш у ово вријеме био заинтересан у Кијекакве послове, па нијесам имао мира и времена, надајући се да ћу касније моћи опширније одговорити.

Вашу обитељ познајем још одавна, јер је стадела у старе, патријархалне обитељи Код Кајих је – за нас млађе – све свето и честито било. Још кад сам био у основној школи – у прошлом вијеку, негдје око 1897 године – први ми је учитељ био пок. Милетић Шарић, син пок. Јована Шарића. Сада отјет сумњати да ли је било мене Милетић нешту, мом првом учитељу или његовом брату, који је касније био учитељ?!

Сл. 14. Писмо Лазара Матића, од 23. октобра 1959. год.

Драго ми је да смо се сада, бар писмено, срели.

Али ми је жао што нијесам досад успио да бар пронађем "Гласник Православне Цркве у Далмацији" за 1905 годину, у којем је сигурно штампан некролог Вашем ђеду пок. Јовану Шарићу, јер то је било редовно у том листу – да се штампају некролози свима умрлим свештеницима. Ја ћу се набрзо повући из свих других послова – силом прилика – па ћу моћи бар сличне ствари да брже свршавам, док и мени не куцне посљедњи час, који – по природи ствари није далеко. Док се будем могао у Задру мало дуже задржати, бар ћу у Задру пронаћи "Гласник", и прочитати некролог.

Уз поздрав Вашима и мом пријатељу Петру, као и његовој фамилији, поздравља Вас

Смоковић, Лазар Матић

з.п. Земуник (Задар)

Крајем септембра 1959. године, оцу се јавља Љубомир Врцељ, протојереј у пензији из Задра и тиме почиње мала серија његових веома документованих писама која су заиста много помогла оцу да расветли један већи период Шарићевог живота и рада у Далмацији.

Прво сачувано Врцељево писмо, од 19. септембра 1959. године, овако почиње:

П.н. гдине, Задар: 19.IX. 59

прије него одговорим на Ваше цј. писмо од 15. IX. о.г. дужност ми је, да примјетим, по оној народној: "Кад се бије у очи се гледа", наиме принципијелно не одговарам људима, који ми пишу и траже одговор, а не приложе поштанску марку на одговор. Вама одговарам, ради брка Вашег брата, а мог кума и пријатеља г. инж. Радомира Шолаје.

Што се тиче Вашег пок. ђеда:

Ви тврдите да се родио у Дрнишу, међутим имам података, који говоре да се родио у Скрадину. Тражио сам матице рођених за 1835 и дрнишку и скрадинску да ову ствар провјерим, али их нијесам могао добити.

Ви тврдите да је завршио богословију у Ср. Карловцима, што не одговара истини, јер

а) По каталогу о класификацији ђака Клирикалне школе (Државни Архив у Задру: Списи православне Епархије далматинске св. 267 Јован Шарић син чиновника из Скрадина уписао се у I разред 1858-59 шк. год.

б) Исту сам ствар нашао у још једном списку ђака Кл. Школе, а и у Извјештају о Прав. Богословском заводу у Задру за 1878-79 год. стр. 29.

Према овоме завршио је школовање 1862-63 тк. године, а Вук је Караџић умро 1864, па је мало сумњиво да је пок. поп Јово скупљао пјесме за Вука.

Слично је и с историјском грађом о Милашу, који у својој расправи: "Кр...ија Савинска", на стр. 39 извјештава о Зад. Бог. Заводу за 1883-84 шк. год. Каже, да му Бококоторски Владика Герасим Петрановић "шаље на оглед ријетке списе".

Ово вам напомињем, да се не би преварили у својим закључцима.

Што се тиче књижевних радова, овдје има:

а) Народни пријатељ или мали ревизор наших сврха. Штампано у Задру 1875. Ив. Водицка.

б) Двије посланице двају православних епископа у Далмацији

в) Против позива Ант. Франка да се Славени потчине папи. Београд 1894.

г) Бока Которска мали српсконародни књижевни забавник за српску младеж. Нови Сад 1892.

д) Стогодишњица пада Републике Млетачке историјска радња погледом на Далмацију. Задар 1898.

Ја књиге нијесам видио, а наслове сам преписао из Каталога библиотеке...

"Словинац" Вам је излазио у Дубровнику од 1878 до 1884. Овдје га нема.

Овдје нема једне српске Библиографије, да бих Вам могао пружити податке о "Караџићу" књ. листу, као и о Тих. Ђорђевићу. Некад сам то знао а данас је извјетрило.

Других података нијесам ни провјеравао.

С поштовањем и поздравом
Врцељ Љубомир
Задар
Загребачка 15/II

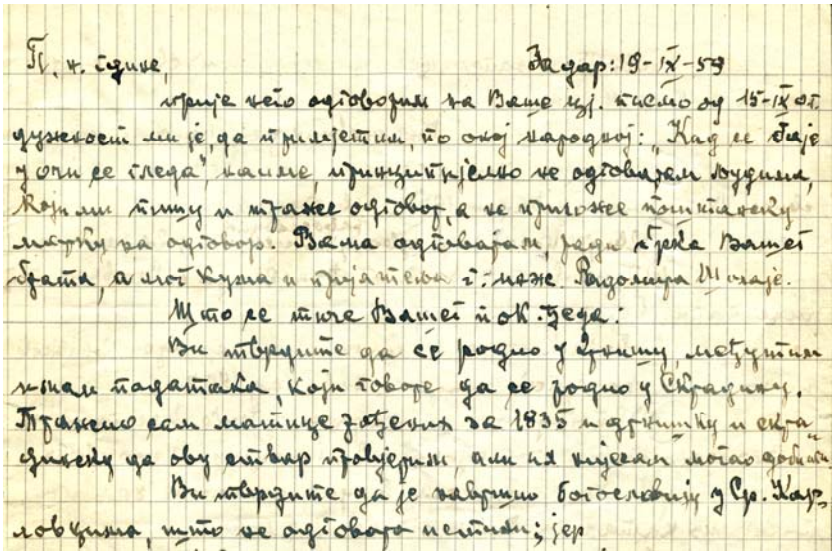

Сл. 15. Писмо Љубомира Врцеља, свештеника, од 19. септембра 1959. год.

Напомена о поштанским маркама на почетку Врцељевог писма мора да је оца прилично погодило, јер у низу писама почиње успутна, углађена, али упорна преписка око поштарине, поштанских марака и готовог папирног новца у очевим писмима. Врцељ је очигледно утрошио много времена, труда, па и новца на прикупљању грађе, али је педантно захтевао само марке за своја писма.

Отац Павле 22. септембра одговара на Врцељево писмо.

Поштовани господине

прије него Вам се захвалим на Вашем одговору у примљеном писму од 19 овог месеца, молим Вас за извињење што сам се огрешио о Ваш принцип неприлагања поштанске марке за тражени одговор. Ваше је право да поступате како хоћете. Ја сам, међутим, поступио другачије, по својим назорима, бојећи се да Вас не увредим. Око овог мог пропуста не вреди се даље оправдавати, тим прије, што ћемо лако ствар поправити и уложену Вашу марку надокнадити.

Ви сте у праву. Ја сам погрешно навео место рођења нашега дједа Јована Шарића Дрниш уместо Скрадин. Извините што сте због тога узалуд трагали. Што се тиче Богословије, и Радомир ми је рекао да сте му Ви казали о похађању Богословије у Задру.

Међутим, када је дједу било 28 година умро је Вук Караџић. У једном писму које се налази у архиви Српске Академије Наука, као што сам Вам навео, јасно се види у једном посебном ставу у коме Шарић моли Др. Цвијића да поради код Вука Караџића да му пошаље хонорар за оне песме које му је из Далмације слао још док је био богослов. Исто тако, нећемо се преварити у нашим закључцима основаним на документационом материјалу и за историску грађу коју је са епископом Петрановићем прикупљао Милашу своме школском другу, интимном пријатељу и сараднику.

Све књиге и брошуре које сте навели видео сам у Београду у Српској Патријаршији.

На крају најсрдачније Вам се захваљујем на уложеном труду и пажњи коју сте ми указали као брату Вашег цењеног кума Радомира. Овом приликом примите изразе нашег особитог поштовања.

Прилог: поштанска марка од 20 динара.

Бабац Павле

Београд
Каленићева, бр. 6

Свештеник Врцељ је одговорио у року од свега четири дана, за које време је открио Јована Шарића у Државном Архиву у Задру – Православна ерпархија далматинска, и списима Православног Богословског Завода у Задру, а у каталогу библиотеке Државног Архива, четири књиге које је Шарић написао у Црној Гори и Далмацији. Писмо је суздржано завршио са прилично хладном фразом: "с поштовањем и поздравом".

Овако је било на почетку, а сва наредна писма, ма колико му писање све теже падало због "склерозе десне руке", завршавао је са: "Поштује Вас и поздравља Ваш...". Мрзовољом због болести није могао сакрити себе као расположеног истраживача и добронамерног пријатеља:

...склероза заробила моју десну руку, пишем како могу, тешко и споро. У десници држим писаљку, а лијевом, иако се тресе, гурам и десницу и писаљку... Сад ако хоћете да прикупим даље материјал ја ћу то радити, биљежити изворе, док опет дођете, па све у Ваше руке, јер с овим мојим шебрљавим писмом једва и ја могу крају, а и дангубно је.

У августу 1972. године, Врцељ је послао једно опширно писмо на четири странице са исцрпним подацима о Шарићу и списак већег броја докумената са кратким садржајем, која је сврстао у четири групе: школовање, служба у Кнежевини Србији, служба у Боко-которско-дубровачкој епархији и служба у Задарској епархији.

Врцељ пише:

Прегледао сам масу списа и наишао на скромне податке. И оно што сам нашао нијесам могао преписати, јер има ствари, које се као породичне светиње односе на Ваше миле покојнике; пок. мајку и пок. оца Ваше пок. мајке.

С друге стране, мени склероза неда да се при писању служим нормално десном руком, а машине за писање немам...

...Ово је мучеништво школованог човјека на нашем селу, још кад је оптерећен бројном породицом. Молим Вас, да ми не замјерите на мом шебрљавом писму. Поштује Вас и поздравља Ваш Врцељ Љубомир".

Тако је Врцељ завршавајући писмо прокоментарисао Шарићев живот, споменуо да је нешто непријатно намерно прећутао (што

ћу морати сам да откријем много година касније) и срдачно поздравио оца Павла.

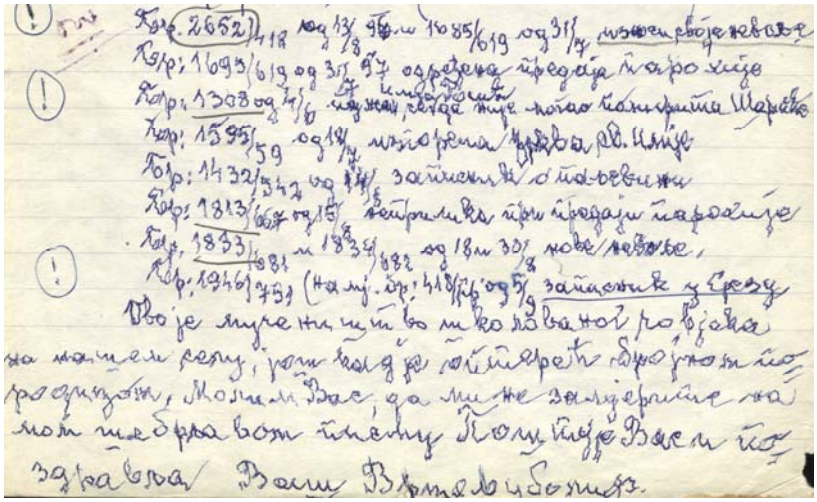

Сл. 16. Писмо Љубомира Врцеља, свештеника, од 10. августа 1972. год.

После овога, отац има утисак да је прикупио најважније податке. У писму Врцељу, од 20. августа 1972. године, пише:

Поштовани и цењени господине Врцељ
...за сада мислим да ми није више ништа потребно прикупљати. Ето, нашли сте ми и тај дуго очекивани некролог... Чиними се да смо обухватили све и да више нема.

Ипак, отац је свестан колико му је Врцељ помогао, опрезан је и не прекида сарадњу:

...Ако, осим овога до сада прикупљеног материјала, наиђете још успут на неке податке, за које Ви будете сматрали да ће ми бити од користи, будите тако добри па ми их слободно прибележите...
...Још једном срдачно Вам се захваљујем на пажњи, труду и подацима који ће ми помоћи да још за мог живота осветлим лик и дело мога покојног деде.
Извилите примити моје особито поштовање и срдачне поздраве са најлепшим жељама да Вас Бог поживи још пуно година.
Воли Вас, цјени и поштује Ваш одани
Павле М. Бабац

После веће паузе, Врцељ се јавља последњи пут 5. јуна 1973. године. Дрхтавим и тешко читљивим рукописом пише:

...примио сам Ваше писмо од 26. маја о. године с 2 банкноте од по Ст. Дин. 1000, које Вам повраћам, с молбом да их изволите примити, јер од раније ми послатих још има за поштарину.

Врцељ се жали на оронуло здравље, али шаље још неке занимљиве податке о Шарићу као човеку који није био без својих слабости. У свом раду, отац их је изоставио у идеалистичком маниру, истичући у Шарићу само оно што је било позитивно и узорно за друге. Мени се учинило важним што мој прадеда није био романтични светац, па сам све податке који су ми стајали на располагању изложио у овој књизи, у жељи да лик Јована Шарића осветлим и прикажем што потпуније, истинитије и људскије, макар то понекад било непријатно и тужно, али, свакако поучно. Чинило ми се да је најважније да од свих мени расположивих детаља што потпуније изградим његов лик из већ далеке прошлости, као човека свог доба, без обзира какав ће бити у очима својих следбеника данас. Да ли ћу бити у праву?

4.

МЛАДОСТ И ШКОЛОВАЊЕ

У дому Костантина (Које) Шарића и Дмитре, рођене Личинић (Личина) из Скрадина, родио се други син Јован, 4. децембра 1836. године.

О томе сведочи препис крштенице из 1920. године, писан латиницом, руком православног свештеника Кукоља из Скрадина.

SVJEDOČBA ROGJENJA I KRŠTENJA

Na osnovu matice rogjenih ove parohije strana 42. broj 21, ovijem svjedočim da se dana 4 četri Decembra 1836 osamsto trideset šeste godine rodio u Skradinu i da je istoga dana i godine kršten bio Jovan zakoniti sin Kostantina Šarića rogjena u Bribiru a nemeštena u Skradinu i matere Dmitre Ličina iz Bratiškovaca nastanjene u Skradinu oboica pravoslavni gragjani.

Kumovao je Pavasović Marko iz Skradinskog Polja pravoslavni težak, a svjedok je bio Mitrović Sava iz Skradina pravoslavni ckvenjak.

Istinu čega potvrgjuje svojeručnim potpisom i pečatom parohijalnim.

Od pravoslavnog parohijskog zvanja
Skradin 15/ 4 1920.
V. Kukolj, s.r.
adm.

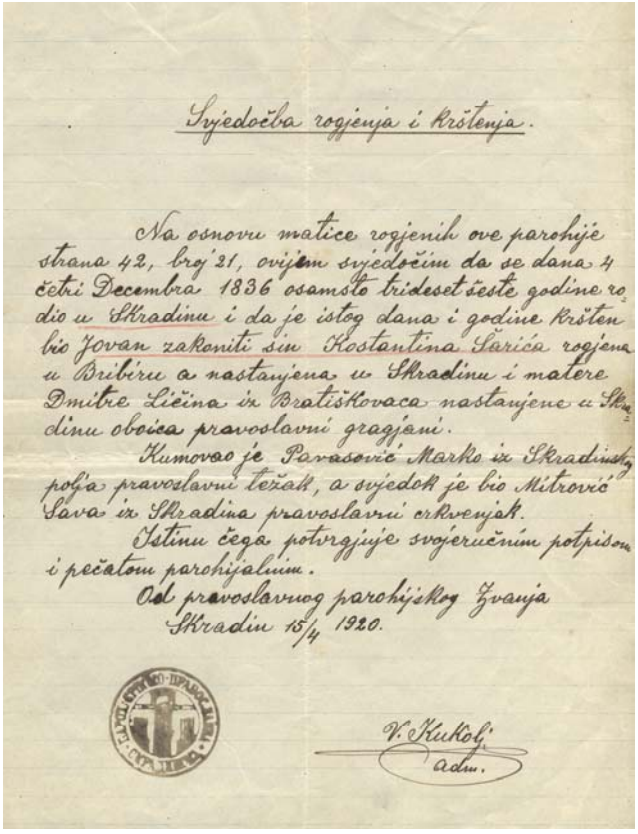

Svjedočba rogjenja i Krštenja.

Na osnovu matice rogjenih ove parohije strana 42, broj 21, ovijem svjedočim da se dana 4 četri Decembra 1836 osamsto trideset šeste godine rodio u Skradinu i da je istog dana i godine Kršten bio Jovan zakoniti sin Kostantina Šarića rogjena u Bribiru a nastanjena u Skradinu i matere Dmitre Ličina iz Bratiškovaca nastanjene u Skradinu oboica pravoslavni gragjani.

Kumovao je Parasović Marko iz Skradinskog polja pravoslavni težak, a svjedok je bio Mitrović Sava iz Skradina pravoslavni crkvenjak.

Istinu čega potvrgjuje svojeručnim potpisom i pečatom parohijalnim.

Od pravoslavnog parohijskog Zvanja
Skradin 15/4 1920.

V. Kukolj
adm.

Сл. 17. Препис крштенице Јована Шарића

Спроводећи своју замисао да црногорце из јадранског приобаља систематски расељава по Далмацији и Истри, Млетачка Република је у село Крњеуве, код Брибира, населила десет породица из Рисна у Црној Гори. Према документима Sindici Inquisitori Lib. VI, C. 224, Lib. VII C. 272, ово насељавање је обављано у времену од 1748. до 1751. године. У списку породица нема презимена Шарић, али има неких других знакова да су и они дошли. Љубомир Врцељ, протојереј из Задра, лично је познавао једног Шарића, после Другог светског рата, који му је тврдио да су његови стари, досељеници из Црне Горе, и да су се настанили у селу Крњеуве. У Хисторијском Архиву у Задру, у списима православне Епархије даламатинске (Цв. 145, бр. 1667/626/II, од 17. септембра 1887. године), чува се молба свештеника Јована

Шарића да му се дозволе три дана отсуства како би отишао у Крњеуве да обиђе свој посед.

Негде око 1800. године, породица Шарић се доселила у Скрадин. Ту је син Костантин-Којо завршио основну школу, а нешто касније се запослио као чиновник у Општини. Истовремено се у Скрадин досељава и породица Личинић из Братишковаца. Вуколај и Пава Личинић имају сина Андрију и кћерке Дмитру и Ђурђију.

Јованови родитељи Којо и Дмитра Шарић живели су у Скрадину мирно и скромно. Пре Јована, добили су сина Крсту. Да ли су имали још деце, нема никаквих података. Јован Шарић никад није јавно споменуо сестре или браћу. Ипак, само једном, кратко, брата Крсту у вези са својим тешким животом учитеља у Србији.

У Аустријској царевини, деци нижег сталежа омогућавало се да заврше четири разреда основне школе. Послати мушко дете на даље школовање, јер очито показује занимање за књигу и науку, било је веома тешко и најчешће је значило упутити га на Бословију, да постане учитељ или свештеник. Долазило је, међутим, време када су ови позиви били веома потребни. Њихов значај произилазио је из чињенице да је тада у читавој Европи наступао процес свеопштег ослобођења и образовања, буђења националне свести и откривања властите историје, културе и језика. Учитељи и свештеници одиграће значајну улогу у просвећивању простог народа који је био политички, економски, културно и верски најмање слободан.

Да ли је млади Јован Шарић волео свештенички позив коме ће посветити велики део свог живота? Да ли је можда више волео да пише песме, или да описује српске народне јунаке, природне лепоте и историјске знаменитости свога краја? О личним

склоностима никада није отворено писао. У писаним радовима Јован ће се доследно обраћати српској омладини и српском народу као просветитељ, али ће до краја остати у свештеничкој мантији, бранећи њен статус и достојанство.

По каталогу о Класификацији ђака Клирикалне школе у Задру (Хисторијски Архив, Задар, списи православне Епархије далматинске, Св. 267), двадесет двогодишњи Јован Шарић, син чиновника из Скрадина, уписао се у I разред, школске 1858/59. године.

Задар је у то време био значајан град Северне Далмације, динамичан економски и културни центар. Није случајно што су православна Епархија далматинска и Клирикална школа прешле из Шибеника у Задар.

Сл. 18. Антички трг у Задру са Стубом срама, лево,
и хришћанским храмом Св. Доната из Деветог века

Живот у новој средини обогатио је младог Шарића. Поред грчког, латинског и немачког језика, који су били на програму школе, вредно је учио италијански и руски језик. Омиљени домаћи писци били су му Његош, Мажуранић, Прерадовић и Јован Јовановић-Змај.

У току школовања Шарић је у Клирикалној школи учио следеће предмете:

I година – читање и писање црквв. славенског језика; славенска граматика; вјеронаук; аритметика; пољопривреда; реторика; црквено појање; практични задаци о употреби граматике и реторике.

II година – (I семестар) основи логике; антропологија, наука о човечијем тијелу и органима, што је могуће језгровитије; пољопривреда; реторика с употребом; вјеронаук; италијанска граматика. (II семестар) логика; психологија; физика; пољопривреда; реторика с употребом; хришћанска наука; италијанска граматика.

III година – (I семестар) метафизика; црквена историја; херменаутика (тумачење Светог Писма, прим. аутора); пољопривреда. (II семестар) метафизика; физика; црквена историја; догматика; херменаутика; грчка граматика.

IV година – (I семестар) метафизика; физика; црквена историја; догматика; херменаутика; канонско право; методика; катихетика; грчка граматика.

Од школске 1858/59. године, када се Шарић уписао на богословију, било је уведено и учење немачког језика у свим разредима. Управник Клирикалне школе био је Стефан Кнежевић, епископ далматински, а један од наставника био је Јован Сундечић, свештеник и песник коме ће се Шарић дивити као песнику, веома га ценити због родољубља, и кога ће радо спомињати у својим каснијим радовима.

У то време, у Задру је деловала Матица далматинска коју је основао др Божидар Петрановић по узору на сличне организације:

Матицу српску у Новом Саду, Матицу Илирску у Загребу и Матицу Чешку у Прагу, које су биле књижевна друштва словенских народа за развијање културног препорода и националне еманципације. Матица далматинска радила је под притиском аустријског апсолутизма, нарочито министра А. Баха који је у време Шарићевог школовања у Задру, био на врхунцу својих напора за централизацију власти и германизацију.

Исте године (1858) када је млади Јован уписао Клирикалну школу, у Србији је збачен кнез Александар Карађорђевић и на кратко враћен Милош Обреновић. Један од учесника овог преврата био је Илија Гарашанин, политичар и државник. У свом "Начертанију" (1844), залагао се за општи устанак и национално-ослободилачку борбу српског народа ма где се он налазио, за јужнословенску државу на челу са Србијом, против поробљивачке и империјалистичке политике Турске и Аустрије. Ове идеје оставиле су дубоког трага на српску омладину у Далмацији. На Шарића, такође.

У Шарићу, скромном сељачету, разбуктао се пламен љубави према српском јунаштву о коме је слушао читавог детињства. Осетио је да снага његовог народа лежи у дубинама херојске прошлости исказане најлепшим језиком у народним приповеткама и песмама.

Много година касније, у свом писму Високој Краљевској Академији у Београду, написаном на почетку Двадесетог века, пита шта је са обећаним хонораром за препис народних песама послатих Вуку Караџићу. Вука већ одавно нема међу живима. Нема ни било каквих других података о овој необичној делатности младог Шарића богослова. У вези са његовим интересовањем за сакупљањем народних песама, сачувао се само један одломак

занимљиве народне песме "Ајдуци", коју је касније објавио у једној својој књизи. То је све! Да ли је рад на прикупљању народних песама био плод његових краткотрајних младалачких амбиција којима није придавао већи значај. За ово нема одговора, као ни материјалне надокнаде за послате песме Академији. Али, зна се да је Шарић читавим својим свештеничким, новинарским и књижевним делом био окренут српском народу – његовој историји, култури и судбини.

У извештају Православног Богословског Завода у Задру, за 1878/79. годину, стр. 29, стоји податак да је Јован Шарић са успехом завршио школовање 1862/63. године.

Исте, 1863. године, Клирикална школа престала је да постоји, а место ње је основан Православни Богословски Завод. Клирикалну школу укупно је завршило 120 Далматинаца и 66 ученика из других српских крајева.

Као ученик првог разреда Клирикалне школе, Шарић је у "Српско далматинском магазину" могао прочитати следеће:

Сви готово данашњи млади свештеници далматински и једнога и другога чина, потомци су ове Клирикалне школе. Многи учитељи по Босни, по Херцеговини и Црној Гори, неки чиновници у Србији, професори, архимандрити и сами данашњи митрополити црногорски у овој су школи своје васпитање имали... Желимо, да из те школе у даље вријеме много више знаних и важних људи изиђе, који ће свом народу на дику, а својој цркви на корист и на славу служити...

5.

ПУТ У СРБИЈУ

Одмах по завршетку Клирикалне школе у Задру, двадесет седмогодишњи Јован Шарић одлази у Београд. Зашто је тако нагло дошао у Србију и зашто је тако изненада напустио своју Далмацију у часу када јој је као млади свештеник и учитељ можда био најпотребнији? О овој одлуци никада није јавно писао, нити постоје сачувана приватна писма. И каснија честа пресељавања неће ничим коментарисати, иако је имао много разлога. Одлазак у Србију и боравак у многим српским местима, прелазак у Црну Гору и коначан повратак у Далмацију, с једне стране изгледају као путовање "трбухом за крухом", док с друге стране изгледају као судбинско понављање исконске путање свог народа просторима Балкана, којом је морао проћи да би га на његовим изворима и просторима што боље разумео и доживео.

У ствари, одлука да одмах иде у Београд, у њему је постепено сазревала још од детињства. Сада је био тренутак стварања слободне државе српског народа, ланци ропства пуцали су после трагичног пораза на Косову и вишевековне турске страховладе, сада се пружала прилика обнове некадашње старе српске величине и славе из доба Немањића. Чинило му се да ће бити

потребнији и кориснији тамо где су се очекивали значајни догађаји и велике промене за српски народ.

По доласку у Србију, Шарић је одмах добио ново поданство и у селу Рипањ крај Београда прво запослење као учитељ.

Тада је Србијом по други пут влада књаз Михаило Обреновић III, који је 1860. године после смрти свог оца Милоша, дошао из Беча, где је 17. година живео у емиграцији.

Сл. 19. Књаз Михаило Обреновић III, рад Уроша Кнежевића, 1864, Историјски музеј Србије

Михаило Обреновић подиже углед Србије у Европи, а нарочито на Балкану. На унутрашњем плану јача администрацију и личну власт. Због тога је у сталном сукобу са либералима и младом интелигенцијом. Држава је још увек слабо организована и економски запуштена. Турска окупација великих градова у Србији

још траје – у београдском граду је турска војна посада. Србија још увек зависи од планова Порте.

Све је ово Шарићу било познато. Осећање припадности истом народу и истој вери били су одлучујући за долазак у Београд. Трагична и јуначка прошлост српског народа претежно научена из епских народних песама, распаљивала је патриотска осећања младог Шарића. С друге стране, веома је добро познавао живот у оскудној далматинској провинцији под окупацијом туђинаца.

Младом учитељу Шарићу је 27. година и још није ожењен. Из Рипња често долази у Београд, где упознаје вршњаке, младе интелектуалце Панту и Миленка Дробњака, и свештеника Михаила који ће нешто касније постати Архиепископ Београдски и Митрополит целе Србије. Право на свештеничку мантију стећиће тек након женидбе.

У Београду, Шарић упознаје Софију Баронић, са којом ће се венчати наредне, 1864. године. Према сећањима бака Милице, Софија је тада имала 18 година; била је нижег раста, црномањаста, лепе спољашњости, умиљата, скромна, интелигентна и за своје време прилично образована. Била је живахне нарави и енергична, што ће касније у тешким приликама за породицу бити веома потребно.

Породица Софије Баронић се доселила из Баната. У Београду је живела у Балканској улици, у кући поред кујунџијске радионице. Да ли је њен отац заиста био кујунџија? Нажалост, током времена нестали су многи важни подаци о породици Баронић. Сачувао се само овај, наизглед безначајан али необичан детаљ. Чиме су се бавили Софијини родитељи? Шта је радила Софија Баронић? Да ли је учила школу? По улици становања, која је традиционално припадала дошљацима, и у крају познатом по

ситној трговини и услужним занатима, може се само претпоставити да јој је отац био скроман занатлија или трговац.

Како је изгледао Београд у очима младог Јована Шарића, младог Далматинца из пуке далматинске провинције? Према подацима у листу "Видов Дан", за 1864. годину, наводи се да...

...варош Београдска сачињава једну општину, у коју спада и Топчидер. Има 4 зидане цркве, три су у Београду а једна у Топчидеру, 60 зиданих и 14 незиданих, свега 74 кућа државних, 5 зиданих и 14 незиданих, свега 19 општинских и 2884 приватних кућа, 12.776 мушких и 9.656 женских, свега 22.432 житеља, од којих 3.692 странци. Стајаћа војска није урачуната... Има 482 чиновника, 18 свештеника, 6 калуђера, 11 основних школа и 14 учитеља с 956 ученика, 12 женских основних школа, 15 учитељица са 704 ученице, 1 полугимназија са 191 учеником, 1 гимназија са 520 ученика, велика школа са 191 учеником, једна виша женска школа у 2 разреда са 123 ученице, богословија са 201 учеником, 158 владиних службеника, 1429 дућана и 271 механа...

Сл. 20. Стари део Београда, јеврејска улица на Дорћолу крајем Деветнаестог века

...(Те године) Јавних балова било је у Београду свега 83, а приход од њих – од 400 талира ушао је у општинску касу.

...Цена хлебу била је најнижа 35, а највиша 65 пара ока, а та је цена опредељивана од времена на време...

...Закључено је 269 бракова код православних, 10 код римокатолика, код јевангелиста 2, и код јевреја 8.

Почетком 1864. године у Бечу је умро Вук Караџић. У току читаве године у Србији се масовно жали за његовим нестанком и велича његов допринос стварању новог правописа. Заслуге за реформу писма и језика су општепризнате, али у пракси се много спорије одвија процес напуштања старословенског правописа.

У листу "Видов Дан", од 4. јануара 1864. године, штампани су огласи за "Рјечник из књижевних старина српских" и "Облици Српског језика" од Ђуре Даничића.

Као почетник, Јован Шарић је у селу Рипањ био учитељ десете класе. Према "закону устројства основних школа, Министарства просвете Кнежевине Србије", главни школски предмети били су: наука христијанска, читање, писање, рачунање и појање. Плата учитеља Десете класе била је 100 талира, а Прве класе, 300 талира годишње. Пензија после 10 година службе, за себе од 30-60, а за породицу 15-60 талира годишње.

Школе по селима могле су бити са три или четири разреда у једној учионици. У првом разреду, у току првог полугодишта (течаја), учило се: штица и буквар; познавање слова, изговарање појединих слова и лагано читање, писање слова и слогова на табли; бројање и писање бројева до највеће стотине (999); молитва оче наш. У другом полугодишту (течају): читање из буквара српско и словенско; писање речи на табли и по прегледници; писање бројева до највеће хиљаде (9999); молитва богородице дјево. Од женског рада: плетење разно (са једном и с пет игала).

Служба сеоског учитеља у Рупњу није била ни лака ни добро плаћена. Оснивањем породице искрсли су нови проблеми; није се могло штедети, јер се цела плата трошила на голи живот.

Нешто потпунију слику о тешкоћама основног образовања на селу и сеоских учитеља, добио сам нехотичним увидом у дописе о материјалном стању учитеља и здравственом стању ученика. Прелиставајући листове и часописе тог времена, пронашао сам неколико дописа о стању у сеоским и градским школама Кнежевине Србије, који ми се чине прикладним за навођење на овом месту, без обзира што су објављени нешто касније, у време када Шарић више није учитељ, али који нам говоре да је пређашње стање у основном школству могло бити само још неповољније.

У београдском листу "Школа" (1868), посвећеном питањима образовања, васпитања и статуса наставника, уредника Милана Ђ. Милићевића, учитељ Л. Петровић пише:

Како живи учитељ у Београду

Данас, кад се из свега грла виче: дајте просвету народу, без ње нема слободе, нема среће; када се и у нас поклања пажња школама више но што се игда чинило; када се виче, да нам требају добри, научени и честити учитељи; када се толико апелује на патриотизам учитеља, – дајте да се чује и један глас, који ће прозборити патријотски, али не врелом речју празних жеља, већ хладном цифром и чистим рачуном.

Овај глас диже се из Београда и за то можда не ће бити заступник свију гласова, који би имали да поднесу овакав исти рачун.

Треба живити, да се може радити.

Да прорачунамо како може живити данас један учитељ у Београду, који има жену и четворо деце – скромну породицу – а који је, радећи 16-17 година за просвету народну дошао до плате од 200 талира на годину.

По најскромнијем рачуну њему треба:

1. Сваки дан по 3 оке хлеба по 50 пара ..... 3 гр. -30 пар.
   1 ока меса (или варива у пост) ..... 4 гр.
   зелени ..... 1 гр.
   соли и зачина ..... 10 пар.
   шећера и кафе ..... 2 гр.
   11 гр.

   или годишње 4.015 гр.
2. За благе дане, кроз целу годину ..... 200 гр.
3. За периво и рубље ..... 200 гр.
4. За одело своје и обућу (у ово рачунамо
   општинске прирезе и порез) ..... 1400 гр.
5. За одело жени ..... 600 гр.
6. За одело и обућу деци на свако по
   300 гроша ..... 1200 гр.
7. Свима непредвиђеним потребама: болестима,
   слабостима и другим невољама
   да дамо на годину само ..... 85 гр.

Свега: 7.700 гр.

То је 320 талира и 20 гроша на годину.

Сл. 21. Глава београдског листа "Школа", уредника Милана Ђ. Милићевића

А колико би требало учитељу, да набавља средства за своје наображење и усавршавање, да, колико му је потребно, прати савремену књижевност: или да се о данима одмора прође куд, да мало душу разгали – то нисмо хтели рачунати. Ту нека трпи учитељ. Душа може гладовати. Јер "дух је срчан, али је тело слабо".

Али колико би требало да се одвоји белих пара за црне дане, колико би требало да се остави на страну сваке године на рачун немоћи и старости, колико на удомљење и васпитање деце – једном речју на рачун будућности своје и своје породице, – то нисмо смели рачунати.

Ево за што.

Рекосмо, да онај учитељ са четворо деце има 200 талира плате, а прорачунасмо, да му треба да одржи душу себи и породици у најмању руку 320 талира и 20 гроша.

Од куда ће сад подмирити још 120 талира и 20 гроша?

Ја не знам... Ваљда се не ће овде хтети рећи: Тице небеске нити сеју нити жању.

У "политично економном" листу "Србија", уредника Љубомира Каљевића, од 15. септембра 1868. године, може се прочитати:

...Па се још чудите, што је наша младеж тако рђаво васпитана; што је њено надри-образовање горе од савршене глупости; што раденички сталеж збуњен неудесном поделом рада у садање доба није достојан да се назове правим радницима него заслужује пре да се назове надничарима или најамницима! Каква грдна збрка у ово садање доба!

...И на бруку и на покор ми неумемо из те омладине амабаш ништа да истиснемо, и због те стидне неумешности не можемо да изнађемо средства за њезино образовање него је бацамо на милост и немилост њезиних несрећних родитеља... Па још преко свега тога имамо образа да се чудимо откуда толико сиротиње, откруда толико крађе, разбојништва и паљевине, откуда пуне апсане несретника!...

У "Јединству", листу за политику и књижевност, уредника Милана Јовановића, неко је те јаке зиме, фебруара 1870. године,

можда сам уредник, жестоко проговорио тешком опоменом у чланку "Наше сеоске школе".

...Најпреча храна – то је хлеб. Па чујте какав је то хлеб што га једу деца у школи овде, а јамачно и на многим другим странама Србије! Најобичнији хлеб је из ража и кукурузна брашна, уједно помешано, а за овим долази елдовина, хлеб црн као гар, гњецав као блато, а горак као орак. Овако хлеб, што га доносе деци од куће сваке недеље, осуши се лети, а зими се смрзне, али га опет деца једу, јер га морају јести. Уз хлеб лети је обична храна још био смок: скоруп и сир, налик на не угашен креч... У зимно доба не доноси се деци скоруп... хлеб и сад остаје главна храна, а који од куће добије кисела купуса, тај тек ужива, тај зна шта је ручао!... Ето тако се хране деца што се на селу уче...

...Од 40 ученика, на прилику, никад у школи не може бити више од 30, а обично једне трећине нема у школи. Красте, шуга, чирови, црвени ветар, кашаљ с кијавицом – то су обичне болести... и таман једно ђаче дође, тројица других оде кући...

Ипак, време се неумитно мења, људи помало заборављају како се некада писало гушчијим пером. Лист "Школа" обавештава своје читаоце како се производе гвоздена пера у бирмингенској фабрици у Енглеској.

...Свако перо, пре него се доврши, прође кроз руке од двадесет различитих радника, од којих један их сече маказама, други глади; овај их шаље, онај брижљиво расеца вр, итд... Сваке недеље потроши се 22.000 фунти руде од које се направи 100.000 гроса пера (1 грос=12 туцета, прим, аутора). Зато су гвоздена пера скупа.

Скуп је био живот Шарићу у сеоској школи у Рипњу. Ускоро је почео да размишља како да се домогне допунских прихода и да од црквених власти што пре добије парохију и посвети се свештеничком позиву који му је изгледао уноснији. Да би побољшао свој материјални положај, почео је да пише за

београдске дневне листове. Али, да је писање за новине била и његова велика љубав, чак страст, ускоро ће се веома јасно показати. Нажалост, сада је тешко тачно утврдити када је Шарић објавио свој први допис и у ком листу.

Међутим, у рубрици Домаће новости, листа "Видов Дан", од 15. фебруара 1864. године, налази се једна кратка вест потписана само иницијалима Ј.Ш., која вероватно потиче од Шарића, јер ће се убудуће иницијали Ј.Ш. редовно појављивати и у чланцима које ће потписивати пуним именом.

Ј.Ш. Рипањ 13. фебруар.
Данас је цео Рипањ у великој жалости, јер предаде земљи једнога између најбољих и најдостојнијих синова и сагрђана својих. Јанићије Дробњак, народни посланик на свима дојакошњим народним скупштинама, умре јуче, после дуге органске болести. Јанићије је био прост сељак, и поносио се свагда што је сељак; он није знао ни читати ни писати, али баш те околности и узвишавале су цену његовој пространој памети, његовом племенитом осећању и узвишеном карактеру... живот овога човека био је од користи и сиромаху и богатоме, а смрт његова може се узети не само као губитак за његову породицу, него и за све село наше а и за цео округ. Бог нека му душу опрости, и нека му је лака земља...

Јанићије Дробњак био је отац Шарићевих добрих другова Панте и Миленка, што може бити један од разлога за претпоставку да се баш Шарић огласио у новинама. Стил вести је црквено-духовни и личи на помен преминулом, што одговара стилу писања једног свештеника. Трећи разлог је детаљ са истим иницијалима Ј.Ш., који се касније појављују уз његов пуни потпис.

Грејући се поред отвореног огњишта и при оскудној светлости петролејске лампе, Шарић је читајући новине у дугим зимским

вечерима, 6. фебруара 1865. године, у "Видов Дану", у рубрици Београдске новости, вероватно прочитао и ову вест:

Прексиноћни бал у двору код Његових Светлости био је особито сјајан. Њихове Светлости су с природном снисходљивошћу љубазно предусретале своје госте и сва могућна чиниле да им гости буду весели и да се добро забављају. И заиста сабрано друштво се на велико задовољство високог домаћина и светле госпође домаћице проводило у најлепшем расположењу, а разишло се истом после четири часа ујутру.

Већ 9. фебруара у истом листу, у Домаћим новостима, најављује се нови бал:

...Бал ће се започети у 8 часова. Одмах пошто дођу Њихове Светлости и одигра се "оро", почеће се извлачити лозови. Извлачење ће бити у предњој соби с улице над капијом, где се обично вечеравало...

У то време Србија нема свој властити новац, већ се служи аустријским, руским и турским новцем. Курсна листа од 2. марта 1865. године, гласи: # ц. (#, дукат цесарски, прим. аутора), 5 фр. 25 н., сребро 9 1/2%.

Природно, живот је и тада имао своју смешну страну. На дан 1. маја 1866. године, у "Видов Дану" се оглашава "Велика музикална и физикална Опсенарска забава професора Краткога-Башика, која ће бити у недељу 2. маја и у понедељак 3. маја у ½ 8 часова у вече у позоришту у великој пивари".

У рубрици Београдске новости, од 4. маја, пише:

Опсенарске представе г. Краткога-Башика привлаче на себе велику пажњу. За ове две представе, које је давао у недељу и понедељак, кућа је била дупком пуна.

У недељу су му представу почаствовале присуством својим и Њихове Светлости".

Последња представа биће 16. маја: "...уз представу ће бити магловити ликови осветљени хидро-оксигенским газом".

Шарићево настојање да се коначно домогне свештеничког позива најзад је уродило плодом.

У јулу 1866. године, преко среског начелника из Неготина коначно стиже званично обавештење да је добио свештенички чин и парохију.

Из тог времена потиче и његово-во прво сачувано писмо које је 29. јула 1866. године, упутио црквеним властима у Београду.

Ваше Високопреосвештенство
Најмилостивиј Архипастиру!

Преблагиј Творац услишио је плач мој, и определио ми чин Свештенички, коју сам радостну вест ономад, преко Среског Началника званично добио.

Што није мој плач остао као плач вапијућег у пустињи, то имам вашем Високопреосвештенству благодарити, као оном кои ми је предречениј свети чин израдио, кога је заступништво Религиозно, које ми на срцу лежећи, браним и доказујем Религиозним совиетима у чланку под насловом "Једна лекција из мог предавања", кои ће недели изићи.

Но сад кад ми о кончићу срећа виси, шта да радим, него да паднем пред отеческа и благодатељна колена Вашег Високопреосвештенства, и запросим милост у Бога па у Архипастирства Вашег, за рукопомоћ путног трошка, без кога сам принуђен одрећи се одређеног ми места Свештеничког. За нас три душе са највишом штедњом довољно је 6. дуката изузимајући трошкове препитања које ћу извадити из продања покућанства.

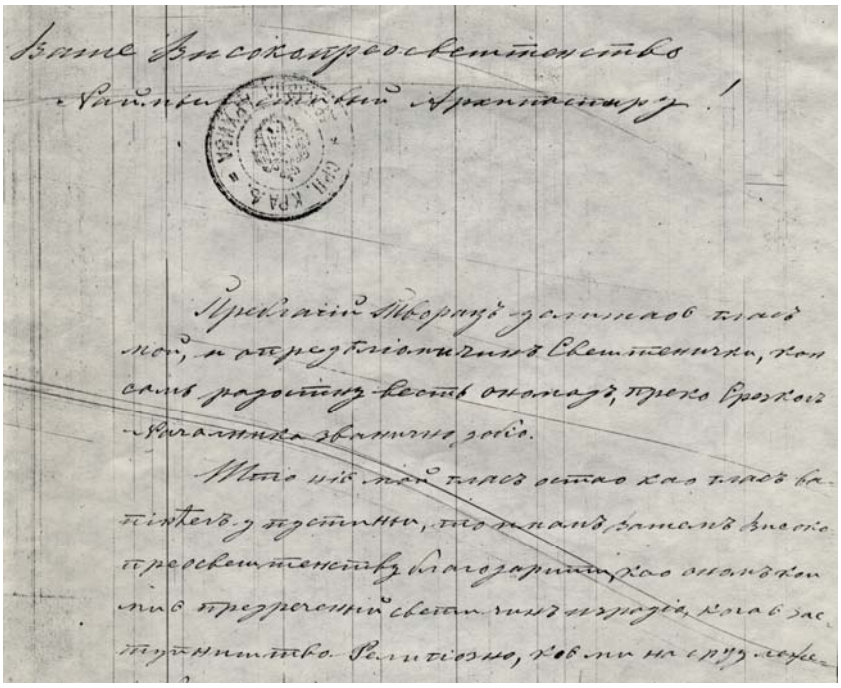

Сл. 22. Прво сачувано писмо Јована Шарића, од 29. јула 1866. године

Критично и несрећно стање учитељско, није ми дало да од оно јаднијe 6. гроша дневне плате заштедим коју пару за ову свету особитост, која ме приморава из руку Вашег Високопреосвештенства, као мог најмилостивијег благодатеља, кога ћу у сваким даним врстизама умног рада сусретати, помоћи понекати, коим би могао на опредељеноми место Свештеничко отићи, и ја се обвезујем, кад дођем до имовине, са највећом благодарности онолико число, колико од благодатељне милости Ваше примим, преко Преосвештеног Епископа Симоновића и повратити.

Помињању мога брата Крсте, узрок је опет чемерно и критично учитељско стање, које ми не само спречава пут пасти пред Ваша благодатељна колена, но шта више недами се ни из собе промолити.

На последку остајем у надежди уважења прозбе ове, са просећом рукопомоћи, која ћеме удостоити Свештенства, а без које коначно се тога лишавам, и којаће преко г. Архијереја Неготинског своим временом повраћена бити.

У Рипњу, 29. јулија 1866.

Најпокорнијe и благодарнијe
Слуга
Јован Шарић
учитељ

И ових неколико скромних података који се срећу у писму, доста јасно и узбудљиво говоре о тадашњем материјалном положају сеоских учитеља у провинцији кнежевине Србије.

Шарић нам даје још један податак, нажалост, недовољно потпун: он је у то време написао и има намеру да објави свој чланак са религиозним саветима, али не наводи начин његовог објављивања, назив листа или часописа.

Када пише о трошковима пресељења у новодобијену парохију у Брестовцу крај Неготина, каже: "За нас три душе са највишом штедњом је 6. дуката...", кога он то броји поред жене Софије и себе? Њихово прво дете родиће се тек три године касније!

Писмо је писано у духу још увек важећег рукописа, мешавином ћирилице и старословенских знакова и слова: тврди (ъ) и меки (ь) знак, слова ј (й), ја (я), ју (ю) и је (є), са понеким "і" латиницом, којег је сигурно донео из Далмације. Шарић пише уобичајеним стилом школованих људи тога времена када се обраћају поштованом наслову, али и са неколико духовитих и оригиналних литерарних формулација које га представљају као занимљиву личност.

Тако ће Јован Шарић започети свој живот учитеља, новинара и писца. Учитељ Десете класе сеоске школе у Рипњу, Србин, Далматинац, у Србији дошљак без педља своје земље или очевине, заборављени мали чиновник који је све чешће упирао поглед у "свештеничку авлију", замишљао је да ће у мантији све бити много боље. Да је млади Шарић само могао знати какав ће му тежак и непријатан живот свештенички бити, и какве ће све тегобе и несреће морати савладати, сигурно је да би мање "завиривао у свештеничку авлију". Овако, његов "плач" је услишен и његовој срећи нема краја!

6.

СВЕШТЕНИК И НОВИНАР

Захваљујући Шарићевој наклоности према писању за новине, обавештавањем, полемиком, критиком и предлозима, одједном читав низ година Шарићевог живота искрсава много јасније и занимљивије.

У београдском листу "Световид", уредника и издавача Александра Андрића, који је излазио три пута недељно на 4 странице (два листа) и штампан у Темишвару, Бечу и Београду, од 1852-1870. године, са предвуковском црквеном ћирилицом и старословенским словним знацима, Шарић се од фебруара 1864. године појављује као редован извештач дневних догађаја, свештеник и учитељ који се залаже за решавање материјалног и друштвеног положаја свог сталежа, радознали посматрач друштвених и културних догађаја, који својом анализом и конкретним предлозима покушава да унапреди заосталу животну средину провинције.

Брой 8. У Београду у Четвртакъ 19. Јануара 1867. Год. X

СВЕТОВИДЪ.

Шта е народность?

Сл. 23. Глава београдског листа "Световид", од 19. јануара 1867. године, у којем је Шарић објавио свој први текст, и одмах затим наставио са редовном сарадњом

Интересантно је да се први допис у "Световиду" односи на приказ превода једног књижевног дела.

Ј.Ш. "Световид", 19. јануар 1867.

Књижество.

Ово данас доби смо прву свезку "Персискиј писама" од Монтескија, преведену с француског језика г. Миланом Милићевићем.

Ко је чуо за име Монтескија, тај добро сна какови су и дела његова, зашто је читаоце излишно с упознатим упознавати, но ја ћу у кратко коју да проговорим о г. преводитељу. Г. Милићевић је своим Монтескијевим писмима нашој књижевности оно, што је врлиј Герић с преводом "Морални писама", с немачког језика, литератури нашој.

Герић је био један између најбољи преводитеља са немачког језика, и он своим "Моралним писмима" украшава књижевност нашу. (Кад би се кои родољубац нашао те би препечарио Герићева "Морална писма", неби веће услуге могао младом нараштају од те учинити, јер се у том како највећи научењак, тако и младић у зеленом цвету има чему научити.)

Читајући "Персиска писма" прође нас жеља читати Герића, а кад тога читамо представљамо слишати Златоуста, Цицерона и остале света мудраце. По томе је Герић свезда и врстниј немачког језика на чист наш материнскиј језик србскиј преводилац, а г. Милићевић с француског језика.

Ово неколико речи довољно ће бити да дознамо важност Монтескијеви "Персискиј писама", коима ће нас г. Милићевић и другом свезком, као што нам обећава на другој страни корица, по уписницима поодити. Ми смо свако сачинен г. Милићевића

добродошлицом поздрављали, тако ћемо и другу свезку поздравити; јер избор предмета и вредноћа пера г. Милићевића, оно читајућем свету доноси, што само зажелети може, зато нам је желети да би се читаоца толико пријавило, како би књига што скорије света угледати могла.

Ј. Ш.
Из Уровице, 11. јануара

Прелиставајући дневну штампу оног времена, трагајући за било каквим писаним траговима Јована Шарића и искрено одушевљен сваким новим, макар и намјмањим открићем, успут сам наилазио на најразличитије вести и новости. Неке су ми се учиниле корисне да се наведу, како би значајни историјски и друштвени догађаји боље осветлили и објаснили околности под којима је живео, теме бирао и писао. Такве податке нашао сам и у листовима у којима Шарић није сарађивао, али које је највероватније и сам пажљиво прелиставао.

"Световид", 28. фебруар 1867.
Србија. У Београду 26. фебруара.
Чујемо да је јуче у град Београд дошла заповест да се попише и у Цариград јави колико има у граду топова, пушака и другог оружја и материјала; по свој прилици значи, да ће се град очистити и нама празан предати. Ми материјал и незахтевамо.

...Од сутра продава ће се леб на оку 65 пара чарш.

"Световид", 14. март 1867.
Прокламација кнеза Михаила М. Обреновића III: Трећег марта тек. год. добио сам одговор од Великог Везира, да је Његово Величанство Султан благоволио решити, да Ми се повери заповедништво над градовима у Србији и да се гарнизони турски замене србском војском, под једним условом, да се на зидовима градским вије поред србске и царска застава...

Сл. 24. Београдска тврђава, поглед са Дунава, горе и Калемегданске зидине

Ј.Ш. "Световид", 5. април 1867.

Србија. Из Брзе Паланке 3. априла.

Водом носећи се по Дунаву звук топова и прангија, наговештаваше нам да нам је Господар и Књаз наш Михаило већ у Радијевац стигао, а силна грмљавина исти убеђиваше нас да је за цело Господар на земљи Србској, а после кратког времена око 11 сатиј пре подне угледа смо белу лађу и заставу Србску и познадо смо да нам милиј владатељ долази, кога и ми радостним усклицима поред пуцњаве прангија и дефиловања народни војника на обали Дунавској свечано са стеченим грађанима и свештеницима у скупу срезког старешине Г. Радована Ђурића дочека и поздравивши га са Ура живио! даље пропрати смо, дожививши видити светло

лице Господарево, које нам носи ону срећу какову векови немогаху Србину поклонити.

Где тај Србин, који неби у радостним сузама окупао, кад види свог мудрог владаоца да му долази са добротом, какову не би тисуће мртви глава извојевале, нити Крезусово благо купило!

За оваково добро, силе су наше неспособне оно изрећи, што душа наша осећа, зато само кажемо да нам живи Господ много лета на дику и понос нашу и југословенског народа. Бог га благословио као: Аврама, Исака, Јакова, Мојсија и т.д. За које ћемо се пред престолом живога Творца за милог и мудрог нашег Господара молити, премда је то делом сам залужио. То су наша осећања, која му цео србскиј народ и југословенскиј жели и његове благодарније слуге.

Јован Шарић
Светозар Стефановић

Шарић сасвим јасно одваја југословенски од српског народа, и у будуће га користи као појам који обједињује све остале јужнословенске народе на Балкану.

Турци су 6. априла 1867. године, кнезу Михаилу Обреновићу коначно предали кључеве града Београда. То је веома важан историјски догађај за Србију,

"Србија" (политично економни лист, уредник и издавач Љубомир Каљевић), 13. април 1867.

Политика.

У Немачкој држе да је ово најзгоднија прилика да се Европи докаже како немачка уједињеност није више нешто уображено.

Кажу да је пруска влада питала у Бечу како ће се Аустрија владати у случају рата са Француском и да је на то одговор добила: да ће Аустрија свагда имати пред очима најпре своје сопствене интересе па онда интересе целе Немачке...

Различности (рубрика)

– Прво одељење турске посаде отишло је из београдског града 29. пр. м. (марта, прим аутора), на српској лађи "Делиграду".

– Чујемо да је његово високопреосвештенство митрополит Михаило поручио неким српкињама да скупљају прилоге у израдима за градску цркву Ружицу.

Ј.Ш. "Световид", 21. мај 1867. (Ј. Ш.)

Из Бање Брестовачке 12. маја.

Његово преосвештенство, г. Епископ Неготински Евгеније Симоновић очекује се 13. о.м. каноничним поодом у Великој Слатини где ће у недељу св. литургију одслужити, а у понедељак на ручак овде бити.

Поводом предпоменуте каноничне визитације подаје се прилика неколиким речима. Епархијална канонична визитација као установа св. отаца има свој задатак у испитивању црквени потреба и у народном Архипастирском посећењу.

Колико је прво потребно, видити се може отуда, што се толике црквене тегобе одкрију, за које се пређе ни знало није, а друго је по томе важно да народ свог Архијереја познати може. Што се потреба црквени тиче, то смо темељито уверени да ће се овим путовањем Његовог Преосвештенства побољшати, почем је његовог Архипастирства сва брига посвећена за унапређење свете матере цркве. Да је то истинито, види се из заузетка око порушеног подпунити, око незапочетог започети; украсити и улепшати, по чему Његовом Преосвештенству ова изрека приличи: "Такав нам подобаше Архијереј", јер "Слава и чест, и мир сваком делујућем благоје".

При закључењу ово речи, желимо нашем обште љубљеном Архипастиру здраво и срећно путовање у његовом каноничном путовању.

Ј.Ш. "Световид", 23. мај 1867.

Србија. (Ј.Ш...ћ)

Из Бање Брестовачке 15 маја.

Јуче је Његово Преосвештенство, г. Епископ са Протојерејом Зајечарским, више свештенства, и своим ђаконом, Божију службу одслужио. Света је црква народом била дубке пуна. Свршавање Божије службе, тако је било величанствено, да је било милина гледати.

Многобројном скупу народа нашег, имамо приписати заузеће г. Началника Симе Божића и срезког Начелника г. Димитрија Кара-Марковића, кои Његово Преосвештенство, како из Слатине, тако и одавде даље одпратише. По свршењу св. Литургије, Његово је Преосвештенство водицу осветило, а по овој слово, пуно убеђивајући истина и морала, састављено и изговорено по духу свега народа.

При ручку Његово Преосвештенство г. Епископ наздравио је здравицу Светлом Књазу рекавши ове речи: да Бог живи нашега

Господара Књаза Михаила на много лета, и да Му даде срећу онакову код целог југословенског народа, какову Му је свеблагиј промисао дао код народа србског. При тој здравици орило се громко "Многаја лета". На исту здравицу одговорио је г. Началник Сима Божић са благодарношћу на патриотична осећања наспрам Светлог Господина, и симпатичне изразе, истоветни свију нас Срба осећања, осећања наспрам миле наше браће југословенске, која ће се поводом етнографског у Москви излога, у једну целину саставити, као што се босиок у киту саставља.

У вече био је наш Архипастир на вечерњи, а кад је из цркве изишао, поодио је школу и неке од ученика питао рачун, кои су му задатак тако брзо и точно израдили, да је свим присуствујућим за удивљење било, истим су начином и на друга питања одговорила на задовољство присуствујући.

Данас око 9. сатиј, наш је Архипастир овде стигао и ручао, па сам имао прилику чути од Његовог Преосвештенства, по највише повољство овог Бањског прекрасног и романтичног положаја, као и прекрасне лековите воде (ради чега рече да ће овога лета овде доћи за више времена да се бања) која лечи реуматизам, костобољ, очију, рана болова ногу и свију остали болести. У три сата по подне, кренуо се наш Архипастир одавде пут Злота, праћен многобројним коњаништвом, о чему нам остаје рећи срећан му пут и дуг живот, на срећу своје духовне паствe.

Ј.Ш. "Световид", 25. мај 1867.

Србија. (уводни чланак у листу, прим. аутора)

Из Бање Брестовачке 4. маја.

Србија наша, као и остале срећне земље, коима је свеблагиј Бог поклонио изворе лековити вода, има више подобни овој бањи купатила, али кад се ослонимо на испитатељ минерални вода, то морамо веровати да је овдашња бања не само најбоља од свију извањски, но и наши отечествени; јер Барон Кердиер приликом испитивања ове Брестовачке Бање рекао је свом друштву: Бања је Брестовачка једна од најпрви целога света Бања". Да је заиста тако, то се свак уверити може, почем само вишегодишње искуство осведочава, да су се многи болесници излечили и савршено оздравили.

Изузимајући поглавито својство што овдашња вода лечи реуматичне болести, она помаже и лечи и друге различне болести. О истини овој да би се читаоци уверили ево једног примера: један се сељак родом из Брестовца нешто разболео, и по неком

времену, обадве му ноге од кукова обамру, успавају се тако, да за њи не зна као да су мртве и вуче их као да нису његове; би, штипај, он ништа не осећа. Будући му Бања близу Брестовца три фртаља сата, дође и осам купатила употреби и осети животно осећање ногу. Но обична лакомислена надежда сељачка, превари га да је то за оздрављење довољно, и да ће по времену оздравити, претргне купатило и оде кући не обзирући се на савете да његова болест потребује више употребљавања бањскиј.

Невољник да је у своја времена седео довољно време, био би и оздравио, ко и сви они, кои по савету лекара кои ће 15. о. м. овамо доћи, онолико купатила издрже колико им по своиству болести истиј определи.

Неки наши саотечественици, чујем да од свои овдашњи познаника траже нека им опишу својство и силу ове лековите воде, нашто их уверавам по речима Керднера, и по искуству да им није нуждно тражити Мехадију, и друга туђа купатила, која су далеко незнатна на спрам нашег Брестовачког.

Што се ране тиче то видим да се новиј арендатор нуждно стара да све потребе за добро јело набави по умереној цени, а ко има вољу сам то себи готовити и то може. На касапници би ће доста здравог меса говеђег, овчијег, јегњећег, а преко тога сељаци доносе на продају пилиће, јајца, масла, сирења, млека и т.д. Ко дође с колима тај паше за коњ има доста, зоби исто тако. Дакле код куће имамо свега доста а у кући нећемо да знамо што имамо, па зато трзамо у туђе и по другим странама, па туђинцу пунимо торбу, а кад се кући вратимо, ватамо се за бокове, али забадава што би па и прође, зато, боље је бити у своме и код свога, а да је тако нека проба онај ко је некада био у Мехадији овамо доћи, па ће видети да ће му неколико дуката више остати, но што му је у Мехадији остало, кои жели своје новце просипати, тај слободно може на страну лека и забаве тражити; али својства од ове воде бољега наћи неможе, а за боље уверење, свакиј нека узме књигу "О домаћем лечењу", г. Розена, па ће при крају наћи о минералним водама и видеће да је ова вода као и све остале лековите воде. Надамо се да ће с временом бити и умни и забавни увеселенија, као и по страним бањама, која ће богате странце и нама привлачити.

Ј. Шарић

Ових неколико речи о Брестовачкој бањи и нашем туризму, могле би се и данас објавити скоро без икаквих измена. Али,

комерцијални успех био би могућ тек после многих претходних послова који, нажалост, ни до данас нису урађени. Тако је Брестовачка Бања са својих десетак извора минералне воде, топле од 36-41° Ц, и до данас остала непозната и забачена, као што је била пре више од сто година. И данас се, неразвијена, сиромашна и успавана, налази у Источној Србији, код Бора, три километра од места у којем је Шарић службовао као Брестовачки парох.

Како је тада изгледала околина Брестовца и Бестовачке бање, добро се види у једном запису Милана Ђ. Милићевића, који пише да су "ова места веома врлетна, ретко насељена, мало похођена, србинства жудна и жудна трговачке и просветитељске речи". Наводећи заслуге кнеза Александра Карађорђевића, сина Карађорђевог, који је заједно са уставобранитељима од 1842. године, петнаест година владао Србијом после абдикације Милоша Обреновића, Милићевић описује како је кнез путујући са својом пратњом у Брестовачку бању "чинио да гора одјекује, да се горштаци чуде, да се радују, и да се користе; јер су, баш за то, и други путници онуда чешће пролазили; трговци су више куповали, и мисао се српска све више крепила, и све милија била! У самој Бањи био је начинио не само купатило, него и леп двор за себе, а уз њега су и други градили што је ко миловао, те се место улепшавало, и мештани се користили. Ово му је служило на част и као Србину, и као Кнезу Српском".

Српске власти, Обреновићи и њима наклоњени политичари, заборавиће лако све шта је кнез Александар Карађорђевић за Србију учинио, па ни Шарић, као велики поштовалац династије Обреновић, о томе никада неће писати. Као попустљив и недовољно ауторитативан владалац, Александар је морао отићи са престола. Напустио је Србију да се у њу више никада не врати.

После убиства кнеза Михаила Обреновића, 1866. године, Александар је оптужен за подстрекивање и саучесништво. Осуђен је у одсуству на двадесет година робије. Пештански суд је у обновљеном трогодишњем процесу ослободио Александра, који је скоро две године провео у истражним затвору, због недостатка ваљаних доказа о његовом саучесништву у припреми атентата. Кнез Александар је живео у Аустро-угарској, а умро у Темишвару 1885. године, и сахрањен у Бечу. Тек 1912. године, његови посмртни остаци пренети су у крипту цркве св. Ђорђа на Опленцу.

Сл. 25. Кнез Александар Карађорђевић (копија према Јоханесу Бесу, Историјски музеј Србије)

Ј.Ш. "Световид", 13. јуни 1867.
Србија.
Из Бање Брестовачке 6. јунија.
Као што из доста верног извора дознајем, обште љубљена и врла г. Софија, супруга г. Илије Гарашанина, сачланица одбора купећег добровољне прилге за цркву Ружицу, обратила се писмено г. Сими Божићу окр. Началнику, око скупљања исти. Г. Началник непропусти одма званично издати налог г. Капетану

Кара-Марковићу, кои заузимањем ову по селима суму новца скупи, као што следи:

У Оштрељу 171 грош, у Вучју и Мапију 222 гр. и 10 п., Бору 139 гр. и 14 п., у Метовници 209 гр. и 39 п., у Кривељу 428 гр. и 9 п., Гамзиграду 159 гр. и 10 п., у Брестовцу 471 гр. и 20 п., у Вражногрнцу 658 гр. и 30 п., Јовцу 352 гр., Белој Реки 76 гр., Дубочанима 255 гр. и 14 п., у Лубници 279 гр. и 20 п., даклем свега 4538 гр. чаршијскиј и 17 пара.

Овим поводом изјављујем топлу нашу благодарност, како љубазном народу србском, кои се како у свака доба готов показивао с пожертвовањем, тако исто и сад би готов светој матери цркви по могућности својој притећи у помоћ, која је од столећа чамила у тамници без важности и сваког значаја под притиском азијатског противника, тако и заузимачима око скупљања, госпођи сачланици одбора Софији, г. Началнику Сими Божићу и г. Димитрију Кара-Марковићу буди наша благодарност. Да Бог да, да нам се иљаде подобни заузимачи, сваким даним приликама тичући се какви нибуд свети и племенити цели.

"Световид", 18. јуни 1867.

(Одломак из чланка "Срби и Хрвати у јужноме Славенству")

...Идеја народности... пробудила је и Јужне Славене из дубоке летаргије.

Једина највећа сметња овом јединству јест Турска. Вечно отворена рана у здравоме телу Европе треба да се изжеже, ово иште човечество и цивилизација... На место данашње Турске ступиће сајуз држава састојећи се из трију млади, снажни и млогообећавајући народа. Ове три државе бит'ће Грчка, Румунија и Југославија.

Мала Кнежевина Србија, која је под владом Михаила Обреновића III, сјајно доказала снагу, да је достојна да ју примају у коло европски држава... је језгро око којег ће се прионути све југославенске земље...

У Архиву Србије у Београду, налази се Шарићево писмо које је 11. септембра 1867. године упутио српском Епископу Михаилу поводом његовог заузимања да се оснује фонд за помоћ незбринутим супругама и деци свештеника.

Ваше Високопреосвештенство
Најмилостивиј Архипастиру!

Ономадашњи "Световид", донесе нам високо цијењену жертву Архипастирства Вашег, састојећу се у 100# (дуката, прим. аутора), приневши срећном нашем, жарком љубављу Високопреосвештенства Вашег заведеном фонду.

Црквена повестица, име је високохваљеног Архипастирства Вашег, већ речју убележила: "такав нам подобише Архијереј", а Свештенство у своим срцама: "наш отац".

Повестица света, умна и материјална пожертвовања, срећи народној називље патриотском љубави, а другијим речима меценатством; јер се у том дјелу и оно стиче, с чим се и материјална безпримерна помоћ указује, народу своме. По томе Ваше је Високопреосвештенство Свештенству своме отац и меценат; јер кои је тај, кои се о срећи злосрећни сирота и удовица Свештеничкиј игда постарао?!! Таково га у повестици наше цркве нема, до имена ангела св. цркве Михаила.

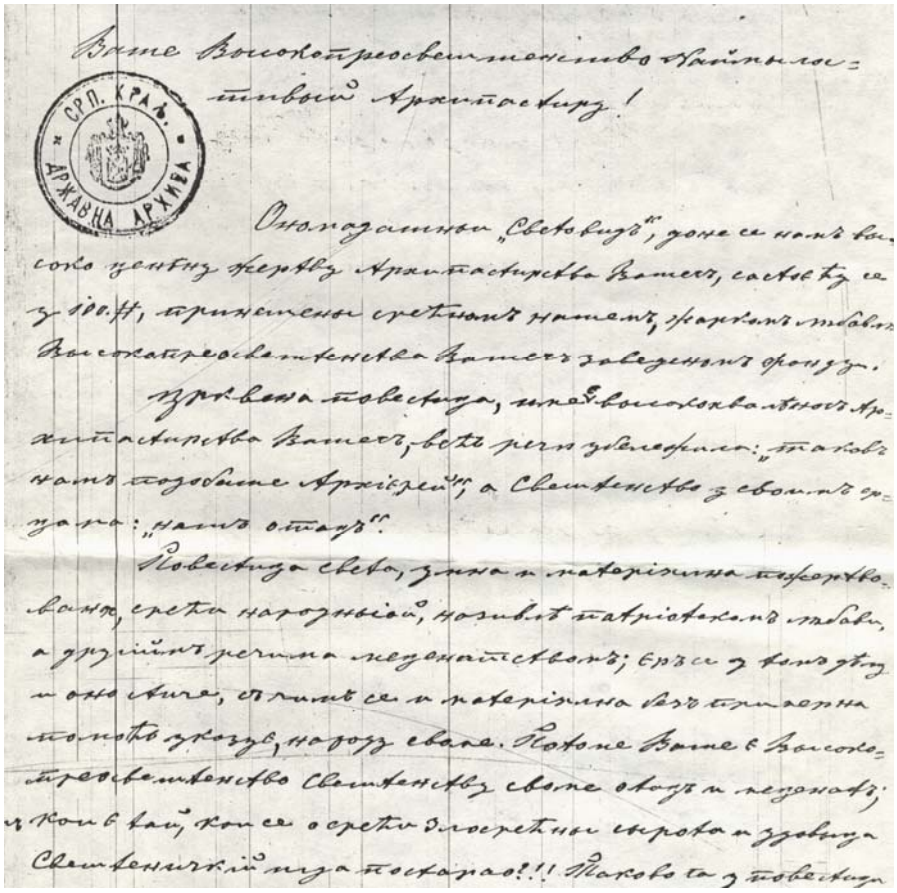

Сл. 26. Шарићево писмо српском Епископу Михаилу, 11. септембра 1867. год.

Кад позорност нашу обратимо на најновију историју Јужни Славена, то налазимо неумрлог Штросмајера, да је подобан Високопреосвештенству Вашем, у жертвоприношењама за народну срећу, и по томе, што је Штросмајер повестици Славенске народности, са жертвоприношењама своим, то је Архипастирство Ваше у историји св. матере цркве то исто, са жертвама своим.

Оваковим побуђењима иошт лане руковођен, нисам пропустио синовња моја осећања, а да неизоставим у два броја нашу најтоплију благодарност изашавшу у "Световиду", управ у ова доба, под знаком звездице, из Неготина, а и овога пута, жертвопринешења Вашег ћу Архипастирства, достојним цртама јавности саобштити.

Кад имадемо довољног уверења, да се данонoћно за нас отеческиј стара Архипастирство Ваше, то страхопочитањем припадам подножју ногу Високопреосвештенству Вашем, са мјенијем слабомоћни сила моих, које се у томе састоију као што ће следити. Од времена у ком ме промишление Божије Свештенству прочислило, (заузећем отеческе милости Архипастирства Вашег), од тога доба, размишљао сам о начину, коим да и Свештенство наше притече у помоћ фонду за несрећне Свештеничке сироте и удовице. По дугом размишљенију, пронашао сам да би добро било да свакиј Свештеник, док је год жив, од дана установљења, годишње уложи 2.# у фонд и то концем месеца новембра 1.#, а концем маја 1.#, и тако би имао би фонд за 10. година 1.600.# без интереса.

Истина ће некиј захтевати да се одма и наскоро даде пензија удовицама; али на то није гледати доклен фонд великиј ненарасти.

Ово мњење ја сам предлагао многим Свештеницима, и сви су ми одобрили, зато најпокорније припадам отеческој милости Вашег Високопреосвештенства, па ако пронађе за добро, то да се учини Свештенству подобно макар предложење, за да се несрећна будућност Свештеничкој сироти и удовица колико толико обезбеди.

При закључењу ови слабомоћни цртица, најпокорније остајем у жељи, моћи се свагда Високопреосвештенства Вашег назвати, целивајући свету десницу.

У Брестовцу

На усековање главе св. Јована Крститеља.

Благодарниј и покорниј

Јован Шарић

Свештеник

Ј.Ш. "Световид", 17. септембар 1867.

Славенство, Србија и Русија.

Да Славенство живи у робском положају, то ћемо доказати са неколико речи.

Журналистика противника славенски, кад се год питањима славенства занима, то у тој журналистици видимо напуштај тлачењу сами природни права славенског народа, супрот знаности, што је једном, да је и другом народу дато. Оваквим начелима противници Христијанства овлашћени су, одрешене су им руке, сваком угњетачу и тероризму.

Да је изрека неки европски државника: славенскиј народ није за слободу, доста горки задала удараца, видили смо и видимо; али да није тако, у Критском устанку имаде јемства.

Порицањем слободе, поричу се народу и његова права, а то није савестно, почем свакиј народ има право бити слободан. Ова несрећна карактеристика, која нам се од непријатеља наши пришива, чини нас, да смо вековечно орудије туђе силе и туђи страстиј. Кад би и даље ову вековечну поругу сносили, потврдили би тим, да је заиста тако, као што нас непријатељи свету пред Европом представљају. Премда смо свету свакојаки, своме смо најбољи – као браћа. А да смо сви Славени једна браћа, то зна сав свет, па сад је питање, оћемо ли сложно радити за идеју наше славенске солидарности, па да једном из овога несрећнога положаја изиђемо.

Критскиј и Бугарскиј устанак, то су факта за наше делање. Без живог што скоријег делања, устанци ће пропасти, како су и последњи устанци, црногорски и ерцеговачки остали усамљени пак и безуспешни. А да како ћемо? Abbe parvum parvo, modicum super abbe pusillo, tempore sic parvo, magnum comitobus aceronus. По томе мало једна браћа, мало друга, која би Србији у прилог ишла, ако би се морала бранити од моћни непријатеља.

Кад је положај таковиј, онда је једино до тога стало, како ће се одазвати бараћа наша славенска.

Србија је природниј стожер, око кога се јужно Славенство вити мора, тим више, што је Србија околностима позвана, да идеју славенског јединства подпомогне.

Колико Србија у себи има јемства, за остварење братског јединства, то се свакиј уверити могао, кои је позорљиво кораке Србије пратио. По томе Србија је као Славенству најприроднија и позвана да слободу извојује, а вера то оће и мора кад тад, јединство извојевати.

Што се Русије тиче, о тој сумњати не треба. Сви знамо да је Русија наша покровитељка, без које би одавно пропали, а напротив опет да није нас, ни она неби била сасвим оно, што је сад; по чему се види, да су нам интереси једни и исти. Сурвано и упропашћено Славенство, био би највећи удар за Русију; јер би тада био прокрчен пут њеним непријатељима, кои би јој велике могли задати ударе.

Из досад реченог извести се даде, да никако није нити бити може интерес Русије, себи присвоити јужно Славенство, као што наши и руски противници мисле, већ јој је интерес видити јужно Славенство ослобођено и уједињено, и то је баш оно сучешће које повода даје о нама журналистици и публики руског народа.

Рускиј је Цар Александар некада казао: "Славени су браћа руског народа, морамо учествовати у саучастију своје браће". Ове речи дају нам уверења, да смо под таковом заштитом да се можемо борити за своју слободу, само нам сад остаје да прионемо око наше братске узајамне слоге и делателности, па је срећна наша будућност ту.

У Брестовцу Јован Шарић
Свештеник

Ј.Ш. "Световид", 21. септембар 1867.

О нашој просвети.

Од какве су важности основне школе, то свакиј добро зна. Сама реч основ показује да је темељ, на ком се оснива даљне развиће просвете, на чему, кад је основ добар, мора добра бити и даљна грађевина као на добром основу положена. Но у данашњој системи учебни основни предмета, има такови задатака да се морају избацити, а у место ти заменути са предметима воспитанија, почем су опорност философическа, па неможе на млађана и незрела срца нејаке дечице дејствовати као воспитање. По томе Астрономи-ја, Географија и Физика, предмети су разлагања одраслога ума, кои има способност у подпуном развитку своме.

Дете од 9-10 година, шта је кадро запамтити и задржати? Ништа.

Да досад од основни школа немамо друге користи, до мало знања читања и писања, то је осведочено. Али кад би се предочени предмети заменили са предметима облагођавајућим душу и срце детета, имали би бољег резултата од досадашњег, почем воспитање чудесниј утицај има на дечије срдце.

Истина да се у основним школама предаје наука христијанска и Свевишња Историја; али и то сувопарно, без приповедања и примера. Примери и приповедање, изјашњавају тамнине и непоњатност дечијем неразвијеном разуму.

Колико сувопарни задаци узроком слабог напредовања, толико су узроком и сами нестални учитељи. Учитељи имајући пред очима другиј задатак, дужност своју не испуњавају ревностно, почем се за оно приготовљавало, на што су и позвани. По томе није никаква особита корист, узимати Богослове за учитеље, изузевши, ако би се од сад вековечно решили да у учитељском звању остану.

Кад човек зна да му је једна ствар и "кука и мотика", то свим силама настоји како ће подпуно да позиву свом одговорим, иначе ради; али како? Све траљаво. Зато је желити да нам учитељи буду стални у звању, ко се за учитеља прими, да неможе после своје достоинство оставити и друге се службе примити.

Кад би сталне учитеље добили, то би се огрешили кад би ij у досадашњем критичном стању оставили, зато требало би да се даде учитељима најмања плата од 150 талира годишње плате, па да им се даду женскиње и по селима обучавати, јер без женског обучења слаб је напредак у просвети. Ми нетражимо равноправност женскиња с мушкарцима, што се тиче јавне службе, но равноправност предавања бар у основним школама, то можемо чинити, женскиње треба да знају читати и писати као и сви мушкарци.

Оваква је потреба сеоско женског обучења, изјављена нашим г. Митрополитом, у једној прилики 1865. год. приликом каноничне визитације.

Кад погледамо по крајевима где су Власи, ти ћемо наћи по нешто људи, кои су се у школи научили србском језику; али жене нема ни једне једине. Није доста то, већ ево и горега. Један Србин н. пр. узео је једну влаињу, па по кратком времену постане ти сушти Вла, а за децу ни говора нема; јер су преливена. Тако је горе од Србске жене.

Кад би пак женскиње од 6-12 година у Србску школу ишле, научиле би се србском језику, и неби било да се наш народ губи.

Јошт нешто о учитељима. Казали смо да се даде учитељима годишња плата најмање од 150. талира што им за њихову велику трудбу треба дати. Но да би се будућност њиови удовица и сирота обезбедила, добро би било да им се од ти 150. талира обуставља по 5 талира годишње док су год живи, и од ти 5. талира да се установи фонд, па како нарасти толикиј да се удовицама може давати по 1.# цес. (дукат цесарски, прим. аутора) месечно, да им се сума почне

издавати па ма учитељ месец дана био у свом достојанству. По удаи удовице пензија нека се даје деци до 21. године узраста. Истина да је школскиј фонд определио учитељску пензију али ко може јемствовати, да ће свакиј учитељ оне у закону школском прописане године доживити, и зашто неби по годинама службе и одма могао пензију своју добијати, ако хоће да у пензију иде.

Ј. Шарић
Свештеник

Ј.Ш. "Световид", 24. септембар 1867.

У Брестовцу 15. септембра.

О меанама.

У нашем отечеству има више меана, но што је потребно, то видимо и знамо сви. По томе питању о меанама од не мале је важности међу осталим питањима државе наше, почем меане наравственост и народње добро руше а не подижу.

Да је ово истина, која се побити неда, потврдићемо са неколико факта.

Искуство уверава да је наш народ слабо привредан, не из какви други узрока, већ ради меана, у коима како празничне тако и радне дане у пијанству проводи. Пођемо ли празничним или радним данима по селима, то ћемо наћи пуне меане веселе браће наше, коима већ јутрењим расположењем мајке ракице гајдаш свира.

Но оставимо ту несрећу на страну, обратимо позорност нашу на друге невоље које се налазе код меана. Да је меанско пијанчење отац и мајка свију зала, о томе нетреба ни говорити. Пијаница шта учинио није, нашто ли није склон учинити! Али кад је средство од средства уклоњено, то је добро ту.

Даклен кад неби у селима била меана, онда сељак неби где имао да се опија и тада неби било оволикиј убиства, крађе, лењости, преваре, лажи и остали злоћа, а на против било би боље привреде, боље послушности властима, богатства и остали добара, морални и материјални.

За потврђење народног назадства које произлази из прекомерног посећења меана навешћу меане мог парохијалног села. У овдашњем селу Брестовцу постое три меане, на 310. глава порезкиј, од кои једна је по плану. Кад узмемо у рачун меанскиј најмањи го-дишњиј добит од 100# (дуката, прим. аутора) шта свака меана годишње добије, а томе додамо 30# годишње аренде на сваку меану изузимајући плату слугу, то имадемо 390# одштете у народу. Кад пак народ за десет година по толико сваке године

најмање штети, то излази да се из народа без икакве потребе исцедило 7.800 дук.ц.

Кад би толика сума била заштеђена, то куд би за неколико и више година, народ би био срећнији и богатији.

Држава народ одржава, а народ државу; али кад је народ исцеђен, од куд да оно да, што државу одржава? Баш то је онај узрок дуговлачењу пореза, јер су му три талира и оно остало што припада, три горке муке дати, а у меани три дуката за ноћ попити није ништа!

Кад кад читамо по новинама, сиромашна нам је књижевност, јер немамо доста пренумераната, а како неће бити сиромашна, кад нам пиће од народа одузе, тако да народ једва најнужније своје домаће потребе подмирује. Осим пића троше и карте велике суме народне привреде. Чудо да немамо штатистике, колико се годишње тајно или јавно прокарта. Од туд би се могао завести књижевниј фонд из ког би се сијасет народни књига могло издати.

Чиновништво велико и мало, од свога народа сву своју материјалну помоћ очекује, коиом би имао средства одазвати се гласу задатка свога; али кад је народ сиротан, то и њиова средства за књижевност морају бити сиротна, јер им народ помоћи неможе.

Кад смо се у ово неколико речи упознали са несрећом, која народ налази од меане, то је желети да наша народна скупштина као заступница народа свога, подејствује па да се меане без разлике по селима укину, тако да само једна ал´ ваљана остане за газде, путнике и чиновнике, кои морају кост узимати из меана, наравно лимитацији предвиженој. Особито треба оне затворити, које нису по плану прављене.

По моме мњењију, сеоске меане за ништа друго нису, већ за народну пропаст и оне су само школе порока, а кад је тако, пороку треба строгим полицајним мерама на пут стати, и то што се брже може, иначе на веки ћемо пропадати као што и пропадамо.

Најпосле ваља ми приметити, да оне меане које се као потребне задрже ваља боље надзиравати, да издају чист и вкусан кост и ваљано пиће, да путнике неглобе и да имају спремне собе за путнике с чистим чаршавом од платна (не од вуне пуне вашију и стеница) са добрим затвором (не дрвеном кључаоницом).

Ј. Шарић
Свештеник

Ј.Ш. "Световид", 26. септембар 1867.

Србија и њена Миољданска скупштина.

Новине нам донеше глас да ће се у Крагујевцу држати народна скупштина. Тим поводом, желим о тој скупштини неколико речи рећи.

Народна Скупштина је нашим државним потребама, из два поглавита узрока нуждна. Први је узрок, по томе важан, што ће се на тој скупштини обште народне потребе решавати, односно народног благостања.

Држава као државно дело. од дана на дан, има променљиви потреба, као год и једна фамилија, која по потреби фамилијарни околности и домостројство своје управљати мора, по чему, што је домоуправитељ својој фамилији, то је исто и владалац и његова влада свакој држави, зато владалац с владом и народом све учинити може и оће.

Искуство нас је уверило, како пређашњи година, тако и ови последњи, да смо нашим владаоцем и његовом владом, све оно постигли, што је наше србско срце зажелило и зажелити могло. Кад је таково убеђење, онда браћо Срби: "Сви за једнога и једну државу своју Србију, а један и једна Србија наша за све", па онда "Срећан дан Миољдан".

Да је другиј задатак наше мајке Србије далеко тежи, морам признати, и свак са мном. Тај задатак, задатак је спољашњиј, и по томе од свију најтежиј јер доста имамо пријатеља, а више непријатеља, с коима се борити морамо умно, а можда и физично.

Истина да су државна наша устројства такова, да се хвала Богу можемо мерити, с европским државама, с чим смо већ више година изишли као образован народ пред Европу, која има доказа да смо народ пред живим народима. Цивилизација деветнајстога века, као безпристрастниј судац народа, има у себи јемства да смо све оне услове испунили, чим заслужујемо име образованог народа. Но облачина светска има у себи таково нешто, из чега се даје закључити, да смо у таквом положењу у ком морамо стрепети за даљним развитком изображенија свога. Може ли бити да се страшним потресом велемоћни европејски алијанција, које се од дана на дан фактично сотворити могу (премда се привидно о миру ради) да се мале државице непотресу, и тим потресом као од вулкана не пропадну? Никако. На несталне околности нуждно нам је позорљиво пратити и о томе народ обавештавати.

Ми смо народ као капљица у океану, па куд ћемо ако се валови његови стану разбијати о обале наше? Без помоћи ми смо тада

пропали! А гди ћемо ту помоћ наћи? "Свој свога у јаму води; али га неуважује". Мајка природа, свога своме именом је брата крстила.

Народност, борац деветнаестог века, у Италији и Германији, јединство је извојевао, па ће код нас Југословена јединство аманет праотаца наши извојевати и потомству своме сачувано предати.

У ова опасна времена, једино је свију нас спасење братска наша федерација, иначе без те пропаст је свима ту.

На силну Русију и Прусију, ко ударити сме, па на кога је ко бајаги против њима тројна алијанца уперена, ако не на вечно страдавше Славенство?

Таковим околностима са свију страна окружени, да неби као скакавац на отвореном пољу били од оне туче, која се ено спрема, потучени, то се ми Славени приправљати морамо, за одбрану своју, ако живота животу желимо.

Ко сме јемствовати, да година 1868, неће бити крвава, кад се ствар куд се год окренеш заплиће, а да се ништа бојати није, то нам неби суседи Мађари, наше, на том крвљу купљено у Прусији оружје уапсили, које ћемо од Прусије тражити, зато браћо будимо приправни за нашу одбрану, за да нам мила слобода наша не пропадне, на коју наши непријатељи зијају, као мрки вуци.

У Брестовцу Ј. Шарић
Свештеник

Овај текст Шарић је визионарски написао 1867. године, пре скоро 138 година. Као да се до данас ништа није променило, ни у Европи, ни у Србији!? Судбином српског народа и даље одлучују други, велики и моћни.

У оно време, у јавности је владало уверење да посланици народне скупштине треба да буду "крепка потпора Светлом Владаоцу, а Скупштина од своје стране да учини све што може да помогне Владаоца у родитељским тежњама његовим". На Михољданској скупштини, уз захтеве да се прошире надлежности скупштине, регулише министарска одговорност и дозволи слобода штампе, истовремено се захтевало да се Кнезу повећа моћ управљања.

Ј.Ш. "Световид", 28. септембар 1867.

О стању Свештенства и његовом фонду.

У новије време уверили смо се довољно, како се нека част народног живљења т. ј. Свештенство налази само у положају животарења, и коме копрљајући се проводи часове живота свога.

Да је ово речено на основу истине, дела сведоче.

А како?

Чвор тога питања види се, кад се испита положај стања. Кад би Свештеничко стање било таково, каковим се представља, то од куда онај дуготрајући вапај за срећном будућности?

Која је то сретна част народа која би горе од бољега изабрала?! По чему би највеће логична болест била, од стања спаиског, доћи у ред средокласног стања чиновништва. Да је то добро прорачунато, сведочи жудња за систематичном платом а неоснованост спаинског пребацивања обара.

Сироте и Свештеничке удовице, јавни су доказ свештеничког стања и положаја.

Чемеран је то спаилук, из ког се виде деца, потуцати се, што но реч: "од немила до не драга", без науке и воспитања.

А одкуд то?

Отуда, што, кад Свештеник нема одкуд живити, нема ни деци по себи ништа оставити.

То нису празне речи, јер се о том може свакиј из искуства уверити, по чему право би било, ако ништа друго, а оно да се колико толико, будућност сирочади обезбеди. Кад се будућност чиновништву великом и малом, служитељима државе обезбеди, то правичност захтева да тако буде и са класом Свештенички лица, ови чиновника цркве, а црква и држава треба да примају једнаку награду, да једна другу незапоставља.

Његово Високопреосвештенство, г. Митрополит, познавајући, да смо далеко заостали од стања срећне браће наше, коим би ономе одговарали, што по дужности родитељској пород своме припада, толико је темељ нашем фонду, материјалним и умним своим трудовима, а сад је наша нада управљена на народ и тога представнике, да томе за нас срећном фонду, у помоћ притече, с чим би се колико толико, повисити могао.

Да је Свештенство призрења достојно, то му и повластичка права потврђују. Шта је Свештенство у држави, од прастари времена до Душана, од Душана до Косова, а од тога до ослобођења нашег било, то ко је једном повестницу прочитао,

могао се о том уверити, да је Свештенство међу првим мученицима место заузимало.

У оно доба кад је труба гласом своим народ свој на избављење позвала, свештано је лице Таковачке цркве, светом водицом заставу слободе пошкропило, коим је отац отечества, блаженопочившиј Књаз Милош, душманина иза границе наше протерао.

Кад смо и искуствено и повестнички убеђени, да је Свештенство за своје отечество жертве принело, и да је готово и дан данању, следити стопама предкова свои, то би требало жељама за доста учинити, а то баш ако се и неће из призрења реченог, а оно из призрења критичног положаја.

Само питање, ко је био у време нашег ослобођења првиј чиновник, на Свештенство призрење осврће; јер кои је тај у оно доба био, кои је што више од Свештеника знао. Овим се подпуно доказује, да је тада и у просветном смислу Свештеник првиј био. Али мудрост Божија рече: "Први ће бити последњи, а последњи први".

Најбезумнији би онај био, кои би и помислио, камо ли рекао, да наше чиновништво небуде награђено; јер у њему и у најновије доба, видимо напредност културну; али се ваља сећати и просветитеља Саве, као и неумрлог Доситеја, које као у реду Свештенство бивше, данашње стање Свештенства понижава.

Истина, да је отац наше просвете Доситеј више година провео у критичном стању; али га је до тога доводило странствовање, коим је поцрпио ону мудрост, која га је до оне попела славе, која се нигда помрачити неће.

Веројатно је, да ће ми се можда на ово одговорити: где су данас Свештеници подобни Доситеју; али станте драга браћо, дајте ви вашем Свештенству средства, па ћете видити и напредка, а овако изгубиће и ово душевне моћи; јер је сила умна, и моћ материјална тесно скопчана, па кад се нема шта јести, ко без противсловија антропологическог може рећи, да ум може радити.

Кад смо у кратко изложили стање наше и чиновништва, и напоменули заведениј фонд и важност Свештеничку, то нам је наумило овим путем позвати отачествено Свештенство, да се одазове и оно сиротињском своиом помоћи, благодатном заводу фонда, утемељеном Његовим Високопреосвештенством нашим љубљеним отцем г. Митрополитом Михаилом.

Његова је штедра десница из призрења на злосрећниј положај наши сирочадиј, толико основ будуће безбедности, а сад нам остаје, да на томе исту зидамо. Кад би наш за ту спасоносну зграду материјал био, не више но 2 дук. годишње доклен год живимо, то

би за 10 година без интереса фонд износио 8000 дук. па куд би се с тим корачило?!

Лакшег ради издавања нека се свршетком месеца Новембра 1 дук. у фонд уложи, а другиј свршетком месеца Маја.

Овај ми се начин најудобнијим чини за обезбеђење будућности сирота, а кои би бољи начин пронашао, мило ће нам бити ако га поита обелоданити, како би једном дошли до безбедности предречене. Свештеници треба сами себи да помогну, а можда ће и скупштина наћи каковиј вишак фонда, кои би се уступити могао Свештеничком фонду, свој посестрими фонда просветног, на кои су и Свештеници прилагали.

У Брестовцу Ј. Шарић
Свештеник

"Србија", политично економни лист, уређује и издаје Љубомир Каљевић, 24. октобар 1867.

Србско народно позориште.

У недељу нова драма д-ра Јов. Суботића "Милош Обилић". О томе нема сумње да је ово бар за позориште најбоља израда те већ доста потрзане грађе, најбоља од свију досадашњих, али ипак не могаше да има потпунога дејства, а ту је много кривице и до претстављача. Г. Недељковићу (Милош Обилић) најбоље иду за руком такве улоге, само нека пази да сувише не виче и онда, где није нужда као н. пр. у разговору са Јусуфом; и са афектом треба економисати...

"Србија", 28. октобар 1867.

Различности.

После бала који је дават на Кнежев имендан, чули смо да више страна изјаве незадовољности: што је власт општинска звала врло мало људи, обишавши толике чиновнике, (чланове касационог и апелационог суда, професоре и тд.) и млоге друге одличне грађане.

У листу "Србија" пише се новом Вуковом азбуком, док се у листу "Световид", још увек пише старословенским писмом и "руским" словима. Не треба губити из вида да је славено-серпски језик са примесама рускословенштине, као литерарни језик Срба истовремено био и брана против унијаћења, што је Шарићу као

Србину Далматинцу било веома важно. С друге стране, захтеви Беча да се у Србији говори и пише на простом или народном језику нису били само због наводног богатства народног језика, што је тачно, већ и због политичке потребе да се Срби одвоје од Руса, против чега је била српска православна црква. Шарић је школовани свештеник који поштује црквене каноне, али ће временом и он прихватити Вукову језичку реформу. Налазећи се у окружењу напреднијих и богатијих народа, српски народ је најзад прихватио свој језик и писмо као облик очувања свог властитог бића.

"Световид", 14. новембар 1867.

Гласови о источном питању.

"Москва" пише да се аустриска политика на истоку све већма и већма појављује. Без сумње је да је Аустрија са Француском у сајузу а то под тим условом да ће тиљерискиј кабинет употребити сва средства, само да се Босна и Херцеговина присаједини аустриском царству.

...Аустриска влада спрема се већ на врат на нос на војну с Турском и Србијом, ако би се противиле аустриским намерама у погледу Босне и Херцеговине.

...Србија се међутим спрема за рат...

...Источно питање од неколико дана овамо живо занима руске часописе...

"Световид", 3. децембар 1867.

Вести из Старе Србије.

Некиј Јован из Шиповика (села) држао је у Сеници бакалницу, у којој је со и друге ствари крчмио. На њега су Турци страшно кивни били, а као што је допуштено да бију нас, то и њега убију... опале пушком и убију, па у грању затрпају и кое се он после едан месец нађе убиен.

Ј.Ш. "Световид", 10. децембар 1867. У Брестовцу 1. дец.

О поглавитим узроцима злочинства.

Одавна се износила реч на јавност о злочинству, којом приликом, по различју мнења, различно се такови узроци и расправљаше, чему неки за предупред предпостављаше просветно начело, које се признати мора, да великог утицаја на предупреду злочинства има, други пак, наводише узроке у апсанама и т.д.

Да ти начини нису добра средства стати на пут злочинству, особито првиј начин, то томе говорити нема. Но у колико сам ја као по селима живећи испитати могао, и у многим бившим приликама при општинском суђењу, то понајвише томе приписујем главне узроке злочинства. Да је ово са основом речено, ево готова доказа: Сви добро знадемо да кметови имају рода и рођака, па кад за буди какав узрок обтуженијна суђење дође, кому је суђаја род, то напред добро знамо, с каковом пресудом обтуженијза собом канцелариска врата затвара, по пословици: "свој свога над јаму води; али га у јаму не уваљује", а тим се потврђује, да му је даљњем злу отворен пут.

Тужитељ пак, по убеђењу своје истините тужбе, озлојеђен учињеном му неправдом, подстакнут је осветољубљу, и по томе свакиј човек по природи својој радије к злу, нежели добру је склон.

Нешто од реченог а нешто и из овлаш узимања, да ће и њему, као и првом, ако се у изступљењу увати, онако изступљен проћи, готов ти је учинити зло. Јошт је горе са суђењем заиста у злоћи огрезнутим човеком, кои кметовима није, што но је реч: "Ни род ни помоз Бог". Овде ми се види бити нуждно, послужити се Творчевом речју: "Нико своје ненавади тело, већ га пита и чува, као и Христос цркву", па зато кметови у себи, таковом човеку, пресуду овим речима изричу: "Мани врага, нека иде без трага". На ово ће ми се можда одговорити: кад је тако, то је наопако, а и ја кажем да је тако; али најпосле, шта ћемо и са кметовима, кад су у таковим околностима, које ијмеђ Сцилу и Карибду доводе, јер кад од закона одступе, одговорни су Богу, закону и држави, а кад тај извршују, у омрази су родом, а од народа дркћу од полиције и у страу стрепе. На ово упита ће се: а да како ћемо?

Да је ово кратко време са општинским писарима знатан корак напредности у предреченом призрењу учињен, то је осведочено, по чему морамо бити благодарни г. Министру, што је по селима поставио писаре; премда и од њи има доста лакомисленика кои ће с временом тек моћи са бољима заменити, но јошт је и то желити, да писари оно буду што су главни кметови, а то како из

преднаведени, тако и из ови призрења: писар, као и свакиј званичниј чиновник немајући рода и рођака, куће и кућишта, сена и сењака, нема одашта стрепети за правилну пресуду своју, коју би правично изрицао. И на ово држим да ће ми се приметити, да се с правношћу неподудара, да туђинац, а не свој у обштини суди.

Не, то недопуштам, нити икад као Србин допустити могу, да се син мајке Србије, па ма из кога краја родом био, туђинцем назвати сме; јер нас је једна мајка Србкиња родила и србским млеком задојила. Кои је тај изрод србског имена, да н. п. чиновника зајечарског, а родом из Београда, Крагујевца, Ужица, Неготина и т.д. туђинцем назвати сме, кад су нам крвна браћа и: Бошњаци, Ерцеговци, Црногорци, Далматинци, Рвати, Војвођани и т.д. Зато из укратко наведени главни узрока злочинству стати на пут, види се да је непримена потреба, место главни из села кметова, поставити писаре моралног поведенија и кои домаће законе точно познају.

Што се бирања писара тиче, то би требало по просби исти, да се срезкој власти на вољу остави, да она писаре за обштину бира и потврђује. У случају да би кад год писар с обштином у каковој нибуд сукоб дошао, то да би се раздору крај учинио, ако је писар ревностан у званију своме био, то нека се на друго место премести, а с другог места на његово место другиј одреди.

Да би овај најпречиј био начин, злочинству на пут стати, то сам више него убеђен, почем би такови писари савестно судили, а што би њиов круг суђења превазилазио, о томе би што се у обштини збива, савестно опет извештавали своју надлежну власт, чега ово-ко из наведени узрока срезка влас, ни за десету част неможе дознати, шта се у обштини збива; јер кметови, као што напред реко, нешто из атара рода и сродника, а нешто Богме и из стра, иступљења истраживати пренебрегавају.

Нека господа будући која ме у моим дописима и чланцима неразумеду, трубе по простом народу, да ја говорим само за околна места међу коима живим, а чим против мене народ раздражују, по чему им отворено кажем: Кад ме не разуму, да ћуте.

Ј. Шарић

Ј.Ш. "Световид", 17. децембар 1867.

Нешто о Свештенству.

"Ви Свештеници, ви имате царство душа, нема на земљи могућности над вашом; само пазите, да ко од вас не изађе из неизмерног духовног царства; да небаци у прах круну своју. Ви сте

посредници између неба и земље, између добрих и злих, између великих и малих" (Никола Томажео Иск. XIII).

Другачије и није могао о Свештенству високиј и образованиј ум Томажеов мислити, но што је у наведеном мислио. Кад узмемо да један човек каковиј је Томажео, све оно схваћа у правој сушности о чему говори, то признати морамо да су и његове о Свештенству речи: Нема на земљи могућности над вашом, и ви сте (Свештеници) посредственици између неба и земље, добри и зли, на свом свету.

Да у Далмацији велико почитаније свештенство ужива, колико се из наведеног, толико ће се и из нижег свак уверити моћи.

Као Богослов, био сам очевидац, где претур (капетан) и то иноверац, при канцеларијском суђењу истом претргну и православном Свешенику руком столицу показујући учини почест с речима: la si comodi (изволте) чега код нас редко виде.

Оставимо почести, које из учитивости, воспитања и благог обичаја проистичу, па се повратимо на славног Томажеја речи: "нема на земљи могућности над вашом". У тим речима у свему се глас свештенства одобрава међу народом своим; но код нас се на тај глас уместо одобрења чути даје: "шта се попе заносиш". Те речи подпуно сведоче, да се за свешеничку моћ, неће да зна.

Кад проповедање за моћ народног обучавања узмемо, то ти је то тако; јер речи: "попова посла", јасно сведоче да се и то за ништа не прима.

Из речи: "шта се попе заносиш", види се да свештенство нигде ни од корова нема гласа, а речи: "попова посла", као неку играчку презиру.

Кои Томажеја познају, ти су уверени да је истиј свестрано научан човек, и то по томе, што његов научни ум, нешто даље у дубљину науке засеца, нежели наши неки научења, кои свештенство комендијашима а и варалицама народа свога називају, кои по софистичким неким своим начелима, и само Божество обарају, а за пост и цркву неће ни да чују.

Мојсије и Христос њима су само научни људи; а друго ништа, и њихова су за њи чудеса, само хемична вреднећа.

На то, шта друго свештенству остаје већ од жалости да славног J. Поповића запева речи:

Кад расти падају,
Шта је трст и трава.

И заиста, кад се Мојсије и Христос обарају, кои се нигда као небо и земља оборити неће, то се добро напред зна за оно посредовање, које нам по достојанству Томажео, изкључиво свију народни представника поклања; јер кои је тај Хришћанскиј Цар

света, да из руке свештеничке не прими тајну причешћа, и опроштаје његових грехова, макар и при последњем часу живота његова.

Наши славни предци, какови су били: Стефан Немања I, кои се посветио свешенству, па сабору и синовима своим препоручио је цркву; Стефан Немања Првовенчаниј Краљ и т.д. шта су били већ свештеници.

Колико је црква на срдцу Немањи I, лежала, види се из горње његове пепоруке, и тада се слободно могло рећи, да су свештеници били посредственици између велики и мали, а данас су кад им се говори: "попова посла", посредственици између ништа и ништа, па зато морају с Царом Давидом рећи: "Благо ономе, кои на господа полаже наду своју". (Псалм XXXIX); јер стрпљен спасен, каже пословица.

Да је Свештенство један јакиј стуб просвете, о томе речиј губити нетреба, по чему би требало, свештенство из понижења подигнути, с чиме се и на челу просвете стојећи понижава; зашто кад је понижено тело, то мора и глава понижена бити.

Свештенство, чиновништво, мали и велики, сви смо браћа; па што жели један, то и други жели, и на против, по томе би требало да се као браћа љубимо и почитујемо, а не да један од другога презрително главу одклањамо, ништа немарећи да смо сви људи и браћа Срби, и по томе сви, једне и исте мајке Србије снажно тело, јер смо један без другог толико важни, као год ништа за ништа, што је важно.

У Брестовцу. Ј. Шарић
Свештеник

Шибенчанин Никола Томазео (Николо Томажео), научник и песник, био је словенског порекла. Отац му је био италијан, а мајка са отока Брача. Писао је 1850. године:

И у мом срцу бије словинска крв; и ја желим славу словинских народа, а оплакујем њихове поразе. Где су страдалници, онде је моја отаџбина...

...Али постоји један народ православног обреда, који има велике историјске и уједно и пјесничке традиције (историја живи увијек у народима него у књигама научника), један народ чији говор стоји према словенским дијалектима као тоскански говор према дијалектима италијанским; један народ који нађе самога себе и извојева своја права на народност, прије но што је Грчка

напунила Европу свијим подвизима... То је Србија. Србија би могла да постане неимар Југославена...

Никола Томазео сакупио је преко 300 јуначких и лирских српских народних песама, а многе је превео на италијански језик. На иницијативу грађана Шибеника и новчаних прилога из читаве Далмације, 1896. године подигнут му је леп споменик у градском парку, кога су фашисти за време Другог светског рата уклонили, али се после рата никада није повратио на своје место.

"Србија", 26. децембар 1867.
Различности.
Турска нуди нашој влади да сваке године даје Србији на "поклон" четири милиона ока морске соли под условом да се забрани сваки даљи довоз те соли са црнога мора Дунавом у Србију. Наш је одбор трговачко занатски изјавио г. Министру финансија своје мишљење по коме понуду турску одбацити ваља.

"Србија", 11. јануар 1868.
Брига за здравље.
Човек се мора бринути за своје здравље. Здрав је човек весео, ласно ради те врши своје дужности. Реч је: "У здравом тјелу станује здрава душа". Ако хоћеш да си вазда здрав и весео, чини ево ово:

1. Рано спавај па сваки дан рано устани!
2. Буди чист!
3. Радо се шећи на пољу чистом ваздуху!
4. Чувај се код игре и после, да здрављу не шкоди!
5. Пре свега се чувај да не пијеш, када си врућ и уморан!
6. Чувај се, да се непреладиш!
7. Чувај се, да одвише не једеш нити не пијеш!
8. Не узимај у уста шкодљивих ствари!

Опака је навада код младежи, да прерано дуван пуши, прије 300 година наши отци дувана нису ни познавали; дан данас га пуше већ дечаци, којима би се пристајао боље комад хлеба у руци, него цигара у зубима.

"Беседа", 31. јануар 1868.

Ситнице економске.

У коме земљишту много иловаче има, ту је боље травом него детелином земљу после зрна одмарати.

Теглење и пољски рад са волови је јевтинији него са коњи. Во нетреба таку избирану рану, нетреба зоби – нетреба поткове – и сам јарам много је јевтинији него серсам...

У Архиву Србије у Београду, чува се једно необично писмо неготинског Епископа, од 13. фебруара 1868. године, из којег се види да Јован Шарић нешто моли највишу црквену власт у Србији. Какве сада муке море пароха Шарића, сазнаћемо касније из писама и докумената који датирају с краја 1868. године.

Копија

Благо...њејшиј Протопрезвитер!

Приложену под ./. прозбу пароха брестовачког, јереја Јована Шарића, гласећу на Његово Високопреосвештенство Господина Митрополити Србског, коју нам је истиј Шарић послао, да је ми тамо спроведемо, повраћамо с тим, да исту јереју Шарићу предате, и закажете му, да није погодио правога пута са реченом молбом.

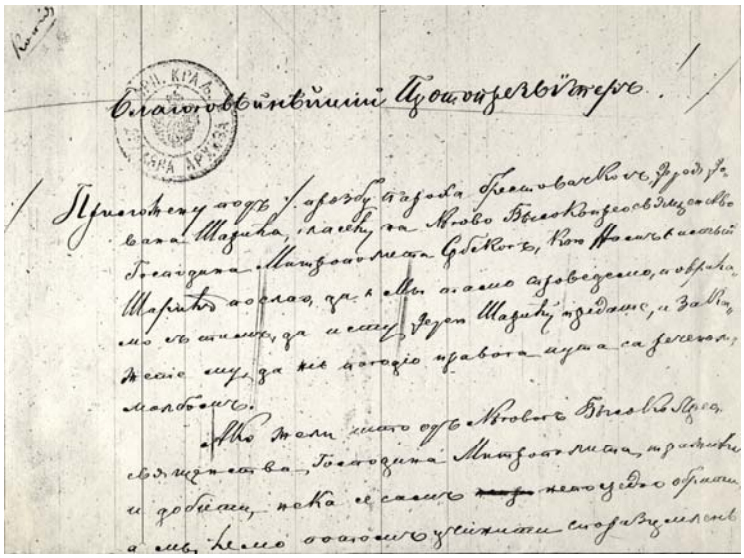

Сл. 27. Писмо Епископа Неготинског, Евгенија

Ако жели што од Његовог Високопреосвештенства, Господина Митрополита, тражити и добити, нека се сам непосредно обрати, а ми ћемо потом учинити споразумљење међу собом.

Препоручујемо вам, да јереја Јована, о свему предложеноме известите ради његовог знања и управљања.

бр. 147 ваш
13. фебруара 1868 год. Благожелателниј
Епископ Неготински
Евгениј

Да је копија оригиналу своме верна, оверава
Протојереј Зајечарски
27. фебр. 868 Радован...
У Зајечару
бр. 164

О садржају Шарићеве молбе Митрополиту, можемо само нагађати, али је чињеница да је он већ негде у априлу месецу напустио Брестовац и да је као парох нешто ближе Београду, у селу Поповић. У међувремену, свештеник Шарић уз бављење новинарством вредно ради на рукопису своје прве књиге!

3.

"ДЈЕЛА СЛАВНИХ ЉУДИ"

Јован Шарић је 1. маја 1868. године у селу Поповић завршио рукопис своје прве књиге, "Дјела славних људи", и предао га штампарији Николе Стефановића у Београду.

Током читавог Деветнаестог века романтичан занос и вера у васкрс самосталне српске државе привлачили су пажњу многих српских интелектуалаца. Да би се некако одужио братској Србији у којој је одмах по свом доласку добио први посао сеоског учитеља, а нешто касније, по женидби, и свештенички чин, Шарић у свом делу посвећеном српској младежи са љубављу и поносом пише о најзначајнијим личности из српске историје: Стефану Немањи I, цару Душану, краљу Вукашину, краљевићу Марку, кнезу Лазару, Милошу Обилићу, Сибињанин Јанку, Карађорђу, Милошу Обреновићу I, хајдук Вељку Петровићу и црногорском кнезу Данилу.

(Текст књиге "Дјела славних људи", налази се у "Прилогу", другој свесци књиге "Јован Шарић", стр. 210-239, штампаној у издању аутора, 1986. године, а један оригинални примерак налази се у Народној библиотеци у Београду, бр. I/16150.)

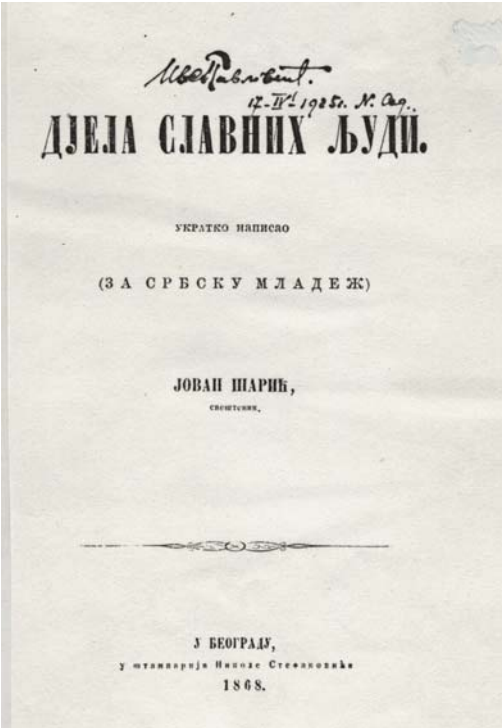

ДЈЕЛА СЛАВНИХ ЉУДИ.

УКРАТКО НАПИСАО

(ЗА СРБСКУ МЛАДЕЖ)

ЈОВАН ШАРИЋ,

свештеник.

У БЕОГРАДУ,

у штампарији Николе Стефановића

1868.

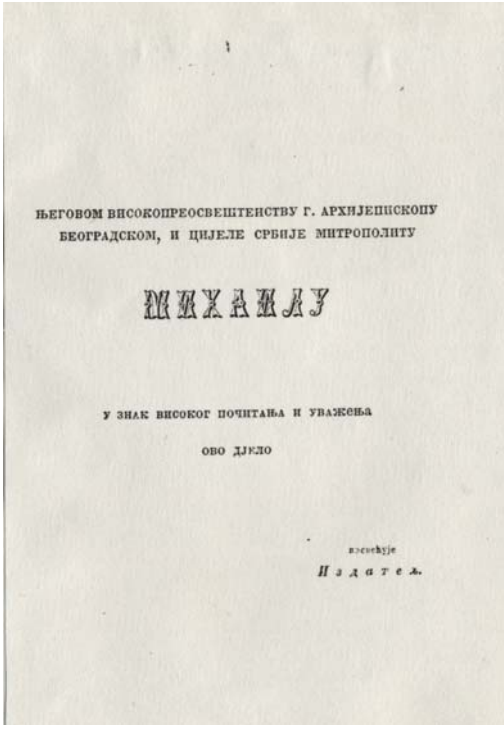

ЊЕГОВОМ ВИСОКОПРЕОСВЕШТЕНСТВУ Г. АРХИЈЕПИСКОПУ БЕОГРАДСКОМ, И ЦИЈЕЛЕ СРБИЈЕ МИТРОПОЛИТУ

МИХАИЛУ

У ЗНАК ВИСОКОГ ПОЧИТАЊА И УВАЖЕЊА

ОВО ДЈЕЛО

посвећује

Издатељ.

Сл. 28. Насловна страна књиге "Дјела славних људи" и посвета Архиепископу Михаилу

У току настајања ове књиге, 29. маја, кнеза Михаила Обреновића наводно убијају присталице династије Карађорђевића и Турске, а Шарић као прави новинар већ 4. јуна допуњује своју још неодштампану књигу са последњим поглављем о трагичној кнежевој смрти.

Књигу од 55 страница, издатељ Шарић је посветио свом заштитнику и куму, Архиепископу Београдском и Митрополиту целе Србије, Михаилу, у знак "високог почитања и уважења".

(Изводи из књиге) Предговор, нешто у напријед, аутор почиње са: "Љубезни читатељи србског рода мог", и одмах истиче да је књигу писао у јединственом одушевљењу и с великом љубављу, и моли за подршку своје младе читалачке публике, младом нараштају на ком ће остати будућа врјемена. Изабрани јунаци су на злотворе устајали своје, да из робства род избаве свој, те да га

тим до величине и своје доведу славе. Голоруки Карађорђев и Милошев устанак на Турке много је већи и славнији од дела Александра Великог или Наполеона, јер вишијех у повјестници од нашијех владара и јунака нема, који би с´ дјелима својим исте превазићи могли. Молећи за благонаклону критику, Шарић завршава да је књигу написао младом нараштају за корист и поруку подружења овај следења путовод владара и јунака наши који су од робства избавили свој род. У Поповићу 1. Маја 1868. год.

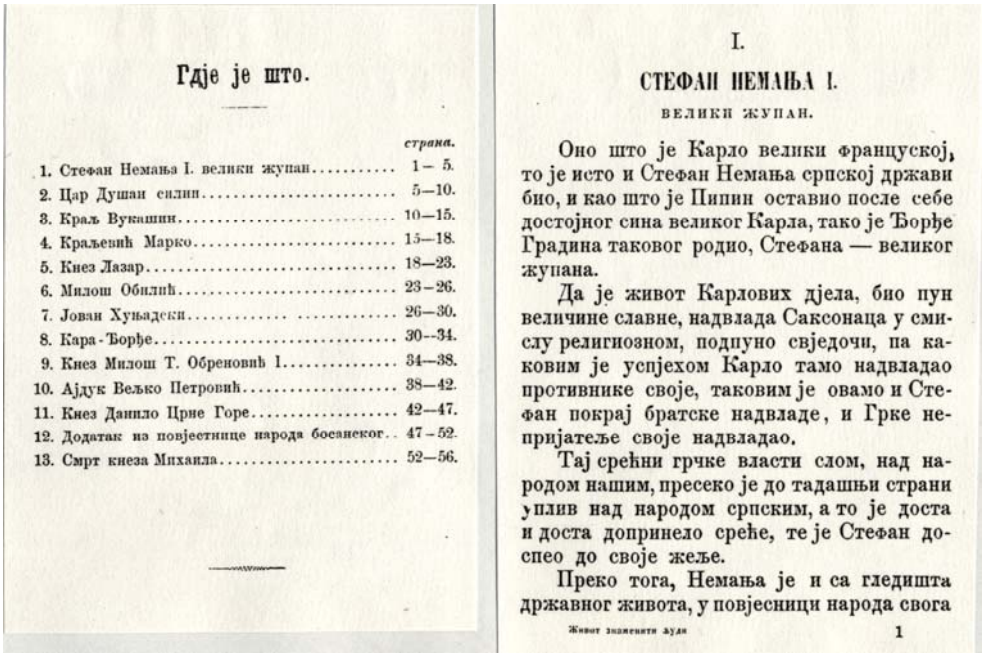

Гдје је што.

страна.

1. Стефан Немања I. велики жупан..... 1 – 5.
2. Цар Душан силни..... 5—10.
3. Краљ Вукашин..... 10—15.
4. Краљевић Марко..... 15—18.
5. Кнез Лазар..... 18—23.
6. Милош Обилић..... 23 – 26.
7. Јован Хуњадски..... 26—30.
8. Кара-Ђорђе..... 30--34.
9. Кнез Милош Т. Обреновић I..... 34—38.
10. Ајдук Вељко Петровић..... 38—42.
11. Кнез Данило Црне Горе..... 42—47.
12. Додатак из повјестнице народа босанског.. 47 – 52.
13. Смрт кнеза Михаила..... 52—56.

I.

СТЕФАН НЕМАЊА I.

ВЕЛИКИ ЖУПАН.

Оно што је Карло велики француској, то је исто и Стефан Немања српској држави био, и као што је Пипин оставио после себе достојног сина великог Карла, тако је Ђорђе Градина таковог родио, Стефана — великог жупана.

Да је живот Карлових дјела, био пун величине славне, надвлада Саксонаца у смислу религиозном, подпуно свједочи, па каковим је успјехом Карло тамо надвладао противнике своје, таковим је овамо и Стефан покрај братске надвладе, и Грке непријатеље своје надвладао.

Тај срећни грчке власти слом, над народом нашим, пресеко је до тадашњи страни уплив над народом српским, а то је доста и доста допринело среће, те је Стефан доспео до своје жеље.

Преко тога, Немања је и са гледишта државног живота, у повјесници народа свога

Живот знаменити људи 1

Сл. 29. Садржај и прво поглавље књиге "Дјела славних људи"

I. Стефан Немања I, велики жупан, за српску државу био је оно што је Карло Велики био за Француску. Стефан је покрај братске надвладе и Грке (Византију) непријатеље своје надвладао. Дао је нову крепкост и снагу независној српској држави и православљу. Без независности сва блага овога живота никакве у народу цјене немају. Немања је знаменит и велик толико и зато, што је многе

подигао задужбине, којима се многа и данас диче места: Студеница Србију украшава, а Хилендар у Светој Гори, свјету на видику, и дан данас Стефанову приповједа славу и дику. Далмација, његова дедовина, сматрала га је ујединитељем разасутих земаља; његово дело је достојно назива: "не мањи", већ највећи, од куд и име Немања, као не мањи, јер је више него ико други постигао. Своју државу подигао је из развалина и грчког се јарма отресао.

Сл. 30. Немањина држава

Отац народа нашег, што је за живота желио свог, то му је Бог и поклонио, те је народ свој ујединио, снажним и јаким учинио. После великих и тешких послова, у калуђерству се посветио Богу и умро у 87. години живота... због шта се Србин дичи достојним се потомком славног назвати Немање, као онога који је потомству своме показао правац достојног следења у великим делима народа свог.

Сл. 31. Грб Немањића

Шарић не инсистира на важним историјским детаљима, као што је спор његових синова Тихомира, Страцимира и Мирослава у борби за стицање владарског ауторитета, и тражење политичке подршке од Венеције, Мађарске и Немачке.

Сл. 32. Свети Симеон (Стефан) Немања (Богородица Љевишка, Призрен)

У Шарићевом опису личности и догађаја нема ни Немањиног историјског сусрета са немачким царем Фридрихом I Барбаросом у Нишу, и са његових 100.000 војника у крсташком походу на Јерусалим преко српских територија. И што је веома интересантно, нема речи ни о Немањином сину и мезимцу, седамнаестогодишњем Растку Немањићу, који је владао Хумом, а онда оставио славу и моћ, отишао на Свету Гору и замонашио се под именом Сава.

II. Цар Душан Силни, је највећи муж повјестнице српске, владар српски, заслужан за велика и славна дјела у првој половини 14. столећа. Портрет почиње стиховима Ј. С. Поповића:

"Иди" рекне срећа свеодважном, Дечанскога сину,
И он брзом руком убојни припасује мач.
Покори народе многе и даљне крепости збриса
Сам горди Цариград трепетом њега чека...

Душан је највећа личност српске историје. До највишег степена је уздигао српску славу. За његовог времена држава се непрекидно пењала, а после њега дубоко у дубљину своје пропасти вечито стропоштала, па на послетку и пропала. Душанова храброст је доказана у борбама са бугарским царем. Царском круном се крунисао 1347. године и сјео на престо царске државне управе, с које је једног по једног непријатеља свог обарао, с чим себи стече славу, а народу свом укрепи снагу. Време између 1347. и 1355. године, историја народа нашег правично назива "златни век Душанова доба", јер је то била држава уи најсветлијем и најславнијем стању своме, како у унутрашњости, тако и у извањској спољашњости својој.

Сл. 33. Душаново царство

Мука је што ће све то велико царство у часу под ноге стропоштати, и вечном смрти предати мраку. У сукобу са византијским владаром Јованом Кантакузеном, Душан је безуспешно упозоравао на турску опасност да Турчина у себе упусти, те ето и данас некрста рука, негдашњом славом његовом, несрећно и дан дани управља.

Душана је љута увати грозница, од које мало час у мрачни пропаде гроб, па на жалост и предузећа с´њим. Од тог призора велике жалости, кад се у Душанов златни повратимо век, то налазимо да је живот његов био пун величине славне, јер ниједан српски владалац није толико урадио за срећу народа свог.

Срећа, напредак народа, сила и слава српске државе, била је највећа задаћа Душанова.

Сл. 34. Проглашење законика Душановог, фрагмент рада Паје Јовановића

Колико је војничким делима роду своме услуге чинио, толико је и својим законодавним умом оно учинио, што пређе њега а и после, још ни један српски владар учино није.

Душан је био тако велики и славан, да га је повјестница свјета Александровим и Бонапартиним лавровим увенчала венцем.

Сл. 35. Цар Душан са женом Јеленом и сином Урошем (манастир Високи Дечани)

III. Краљ Вукашин је код Шарића негативан пример историјске личности која је приказана као издајник српског народа и убица Душановог сина Уроша. Почиње цитатом песме Ј. С. Поповића;

Круну носи Вукашин
Велик горд и славан
У свој силној Србији
Нико њему раван...

Код Шарића краљ Вукашин је похлепан владар који је круну убиством уграбио, господара и владаоца свога и своје земље убио, особито онаковог безазленика какови је Урош био. Злоковарној Вукашиновој души творчеве речи: "што не желиш да ти други људи чине, не чини ни ти другоме; а што желиш да теби други

људи чине, чини и ти другима", биле су саме басне злосретним намерама његовим. Вукашиново дјело је грозно и безбожно, каково и сва друга обухвата злочинства. Урош погибе, а са тиме ће се и Душанова свјећа славе, вековечно угасити. А оно што је славним Душановим делом подигнуто, то сад све проклето славољубије обара, па шта сад Србину остаје већ да се томе покори, или се оштрацу сјече његове на милост и немилост преда. Када цар мртав пада, то свак напред зна, у каквим мукама мањи мора да страда, по ономе што Ј. С. Поповић, пева:

Кад растови падају
Шта је трст и трава?
...Ко ће српство дизати
Кад цар Душан пада
Место прве сјајности
Страст и порок влада.

Сл. 36. Грб Мрњавчевића

Од ударца Вукашинова, Урош као јагње мртав земљи пропаде, а и Вукашин пропаде, који је злочином убиства црним словима вјековечно име своје у повјестници забележено оставио, а тим као

убица собом је носио и пропаст народа свог, зашто ће му име, и најпотоњији нараштај док је свјета и вјека клети и проклињати кад је оно учинио што се ничим ни пред Богом ни пред људима оправдати неда, нити се ичим оправдати може, као дјело нечовечна већ зверска убиства.

У примедби на крају поглавља о краљу Вукашину, Шарић напомиње да је Вукашиново име увршћено по ономе: "у сваком цвећу има трња, а у пшеници кукоља". Међутим, историја бележи да је прилепски жупан Вукашин Мрњавчевић већ 1361. године био најјачи човек на двору Душановог сина Уроша, званог "Нејаки". Године 1365, Урош га је поставио себи за сувладара пространог царства од Шумадије до мора. Народне епске песме третирају Вукашина као узурпатора и немилосрдног борца за власт. Његово крунисање делимично о томе говори, али и о Урошевој немоћи. Вукашинов најснажнији ослонац био је млађи брат Угљеша.

У току сталних борби против Турака, 1371. године, на Марици код Черномена, Вукашин и Угљеша су погинули. Њиховом погибијом многи српски великаши морали су да признају врховну власт турског султана. Урош потпуно потиснут из политичких збивања, необјашњиво умире 1371. године, два месеца након погибије Вукашина и Угљеше Мрњавчевића. Нејасно је одкуд Шарићу погрешни историјски подаци о Вукашину? Потекли су највероватније из народне песме која је игнорисала историјске чињенице.

IV. Поглавље о Краљевићу Марку почиње стиховима народне песме:

Није мајка родила јунака
Што је мајка Краљевића Марка.

Подобно озбиљности љутитог лава, заиста је пред Турцима ишо, али кад би он видео да Турци обичну своју неправду христијанству отпочну чинити, против је тога као исти љути лав устајао и у часу јих многе око себе ударцем буздована свог као снопље земљи обарао. Марко је Турцима био слуга, али је за правду многу турску главу слупао бранећи истину и христијанску правду. Краљевић Марко био је слуга Бајазитов, али ништа зато, јер је Марко свој род љубио, великодушан, правдољубив, храбар и јуначан, а дјела његова за српски род ту су љубав код свог народа очитовала. Његове мудре речи: "Ко се није родио тај ни умрети неће", говоре о смртности и пролазности свих нас. У рату против влашког кнеза Мирче (те) своју јуначку главу је изгубио.

Сл. 37. Краљевић Марко и Муса Кесеџија, рад Владислава Тителбаха

Манастир Васијана близу града Скопља чува Маркове остатке, у који су донешени и ту погребени.

Као што је време, срушивши старинске буздоване, штитове и копља, замјенило исте са пушкама и топовима, тако је одузело данашњим јунацима прилику да своје јунаштво онако покажу као што га могоше показати стари јунаци; те зато се каже, није мајка родила јунака што је мајка Краљевића Марка.

Шарићев опис јунака даје се у мешавини историјских чињеница и народних предања. Најстарији и свакако најславнији син краља Вукашина Мрњавчевића био је Марко, у народним песмама назван Краљевић Марко. Као краљ владао је малом облашћу у западној Македонији са градом Прилепом. Као вазал Бајазита у чијим походима је морао да учествује, погинуо је 1395. године, у бици код Ровина у Влашкој.

Сл. 38. Марко Краљевић и крчмарица Мара, рад Владислава Тителбаха

V. Поглавље Кнез Лазар почиње стиховима народне песме:

Ко не дође на бој на Косово,
Од руке му ништа не родило!

Кнеза Лазара на тужно Косово никакво отимање или жеља за освајањем није довело. Лазар на поље Косово изиђе како ће своју патриотску главу издајством изгубити. Шта су владаочеве најплеменитије намјере кадре учинити кад јих потајни подгриза црв, видили смо у Лазаревој драми живота.

Сл. 39. Кнез Лазар, рад Ђуре Јакшића

Лазар има сличну судбину храброг грчког Леониде којег је перзијској војсци издао Ефијат. У одсутном часу када је Лазару помоћ требала, безбожни Вук бојно напусти поље па у гору Голију са љутим оклопницима побјеже те тако браћу своју на милост турске остави сјече. Вук побјеже, поље Косово напусти... кнез Лазар турски допаде руку... прште све и Србија се за вјекове робињом учини.

Све прогута Косово,
Оде србска слава
Гди су били градови
Сада расте трава. (J. С. Поповић)

Сл. 40. Грб кнеза Лазара у књизи Марва Орбина, "Краљевство Словена"

Издајник српског народа и слободе, Вук, јошт више и убица онога господара... јер да се проклети Вук са бојног поља није уклонио, можда не би кнез Лазар главу изгубио; али Вук се са бојног уклони поља, а по томе сва војска у забуну дође, и које куде

прште све, а кнез у душманске паде руке. Борити се за отаџбину и част имена свога, дјело је човјечије дужности. Милош је образ освјетлио и одважношћу својом учинио велико дјело, ради чега ће га на вјеки Срби славити, као рједког јунака свога, а Вука проклињати као издајника своје вјере и закона свог. То је оно што горко тишти наше србске груди, које нам ране ни данас зарасле нису, нити ће зарасти; јер смо с´ Косовом изгубили сву славу и величину своју, коју ћемо опет повратити с´братском слогом и љубави, с´чим ћемо име Вука погазити, а достојним се Душановим и Лазаревим назвати потомцима.

Сл. 41. Косовски бој, "Цару Лазару коња убише" (детаљ), рад Адама Стефановића (1870-1)

Вук Бранковић, зет кнеза Лазара, био је независни владар пространих крајева између Таре и Мораче, Скопља, Копаоника и Сјенице, и градова Приштина, Пећ, Призрен и Звечани, са рудником Трепча. У току битке на Косову, Вук се са својом војском повукао када је видео да нема никаквих изгледа на победу, а командант босанског одреда војвода Влатко Вуковић, са којим су били и Хрвати Ивана Хорвата, повукао се у Босну заваран гласинама да су великаши убили Лазара. Напуштање бојишта пре времена био је, наводно, један од пресудних разлога за исход битке. Епска народна песма страховито се обрушила на Вука Бранковића као клеветника и неверника, и приписала му сву кривицу за издају и пораз на Косову.

Историја каже да је Вук Бранковић у Србији дуго пружао отпор Турцима. При опису преноса Лазаревих моштију у манастир Раваницу, присутни Вук је назван "јуначки, велехваљени и благочастиви Вук". Поразом хришћанске војске код Никопоља, 1396. године, Вук је пао у Бајазитове руке и остао његов сужањ све до смрти, 1397. године.

VI. Поглавље о Милошу Обилићу, Шарић почиње Његошевим стиховима:

Обилићу змају огњевити
Ко те гледа блијештему очи
Свагда ћете светковат јунаци...

Кад су пријатељи и непријатељи Милошеви мислили да је наш Обилић најмањи, он је бијо највећи. Он је постигао оно што је рекао да буде, то би и Мурата уби. А тим Муратовим убиством показа свету на видику да није за херојично име Милошево,

српског нашег Леониде, Видовдан дан издајства. Борити се за отаџбину и част имена свога, дјело је човечије дужности.

...Лети Обилић смрти у
Чељусти, да против гнусне лажи
Невини образ осветла себи. (Ј. Мушицки)

Сл. 42. Милош Обилић, рад Владислава Тителбаха

Који је тај судилац правичности, који неби велико Милошево признао дјело... јер у одбрани дјело се заиста учини велико. Напоследку оно што је јунаштво од јунака поискало, то је Милош дјелом остварио, ради чега ће га на вјеки Србин славити као рјетког јунака свога, а Вука проклињати као издајника своје вјере и закона свог.

Истина је да је у току кнежеве вечере уочи косовске битке, Милош Обилић био оптужен од Вука Бранковића да је издајник. Да би доказао супротно, сутрадан је сам убио Мурата, турског

цара и команданта турске војске. Тако се Обилић много јаче осветио Вуку због увреде, него да га је у току Лазареве вечере изазвао на двобој и посекао. Милош Обилић га је на тај начин "тако ужасно убио, да Вук Бранковић у колективној свести српског народа и данас живи убијен"!

VII. Јован Хуњадски или Сибињанин Јанко, угледао је света баш када је страшни азијатски облак поплаве подигао, да дивљачком поплавом својом Европу поплави. Свој убојни мач потегао је да за слободу на Турке скочи. Као под облацима летећи змај, под Београдом је смедеревског Исак-Бега као трулу на земљу оборио силу, а код Сибиња и гвоздене у Ердељу капије, опет срећно голему турску, десницом својом разбио војску.

Сл. 43. Хуњадски Јован (Hunyadi János), Сибињанин Јанко, Мађарски Народни музеј

Многe Јованове борбе Српски народ ће славити као и Милоша Обилића у песмама славити и величати, као што се у нашим народним пјесмама хвали и слави, за одважност и своје јунаштво. Под Београдом он се јуначки бори, да турску силу обори.

Где је слога, ту је и божији благослов, мудра мудро пословица каже. Јован под Београдом предузе јуначки борбу борити заједно са Јованом Капистратом. Да, ватра се просу, а крв и с´једне и с´друге покуља стране... а Јован звјезда слободе, котурићима у запалителној материји умоченим, показа Турцима земне језике мудрости... Турци без обзира загребоше те тек код Софије шаторе развише своје. Али јест, после те сјајне победе, куга, турска мати, жиле Јованова живота немилице истрга, и у 68. години живота он Богу предаде свој дух. Земун као чувар последњи остатака нашег Сибињанин Јанка, кога у капели њим сграђеној, храбре његове почивају кости... успомену чувати, спомена достојног човека, свог доба и времена.

Сл. 44. Кула Сибињанин Јанка у Земуну, данас

VIII. Шарићев опис Кара-Ђорђа почиње Његошевим стиховима;

...Диже народ крсти земљу –
А варварске ланце сруши!
Из мртвијех Срба дозва –
Дуну живот србској души;
Ево тајна бесмртника;
...Од Ђорђа се Стамбол тресе,
Крвожедни отац куге
Сабљом му се Турци куну,
Клетве у њих нема друге.

У 19-ој години младости своје Турчину је показао шта је Ђорђево име. Убојни свој потрже мач да за свагда од тиранства свој избави род. Даије су оно радиле што сваку нечовјечства превазилази меру!!! Немогавши те сносити јаде, 31. јануара 1804. године, позва народ свој да на оружје устане и мачем у руци да свој јуначки осветљавају образ. Прота Атанасије старац од 70 година, 1. фебруара светом водицом окропи народ а с њим и предводитеља свог.

Сл. 45. Збор у Орашцу, Први Српски Устанак, 1804.

Крвава одпоче борба, убојних мачева распростре се звук, а србска мишица храбро свуд сатире и обара душмана тако, да Србија слободна поста, и од Турчина очишћена земља. Али јест: за колико?!! Несрећно неслоге питање наше, горко утробу пара нашу, почем неслога мати пропасти наше, све је оно оборила, што је драгоцјеном крвљу задобито било. Кара-Ђорђе неслогом војвода својих стјешњен, у најодсуднијем часу народа свог, народ остави свој, па у Аустрију пребјегне. Но како му драго, он је у повјестници рода свог велико име великог човека подпуно стекао.

Сл. 46. Карађорђе, рад Уроша Предића

Књаз Милош видећи шта је Кара-Ђорђевим и остали војвода преласком у Аустрију, Србију снашло, све опасности живота свога презревши устаде с народом својим, те на развалини слободе,

слободу подиже, коју данас под достојним му сином Михаилом, као слободан народ, међу слободним народима, уживамо свјета.

IX. Поглавље Милош Т. Обреновић I, кнез Српски, почиње Милошевим речима:

Ево мене, а ево вам рата.

Кад је страшни облак заставом робства свога Србију закрилијо, кнез Милош је као топли патриот у највишем смислу, као даровит војник, највише је о томе радио, да подигне из гробнице пропало отачаство своје. Из тако разорене србске државе, подићи опет државу, није могуће без велики жртава ни помислити. Светли кнез Милош устаде, мрак робства растера, а тим и име велико задоби, које ће и најпотоњији нараштај благосиљати; јер је његовим именом, она красна слобода извојевана, која се данас ужива.

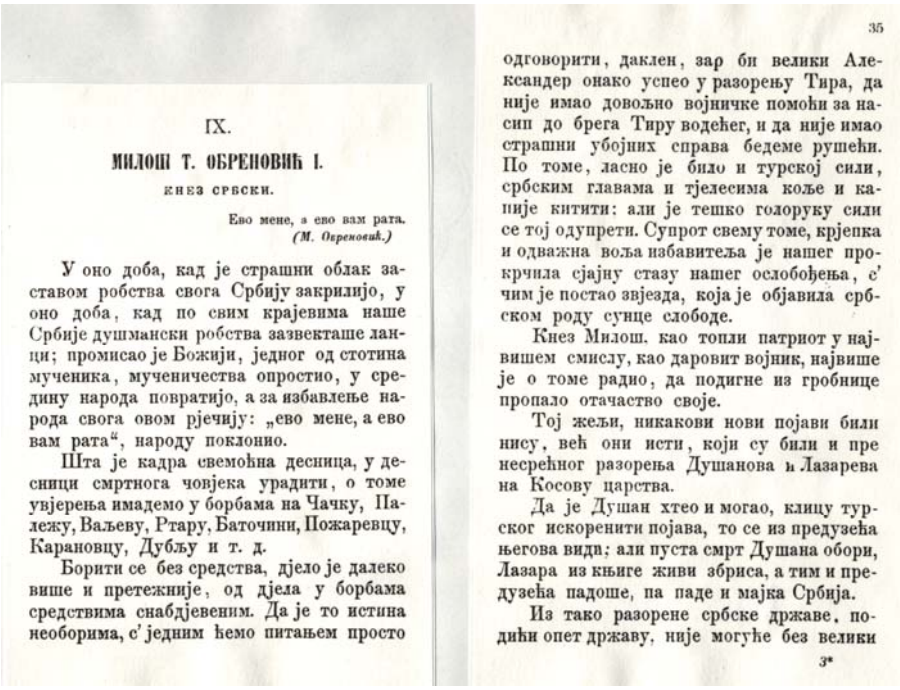

IX.

МИЛОШ Т. ОБРЕНОВИЋ I.

КНЕЗ СРБСКИ.

Ево мене, а ево вам рата.
(М. Обреновић.)

У оно доба, кад је страшни облак заставом робства свога Србију закрилијо, у оно доба, кад по свим крајевима наше Србије душмански робства зазвекташе ланци; промисао је Божији, једног од стотина мученика, мученичества опростио, у средину народа повратијо, а за избављење народа свога овом рјечију: „ево мене, а ево вам рата“, народу поклонио.

Шта је кадра свемоћна десница, у десници смртнога човјека урадити, о томе увјерења имадемо у борбама на Чачку, Палежу, Ваљеву, Ртару, Баточини, Пожаревцу, Карановцу, Дубљу и т. д.

Борити се без средства, дјело је далеко више и претежније, од дјела у борбама средствима снабдјевеним. Да је то истина необорима, с' једним ћемо питањем просто

35

одговорити, даклен, зар би велики Александер онако успео у разорењу Тира, да није имао довољно војничке помоћи за насип до брега Тиру водећег, и да није имао страшни убојних справа бедеме рушећи. По томе, ласно је било и турској сили, србским главама и тјелесима коље и капије китити: али је тешко голоруку сили се тој одупрети. Супрот свему томе, крјепка и одважна воља избавитеља је нашег прокрчила сјајну стазу нашег ослобођења, с' чим је постао звјезда, која је објавила србском роду сунце слободе.

Кнез Милош. као топли патриот у највишем смислу, као даровит војник, највише је о томе радио, да подигне из гробнице пропало отачаство своје.

Тој жељи, никакови нови појави били нису, већ они исти, који су били и пре несрећног разорења Душанова и Лазарева на Косову царства.

Да је Душан хтео и могао, клицу турског искоренити појава, то се из предузећа његова види; али пуста смрт Душана обори, Лазара из књиге живи збриса, а тим и предузећа падоше, па паде и мајка Србија.

Из тако разорене србске државе, подићи опет државу, није могуће без велики

3*

Сл. 47. Девето поглавље о Милошу Обреновићу

Али, у оно доба, кад су се најљепше и најплеменитије идеје у високом и патриотском уму његовом одпочеле за развиће своје државе развијати, десило се оно исто што и великим људима, са Солоном грчким, Аристидом и осталим у повјестници свјета људима, то се и с Милошем догодило. Али праведне сузе отаца и браће наше неоставише отца отачаства дуго у странствовању, већ га у отачаство повратише, где 1860. на Крстовдан велику своју испусти душу. Колико смо избавитељу нашег отачаства дужни захвалити за велика дјела нашег избавитеља, толико морамо бити захвални и што нам је иза себе оставио у своме насљеднику залогу нашег народног напредовања. Народ србски и словенски, владом кнеза Михајла, потпуно може очекивати сјајну своју будућност.

Сл. 48. Књаз Милош Т. Обреновић I, први наследни монарх у Србији, рад Јозефа Грандауера, 1844

Шарић не наводи Милошев сукоб са Карађорђем, вождом првог устанка, и не пребацује Милошу одговорност за смрт свога побратима Карађорђа. Атентат на кнеза Михаила Обреновића, за Шарића се десио неочекивано. Свој опис Милоша завршио је оптимистички, верујући да ће кнез Александар наставити започете процесе даљег ослобођења и уређења Србије као државе.

X. Поглавље Ајдук-Вељко Петровић, војвода српски, почиње његовим речима:

Главу дајем, Неготин не дајем.

Одважна ова Вељкова одлука, на чело га је србске слободе ставила, а та га је и у мрачни стропоштала гроб. Прољетно ноћна борба, а година 1808, уверава Србина, да ће у Вељку видити свога јунака, каковог ће србског отца син, име величати и славити.

Силна звека Вељковог оружја непријатељу је стра задала тако, да је душманин србског имена преко Тимока у Бугарску бјегао, а рјеч: "бјежте Турци ето Вељка", као снопље земљи обарала.

Пет хиљада Вељкови јунака сатире силу непријатеља свога од 20.000, па је на Морави туче, код Лознице убија, а Гургусовца поражава. Са својих 3.000 хероја у Видин је отерало 30.000 непријатеља, јер сила освајања сили слободе покорити се мора.

Нажалост, неслога и завист све је оно срушило што је крвљу задобито.

Сл. 49. Хајдук Вељко на топу, рад С. Тодоровића

Несрећна неслога србска од Душана до Косова, а од Косова до устанка Кара-Ђорђева, ето нас прати, да се морамо сетити неумрлог Ј. С. Поповића ових рјечи:

Бесна пуста неслого,
Кћери адске змије
Гди би знала живити,
Да Србина није.
Чедо страсти несрећо,
Брза у слепоћи
Кад Србина нестане,
Ком ћеш онда поћи?

О Демоне и Финтио! кад ће вам подобна Србкиња Србина родити, у овој земљи неслоге, па да Србин за Србином гине, мре и умре. Бог ће дати те ће добро бити. Дух храбрости у јунаку неумире, нити се гаси жеђ слободе; јер је на својој застави развијо: "слободу или смрт". Шта се из Неготина очекивати могло већ шпартанске рјечи: "иди путниче и кажи браћи нашој у Шпарти, да смо сви изгинули овде, вјерни закону и отаџбини". Србија је

изгубила Вељка, али ће опет знати рађати њему равне, који ће јој оно исто бити, што је Вељко био, да сачувају ову златну слободу, извојевану блаженопочившим господаром Милошем, коју данас уживамо под мудрим својим владаоцем, кнезом Михајлом.

Једанаесто поглавље о Кнез Данилу Црне Горе, почиње стиховима Јована Сундечића, Шарићевог наставника у клерикалној школи у Задру и његовог књижевног узора.

Душом и срцем велик и смјео;
Ко´ муња хитар ко огањ врео;
У мисли, рјечи, одлуци, чину;
Душманин крвни поганом дину...
...Беше кнез-Данил – свог рода дика,
Душанов одсјев духа му слика.

Велика мисао која је Данила руководила, учинила је да је он био поред свију тегоба и са оном шаком соколова, турској слави оно, што је оштра коса трави, а убојна ђорда глави. Његова витешка дјела као и бистрећа његова ума, сравњују га многим одличним владаоцима. Али несрећно наше осветољубље не мотрећи на велике његове намјере, неуморно се трођаше да злу своју намјеру оствари, и гле! глас убичеве пушке објављује тужну за Србина Данилову смрт. Као што нам нагла смрт уграби Душана, Обилића и Вељка, тако и Данила непоштеди. При том пуном злоће часу једино нас је то тјешило што је Данило након себе оставијо достојног насљедника у свијетлом кнезу Николи, који ће знати остварити велике Данилове планове, о чему нас довољно увјеравају његова дјела. Само га Боже са свјетлим кумом кнезом Михајлом поживи, на срећу и јединство васцијелога нашега народа, који ће под њиховом мудром управом процвјетати, на славу њихову и за срећу потомства свог.

Сл. 50. Књаз Данило Петровић, Државни музеј у Цетињу

Његошев наследник, кнез Данило био је први световни владар Црне Горе, док је црквом управљао владика. На Скупштини је изложио свој програм рада, желећи да реформише војску, изради правни законик и утврди порез и царине, како би имао средства за градњу путева, школа и осталог. Победом над Турцима на Грахову 1858. године, стекао је међународни углед. Пао је као жртва атентата, када је из личне освете на њега пуцао црногорски емигрант Тодор Катић.

XII. Додатак. Нешто из повјестнице народа босанског. Већ у првој периоди живота босанског народа опажа се жудња за самоуправом, што је било узрок, те је Тешимир лишио Селимира, банова достојанства. Од самих тих времена, па до дан дању, као да је проклетство вјечита искушења поцјепалости на нама оставило, те тако да смо још растављени од братске узајамности. Све

несреће, које наши предци преко себе пребацише и нама као на оставу опет мучења предадоше, узроком је поглавичка жеља за самоуправом, која је народ често у суноврат сваљивала. Сваки онај који љуби свој народ, тај се стара да га здрава и снажна одржи, па и бригу води, како ће са сваким у миру да живи, те да се народ морално и материјално оснажи и укријепи. Селимир је тежњом за самопуравом положио темељ раздору међу једнокрвном браћом. Стољетње патње наше, довољно су нас научиле, да је поцјепаност просула потоке крви наших прадједова у стара времена, а и садање браће наше, видимо да просипа. Добро поимљући да је срећа брату с´ братом, Кулин признаде над собом власт великог жупана Немање. Али, посље тога златног доба, све до почетка 12-ог вјека, губимо трагове повјестнице босанске када туђи елеменат господари над босанским народом. Које видео, које чуо, да је кадгод туђинац народ усрећио?!! Али, према облачини има по нешто и ведрине, но друга и трећа периода босанског народа, пуна је позоришних призора. Силни Душан је од Стефана бана кћер за Уроша сина поискао, да крвним сродством утврди јединство и братску љубав међу својом крвном браћом босанском. Али се из поступка Стефанова лако за узрок дознати може, због кога своју кћер није хтео за Уроша дати. Проклета жеља освајања вукла је и њега да упадне у србску земљу, кад је Душан имао крваве бојеве са Мађарима и Грцима. Тај несрећан поступак, посејао је мржњу међу србским и босанским народом. На жалост, Душан као увређен, подиже своју моћну руку, и том се штетом босанскога народа исти себи покори, не као да би тај под својом круном желио имати, већ да умири Стефана бана. Од тога доба па до мало доцније, и србска и босанска држава, као цветови увенути нагло одпочну опадати, и што је по смрти Душановој Србију, то је

исто и по смрти Стефановој и Босну снашло. Зло злим посејано, злим и уродити мора. Тим прокрченим путем међусобног трвења доћи ће султан Мехмед на границе наше, и тим једног по једног, и најпосле и обадва прогутати народа наша! Паде Душан, паде Стефан, а с тим и један и други на жалост народ наш. Дугим искушењима српски народ освешћен, опростио се мучења свог, само браћа наша босанска још стењу под јармом, којима желимо скоро ослобођење и уједињење са једнокрвном српском браћом својом, и да Бог да, да још за дуго неписали засебну повјестницу од своје једнокрвне браће српске, и то како са босанске тако и са цјеле словенске браће своје.

XIII. Смрт Кнеза Михаила, Изванредном и жалостном за Србију случају кнежеве смрти, дајем укратко нижи додатак превелике жалости наше. Претходно желећи дуготрајан живот кнезу Михаилу, коме безбожничка рука живот прекрати, угасивши сјајну звезду, која је српству тек под Стефаном и Душаном, и до данас под Михаилом зору величине наше предсказивала. Као при изласку књижице из печатње, предречено десивше се грозно дјело, у краткоме доводи изразити сажалење моје делећи с´ целим народом српским напрам мудрог владара свог, за ким ће се српство а у обште цјело словенство у црно завити; јер је у кнезу Михаилу таковог владара изгубило, каковог ће се док је свјета и вјека сећати, као обште љубљеног господара свог, ком неколичина вуковаца, храбри, одважни и славни живот прекратише, у жељи да они за српство несрећну владу у грешне своје уграбе руке, ништа немарећи за оно проклетство, које су невином крвљу, и пред Богом и пред људима неправедно

просутом, заслужили, као крвопије господара и земље своје. Ако Бог да, да ће у кнезу Милану Обреновићу IV, земља достојног Михаиловог наследника добити у пркос злотворима милог нам отечества нашег и миле наше Србије. Проклета им душа, и да Бог да, да им земља кости из себе избаци, кад недостојно у њу буду легле.

У Поповићу 4. јуна 1868. год.

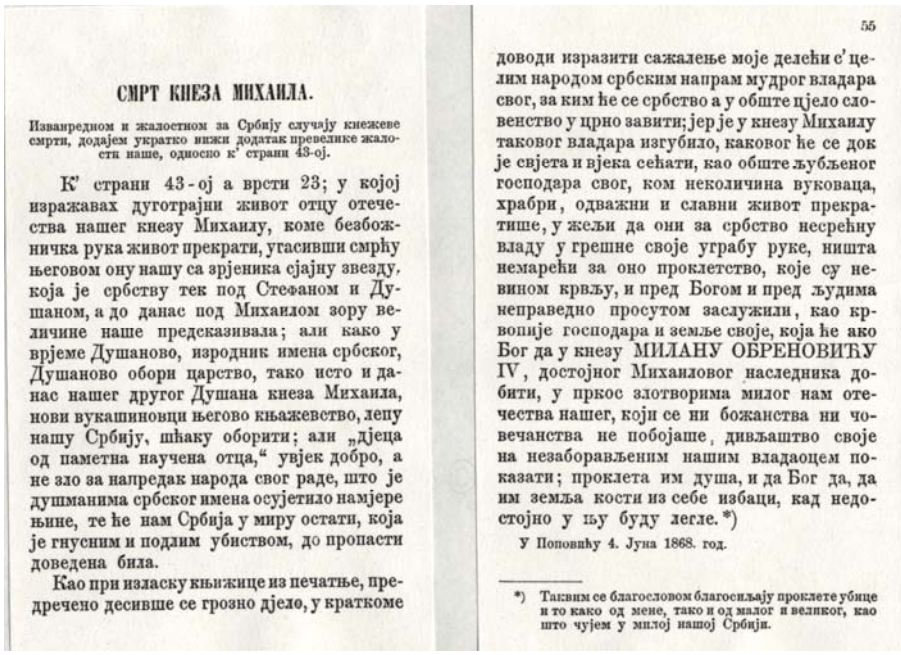

СМРТ КНЕЗА МИХАИЛА.

Изванредном и жалостном за Србију случају кнежеве смрти, додајем укратко нижи додатак превелике жалости наше, односно к' страни 43-ој.

К' страни 43-ој а врсти 23; у којој изражавах дуготрајни живот отцу отечества нашег кнезу Михаилу, коме безбожничка рука живот прекрати, угасивши смрћу његовом ону нашу са зрјеника сјајну звезду, која је србству тек под Стефаном и Душаном, а до данас под Михаилом зору величине наше предсказивала; али како у врјеме Душаново, изродник имена србског, Душаново обори царство, тако исто и данас нашег другог Душана кнеза Михаила, нови вукашиновци његово књажевство, лепу нашу Србију, шћаку оборити; али „дјеца од паметна научена отца," увјек добро, а не зло за напредак народа свог раде, што је душманима србског имена осујетило намјере њине, те ће нам Србија у миру остати, која је гнусним и подлим убиством, до пропасти доведена била.

Као при изласку књижице из печатње, предречено десивше се грозно дјело, у краткоме

55

доводи изразити сажалење моје делећи с' целим народом србским напрам мудрог владара свог, за ким ће се србство а у обште цјело словенство у црно завити; јер је у кнезу Михаилу таковог владара изгубило, каковог ће се док је свјета и вјека сећати, као обште љубљеног господара свог, ком неколичина вуковаца, храбри, одважни и славни живот прекратише, у жељи да они за србство несрећну владу у грешне своје уграбу руке, ништа немарећи за оно проклетство, које су невином крвљу, и пред Богом и пред људима неправедно просутом заслужили, као крвопије господара и земље своје, која ће ако Бог да у кнезу МИЛАНУ ОБРЕНОВИЋУ IV, достојног Михаиловог наследника добити, у пркос злотворима милог нам отечества нашег, који се ни божанства ни човечанства не побојаше, дивљаштво своје на незаборављеним нашим владаоцем показати; проклета им душа, и да Бог да, да им земља кости из себе избаци, кад недостојно у њу буду легле. *)

У Поповићу 4. Јуна 1868. год.

*) Таквим се благословом благосиљају проклете убице и то како од мене, тако и од малог и великог, као што чујем у милој нашој Србији.

Сл. 51. Странице књиге "Дјела славних људи"

И данас делују савремено и потресно Шарићеве ватрене и непрекидне поруке омладини о српској слози и неслози, изречене неспретним али спонтаним и надахнутим реченицама и цитатима старих стихова. Ватрени таласи прекора стално се смењују са патриотским оптимизмом и вером у снагу јаке државе и народа. Млади Шарић страсно довикује непријатељима:

...Ко је видео, ко је чуо да је кадгод туђинац народ усрећио!?
...Сила освајања сили слободе покорити се мора!

...О Демоне и Финтио! кад ће вам подобна Србкиња Србина родити, у овој земљи неслоге, па да Србин за Србином гине, мре и умре.

...Све несреће, које наши предци преко себе пребацише и нама као на оставу опет мучења предадоше, узроком је поглавична жеља за самоуправом, која је како њи, тако и народ често у суноврат сбаљивала. Сваки онај, који гледа срећну своју будућност одвоито народа свог, а у тјесној је свези с´народом; тај је човек за самога себе, а не за народ...

...Поцјепаност је просула потоке крви наших прађедова у стара времена, а и садање браће наше, видимо да просипа.

...Срећа је брату с´братом... а том узајамном слогом и братским јединством народ чини срећним, а себе чувеним...

Најстарији Милошев син Милан тешко болестан и готово у несвесном стању био је владар Србије свега 26 дана. Земљом су управљали намесници Јеврем Обреновић, Тома Вучић-Перишић и Аврам Петронијевић. Нови млади кнез Михаило тешко се сналазио у бескрупулозној политичкој борби за власт, што је код њега изазвало аверзију према политичким странкама и њиховим јаловим расправама. Разочаран, Михаило одлази у Аустрију, где почиње његово странствовање али и образовање. Тешко се мирио са ниском моралном свешћу српског народа и наводно га је називао ***штока***. Живећи у Европи, прихватио је идеје просвећеног апсолутизма и сматрао је да српски сељак мора да се просвети и морално уздигне. Своју другу владавину Србијом организовао је као лични режим концентрисане моћи, како би постигао ослобођење српства и уједињење свих балканских народа. Првих година своје владавине прочуо се као национални револуционар. Уређену Србију сматрао је Пијемонтом југословенства у борби против Турака, што му је донело велику популарност. Укинуо је слободу штампе и потпуно укинуо политичке слободе у земљи, али је његова популарност непрекидно расла. Народ му је певао:

"Михаило славни, цар Душану равни". "Душаново царство" тада је подразумевало државу-монархију у којој би сви Срби били окупљени. Да није било седам година његове владавине, Србија, сиромашна и са ниском политичком свешћу, не би била војно и духовно спремна за будуће ратове с Турском. Један од главних разлога великог поштовања и популарности било је добијање утврђених градова од Турака и њихов дефинитиван одлазак из Србије 1867. године. За Србе у Далмацији, а нарочито у Босни и Херцеговини, српска монархија представљала је матицу српског народа која је била носилац мисије ослобођења и уједињења. У току династичких и политичких размирица у Србији, Михаило се сукобио са двема најпросвећенијим групама – Друштвом српске словесности и Уједињеном омладином сербском, које су биле под утицајем идеја француске револуције и републиканских промисли. На Преображенској скупшини Михаило је за Србију рекао: "Србија је као чаша бистре воде и само су три капи довољне да је замуте". Претила је опасност да се ожени својом рођаком Катарином. Убиство кнеза, 29. маја 1868. године у Топчидеру, спречило је скандал. До побуне у Србији није дошло. Касније, на суђењу атентаторима на кнеза Михаила, кривица за убиство је пала на екс-кнеза Александра Карађорђевића, као подстрекача и помагача, али судови у Београду и Будимпешти то нису доказали. О овом историјском и политичком скандалу већ сам писао, али поновићу још једном да је суђење у Београду трајало два месеца, на којем је четрнаест људи осуђено на смрт, а кнез Александар и два сарадника осуђени су у одсуству на по двадесет година робије. Прогнаном кнезу суђење у Пешти трајало је три године, од којих је више од једне године провео у затвору. Октобра 1970. године, сви су ослобођени због недостатка доказа. Неколико месеци

касније, апелациони суд поново је осудио кнеза Александра на осам година, а његова два сарадника на по четири. У јуну 1871. године, врховни суд све их коначно ослобађа због недостатка доказа.

У Србији је установљено намесништво које је протерало породицу Карађорђевић из земље и одлучило да им се одузме сва имовина. Намесништво је заказало Велику народну скупштину на којој је за кнеза изабран малолетни Милан Обреновић, унук Господар Јевремов, једини мушки потомак Обреновића.

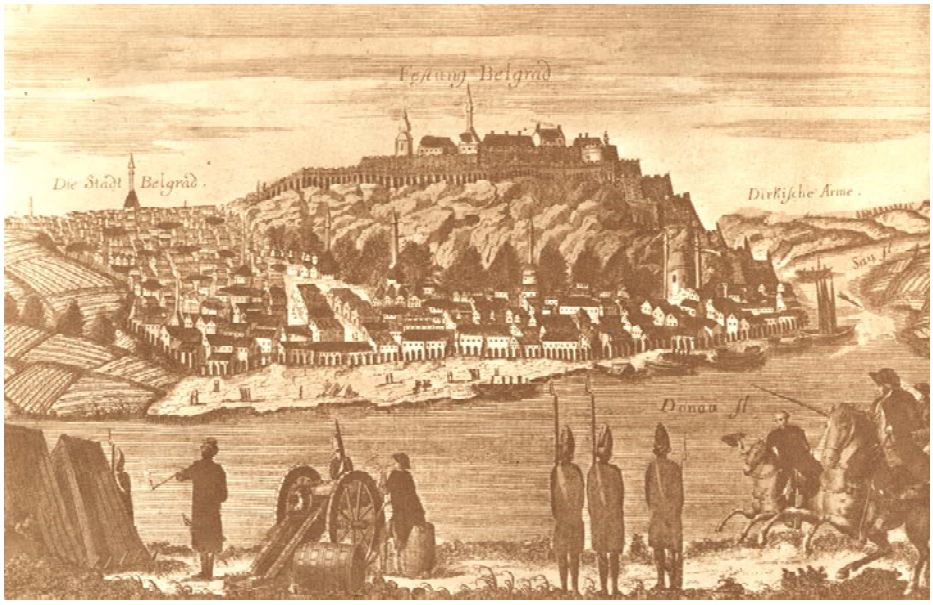

Сл. 52. Изглед Београда у другој половини XVIII века са земунске тврђаве (колорисан бакрорез)

Прва Шарићева књига "Дјела славних људи", штампана је Вуковим правописом. Све до 1868. године, на снази је била највиша одлука кнеза Александра Карађорђевића (од 14. априла 1852. год., бр. 314), која је књигама штампаним Вуковим правописом забрањивала улазак у Србију. Сам кнез био је велики непријатељ Вукове реформе. Нарочито је био киван на увођење,

како је говорио: "шокачке јоте", слова "ј" у српски правопис. Шарићева књига више није подлегала под ову забрану.

На последњој страници књиге "Дјела славних људи" налази се обавештење да се у књижари Велимира Валожића у Београду "могу добити ове новије књиге":

...
Црна Гора и нека објашњења о њој, 3 гр. чар.
Краљица Хортензa оба дела за 16 гр. чар.
Србске народне песме из Босне, женске Петрановића за 12 гр. чар.
Ускок, новела од Жорже Сан, 4 гр. чар.
Светолик и Лепосава, 6 гр. чар.
Поука како се чува и негује здравље женскиња и мале деце, 4 гр. чар.
Живот и обичаји србског народа од Вука Караџића, 12 гр. чар.
Теорија Поезије написао Ђ. Малетић, 10 гр. чар.

"Световид", 11. јуни 1868. У Београду 11. јунија.
Јутрос у 5 сатиј приспе нам под грмљавином топова, звоњењем свију звона, наше младо сунце светлиј Књаз Милан Обреновић IV, срећно у престоницу, дочекан воинством, многим светом и г. војним Министром, пак пошто су се најпре у саборну цркву свратили, и Богу хвалу оддали, одоше са свитом у књажевски двор. Живио новиј Књаз!

"Световид", 20. јунија 1868.
Данас у ½ 10 сати загрмише топови са бедема града Београда и зазвонише звона на саборној цркви у знак, да је велика народна скупштина у Топчидеру изабрала односно потврдила светлог Милана Обреновића IV, за владајућег Књаза србског. Грмљавину топова и лупу звона пратио је по целој вароши глас Живио Милан Обреновић IV, Књаз Србскиј!

Српски кнез Милан Обреновић IV, је малолетан, а намесници "књажевског достојанства" су Миливоје Петровић-Блазнавац,

Јован Ристић и Јован Гавриловић. Кнез Милан је доведен из Париза, где је био на школовању. Параноично сумњичав према свима, посебно се бојао могућих завера протераних Карађорђевића.

Намесништво је започело рад на новом уставу, иако на то није имало право, јер није имало дозволу Турске која је била сизерен Србије, њен формални владар, а и закон о намесништву није дозвољавао промену устава док је владар малолетан.

На Тројичиној скупштини, 29. јуна 1869, нови устав је усвојен. Њиме је гарантовано владарско право династији Обреновић. Скупштински посланици могли су бити само сељаци, док је школоване посланике постављао владар и то једну четвртину свих посланика.

Намесници су завели полицијску власт у земљи, како би одржали мир до кнежевог пунолетства. Занимљиво је да једно време влада није имала ни једне своје новине, док је опозиција издавала четири листа у Београду.

Кнез Милан Обреновић ступио је на престо 10. августа 1872. године. У Србији јача непотизам и велика корупција. Средином јула 1875. године, избио је босанско-херцеговачки устанак против Турака, који је распалио српска национална осећања. Србија није смела да се директно умеша, али је помагала устанак.

Истовремено расте утицај Црне Горе и кнеза Петра Карађорђевића који учествује у устанку под именом Петар Мркоњић. Кнез Милан је схватио да се мора онгажовати не само из националних, већ и из династичких разлога.

Сл. 53. Кнез Петар Карађорђевић у Босни као Петар Мркоњић

Политички разапет између интереса Аустроугарске и Русије, кнез Милан је водио ратове против Турске и Бугарске са променљивом срећом и без озбиљније подршке ни једне велике силе.

Приватно је водио раскалашан живот, у народу је често називан "демон Србије", једино се чвршће везивао за српске интелектуалце, и добро је организовао и обучио војску и официрски кадар.

Кнез Милан се прогласио за краља 1882. године, и тако постао "први српски краљ после Косова"– "гроф од Такова", како се потписивао.

Сл. 54. Краљ Милан Обреновић IV, рад Стеве Тодоровића око 1882. год.

Краљ Милан је абдицирао изненада, у пуном напону снаге. Тражио је да буде исплаћен да би с тим новцем исплатио своје, махом коцкарске дугове. Његов познати устав из 1888. године, био је један од најдемократскијих под којим ће Србија икада живети. Тим уставом се владарево право ограничава, гарантује се слобода грађана, слобода штампе, слобода збора и договора и тајно гласање. Уочи доношења устава, краљ Милан је рекао: "Дужност је партија да се сете да над партијским интересима треба да лебди једно више и светије добро, добро мајке свију нас, добро наше миле и драге Србије!". На место краља Милана доћи ће краљ Александар Обреновић V. Њега и његову жену Драгу Машин група завереника официра убиће 1903. године. Али, у том

немирном времену у Србији више нема Шарића, скоро бежећи од великих и нерешених политичких и економских проблема и укупне кризе морала у друштву, он ће ускоро отићи у Црну Гору, а одатле у родну Далмацију, у далеко спутно село Церање код Бенковца.

"Световид", 5. јулија 1868.

Оглас: Кудрава помада од резеде. Од ове помаде ако се правилно употреби нарасте коса и на најћелавијим местима на глави, седа коса добија тавну боју, крепи се кожа на глави, нестаје за неколико дана перут, и неможе коса да опада, она – помада – даје коси природну светлост – даје коси кудравиј вид...

БРАДА Є НАЙЛЕПШІЙ УКРАСЪ ЧОВЕЧІЙ!

ВОДИЦА ДА БРАДА РАСТЕ.

Препродавци добыю зналтанъ рабатъ.

Главно централно место за разпилкѣ у велико и на мало код КАРЛА ПОЛТА,

Главно стовариште у Београду налази се єдино код г. БРАЋЕ ВЕЛИЧКОВИЋА у Београду.

Наручбине изъ провинціи

Трговцима и притяжательна хотеля на особыто уваженѣ препоручує се прво фабрично стовариште

Број 13.

Његово Величанство И хотећи указати своје ва ленѣ Њег. Светлости Кн пенкиъ лицима његове у одлирити:

Његову Светлост крестомъ съ лентомъ реда и Лазара.

Министра за иностр Илію Гарашанина и Преле

Сл. 55. Реклама за "водицу да брада расте", у београдском листу "Световид"

У београдским листовима свакодневно се објављују извештаји са суђења убицама кнеза Михаила, које се одржава у Будимпешти. Домаћа штампа са огорчењем приговара суду на пристрасности и лицемерју.

"Световид" у августу месецу 1868. године, објављује вест да је у Свилајнцу отворена читаоница. Овај податак биће значајан за даљи Шарићев рад и боравак у Србији. У другој половини 1970.

године, Шарић ће се из Поповића преселити у Свилајнац, мирни и питоми градић на Ресави.

"Србија", 1. септембар 1868. (19. VIII. 1868.)

Вест: Освећени темељи Српског народног позоришта у Београду... између пређашње Стамбол капије и џамије, одмах на десно гледајући дунавској страни. Какав чудан и по српство значајан удес! Величанствена зграда позоришта Српског, храм Талије, храм просвете народне на место црне куле, око које су пре педесет и неколико година живи на кољу умирали мученици за слободу српску!...

Сл. 56. Српско народно позориште, у позадини, на данашњем Тргу Републике

"Србија", 8. септембар 1868.

С Далматинског приморја.

Овде у Далмацији ствари чудно стоје, и важни се догађаји спремају. Куд се год обазреш невидиш ништа друго до саму солдатеску, где се у несретној земљи баши, а кукавна сиротиња подноси свакојаке невоље – има овде доста варошица где је већа војничка посада него сами број житеља.

Пре два дана дођем у једну варошицу и тек што хтедо из кола изаћи, ето ти више од 50 просјака голих, босих и гладних около мене, а на неколико корака одатле седе пред кафаном на 50

официра и све у сјајном оделу па сбијају шалу са сиротињом и причају о јунаштву код Кенигреца.

Однос Срба и Хрвата.

У борбама са Мађарима 40-60.000 жртава краишника. Краишници су који су Хрватима стекли славу противу Мађара. Хрвати се диче јунаштвом својим, а то им јунаштво стече храбра мишица српска. Мађари се плаше Хорвата Краишника ради, а Хорвати опет плаше Мађаре са Краишницима и тако се са Краишницима тргује као са стоком и велики Хорвати већ освајају са Краишницима Босну за рачун круне мађарске, а неки као познати Кватерник и надри доктор Старчевић пишу умне списе, називају нас Србе "Сербеж", Сербус, Сервос, нема Срба, све сами чисти велики Хорвати...

Крајем године, 28. децембра 1868. године, почиње једна кратка, али важна преписка између власти Београда, Задра и Беча, из које се види жеља Јована Шарића да оде из Србије и да се врати у Далмацију.

Ова преписка се чува у Историјском Архиву у Задру, у Списима православне епархије Далматинске, Св. 93, 98, 1868. г. бр. 2322/729 Канц.

Ваше Високопреосвештенство
Најмилостивиј Господине!

Генерални конзул аустр. у Београду спроводећи прошњу свештеника Јована Шарића с којом овај моли да би се повратио у своје отачество где да му се удели служба, по речима његовима, достојанству његову, препоручује проситеља.

Видећи Конзисторија да се за сад у Епархији Далматинској ни једна епархија, осим Брибирске празна налази, у којој има дом парохијални за обитават и ера... годишња накнада од фор. 224:52 1/2 иште савјета од В. В. хоћели прошња с предреченим парохом понудити и то преко ц. к. Конзулата.

У Задру 28. XII. 1868. г.

Понизни слуга
Герасим Петрановић с.р.
Архимандрит

Писмо је упућено на адресу:

Његовом Високопреосвештенству
Г. дину Стефану Кнежевићу, правосл. епископу Далм., Каваљеру гвоздене круне III ст. у Бечу.

15/ Мест. Конзисторији Епископској у Задру.

Будући и нами познато да у Епархији нема упражњене парохије која би се свештенику Ј. Шарићу у кнежевини Србији находећи се, дати могла, пристајемо на мишљење конзисторијално да се преко ц. к. конзулата у Београду истом понуди с упражњеном парохијом Брибирском. Небили се могао употребити као учитељ, остављамо расуђењу Час. Конзистора.

Повраћамо приложено конзисторијално писмо од 28. XII. прошле год. бр. 2322/729 прошње употребљења ради.

У Бечу 13. I. 1869. Стефан, с.р.
Епископ

М. По закончењу конзисторијалном на које приста и Њ. Висост Г. Епископ, понудити јерарха Шарића преко Ц. К. Конзулата у Београду за пароху Брибирском која је упражњена као и има парохијски дом и накнаду годишњу од 224:52 1/2 фијорина, и повратити прошњу.

20. јан/1. фебр. 1869. Николајевић, с.р.
99/41 Вујновић, с.р.

99/41 Славном Ц. К. Генералном Конзулату Аустро-Угарск. у Београду.

На тражење свештеника Јована Шарића, кога је славни Ц. К. Генерални Конзулат, поштованим писмом Нј. Дек. прошле год. Бр. 5974, овој конзисторији, с препоруком изволело спровести, одговара са са знањем Господина дијецерална Епископа, који се у Бечу налази, да у Далматинској Епархији неналази се за сад ни једна парохија празна, осим Брибирске у Боки Которској, у којој има и парохијална кућа, са годишњом накнадом од 224 фјорина и 52 нов.

Ако би, дакле, молитељ, са истим био задовољан, остаје нам слободно у свом отачеству повратити се у ком случају имао би папире и поданство АустроУнгарско наново примити.

Има се част повратити прилог.

Николајевић, с.р.

(Докум. Списи правосл. Епархије Далматинске, Св. 2241/68)

Ову понуду Шарић није одмах прихватио. Због чега, зашто, нема никаквих података.

"Србија", 2. јануар 1869.

Допис из Чачка.

Са више страна отачаства нашег дознајемо, да се недељне и празничне школе заводе, у којима се имају учити писмени и неписмени шегрти, калфе и други момци од различитих заната који за то потребу осећају... с уверењем да ће она красне плодове у своје време донети. Њом се народи морално и физички развијају, здружују и зближенији постају, а највише њом се, као што је већ признато нејвећма прослављају народи на земљи...

"Србија", 5. јануар 1869.

У Ужицу – Србија. Цена рани и пићу, 14. XII. 1868. Шенице 100 ока 70 гр. чар, кукуруза 35, јечма 45, овса 30, ражи 35, крупника 40 гр. чар.

Ракије шљивовице 1 ока од 8-10 степени 1 гр. и 10 пар., ракије комовице од 8-10 степени 2 гр. чар.

"Јединство", лист за политику и књижевност (на 4 странице – два листа, излазио сваки дан сем понедељка), уредник др. Милан Јовановић, бр. 36., 10. фебруар 1869.

Суђење А. Карађорђевића и другова у Пешти. Седница 29. јануара 1869 (9. фебруара)

(почетак у 9 и по часова)

(Суд је састављен као и јуче)

(наставак)

...Председник: Мисли ли кнез да породица Бранковића с правом седи на престолу?

Карађорђевић: Обреновића је скупштина народна једногласно изабрала, јер пошто у Србији не имађаше закона о наследству

престолном, за то народ, док хоћаше, трпљаше кнеза, а тераше га, ако му није по вољи, или ако гази законе земаљске. И моју је породицу народ изабрао на српски престо, па пошто сада само две породице има, што су од народа изабране, то ће друга, дакле моја породица, доћи на престо кад прва изумре.

"Србија", 7. август 1869.
Различности.
...закључак пештанског варошког суда да се подигне тужба против А. Карађорђевића, Павла Трипковића и Филипа Станковића, због тога што се сумња, да су они сукривци у убиству кнеза Михаила Обреновића...

"Србија", 10. август 1869.
... у Херцеговини имаде 300.000 србаља, а само 8 школа, а Унијати, којих нема више од 40.000 имају 10 основних школа и једну богословију...

"Беседа", 10. октобар 1869.
Из протеста А. Кливленда Кокса, владике у Западном Њујорку, против Сабора у Риму и идеја папе Пија IX:
"Царство Христово није од овога света, па ипак Ви његов апостол, заузимате светован престо на седам унка, о којима свети Јован оће да говори. За то сам ја, брате мој, Вас са сваком хришћанском љубави молио да се онога држите што је писано и што ће се без оклевања збити".

"Јединство", 10. јануар 1870.
Пензиони фонд.
Закон о фонду за удовице и сирочад чиновничку – да се стари поправи, да се поправи бедно стање тих данашњих патника... и уводи сразмерно већа правичност у опредељивању пензија...

Вести: ...из Далмације су последње вести повољне. Народ је весо, што се уз јемство, да ће се поштовати права његова, може смирити на дому своме...

"Србија", 26. јануар 1870.
У народном позоришту.
...Па онда оне гусле – јадне гусле! У "Хајдук Вељку" је г. Савић добро певао, али није ни махнуо гудалом. А овде је г. Т. Марковић гудео гудалом, али нити је певао како бисмо желели нити је песму своју знао. Често је гутао по пола стиха и много пута морао да прекине онде где није ни сам хтео нити је требало...

"Јединство", 1. фебруар 1870.
Домаће вести: Данас ће се представљати у народном позоришту Гогољев "Ревизор". Ми обраћамо пажњу наше публике на то дело чувеног писца руског, које је у своје време у Русији произвело велику сензацију, што црта живим бојама друштвене и управне недостатке ономошњег света. Превод је г. Ж. Јовичића.

"Јединство", 4. фебруар 1870.
Народно позориште: Представљаће се "Ћир-Јања", шаљива игра у три чина, написао Јован Стерија Поповић.

Те, 1869. године, било је весело у породици Јована Шарића, у селу Поповић код Сопота родило се прво дете, син Михаило. Свом првенцу Шарић је дао име по пријатељу и куму Михаилу, архиепископу београдском и митрополиту Србије.

Сада поново наилази низ писама у којима ће Шарић упорно настојати да се врати у Далмацију, али што ближе свом родном крају.

Српска правосл. Епархија Далматинска, бр. 101
Конзист. бр. 346/136, III

Пречасна Конзисторијо

По вијести из Скрадина могао сам разумјети да је парохија Скрадинска и Брибирска упражњена, па на основу тога гласа и држећи, почев до данас да Богословија у Задру не постоји, да те парохије морају у свештеничким рукама бити, те не пропуштам

јавити тој Пречасној Конзисторији да би се примио Скрадинске парохије, кад би ме та Преч. Конзисторија, у договору Њ. Вис. Г. Епископа и Општина Скрадинска у парохију Скрадинску позвала.

На молбу моју, по позиву те Преч. Конзисторије, ја би је примио, али ме од парохије... велика даљина од Далмације, и то је био узрок мог остајања у овдашњим странама.

Ако та духовна власт неће за добро, позвати ме на парохију у мјесто мога рођења, то ћу се одмах за пут спремити, и тако сада наступа пролеће. Позив ми може стићи на ову адресу: Ј. Шарићу свештенику Поповичком, преко Београдског посланства...

Држећи да је отачаство моје Далмација оскудна у свештеничким лицима, то сам га рад послужити, колико могу, јер сам у њему добио ово достојанство које на себи носим.

Мило би ми било кад би се удостојио било каквог одговора, па се тамо и не позвао, па у том остајући називљем се те преч. Конзисторије. У понизности остајући

У Поповићу — Јован Шарић, с.р.
12. II. 1870. — Свештеник

Одговорити да су покривене обе парохије.

437/465

Часном свештенику Поповичком, преко Начелства Београдског.

Београд – Сопот

На Ваше писмо од 12. II. Конзисторија Вас извештава да су обе парохије (Брибирска и Скрадинска), које би Ви желели имати, већ попуњене, зато Ваша молба, овога пута будући сте доцкан пријавили, не може бити примљена.

Николајевић, с.р.

9/3 Гер. Петрановић, с.р.
Архимандрит

Засједање 7. марта 1870. г.

Примити на знање, а будући о истој ствари писао молитељ Спиридону Вујновићу у Конзисторији, то би му морао овај приватно одговорити да су обе парохије попуњене.

Николајевић, с.р.

Славном Њ. К. Генералном Конзулату Аустро-Угарском
у Београду

На тражење свештеника Јована Шарића, кога је славни Ц. К. Генерални Конзулат, поштованим писмом изволео спровести, одговара се са знањем Господина дијецерална Епископа, који се у Бечу налази, да у Далматинској Епархији не налази са за сад ни једна парохија празна, осим у Боки Которској, у којој има и парохијална кућа, са годишњом накнадном од 224 фјорина и 52 нов.

Ако би, дакле, молитељ, са истим био задовољан, остаје му слободно у свом отачаству повратити се у ком случају имао би папире и поданство АустроУгарско наново примити.

Има се част повратити прилог ./.

Николајевић, с.р.

(Списи правосл. Епархије Далматинске, Св. 2241/68)

"Јединство", 2. март 1870.

Српска пушка.

...нови модел пушке иглењаче: ...нова "Српска пушка" најбоља од свију нама до сад познатих и то како са њене просте конструкције тако и са лакоће у руковању... Одликује се... најсигурнијим опаљивањем... Лаким и брзим руковањем... сигурним избацивањем чауре... најпростијом конструкцијом. Конструктори: г. Петар Матић контролор пушкарнице и г. Љубомир Чолак-Антић котролор седларнице.

"Јединство", 8. март 1870.

Политички преглед.

Вести из Далмације нису ни мало пријатне. Она странка, пишу "Политици" из Задра, која има на својој савести последњи устанак, није ништа научила и ништа заборавила. Она се труди и после помирења, да распири раздор, да би у томе ћарила. Она напада непрестано Словене и преставља их влади као неке заверенике...

Скоро сваки дан чују се нови догађаји, а како к нама из онога краја споро долазе вести, то морамо мислити, да је тамо много горе, него што ми себи претстављамо...

Огорчење странака све је веће, а поверење према влади све слабије...

"Јединство", 11. март 1870.
Осуда народног збора у Новом Саду... противу силе и неправде, што их данашњи хрватски бан, барон Раух својим противуставним бановањем шири... а без одговорности морално и материјално притискује браћу нашу Србе и Хрвате... Био је главни кривац одлуке од 11. X. 1866. да се избаци ћирилица из јавних званија у Срему, и тим повредио све гарантије, које устав даје... право да народ слободно бира начин и средства за израз својих мисли... да посеје семе раздора међу једнокрвном браћом Србима и Хрватима...

"Јединство", 12. март 1870.
Политичке белешке.
-Из Боке јављају да је међу аустријском војском овладао тифуц с кога су већ многи војници поумирали.

"Јединство", 13. март 1870.
Политичке вести.
-Приликом, када је отворена телеграфска жица између Цетиња и Котора телеграфисао је црногорски кнез Никола аустријском канцелару Грофу Бајсту као прво телеграм, нашто му је Бајст одговорио и између осталог рекао, "да одношаји између Цетиња и Беча неће ваљда висити о концу".

На необичном, плавом папиру са великим коцкама, као из школске свеске истргнутом, Шарић 18. маја 1870. године из Поповића пише чистим Вуковим правописом, свом куму, епископу Михаилу, једно писмо пуно очајања у којем се излива сво накупљено незадовољство и разочарење свештеничким службовањем у Србији. И поред доброг здравља, притискују га материјалне невоље, али изгледа много више живот у провинцији и општа заосталост српског сељака. Из чамотиње помишља да побегне, па сада већ сасвим извесно осећа да би у Далмацији био признатији и поштованији. Ипак, његова страст према писању и новинарству, тек чека свој тренутак разбуктавања.

Ваше Високопреосвештенство
Прељубезни куме!

Верујем, да ће доброти Вашој као мом прељубезном куму бити повољно разумети о повољном нашем здрављу, а што се тиче ужитка домаћег, то држим да неће; јер је уживљење наше одвећ критично, особито што се обиталишта тиче. Из оне куће, о којој сам имао разговора са добротом Вашом, бијо сам принуђен изићи, и сад смо у једној старудијској пустолини пуној влаге, шкорпија, буба и других које каквих несрећа, да се из побољевати морамо. Ову кућерину, опет даље од Митров-дне узети нисам могао, па кад дође Митров-дан, опет незнамо куд. Када се опет о Митров-дану негде преместим, тада ће бити шести пут у две и по године. Да је та несрећа прешла свако трплење, то сами можете видити, кад сви знамо да је добро обиталиште главни услов здравља.

Толико о обиталишту а сад да пређем о приходу. Што се тиче прихода, то опет нигде ништа нема, и да се јошт која пара од попадине масе не налази, зло и наопако.

Какови су моји приходи, отуд се може видити, што сам на обштинској слави св. Ђурђа само 5. гроша добијо, а црква 177.

Да се у Поповићу све из дана на дан горе иде, то се по годишњим црквеним приходима знати може; јер је лане црква добила 600 гроша, а ове године само 177. Кад тако црква назадку иде, то се само по себи разуме, да је од мојих прихода нигде и ништа. Покрај тих критичних прихода, овдије је скупоценост превазишла варошку, почем у вароши сваки трчи да прода, па кад неможе да прода пошто хоће, он да пошто мора, а у селу држећи да се мора купити, држи на цени таковој, да се купити неможе.

Напрама скупоцености кад би парохија била од 200. домова, могло би се животарити, а овако са парохијом од 150. домова никако се живити неможе. Кад би ми се дале Парцане, тадај би се могло нешто учинити, а овако зло, да се неможе горе. Зато Вас као Бога, као Архипастира и најљубазнијег мога кума, просим да би добороту имали узети у вид одвећ моје и моје фамилије критично стање, па да би неко место вероисповедног учитеља или при Конзисторији писара или бар да ми се парохији придруже Парцане, тада овди останем и да се једном одомаћим.

Ако је икоји свештеник кадар остати благодаран и признателан на доброчинство, то држим да има Ваше Архипастирство уверења од моје стране да ја умем бити благодаран у мојој покорности и послушности.

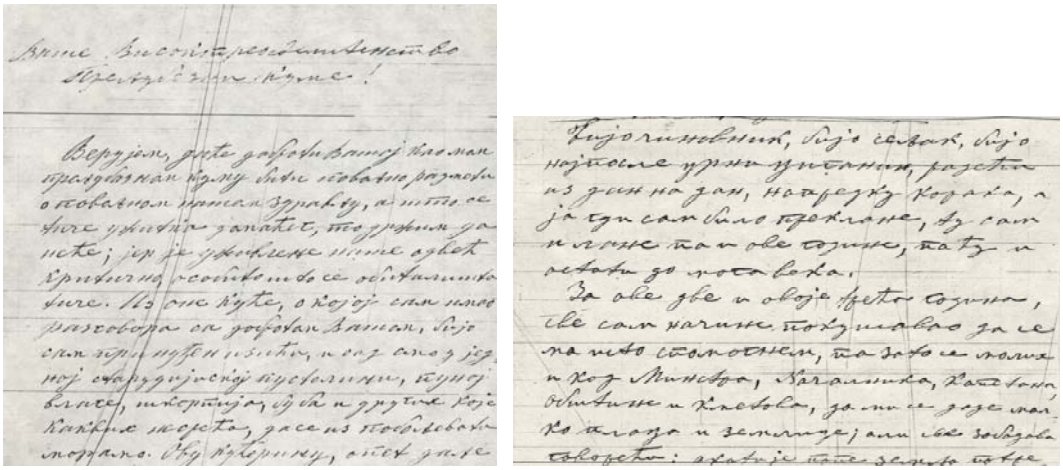

Сл. 57. Делови Шарићевог писма упућеног из Поповића епископу Михаилу, 18. маја 1870. године

Ако се смем послужити заузећем односно побољшања свештеничког стања у јавности, које би правично било да ме постави у стање да боље могу радити, то држим да браћа моја свештеници неби имали места мргодити се на бољу моју кору леба. Ја кад се са нуждним задовољавам, то ником противно бити неможе. Мени у николико противно није, што поп Јован Врчински и Заклопачки има 300. домова, а тако и поп Јеремија М. Пожаревачки, који ми молитвама, пипањем пулса, давањем неке лековите водице, трава и корења одузе знатне приходе, па ми опет није на сметњи што има 200. домова; јер му је то доброта мога кума дала.

Да ми је подоста жао што сам ја у средини са најмањом парохијом да никад ни довека ништа нећу стећи, ткамоли кућу дечици саградити, то немогу рећи; јер онај отац, који се за будућност своје дечице нестара, тај није отац. Поштено радити па се молити за кору хлеба, мислим да је најблагородније понашање.

Ја немогу рећи да ми није много боље било кад сам учитељ бијо, но што ми је данас. Као учитељ, имао сам 100 талира годишње плате, квартир, огрев и послужитеља, а данас имам 100. талира па ту.

Ја се надам, да ће доброта Вашег Архипастирства узети у призрење ово моје тешко уживљење, те даће указатом приликом, неког упразњеног места верозаконског учитеља или другог код или најпосле Парцане ми подарити; јер сам иначе принуђен оскудицом у свет бежати и себи другог средства тражити, почем је од Бога греота, а од људи срамота, да живим и своје године забадава пропуштам без игди ишта.

Ако се баш до тога дошло, да се после толико година у Далмацију повраћам, и после но што сам набавијо род и сроднике, и ако се до тога дошло да се поскитарамо, нека и то буде. Мене на то оскудица тера, а не никаква беснoћа; јер глад и сиротиња не само да до тога човека доводи, већ до сваки иступа, којима само челични карактер одолети може.

Бијо чиновник, бијо сељак, бијо најпосле црни циганин, радећи из дана на дан, напредку корача, а ја гди сам био пеклане, ту сам и лане па и ове године, па ћу и остати до мога века.

За ове две и ово је трећа година, све сам начине покушавао да се на нешто спомогнем, па зато се молим и код Министра, Началника, Капетана, Обштине и Кметова, да ми се даде мало плаца и землице; али све забадава говорећи: ако ти је попе земља потребна, ти је купи.

При закључку, остајем у пуној нади, да ће отеческа доброта Вашег Архипастирства мог прељубезног кума, бедно моје стање у призрење узети, те да ће ми ако ништа, а оно Парцане (кад је то и народна жеља) парохији придружити, почем Рипањ има 230. домова, а моја цела парохија са М. Иванчом нема већ 150. па кад би се дале Парцане од 50. домова, то би било птпуно 200. по организацији.

Мени је једном приликом поп Панта казао, да баш он немари за Парцане, кад му отац неможе да ништа у парохији и цркви помогне, шта више да би бијо рад да му се Парцане одузму кад је остао сам у вршењу дужности; јер каже да ради Парцана губи друге огромне пољске радове, којих и одвише има, па баш и што би тај рад губијо да му неби толико било; али више му је за тим, што неможе сам да постигне у толикој парохији а особито у Парцанима са својом дужности, у које мора да путује 3. сата.

Од Поповића Парцена одстоје 3. фртаља сата.

Остајући у пуној нади будиког благовољења од наведених, па се зато називљем Архипастирства Вашег мог најљубазнијег кума.

У Поповићу
18. маја 870.

Најпокорније целивајући
св. десницу
Јован Шарић
свештеник

"Јединство", 30. мај 1870.

Из Босне 23. маја... Зулуми под којима раја у Босни стење, прелазе све границе и слободно се може рећи, да Босна никад у горем стању није била... Раја немогући више зулум трпети и подносити, поче бежати и земљу остављати...

Ј.Ш. "Јединство", бр. 107., 6. јуни 1870.

Из Поповића, округа Београдског пишу нам, под 25. мајем како је један свештеник злоупотребио своје право, венчавши једну свадбу из туђе парохије у цркви другог свештеника.

Дописник наш, поред те вести, додаје, да је надлежан парох рогачки извршио венчање над свадбом С. М. готово насилно и да је у неколико злоставио светиње те тајне.

"Јединство", 21. јуни 1870.

У Београду, 19. јуна. Концем прошлога месеца маја престао је "Световид" после десет година свога живота у Србији...

"Србија", 15. јули 1870.

Стечај: Управа народног позоришта у Београду намерава с почетком идуће позоришне сезоне (од 1. септембра о. г.) умножити број позоришних чланова особито мушких.

за секретара Јован Ђорђевић
председник Ђорђе Малетић

"Јединство", 19. јули 1870.

Телеграми. Берлин, 17. Јула.

Прајзи сузбише код Форбаха три француске чете.

"Јединство", 30. јули 1870.

Књижевни позив
на претплату на знамениту књигу
"ГОРСКИ ВЈЕНАЦ"

коју је написао неумрли пјесник србског народа Петар Петровић II. Његош, владика црногорски и брдски. Ова је књига већ два пута прештампавана, но оба јој је пута цјена подоста била скупа, да је није могао свако набавити, те да овако важну књигу при руци има и проучава је, те да види гди се огледају и врлине народа и дух времена.

Ја сам се рјешио ову сада прештампати и знатно јој цјену спустити, да исту свако добавити може. Па стога и позивам на предплату све пријатеље народа свога, да се око скупљања предплате својски заузму, те да ме у прештампавању ове подпомоћи изволе.

Цјена је овој књизи за Србију 5 гроша чар., а за Аустрију 50. новч. аустр. вред.

Рок је предплате до конца Августа ов. год., а по томе нека г. скупљачи спискове са парама за М. Милосављевића ускоро послати.

Ко пошаље новаца за шест комада добије с е д м у књигу за труд.

У Београду 30. Јулија 1870 г.
Милош Милосављевић

"Јединство", 4. август 1870.

Телеграми: Берлин, 3. августа.

У јучерашњој битки код Меца одржала је победу немачка војска.

Ј.Ш. "Јединство", 19. август 1870.

Дописи "Јединству".

Из Мале Иванче, 13. Августа.

Ових дана, дође нам до руке књижица под називом: "Реч у своје време". Ту књижицу написао је г. Јосиф Веселић професор.

Премда се у тој књижици находи оштрих и ватрених ставова, ипак у обште, њена је садржина нашла обштег одзива тим више, што садржина њена иде правцем искрености и обште заједнице.

ЈЕДИНСТВО.

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Број 158. У Београду, Среда 19. Августа 1870. Година II.

Од првог овог месеца, може сваки ко жели наручити да му се наш лист шаље.

Који жели да прима „Једин-

Сл. 58. Глава листа "Јединство", од 19. августа 1870. год.

Заузеће и правац г. Веселића сваком је оном познат, који је пропраћао јавну раденост г. Веселића. Ово дело његово служи му као огледало, па из тога читалачки свет видеће сам, да је написао за поуку сваког, а и слогу и јединство једнокрвне словенске браће.

Кад би се оне тежње остварила, које се огледају у књижици г. Веселића, нико од нас срећнији неби био.

Пређе три-четири године, заузимало се и писало о нашој браћи Словенима, а после тог времена, стаде све као укопано.

Ми захваљујемо г. Веселићу што је изнео оне чланке у књижици, те је наново ц̧арнуо, да се пробуди свест и јавно мишљење о словенству, с ким заједнички можемо рачунати на "славу" и "величину".

По том схватању раденика на пољу обштег интереса, неби требало да ништа покрене са свог задатка.

Непобитна је истина, да има удела свог сваки у бићу државном, ипак интерес братске заједнице требао би да остане на оном узвишеном месту, на ком некад беше.

Колико би требало да се сваки сарадник поврати на своју пређашњу позицију јавне радености о међусобној слоги и уједињењу једнокрвне браће и једнокрвног племена, толико би требало да журналистика удвојено обрати своју пређашњу пажњу око заузетка, на ком је била пређе три године.

Да ће се постићи о стварити велике идеје наших племена нема сумње. Оном коме је у део пало да на том ради, надати се, да ће опет посветити трудбу своју оном светом олтару, на ком ће се осветити његови трудови.

То су наше мисли, то је наша жеља, а да би Бог дао, да доживимо онакову слогу и јединство, какову је доживео сојузнички народ немачки, па у тој слоги и јединству темељитом, моћићемо рачунати на величину и своју славу, о слободи једнокрвне браће наше.

То кад нам буде задаћа, то кад нам буде света одлука, све ћемо постићи и добити.

Ј. Ш.

У овом допису Шарић више не пише бијо, већ био, и, који, а не кои. Он сад пише за београдски лист "Јединство", у коме се пише модернијим језиком од чланака у "Световиду".

"Јединство", 23. августа 1870.

Телеграми.

Минхен, 21. Авг. (Званично). Крвава битка, која је три дана трајала, свршила се поразом француске војске, која се у највећој

брзини повлачи к Мезијеру. Немци је гоне. И с једне и с друге стране пало је млого рањеника.

"Јединаство", 25. августа 1870.
Телеграми.
Париз, 22. Авг. Министарство издало је прокламацију на француз, у којој признаје, да је војска зао удес ускусила и цар заробљен... Париз стављен у стање одбране... Енергија, родољубље и слога француза морају спасти Француску...

Париз, 24. Авг. Народ нагрну у саму скупштину и захтеваше, да се прогласи република. Свуда по улицама влада одушевљење и узвикује се: Живела република! Проноси се глас да је влада састављена из скупштинске левице. Није било никаквих нереда.

"Јединство", 26. Августа.
Телеграми.
Париз, 24. Авг. Проглашена је република. Једном прокламацијом распуштено је законодавно тело, сенат одпуштен, политички преступници су помиловани, и дозвољена слобода фабрикације оружја и трговине с оружјем...

"Јединство", 28. Август 1870.
Телеграми.
Париз, 26. Авг. (Званично) Краљ прајски се изјаснио да води рат само против династије, а не против француског народа... Сад је династија пала... Париз има средстава да се три месеца може држати па и победу одржати. Пропадне ли – осветиће га Француска...

Ј.Ш. "Јединство", бр. 167, 29. августа.
Дописи.
Из Поповића 27. Августа. Ових дана дође нам окружница његовог високопреосвештенства г. митрополита Михаила. У тој окружници у изводу протокола архијерејско-саборског држаног 9. септембра прошле године, иште се од свег отачаственог свећенства изјава: о начину како мисли свећенство да ће најбоље и удесније бити, да се стање свећеничко према постојећим околностима и стању, и на који начин побољша и поправи, па о томе сабор извести.

ЈЕДИНСТВО.

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ

У Београду, Субота 29. Августа 1870.

Сл. 59. Глава листа "Јединство", од 29. августа 1870. год.

Та узвишена окружница дала ми је повода да проговорим неколико речи пред јавним мњењем. Кад ја удела у томе имам као свећеник, хоћу у одношају те окружнице онда кад ми баш треба говорити – а треба и сваком врсном свећенику да говори пред јавним мњењем – и повести реч, јер се тај говор тиче онога од чега зависи и сва врснећа свећеничка.

У наведеној окружници има једног места где се говори о побољшању свећеничког критичног положаја, то место има своју изјаву у овом времену у ком се збијају народни посланици, који ће већати о свим потребама нашег народа.

Да не би у забораву остала наша свећеничка струка, која беше худог удеса до данас, у нерасматрању критичког положаја, то за свету дужност сматрам изићи пред јавно мњење с неколико факта, која имају јемства у доживљеном вршку сваке наше трпљивости. Ова изјава колико је близу истине очитује се у књизи под називом: "Србија и њено свештенство" од пок. Косте Лазаревића. У тој књизи изложени су пројекти његовог високопреосвештенства г. митрополита Михаила. Ти пројекти прављени су са осталом г. г. епископима, у виду молбе о побољшању стања нашег, предавати су блаженопочившем књазу Милошу, а господар је предавао скупштини. Сви начини о организацији нашег стања, подпуно су изложени у млогим пројектима и млогим молбама његовог високопреосвештенства, као и осталих г. г. епископа, протојереја, архимандрита и осталих отачаствених свећеника. Подобна изложба критичког нашег материјалног стања, даље огледа се у књизи "Свештенство и ратарство" од Љ. П. Ненадовића.

Тим делима овде додајемо и чланке које су писали по новинама, које су махом писали које свећеници а које и други родољуби. Године 1867. писато је о стању свећенства у "Видов дану" млого у "Световиду", "Пастиру" и то млого и млого чланака. У 75. броју

"Србије" ове је године писато. Те чланке неки пишу овако, а неки онако, елем из свију се чланака види, да никаквих других напредних резултата не може бити, док се не уведе систематична плата.

Колико се год писало и говорило, чланци у 6. 7. и 8. броју "Пастира" од ове године под називом: "Каква треба да је свештеничка плата", обраћају на се пажњу. У тим чланцима изцрпљени су сви извори и одношаји једног изврстног свећеника, а и парохијалне тегобе у плаћању свећеничких доходака. У 9. бр. "Пастира", имамо у чланку под називом: "Да се разумемо", изнешене су заблуде и празноверства, која се порађају из потрошка смртних случајева у зарази радња а низ тих догађаја су честе смрти, које се приписују некој свећеничкој враџбини за да народ више умире а свећеник више новца добије.

Ти узроци и те појаве, одузеле су све моћи свећеничке, јер свећеник данас ништа друго није пред очима света до: глобџија или просјачина.

У таковом стању шта је свештеник кадар радити, и шта може предузети, кад сиромашак напред зна, да је одвратан народне љубави?!!

А зашто? Зато што давање из кесе то порађа!

Зато сваком отворено смем казати: без систематичне плате, свештеник није извршиоц светиње, већ је извршиоц и напушач свих народних слабоћа; јер ако се његовом худом срећом томе успротиви, успротивио се ономе од кога живи, а противити се ономе од кога се живи, значило би не противити се њему већ самом себи и своме ужитку.

Да се махне и слабоће за исправљање код једног и неколицине, могле би се жертвовати неке штете; али је мука толика сума, да се за већи део године гладовати мора.

Ма какве се реформе предузеле о побољшању нашег стања, без систематичне плате, нигде и ништа бити неће.

Мени се чудновата ствар чини питати за друге наше начине нашег уређења, кад имамо примера код оностране наше браће. Хвала Богу, од нас није далеко аустријска-унгарска царевина, те да незнамо, како су наша браћа уредила стање свога свештенства.

У уређењу преко-савско-дунавског свештенства, доста за нас има срамоте: јер је царевина друге вере и друге народности одобрила оно повољно свештеничко стање, које код нас тек иде да се уреди, а то је доста понижење, да од другог тек морамо нешто примити.

Сад кад наша духовна власт поискава од нас изјаву о уређењу стања, а кад је од наших страна више и више пута у јавности

изношена, то молимо нашу духовну власт да се постара те изјаве покупити, па тако окупљене имаће пред собом као готов меморандум, а најпосле и као ултимат изјава; јер се све своди на систематичну плату без које су узалудне ма које друге реформе.

Наше би било то мњење: свештеничко стање нека се уреди у три класе. У I. имали би спадати протојереји; у II. врстни свештеници, а у III. новопостављени. Прва, т.ј. протојерејска класа, имала би бити платежна у реду капетанском од 600 талира годишње; друга би имала доћи у ред старијих писара од 400 талира; а трећа да буде од 200 талира годишње плате. Те класе спадале би у одредбу г. митрополита, ком би се морали из целе Србије подносити предлози за постављење у класу оним редом који постоји за чиновнике т.ј. кондуита да обично долази од протојереја, а они ће ту дужни бити шиљати својим архијерејима, а ти би – протојереји – по истој предлог г. митрополиту подносили за класу, која би се по предлогу архијерејском одређивала.

Кад се заведе систематична плата подељена на класе, као што је урађено са стањем свећенства аустријско-унгарске царевине, тек тада ће се све сметње и завађе народа и свештенства уништити и свештенство ће тек онда бити свештенство; почем ће му тај начин дати повластицу да одужи свој дуг, а овим стањем нигде ни довека, одужити неће, нити може.

Ј. Шарић, Свештеник.

Сада Шарић своју дуго коришћену реч свећеник, у листу "Јединство" постепено почиње да замењује са свештеник.

Ј.Ш. "Јединство", бр. 175, 10. септембра 1870.

Телеграми.

Свилајнац, 8. септем. Избори кнежевских посланика мио нам је и драг, особито што су у њему оне личности које су и до јако својим радом и врлинама доказале, да су достојне тога избора. Зато, грађанство и свећенство избор честита у тој нади, да ће оправдати поверење, каково ће очитовати срећу и напредак миле државе наше.

председник
Стојичевић
свећеник
Шарић.

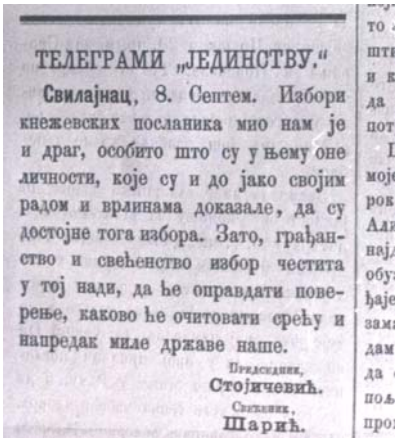

ТЕЛЕГРАМИ „ЈЕДИНСТВУ.“

Свилајнац, 8. Септем. Избори кнежевских посланика мио нам је и драг, особито што су у њему оне личности, које су и до јако својим радом и врлинама доказале, да су достојне тога избора. Зато, грађанство и свећенство избор честита у тој нади, да ће оправдати поверење, каково ће очитовати срећу и напредак миле државе наше.

Председник,
Стојичевић.
Секретар,
Шарић.

Сл. 60. Шарићев телеграм у "Јединству", од 8. септембра 1870.

Листајући "Јединство", скоро да ми је промакао овај кратки телеграм од 8. септембра, у којем Шарић поздравља избор народних посланика. Из њега се види да је Шарић са породицом већ дошао у Свилајнац, у највеће место у којем ће икада службовати, и у којем ће развити значајну културну активност.

"Јединство": Флоренц, 8. септембар, у вече. Јуче пре подне после кратке битке ушла је талијанска војска у Рим.

Орлеан, 8. септембар, 25.000 Француза јуришало је код Монтерија на 15.000 Прајза (Пруса, прим, аутора). Ови пређоше реку са знатним гибитцима.

Оглас: Рок уписивања на књигу: Д. И. Писарева, Историјски развитак Јевропске мисли, продужујем до 20. Септембра. С. Ј. Никетић.

"Јединство", 11. септембра 1870.
Телеграми.
Берлин, 9. Септемб. (Званично).
Прекјуче је опколила сва прајска војска Париз...

Ј.Ш. Да је триста без попа ништа. Сећање Србинове прошлости тугом обузимље српско срце. Кад се обзир баци у

даљна времена, у којим напредним цветом цветаше златно Србина време, дивотом се испуњаваху груди његове; али кад пониче горња изрека, тада већ не беше спрске славе; јер у гробу беше сарањена.

Борба смрти и живота на Косову, Душаново златно доба, стропошта се пустом неслогом у гроб; цар Лазар паде, и Србија пропаде.

Та очајна борба угаси слободу српске славе; та борба под душманске ноге потлачи храбри народ наш. Поток јуначке крви узалуд се просу, кад на све стране закука српска мајка.

У тако претешким ланцима душманског робства пиштао је Србин као љута гуја – вапијући избављења свог.

Тешке муке њему су биле одолеле, и још је само часак требао, па да погине у мукама својим.

Трпити муке дивљачког тирјанства само челични карактер Србина кадар беше.

А зашто?

Зато, што нада његова оличваше веру и правду његову. Вера, та света залога избављења нашег, очеличила је јуначка срца прадедова наших, па та и оствари избављење наше. Онда, кад не беше нигде и ништа у мишици народа нашег осим свете вере, баш се тада спасла домовина српска, и онда, кад попа беше помагач извршења великог дела, срушили су се ланци ропства.

Повестница, тумач светих народних истина, прича нам велика дела свештенства, почем онда, када све беше као у гробу укопато, онда једини попа беше кадар освестити и охрабрити Србинову крв; – онда кад се нигде није могло чути ни слободног уздисаја, баш тада попа певаше песме светиње наше. Гудуре и врлети попина је стазица била, где је попа хитио, да у збегу, хришћанском науком охрабри јуначка срца браће своје, и баш онда кад је штоно је реч у мајци мајчино пиштало млеко, баш је онда, под мишком попа светињу носио, да под грмом и ведрим небом прочести народ свој!

Повестница живота народа нашег о том сведочи: да је поп био даница данашњег сунца; јер су онда цркве и манастири тако били срушени, да су те развалине тек спомињале негдашњу славу и величину нашу.

Наш храбри и јуначки народ, тако лишен светиња својих, а потиснут прогонством угњетача својих, гомилама је бегао у збегове, да спасе живот свој.

При тако бедном и критичном положају, једини попа беше видар те болести. Он видаше мелемом вере и божије помоћи. Вера у Бога и у крст часни и слободу златну само на уста попина могла је изаћи, да охрабри брату изморену душу; јер је тада једини попа у

стању био, да проговори "више две", а то је породило племениту изреку; "да је триста без попа ништа".

Ми као свесни свог позива, никакву мажњу томе не поклањамо, већ се чисто држимо свог правца, који нас веже народњим интересом, а јасно се види да ли је свештенство на свом правцу из прошастих и најновијих времена. Свештенство, појимљући свој свети позив никад неће с правца свог сићи, и онаково мерило булажнења себи за правац усвојити, каково се огледа у чланку под називом: "Једна реч о стању нашег свештенства" у 121. броју "Србије".

Нападање на целу једну класу људи па и на народ да о вери ништа не зна, таково апсурдно и арогантно понашање једног свештеника без осуде остати не може. Ово неколико речи мимогредно увршћујем том брату свештенику с том опоменом: да се у будуће строжије придржава научног такта о порицању народњег религиозног познанства у писању пред јавним мњењем; јер ласно може подпасти под јавни суд, па тако опомињући брата свештеника, прелазимо на нашу ствар.

У извденим речима: "да је триста без попа ништа", тврдимо, да се очитује своина поуке, извршење свију задатака свештенику одређених у суштаствености позива и т.д.

Та тема немаће нам питање: да ли свештеник може и да ли је у стању бити вршиоцем тих задатака, кад је у савршеној оскудици главног услова човековог живота? Ми мислимо да је противуприродна ствар, гладног раденика на рад терати, ма тај рад био умни или телесни, шта више кад се ни алата к томе нема, и кад се ни од куд купити не може. Уређење свију струка, у том изузетку није, осим струка свештеничка и учитељска.

Кад свештенство није ништа мања чињеница од других државних струка, то држимо да с пуним разлогом смемо тражити право свог ужитка.

Кад свештенство има повестинчког и најновијег основа заузети онакав положај, какав су у ужитку заузели људи без историјског значаја; то је свештенство у могућности апеловати, обзиром на свој поглед, и то више, што је доживљен и преживљен сваки вршак трпељивости.

Данашње стање свештеничко, као у изузетку свих средстава ужитка, потискује обратити свој поглед на оно место, које им потпуног убеђења даје заиста одвећ критично стање његово. Према тим околностима надати се да ће се власт заузети и стање побољшати, одредбом опште жељне систематичне плате.

Ако се те мере на предстојећој скупштини не предузму и наше се стање не уреди, већ се и даље при том остане: да деца и попадије

по смрти свештеника морадну просити, као што данас у практици бива, то свештенство мора други начин спасења себи и својих домаћи тражити, па ма се и не поповало.

Да се не би до таквих неприлика дошло, то се опетовано надати, да ће власт своју пажњу обратити на основу позитивних факта истине, те да ће на предстојећој скупштини остварити, да се наше стање уреди, као што се и стање наше оностране браће уредило, иначе овако се више опстати не може.

У Свилајнцу. У име свештенства
Шарић
Свештеник.

"Јединство", 17. септембра 1870.
Телеграми.
Берлин, 16. Септем. (Званично).
Штрасбург се јуче предао.

Из Турске телеграфишу, да је телеграфска свеза са Паризом савршено прекинута.

3. Октобра.
Телеграми.
1. Октоб. Прајзи заузеше Орлеан 29. Септембра...

Ј.Ш. "Јединство", 9. Октобар 1870.
Дописи "Јединству"
Из Свилајнца 6. Септембра (Случајно закаснило)

Непрестано излази на видик питање: треба ли нам Босна и Херцеговина? Кад то питање није нова ствар, и кад је то питање од дугог времена наше питање, то у смотрењу те ствари узимљем перо да кажем да нам Босна и Херцеговина треба; јер нас једна вера, једна народност и једни обичаји за браћу нашу вежу. Све то јасно казује, да нам Босна и Херцеговина треба.

Као што јевропска ситуација даје рачуна свим државама размишљати о стварима, тако и нас у тај положај доводи.

Премда су данас тако озбиљна времена, да готованством неком одричу златне куле, ипак ми ћемо изићи на среду с оним разлозима, који очитују добре одношаје наше и друге стране.

Кад је човечанство меродавна ствар у штедњи пролића човечанске крви, то се не види разлога ту проливати крв. Лепа споразумлења далеко више могу учинити од опустошавајућих крвавих борба. Висока Порта добро познаје оружје српско а

познаје и нашу лојалност: зато никаква световна ситуација, Србију покренути неће да промени свој положај.

Да Србији не треба Босна и Херцеговина, то Србија не каже; али ако то не каже, у исто време не говори да нема разлога за преговоре, кад је сваки Србин готов дати и последњу крајцару на рачун удружења Босне и Херцеговине овој нашој земљи.

Ми с поносом пред јавност излазимо таквом врлом и родољубивом готовости у изјави пожртвовања које би имало учинити, за придружење Босне и Херцеговине.

Та се изјава опажа од више времена, у целини васцелог нашег народа, и то у тако од неких родољуба огромној суми новаца, да би у стању била наша држава за неколико квартова исплатити ону суму, која би се с високом Портом имала углавити.

Та изјава, то је жеља васцелог нашег народа, па кад је народска жеља учинити ма која пожртвовања, то се надати, да ће висока Порта ове изјаве пригрлити, па да ће с нашом владом ступити у преговоре уступка горњих држава.

Колико су наведене државе од огромне штете Порти држећи посаде, и немилице трошеће на раскалашност паша и мудира, то је високој Порти позната ствар.

Српски народ живећи у добрим одношајима са високом Портом, радији је ма која пожртвовања учинити, нежели те одношаје покварити; али наш народ делећи топле симпатије једнокрвне браће своје, рад је ма на који начин, бити сједињен с браћом бошњацима и херцеговцима.

Кад је висока Порта једне жеље испунила српском народу, то и овог пута на основу изложене изјаве има уверења, па ће с владом нашом ступити у преговоре и да ће учинити уступак нашем народу, те да ће се и ове, опште жеље наше испунити.

Ј. Шарић
свештеник.

"Јединство", 11. Октобра 1870.

Ситне вести.

–Из Њу-Јорка телеграфишу, да је на острву Куби била страшна олуја; као што се дознаје том приликом погинуло је 2000 људи.

–Црнци на Мартинику побунише се 12. Септембра и запалише 50 пантажа. Устанак је угушен.

"Јединство", 18. Октобра 1870.

Из последње поште.

...Из Тура јављају, да је Париз још за десет дана снабдевен храном...

Ј.Ш. "Јединство", 20. Октобра 1870.

Отворено писмо уреднику "Јединства".

Господине уредниче!

Ви сте под 11. тек. месецом, у уводном чланку као одговор "Пастер-Лојду" исказали израз васцелог Српства. (Уводник је писан 13. октобра, у броју 202, поводом ослобађајуће пресуде кнезу Карађорђевићу због "недостатка довољних доказа", прим. аутора). Јест господине, "Пастер-Лојд" може подметати своје изразе доброг споразумевања деци, која се могу залагати сладким колачима, а не живљу образованог народа Српског. Нека, господине, Србија зна свој појам, па они Србији ништа шкодити не могу.

Србија историјом својом, животом прошлих времена, јасно тумачи положај свој, па зато су узалудни сви напори противу српске величине.

Да како, непријатељи могу убијати српске кнежеве, али српског кнеза нигда убити неће. Не господине, српска се свест разбудила, па зато презире сиграчку. Мишоловка само може надом варати непријатеље наше, а ми се смејемо кратковидости, јер су маневре донкижотске ишчезле пред бистрим појмом образованости.

Јест да беше страшних времена у добу и свет се боја; али прошли су глупи часови страховања љуцког, почем данас самосвест свуда влада, пред којом се не воде рачуни свакојаког удеса.

Србија није више она Србија, која беше под управом страсти и слабоћа, то кормило поклањамо ономе пуку и суду, да се он користи његовим демагоштвом, који се тако заузимаше да ослободи безаконског човека.

Оно што је презрењем избрисала друштвена историја и историја српског друштвеног живота, то је она поново под неко своје окриље, мислећи тим нешто Србији нашкодити; али је очигледно да се у том љуто варају јер су прошла времена она, у којим имадоше моћи душмани српског огњишта. Кад је Србија доживела видети правосуђе са закриљем својим поглавитог убице великог владаоца кнеза Михаила, то исповеда и ту истину да је рада видети вука и на министарској столици те круновине, па кад се старудија старог века тако брани и чува, то је желети да тој круновини и од користи буде.

Какав је онај који другог брани, таки је и сам, па зато, ми нити чинимо рачуна о томе за Србију мртвом човеку, нити о ономе, који то труло тело чува и брани, а ми као Срби знамо и памтимо ко нам што зајми, па ће ваљда доћи време "да вратимо жао за срамоту".

То је наша изјава и васцелог српства, па зато ко има ушију да чује, нека чује.

У Свилајнцу — Јован Шарић,
15. Окт. 1870. г. — свећеник.

Ј.Ш. "Јединство", 5. Новембра 1870.

Дописи.

Из Свилајнца 27. Октобра.

Јуче као на дан св. Димитрија, овдашња омладинска дружина давала је преставу "Српкиња у харему". Престава је испала на задовољство публике, која је дубке својим учешћем испунила локал и то тако да су неки без билета пуштани.

На синоћној престави било је и страних гостију, између којих био је и г. инжењер округа ћупријског.

Што се тиче општег глумачког задовољства, то можемо рећи, да су сви у опште на велико задовољство одиграли своју улогу, а особито Мустава и Живојин.

Као што чујем, омладинска се управа постарала да набави ново изашавшу књигу под називом "Лукавство и Будалаштина", од Недељка Недељковића, глумца народ. позоришта београдског, па да ће нас и том преставом почаствовоати.

На таково братимско подузеће омладине, што нас овим наступајућим дугим ноћима са тако пријатним и поучителним забавама занима и мисли занимати и подучавати, дужност сама собом налаже благодарити јој, јер ако се игде сигурније може наћи и прибавити душевне пиће, то се у позоришту највише те прибавља, – као у гостионици умног светилишта, за то дружини нека је лепа хвала на труду њеном, и да Бог да, да се хиљаде друштва, која не жале огромни свој труд за развиће просвете и просветног напредка, међу својом браћом и грађанима.

(без потписа)

Ј. Ш. "Јединство", 7. Новембра 1870.

Дописи.

Из Свилајнца 29. Октобра.

Да онде просвета не може корачати и да се не може развијати гди се не појмљу услови њеног развитка, то је осведочена истина.

Напротив, онди гди се просвета узимље као услов за све врлине, то се виђа како се подпуно и развија друштвени и грађански живот.

Просвета, та света белега социјалног грађанског живота, кад нађе свој удео у томе животу, тада је она света мати и отворено јој је поље сејању својих божанствени семена на њиви љубимаца њени.

За ово неколико година живота те матере човечанственог образовања, овдашње омладинско друштво, састављено из грађанства, отворило је своја врата приступу тога народног светилишта, и саздало је удељком својим, књигама и новчаним подарком олтар тој узвишеној просветитељки живота. Међу одзивом тих хваљени врлина увршћена и племенита одлука овоопштинска у бесплатном уступку читаоничког стана, који се од 1. Новембра читалишту безплатно уступа.

На ту племениту готовост, којом се очитавала љубав умном развитку изјављује се сама по себи благодарност племенитој општини и општинском одбору који је на основу јединствене просветне љубави услуге учинио, да ће се читалиште знатно с тим новчано помоћи, а тим и што више дати основа умножењу плодова и средстава, која ће припомоћи овом умном и просветном заводу.

Тај први корак омладинског председника г. Јована Шарића, овдашњег свештеника у потраживању бесплатног локала, код племените општине и општинског одбора, нађе утешни одзив у свом труду, односно остварења те племените одлуке, па за то се надати, да ће г. Шарић као љубитељ просвете и просветног развића и даље се својим трудом заузимати око што лепшег остварења оних предузећа, која су у основу омладином предузета, с чим ће се грађанству сваке класе дати појам образованости и умног развитка.

Оно очитавање, којим је омладина Ресавска дојакошњим својим радом посведочила да љуби просвету и просветни развитак, даје темељитог уверења, да ће се у будуће престављачко предузеће онако остварити, као што то иште одлука и задаћа оне родољубиве мисли, која живи за развитак своје и омладинске свести.

То очитавање племените оданости за просвету, поставља нас у стање рећи: Господ нека поживи ту родољубиву дружину, која по жарком своме осећају, презире све тегобе и све своје трудове, пред олтаром просветног светилишта – братског развитка човештва и човечанственог ума.

(без потписа)

"Јединство", 19. Новембра 1870.

Шта се догодило у Босни...

Сваком је познато колико је Аустрија за Босну и Херцеговину; она је прежалила Млетке, прежалила губитак 1866. године, прежалиће и Галицију, па хтела нехтела, ал ће силу збрати на пребогату Босну и Херцеговину, за то не требамо равнодушни бити према данашњем времену. Радимо ми по Босни и Херцеговини јер су то наше земље, а народ ја с нама и за нас. Не пуштајмо другом...

"Јединство", 11. Децембра 1870.

Народно позориште.

На св. Николу гледасмо у позоришту "Ајдуке" од Јов. Ст. Поповића. Дело је само по себи престарело, па с тога је желети да се више на нашу позорницу не износи. Осим тога престава је испала доста слабо, тако да ијоле вештог посматрача није могла задовољити. При самом говору десило се неколико замашних погрешака, које се вештим и вичним глумцима не могу опростити. Поред вештине играча, захтева се од глумца да и своју улогу добро научи, јер се иначе цел представљања не може постићи.

Ове нас представе и оркестар није задовољио. Изгледало је као да се све заверило да ова представа не испадне као што треба.

Ј.Ш. "Јединство", 31. децембар 1870.

Дописи.

У Свилајнцу 26. дец. Дознао сам да ће омладина Ресавска на ново лето давати беседу, са свирањем и певањем. То лепо дело омладинских чланова, изазивље ме, да им јавно рекнем: хвала браћо на томе предузећу, и да Бог да, да се такова браћа свуда по Србији рађају на дику домовине наше. Радите браћо, то од вас иште домовина; јер где такови друштва има, ту је напредак у сваком погледу сигуран.

Осим тога, Ресавска омладина је основала и позоришну дружину, која ће скоро почети давати преставе. Надамо се да ће се обе ове корисне установе код нас одржати моћи.

(без потписа)

Шарић све текстове о раду са омладином вероватно пише у трећем лицу, без потписа, јер је он, у ствари, оснивач и главни организатор омладинског друштва и позоришне дружине.

8.

"РЕСАВСКИ ПОШТОНОША"

Шарић је вероватно био задовољан својим радом на крају протекле 1870. године. Од свештеника који се само брине за унапређење свог сталежа и који предано ради као парох у свом храму св. Николе у Свилајнцу, Шарић прераста у новинског извештача и коментатора друштвених и политичких догађаја, радозналог и оштроумног посматрача који све посматра и често прати из угла своје професије и српске провинције.

У Свилајнцу, свештеник Шарић ће постати друштвени радник и просветитељ, који ће се усудити да проговори у име српског народа.

На крају протекле године, његов просветитељски рад био је крунисан избором за председника месног омладинског друштва. Од општине је добио бесплатан локал за јавну читаоницу и основао је омладинску позоришну дружину. Да ли је Јован Шарић био и редитељ омладинских позоришних представа? С обзиром на његово интересовање за многе ствари, нарочито у области књижевности и позоришта, није нелогично да је као најискуснији, предано радио на избору текстова и њиховој припреми и увежбавању за пригодне културне манифестације.

Сл. 61. Храм св. Николе у Свилајнцу

Да ли овај разбуктали просветитељски и патриотски труд испуњава све Шарићеве амбиције? Да ли још увек помишља да напусти Србију? Ако се пажљивије прочита његово отворено писмо уреднику "Јединства", од 20. октобра, поводом ослобађајуће пресуде атентаторима на кнеза Михаила Обреновића, онда је јасно да се Шарић отворено определио за једну династију која је у постепеном али незадрживом политичком и биолошком заласку. Ипак, живи ли Шарић сада боље? Да ли је Шарић задовољан животом у Србији? Како на ова важна питања тачно одговорити, када су одговори у писмима и књигама ипак веома штури и недовољни? Понеко писмо или чланак у новинама, једини су несигурни путокази. Хоће ли, дакле, бити одговора?

"Јединство", 15. Јануара 1871.

Народно позориште.

У "Добрили и Миленку" познатој трагедији г. М. Бана, г-ђа Милка Гргурова нашла се у свом јајјачем (трагичном) елементу, и великим је ефектом изнела све моменте њежности, жалости, очајања и све појетске полете, којим Добрилина улога изобиљује. Само први акт да је одиграла мало тишије, било би и за њу лакше и за ефект других акта боље...

Ј.Ш. "Јединство", 19. Фебруара 1871.

Дописи "Јединству"

Свилајнац 13. Феб.

Омладина ресавска данас је давала парастос блаженопочившем књазу Милошу, Михаилу и свим борцима за слободу. То је учињено побудом дана рођења великог ослободитеља српског књаза Милоша, и тим је омладина одала достојну почаст знаменитим и великим српским мужевима.

Та успомена утолико је важнија, у колико опомиње сваког Србина на велика и славна дела нашег избављења, с чим отац и син са борцима народ српски изведоше на ону тачку, с које се данас народ српски мери у свим одношајима са народима јевропским.

Те и такове залуге, достојне су вечите успомене.

Народ из ропства и из тиранства, само је могао велики и одважни дух, какови беше у књаза Милоша. Измаћи из града, доћи у народ онако угњетен па тај подићи и ослободити, то је могао само књаз Милош урадити.

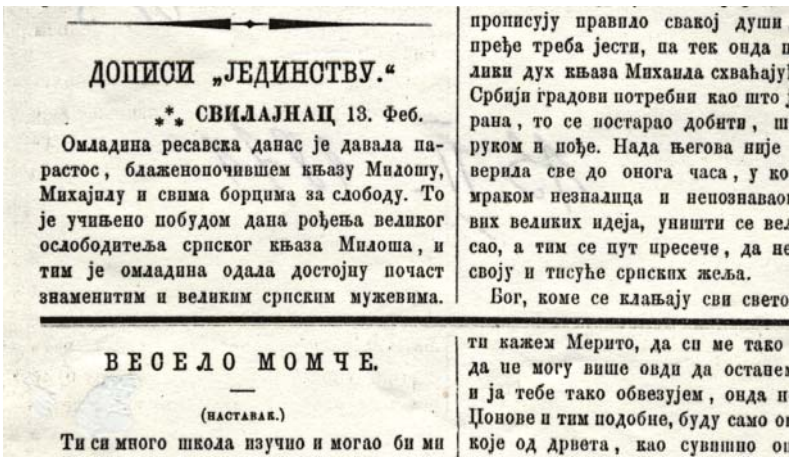

ДОПИСИ „ЈЕДИНСТВУ."

*** СВИЛАЈНАЦ 13. Феб.

Омладина ресавска данас је давала парастос, блаженопочившем књазу Милошу, Михајилу и свима борцима за слободу. То је учињено побудом дана рођења великог ослободитеља српског књаза Милоша, и тим је омладина одала достојну почаст знаменитим и великим српским мужевима.

прописују правило свакој души
пређе треба јести, па тек онда
лики дух књаза Михаила схваћају
Србији градови потребни као што
рана, то се постарао добити,
руком и пође. Нада његова није
верила све до онога часа, у ко
мраком незнанлица и непознавао
вих великих идеја, уништи се вел
сао, а тим се пут пресече, да не
своју и тисуће српских жеља.
Бог, коме се клањају сви свето

ВЕСЕЛО МОМЧЕ.

(НАСТАВАК.)

Ти си много школа изучио и могао би ми

ти кажем Мерито, да си ме тако
да не могу више овди да остане
и ја тебе тако обвезујем, онда и
Џонове и тим подобне, буду само о
које од дрвета, као сувишно о

Сл. 62. Шарићев допис из Свилајнца у "Јединству", од 13. фебруара 1871. год.

У одважности за којом је следила решителност самопрегорења с једне стране, а с друге народна неприправност, видисмо челични карактер вере. Одважност и вера у крст часни за слободу и народна неприправност, две су чињенице оличеног карактера књаза Милоша.

Вера у крст часни, најглавнија беше војничка тактика књаза Милоша. Том вером и јуначким народом српским он је устао и домовину своју ослободио, од свирепи угњетача домовине своје. За кратко време јуначког свога војевања, мудром својом памећу, он је зулумћаре Турке из Србије истерао, с чим је својој земљи задобио унутрашњу самосталност.

Тако добивеном самосталношћу, књаз се Милош постарао и за образовање свог народа, те је установио више корисних установа.

Побројати све његове врлине, значило би растворити повесничко поље, а то, спадајући у повесничку дужност, остављамо томе место у повесници, да она као непристрасни судија достојно прослави име његово, а сад са заустављамо на не мањем достојнику и великом владаоцу књазу Михаилу.

Шта је књаз Михаило био Србији и српском народу, о томе само може Србин мислити и с поносом говорити.

Кад пређемо сва добра, која је нашој земљи књаз Михаило умео прибавити, па кад се зауставимо код добивених градова без капи српске крви, тада долазимо до оне тачке, с које се види књаз Михаило, као да је прстом упро у Босну и Херецеговину.

Природно уређење и природни закони прописују правило свакој души, т.ј. да пређе и треба јести, па тек онда пити. Велики дух књаза Михаила схватајући, да су Србији градови потребни као што је човеку рāна, то се постарао добити, што му за руком и пође. Нада његова није га изневерила све до онога часа, у ком худим мраком незналица и непознаваоца његових великих идеја, уништи се велика мисао, а тим се пут пресече, да не доживи своју и тисуће српских жеља.

Бог, коме се клањају сви светови, нека сложи српски народ под владом витког огранка велики Обреновића књаза Милана, јер што но се каже: "само слога Србина спасава", па ће слогом све добити.

Кад будемо сложни као сложна браћа, тад ћемо добити све и тада ћемо тек достојну почаст одавати великим предцима нашим, какову данас овде омладина ресавска са свим потрошком из своје читаоничке касе, на чему ако сам и сāм члан тога узорног друштва и завода, пред целим српством кажем: хвала браћо, и да Бог да, да се хиљадила такова браћа, која достојно умеду ценити,

нигда незаборављене своје владаре, ко што беше књаз Милош и Михаило.

Ј.Ш.

Из последње поште.

Цар Виљем је наредио да се они 200 милијона што их има Париз да плаћа у име ратних трошкова поделе међу немачке војнике...

Из Берлина телеграфишу под. 15, да је варош у највећој раздражености. Улице су испуњене светом а куће окићене заставама...

"Дели Њус" јавља: Француска плаћа у име ратних трошкова ренту а не главницу...

Гроф Бизмарк, издао је опет једну окружницу, којом доставља страним силама да су Французи по други пут употребљавали праскајуће оружје, и да су на ново повредили генеску конвенцију.

Радикална левица бордоске скупштине хтела је да још пре, но што се изнесу услови мира пред скупштину, одбаци свако уступање земљишта. Али Гамбета зајдено са умерењацима противио се таком предлогу и изјаснио се да ваља чекати док влада изнесе све услове мира на среду.

Јован Петровић,
Малог, и велике лекар 1. класе.

Прву београдску заједницу.

П. Т.

У Београду 22. Фебруара 1871.

J. Ранимиров,

КУЋУ

ГОТОВИХ МУШКИХ ОБУЋА

СЕНА

У Београду 18. Феб. 1871 год.

КЛАВИР

ПРВОЈ

14. Февруара 1871 год.
у Београду.

Одбор.

ПОЗИВ.

Облава.

У Домуспотоку 14. Фебруара 1871.

Радивоје Радојковић,

! Телеграм !

Ф. ВЕРТХАЈМУ И К.

у Бечу.

Сл. 63. Огласи у "Јединству", од 3. марта 1871. год.

"Јединство", 10. Марта 1871.

Телеграми.

Париз 6. Марта. Подигнуте су барикаде у Монмартру, Белевилу, Фобургу и предграђу Антоану. Редовна војска отела је

од побуњеника 40 топова, но 5 од тих топова опет су натраг освојили усташи. Министар унутрашњих дела једном прокламацијом позивље народ да спасе републику од анархије (насилништва).

Ј.Ш. Дописи "Јединству"

У Свилајнцу 3. Марта.

Кад смо прочитали свађе, или боље да речем грдње извесних лица која се броје међу учене и интелигентне људе, нас је неко чудо обузело. А и како не би, кад видо где се такви људи онако грубим изразима грде, заиста је чудо велико!!! Господо! народ српски чији сте чиновници, не тражи од вас, да се ви пред њиме покажете, како умете да се грдите и један другом онако гадна имена дајете, чега се иоле образован човек стиди.

Слобода штампе, за коју смо ми вазда били, и остајемо, јесте то, једино средство: да дела себичњаштва на јавност износимо, да злоупотребама на пут стајемо, да се обавештавамо, како и којим путем да се пође? те да се оствари ослобођење и уједињење српства, да се поправи и у бољи поредак доведе народно образовање, да процвета трговина и економија, да се болести од којих наш народ пати искорене. Господо на овоме радите, то народ од вас тражи, на овоме смо дужни сви да радимо па и ви господо! није задатак слободне штампе да се она на зло употребљава, и да се људи ђоја од више интелигенције посредством штампе називљу "магарцима, будалама, псима, свињама и ов. под". Овакових се израза стиде и наша браћа сељаци из Бусара. Оволико за сад.

Огласи.

Тражи се један коњ. Ко би имао на продају једног коња нека се јави у кући г. Љубомира Каљевића на теразијама.

Да се чита.

Потписани узимамо част, свакоме и свима обзнанити, како је наша ћерка Анђелија дјева од неког времена скоро свуда проглашена, и то такова, која као да није од мајке но од вештице рођена, и које се у данашњем столећу никако не појављује, нити се таково што вјеровати ни простом народу не даје.

Као родитељи, видећи да такова поруга кћери нашој велику несрећу доноси обратисмо се окружном доктору и варошкој бабици, привели смо нашу кћер која је посредством ових 2 лица

прегледана била, и по гласу сведочбе доказано, да је она без икаквог знака и друге мане са свим чиста.

Уздамо се да ће та ствар једаред за свагда престати од тог.

Степан и Павлија
родитељи Анђелије из Липолиста.

Из последње поште...

"Еклер.Либр" лист Пикардов устаје против оних који вичу: освета над Немцима, па пукло куд пукло! Он вели: погрешно је мислити, схватити историјски развитак људства као низ узајамних освета и надокнада.

"Јединство", 28. Марта 1871.

Догађаји у Француској.

Усташки одбор "комуна" издао је прокламацију 18. ов. м.: Грађани! Одбор је установљен. Срећан успех избора од 14. о.м. утврдио је победу револуције. Једна нас сила беше уватила за гркљан, али ви у праведној одбрани растерасте владу, која вас је хтела да упропасти...

"Јединство", 5. Маја 1871.

Домаће вести.

У државном савету се претресају законски предлози, које ће влада изнети пред идућу законодавну скупштину; а као што смо разумети могли, сад се баш претреса законски предлог о пороти. Дознајемо и то да је тај пројект израдио сам г. министар правде према оним начелима и разлозима, која су претресивана пре неколико недеља у нашем листу. – Осим тога пред државним саветом је и законски предлог о уређењу свештеничког стања.

"Јединство", 11. Маја 1871.

Огласи: На знање. Једна госпођа, која станује у господској улици, даваће лекцију у гласовиру. Ко би хтео да се учи, нека се јави уредништву овога листа.

Да се чита.

Мог најстаријег сина Симу, који се одао раскошном животу и безсмисленом задуживању без мога знања, оглашујем за раскошног и сваког опомињем да му у моје име ни паре не даје, јер се наплатити неће. Стеван Тодоровић из Мрчајеваца.

"Јединство", 15. Маја 1871.
Телеграми.
Версаљ, 13. Маја... војска заузела Париз... Лувр је спашен... 12.000 устаника заробљено... Париз је начичкан лешинама... Војска се понаша прекрасано...Вођи устанка: Делесклиз, Клизере, Пијат и Ранвие, заробљени.

"Јединство", 19. Маја 1871.
Телеграми.
Версаљ, 16. Маја. Устанак је сасвим угашен. У Паризу нема ни једне побуњеничке чете.

Тако је завршен двогодишњи француско-немачки рат, а у периоду од 18. марта до 28. маја 1871. године, одиграла се француска револуција. У току од седемдесет два дана Париске комуне – грађански рат је срушио Другу републику. Био је то устанк париског пролетаријата који је тражио друштвене реформе садржане у три значајне речи: братство, једнакост, слобода.

Априла месеца "Јединство" преноси програм устаничког одбора. У Француској се спроводе друштвене реформе: уводи се реизборност свих органа власти, као и у просвети и судству, црква се одваја од државе, уводи се бесплатно образовање и приступа се реформи школства, забрањује се гоњење за дугове и одгађају плаћања кирије, укида се ноћни рад, одређује се максимална плата, повећавају се најниже плате... Све напуштене радионице и предузећа предате су на управљање радницима који су први пут у историји образовали радничке савете и донели статуте...

"Јединство" ће, 28. маја, у рубрици Разне вести, објавити један од својих последњих осврта на догађаје у Француској који су потресали читаву Европу.

Да би добили ма и приближног појма о ужасима који се сад сто пута надан у Паризу виђају, доносимо овај пример грозе и жалости.

Један очевидац прича да је ономад срео једну жену с дететом у наручју, а у кецељи носаше кутију са палидрвцима. Полиција, која на све јако пази, спази и ту жену, и одведе је у апс. На испиту је после кратког одрицања признала, да је носила палидрвца у тој цељи да ма где истакне пожар, па завршавајући свој исказ, ускликну: "ево ме, убите ме, али заједно са мојом децом!"

Она је одиста осуђена на смрт; а кад су хтели да изврше пресуду, приљубила се беху оба њена синчића, а официр који је хтео да одвоји децу од ње, те да џелати и њих не убију, имао је више од четврт сата с њом да се бори, док је од деце одвоји. Па тек пошто је обалише на калдрму могоше из шест пушака да је убију. Децу њену узела је под своје једна госпа која гледаше тај жалостан призор.

Из последње поште.

Коначно је решено о путовању цара немачког у Петроград. Цар ће доћи у руску престолницу мало доцније у лето, када ће руска војска држати своја главна вежбања...

Аустријанци подижу у Петрограду "банку за подизање трговине у Русији са странством." Капитал изнеће 8 милијона.

Огласи.

Три магазе простране, добро саграђене, под кућом мојом у Шапцу, идајем под кирију. Обратити се ваља мени.

17. Маја 1871. г.

у Шапцу Ефрем Ракић

У међувремену, у Србији се припрема заседање законодавне скупштине која ће најзад разматрати питање статуса свештеника. Као прекаљени борац за права свештеника и сиротих учитеља, Шарић осећа да је коначно дошао тренутак за појачање активности у јавности, не слутећи да ће му то донети прилично велике непријатности.

Ј.Ш. "Јединство", 21. Маја 1871.

Дописи.

Ј.Ш. Свилајнац, на св. Ћирила и Мет. Бр. 104.

Нешто о Свећенству.

"Јединство" а нарочито у свом 92. броју под "Домаћим вестима, донесе два интересантна гласила, прво је односно пороте, а друго односно уређења свећеничког стања.

Од какве је важности прво т. ј. гласило о пороти, о томе је опширно говорено и доказивато о тој важнићи, има фактичких очитовања таквог добра код оних народа, који од векова уживају благодетне плодове поротног суђења: (поводом вести о законском предлогу владе законодавној скупштини о пороти, од стране г. министра правде, као и законски предлог о уређењу свештеничког стања) јер гди је порота: ту је и свака сигурност од злочинства, паљевине, разбојништва и других већих и мањих преступљења.

Том установом даће се земљи нови живот – живот још веће сигурности и већег добра.

Таковим и тим подобним побуђењима, кад свој безпристрасни поглед осврнемо, тад морамо признати да наша висока влада са многим установама води наш народ корак по корак оном циљу, с ког ће постати меродавнији, ко и други народи.

Кад је та установа довољно расправљата, то ћемо сад неку реч да кажемо и изнесемо наша посматрања односно предлога о уређењу свећеничког стања.

Да ли се морао изазвати предлог о уређењу свећеничког стања или није, о томе су факта пред владиним очима. Та иста факта, изношена су и пред оне људе, који не само немислише за никакве установе, већ их се мало тицала и најсветија дужност, за коју ће и самом Богу одговарати. Под таковим притиском без установа, не само да је свећенство чамило, као ништа мања чињеница од други државни чињеница, већ је и народни живот осећао такове благодети. Народни терет беше нула за себичне душе, и онда, кад се и од свећеничке стране подизао глас у изразу критичног стања, тад се без срама одговарало: "свећеници су спахије".

Тај придевак само је могао понићи у пристрасним душама. Да у једној класи државног живља има и може бити имућних људи, то је близу памети; али од стотине се десетицом, то само могаше свећенички непријатељи.

Ти људи, што све држаше у натражњачком погледу, осниваше разлагања на оном што имадаше поносом, то је највећа лудост. Погледати бакрач попа Сушића са водичним рубљама, петнајестогодишњацима и порубљацима, па тим учинити примену на цело свећенство, то се зове закључак без закључка.

У сваком делу има правило. По томе закону, пређе но што се мислило суд изрећи о једној класи државног живља, морало се испитати свако ћоше, а не по виђењу средине суд изрицати. Ревидација и њено класификовање, мора бити основано на истини и опширном познанству ствари. Кад то није разлозима доказато, већ једном простом ријечи: "свећеници су спахије", то се види да су тај суд изрицале пристрасне душе. Свећенство нигда није порицало па ни сад не пориче, да нема у нашој класи повољног стања људи. То га не ћемо одрицати. Замислити једну класу људи у једној држави без разлике имовног стања, то би служило држави на понижење. То схватање свећенство чини уздржљивим те не кука. Свећенство рачунајући на карактер свога достојанства, радије сноси, ћути, нежели да кука и виче. Што је потомак кућици заоставшој од дедова и прадедова још толико природно, то се без пристрасности не може рећи, да је то стечено парохијалном добити у часу времена. То огромно богатство, које се нама пришива са придевком "спахије", треба узети да је то прелазно са колена на колено у насљедству и из времена на време прелазило, а не да је у једном времену добивено.

До сад говорисмо у опште, а сад ћемо пренети наша посматрања на женску полутину. Отац те деце као свећеник научио је на лепши залогај. Тим залогајем заложи и своју дечицу. Дечица у томе навикнута, расту и за удадбу наступе а мираза се нема. Мука!!! Шта тада сљеди?! Сљеди гурнути је милости и немилости какве простачине.

Ако се маторо дрво да превијати, то се да и та душа прегнути за оним што није научила. Та ненавика у потоњем добу изроди нерилике домаће. Како је то тужном оцу гледати, то осваки родитељ зна. Случили се пригода да се попина ћерка уда за ког практиканта дотле ћути, а како случајно, као ниже разреде свршивши школе, постане указним чиновником, одма обрне лист са укором говорећи јадној супрузи а попиној ћерки: да тебе нисам узео, данас могадијех узети ћерку неког саветника, началника, председника суда или капетана те тако могадија бити срећан човек.

Из тих речи јасно се види да чиновници држе за несрећу што се од свећеника и жене, камо ли да се за свећенство отимљу кад су "спахије".

Од нас толико стотина једва би се пет могла наћи, да су у стању ћерки дати као мираз по 200 дуката, а једног нема капетана, па он имао 5 ћерке да им не може дати по 200 дуката (?); за више чиновнике, не ћемо ни да разговарамо.

Да би у свему дали тачног рачуна, то ћемо ту истину рачуном потврдити. Кад се узме да капетан има 500 годишњих талира, које чини 200 дуката. Од тих 200 дуката нека заштеди 100 годишње са тим што не троши кад иде по срезу и што не троши за квартир, огрев а и послужитеља; јер пандури свога капетана послужују и за љубав (?). Са штедњом од 100 дуката годишње, за 15 година док ћерка за удадбу порасте заштеди се 1500 дуката без интереса. Ја без сваке сумње напред знам, да ће ми се на то одговорити: од куд може један капетан да се издржи са 100 дуката годишње. До душе и сам би на први поглед тако одговорио, али то је речено за оног који би имао 5 ћерке, а ко их нема томе остаје за образовање мушке деце. Тога и толико, колико чиновништво има у могућном остатку за образовање и мираз своје деце, толико јадно свећенство нема ни за своје уживљење, камо ли да има за мираз и образовање своје дечице.

Организација од 200 домова на сваког свећеника, јасан је тумач бедног стања; јер кад би сваки и сиромашни дом дао годишњег прихода по један талир, тада би парохија износила 200 талира, али кад се узме да трећа част никад ништа неплаћа и оно што плаћа, остаје вечито у вересији, то јој не може доћи ни 150 талира. Тих 150 талира расподелити на оно што наши учитељи имаду на безплатан квартир, огрев и фамилијазе, види се да остаје 95 талира, дакле мање 5 талира од учитеља X. класе. Да ли је претерано или није у цифрама од 18 талира за квартир, 18 за огрев и 18 за послу-житеља. Сваки савестан човек видеће да није и да је узето најмање плаћање и потрошак.

Ми ћемо се при закључку наших посматрања још један пут обрнути и на имовину свећеника од 300 до 400 домова, па ћемо ту истину и исповедити, да баш за то желимо систематичну плату, да се међу нама изравнамо те тако да се од оних што више имају одузме, а онима који мање имају даде. То праведно поравнање, може учинити само стстематична плата (?)

Кад се тако ствари у ред доведу, тада ни народу не ће бити никаквог терета, тим више, кад се бир па и свечарско у новчано плаћање при порезу претвори.

При свршетку, свећенство са највећом благодарношћу поздравља доставу 92. бр. "Јединства", о уређењу нашег стања, за које се постарала наша родољубива влада којим ће задовољити, давнашње наше патње, и патње управо злопатних наших фамилијарних душа, које са стањем у уживлењем патничким се пате. Да ли се мо-же рећи да су наше фамилијарне душе злопатничке или нису, то кад тражимо здраву расуду, видећемо резултат да јесу; рачун без браде неће бити брадатим, а девојка

бити попадија, рачун је добар али верљив и изилази на оно што но се каже: кућа од камена, а у кући ни камена. Тако ти је и са поповштином. Поповштина ствар је добра, а не пита се да у кући нема ни скроба, кад се попа душом од тела растави. По наведеним истинама, свак мора признати, да су заиста наше злопате, фамилијарне душе, које ће тако и остати, док се не уреди и не побољша, ово данашње патничко стање.

Шарић је вероватно желео да предстојећој скупштинској дебати о стању свештеника логичним размишљањем подстакне позитивне одлуке. Годинама се доследно залагао да свештеници добију државну плату, на исти начин као његове колеге у Аустроугарској царевини са владајућом католичом вером. Протествовао је против злобних дисквалификација: " попова посла" и "што се попе заносиш" (с презрењем као према играчкама) и "свећеници су спахије", које "свештенство комедијашима и варалицама народа свога" називају. Није очекивао да ће претерати и погрешити наводећи поређење између свештеничког положаја у Србији, са положајем учитеља и капетана. На себе је нарочито навукао отворену срџбу учитеља са којима је до недавно делио исту црну кору хлеба, и чији је више него скроман социјални положај Шарић веома добро познавао као некадашњи сиромашни сеоски учитељ.

"Јединство", 30. Маја 1871.
Дописи "Јединству"
Ђ. П. Горња Крушевица, 25. Маја.
У једном од последњих својих бројева, доноси "Јединство" допис из Свилајнца у коме се црта бедно стање нашег свештенства. Да г. дописник у томе није тако далеко отишао, па у погледу на материјално стање, чак и учитеље пред свештенство испотако, не би му имао што рећи. Али овако нека ми се опрости, што г. дописнику морам да кажем да нема право, што учитељском материјалном благостању? завиди. Та он је само требао – као што

сам вели – свако ћоше да испита, па да се увери, да грдна већина свештеника – а ову је ваљало за мерило узети – није лошије награђена ни од оно неколико учитеља I. II. и III. класе, а о десетој не треба мислити ни говорити.

нашем школском списку свега на свега 29 недељних ђака, који беху распоређени у четири класе. Највише их је било у првој и четвртој. Но они, који беху у другој и трећој класи понајкаше скоро сви исчезоше. Те тако при свршетку сезоне недељних и празничких школа (до Ђурђева-дне) беше у првој класи до 12, а у четвртој 5—6 ђака.

Било је недеља када је школско звоно звонило по 3—4 пута и једва се сакупи онај последњи број. Било је и прилике када се морало молити и код овдашње општине да обзнани добошем по вароши, само да би што више дошло недељних слушалаца! Још и то да напоменемо, да су г.г. паставници по кад-што дуго и дуго чекали по собама на своје недељне слушаче!

Дакле, предавача било је довољно, место предавања неисказано добро, користне студије за слушаче беше припремљено у изобиљу, само, — да још наше газде одржаше своје обећање, сада би већ наш Алексинац имао 158 младића српских, који су се изучили књизи, али овако, само њих 17—18!!

На послетку: Докле год творац недељних и празничних школа не поради, да се и ова племенита установа уведе у земаљски закон, па да тиме

ДОПИСИ „ЈЕДИНСТВУ."

Ђ. П. ГОРЊА-КРУШЕВИЦА, 25. Маја.

У једном од последњи својих бројева, доноси „Јединство" допис из Свилајенца у коме се црта бедно стање нашег свештенства. Да г. дописник у томе није тако далеко отишао, па у погледу на материјално стање, чак и учитеље пред свештенство испотако, не би му имао што рећи. Али овако нека ми се опрости, што г. дописнику морам да кажем да нема право, што учитељском материјалном благостању? зависи. Та он је само требао — као што сам вели — свако ћоше да испита, па да се увери, да грдна већина свештеника — а ову је ваљало за мерило узети — није лошије награђена ни од оно неколико учитеља I. II. и III. класе, а о десетој не треба мислим ни говорити. Но узмимо најпосле да је и тако, као што г. Ј. Ш. вели, да су т. ј. они лошије награђени, свештеници (јер он не одриче да их има и добро награђени) заиста остали иза учитеља па нека нам онда г. Ј. Ш. каже из ког би то узрока било така неправда као што се њему чини. Ваљда за то, што та већина свештеника наших мора недељом и празником да напушта своје домаће и пољске послове те да се у те дане по 1 сат богу помоли

обе роде одлетеле, једно дете из суседа
куће попне се на кров и извади из гњез
2 јаја а на њихово место мете друга т
гушчија. Роде нису ову промену приметил
но су и даље легли свој нов пород; а
кад се јаја излегоше, онда роде приме
у свом гњезду три страна живинчет
Пошто су их неко време посматрали, по
мужјак да удара крилма, као да је хт
својој женки пребацивати неверство, а о
изгледаше сасвим жалостивна — Пос
тога одлетео је мужјак, али се на ско
врати са још неколико својих другова. К
су дошли и они стајаху неко време мир
и гледаху гушчиће, али одма после поч
ше да ударају крилима и лармају, као
се саветоваху шта ће да раде, и наја
сви скочише на женку и донде је кљу
ше док сиротиња не паде мртва.

Пошто пресуде изрекоше и изврши
странци одоше опет, само оста стари му
јак гледајући очајнички и жалостиво св
другу и пород свој. — После тога ј
неколико година долазаше мужјак с
гњезду, али никад није доводио др
женку. Толико га срце болело због нев
ства прве своје друге.

Из последње поште.

Одбор елзаски имаће у Немачк
савезном већу 7 чланова. Берлинс
општински суд одредио је 15.000 тал
за за гошћење војске. — Преговори
Франкфурту о неким споредњим пит
нама опет су запели: с тога су та

Сл. 64. Чланак под псеудонимом Ђ. П., од 25. маја

Но узмимо најпосле да је и тако, као што г. Ј. Ш. вели, да су т.ј. они лошије награђени, свештеници (јер он не одриче да их има и добро награђених) заиста остали иза учитеља па нека нам онда г. Ј. Ш. каже из ког би то узрока било така неправда као што се њему чини. Ваљда за то, што та већина свештеника наших мора недељом и празником да напушта своје домаће и пољске послове те да се у те дане по 1 сат богу помоли за своје стадо, које се међу тим око механе шуња. Ако још ко осим г. Ј. Ш. рекне да такав посао више вреди но онолики капетанов и учитељев рад и одговорност, онда одобравам да се г. Ј. Ш. љути, што још сад није свештенство без разлике у награди барем са капетанима изравнато. Иначе сам за то: да до побољшања – а не уређења – плате свештенства прође толико времена, колико прође од сад, па док свештеници постану проповедници Христове науке у правом смилу речи.

Домаће вести.

Путници који су пропутовали кроз доњо-дунавске крајеве наше отаџбине казују нам, да је беријет ове године по тим крајевима за сад такав, какав одавна, а веле више од 10 година, није био. Ову

вест смо у толико радије примили, што смо се бојали, да силна киша, која већ непрестаје од овог пролећа, не убије у корену жито и кукуруз.

Из последње поште.

У италијанској скупштини се повела реч пре неки дан о устројству војске. Ламормора предлагаше да се војска тако устроји, како ће се у случају нужде, моћи да стави под оружје до 1 милијон војника.

"Јединство", 9. Јуна 1871.

Дописи.

М. М. К. Рековац (у Левчу) 25. Маја.

У 104. броју "Јединства" читасмо један допис из Свилајнца од Ј. Ш. с. "Нешто о свећенству".

Видев такав наслов обрадовах се, није ли се нашао који родољуб, да коју реч проговори о позиву и дужности свећениковој, који му сад, кад се народи чисто један мимо другог грабе који ће од кога пре мету слободе, братства и једнакости достићи, као пастиру народњем предстоји да врши и тиме својој пастви припомогне да што пре до те мете дође.

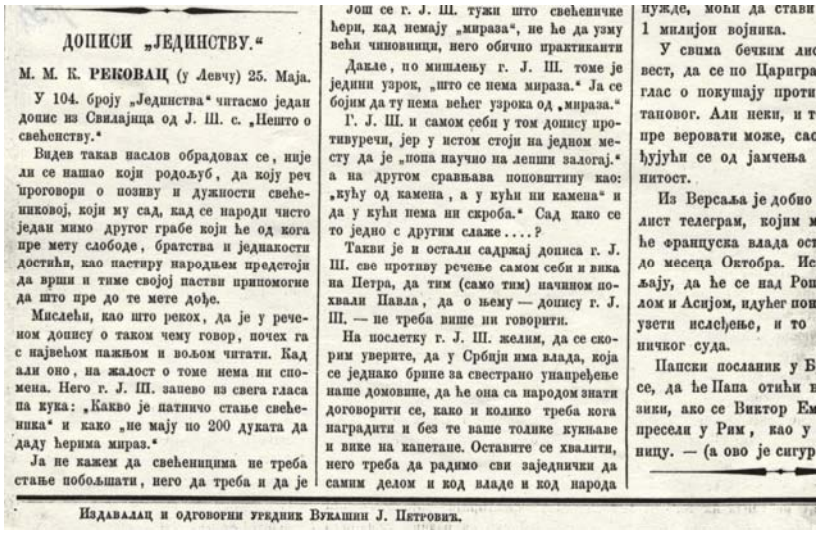

ДОПИСИ „ЈЕДИНСТВУ."

М. М. К. РЕКОВАЦ (у Левчу) 25. Маја.

У 104. броју „Јединства" читасмо један допис из Свилајнца од Ј. Ш. с. „Нешто о свећенству."

Видев такав наслов обрадовах се, није ли се нашао који родољуб, да коју реч проговори о позиву и дужности свећениковој, који му сад, кад се народи чисто један мимо другог грабе који ће од кога пре мету слободе, братства и једнакости достићи, као пастиру народњем предстоји да врши и тиме својој пастви припомогне да што пре до те мете дође.

Мислећи, као што рекох, да је у реченом допису о таком чему говор, почех га с највећом пажњом и вољом читати. Кад али оно, на жалост о томе нема ни спомена. Него г. Ј. Ш. запево из свега гласа па кука: „Какво је патничо стање свећеника" и како „не мају по 200 дуката да даду ћерима мираз."

Ја не кажем да свећеницима не треба стање побољшати, него да треба и да је

Још се г. Ј. Ш. тужи што свећеничке ћери, кад немају „мираза", не ће да узму већи чиновници, него обично практиканти

Дакле, по мишљењу г. Ј. Ш. томе је једини узрок, „што се нема мираза." Ја се бојим да ту нема већег узрока од „мираза."

Г. Ј. Ш. и самом себи у том допису противуречи, јер у истом стоји на једном месту да је „попа научно на лепши залогај." а на другом сравњава поповштину као: „кућу од камена, а у кући ни камена" и да у кући нема ни скроба." Сад како се то једно с другим слаже....?

Такви је и остали садржај дописа г. Ј. Ш. све противу речење самом себи и вика на Петра, да тим (само тим) начином похвали Павла, да о њему — допису г. Ј. Ш. — не треба више ни говорити.

На послетку г. Ј. Ш. желим, да се скорим уверите, да у Србији има влада, која се једнако брине за свестрано унапређење наше домовине, да ће она са народом знати договорити се, како и колико треба кога наградити и без те ваше толике кукњаве и вике на капетане. Оставите се хвалити, него треба да радимо сви заједнички да самим делом и код владе и код народа

нужде, моћи да стави
1 милијон војника.

У свима бечким ли
вест, да се по Царигра
глас о покушају проти
таповог. Али неки, и т
пре веровати може, сас
ћујући се од јамчења
нитост.

Из Версаља је добио
лист телеграм, којим м
ће француска влада ост
до месеца Октобра. Ис
љају, да ће се над Рон
лом и Асијом, идућег пон
узети ислеђење, и то
ничког суда.

Папски посланик у Б
се, да ће Папа отићи и
зики, ако се Виктор Ем
пресели у Рим, као у
ницу. — (а ово је сигур

Издавалац и одговорни уредник Вукашин Ј. Петровић.

Сл. 65. Чланак под псудонимом М.М.К. у "Јединству", од 9. јуна 1871. год.

Мислећи, као што рекох, да је у реченом допису о таком чему говор, почех га с највећом пажњом и вољом читати. Кад али оно, на жалост о томе нема ни спомена. Него г. Ј. Ш. запевао из свега гласа да кука: "Какво је патничко стање свећеника" и како "немају по 200 дуката да даду ћерима мираз".

Ја не кажем да свећеници не треба стање побољшати, него да треба и да је већ крајње време, као што је влада и увидила, па зато тај пројект спрема. Али се чудим г. Ј. Ш. како он немаде какве друге узроке, као васпитање своје деце, осигурање фамилије, набављање ваљаних и поучних књига, навести из којих би требало свећеницима стање побољшати, него је као најпрече узео "мираз" својим ћерима, да их "не гурају милости и немилости какве простачине".

Да том "патничком стању свећеника" даде већи значај, није се г. Ј. Ш. устезао казати да свећеници имају мање прихода? од учитеља X. класе. То своје казивање не доказује никаквим рачуном; а овамо сам каже да је "попа научио на најлепши залогај" и да тим "залогајем" залаже и своју децу. Дал је с неба пао или се има одкуд па се и набавља тај залогај...?

Онај, који нема одкуд да остале своје потребе подмири (што фамилијаран човек за цело не може имати са 95 талира годишње) неће имати одкуд ни "лепши залогај" набавити. А одкуд је то попи ја – не знам...

Даље г. Ј. Ш. наводи како капетани, макар имали по пет ћери, "имају свакој да спреме по 200 дуката мираза". То изводи отуда, што вели: "Капетан има 500 талира, које чини 200 дуката. Од тих 200 дуката нек заштеди годишње 100; па ће за 15 година, док ћерка одрасте, имати 1500 дуката".

Хо! Хо! господине Ј. Ш. То је велика гомила 1500 дуката..!! То би без сумње капетан могао имати, да му је одмах чим је се оженио, или бар кад је прво дете добио, дато да је капетан са 500 талира.

Ви мислите да се у Србији постављају капетани одмах чим из школе изиђу и да има се одмах да 500 талира. А да је капетан почео служити са 60 талира; да није може бити имао ни 100 талира годишње кад се оженио; да је 15 година, сносећи оскудицу, служио; да је већ пород изродио и по две ћери удао и најзад да је се у велики дуг увалио, док је већ једном капетаном постао: – ви о томе и не поњате или бар нећете да да поњате. С неком иронијом приповедате: како "пандури свог капетана за љубав послушају (?)"

Ја мислим да је са свим велика реткост наћи у Србији капетана, који нема свог сопственог момка, који му коња гледа и остале кућне послове ради, а у чему се то пандурско слушање састоји – не знам, ако не у званичним пословима, а то није слушање "за љубав"; него дужност. Г. Ј. Ш. као да незна какве су измене за 12 год. учињене, него мисли да и сад, као онда, слушају: пандури

капетане, фамулузи учитеље, црквењаци попове и т. д. А ја! Богме г. Ј. Ш. тога данас нема, нити треба да има, него коме треба слуга нек му плаћа па нека слуша. Или сте ви и то само за то навели, да дате већи значај "патничком стању свешеника"; јер, по вашем мишљењу, као да се не може један хвалити, докле се други не куди.

Још се г. Ј. Ш. тужи што свећеничке ћери, кад немају "мираза", не ће да узму већи жиновници, него обично практиканти. Дакле, по мишљењу г. Ј. Ш. томе је једини узрок, "што се нема мираза". Ја се бојим да ту недма већег узрока од "мираза".

Г. Ј. Ш. и самом себи у том допису противуречи, јер у истом стоји на једном месту да је "попа научио на лепши залогај", а на другом сравњава поповштину као: "кућу од камена, а у кући ни камена" и да у кући нема ни скроба. Сад како се то једно с другим слаже...

Такви се и остали садржај дописа г. Ј. Ш. све противу речење самом себи и вика на Петра, да тим (само тим) начином похвали Павла, да о њему – допису г. Ј. Ш. – не треба више ни говорити.

На послетку г. Ј. Ш. желим, да се скорим уверите, да у Србији има влада, која се једнако брине за ствестрано унапређење наше домовине, да ће она са народом знати договорити се, како и колико треба кога наградити и без те ваше толике кукњаве и вике на капетане. Оставите се хвалити, него да радимо сви заједнички да самим делом и код владе и код народа покажемо, да смо заслужили веће награде. То вам не говори богати капетан него један, као што га и назвасте, сиромашни учитељ.

С великим интересовањем сам прелиставао неколико следећих бројева "Јеинства", очекујући да се појави Шарићев одговор на оба оштра приговора. Размишљао сам на који начин ће се одбранити. Његов допис од 21. маја, заиста делује превише конкретно и може многе директно да повреди, што се нарочито види из другог дописа, највероватније једног непотписаног капетана. Шарић је наивно налетео на "мину" са навођењем примедбе да је "попа научио на бољи залогај" и спомињањем мираза свештеничких кћери, иако ће се његова прва кћерка Милица родити у Свилајнцу тек 8. септембра исте године. У то време спремала се законодавна скупштина која је на дневном реду

имала побољшање стања свештеничког сталежа. Било какав јаван Шарићев одговор у једном дневном листу, сигурно би доста рекао о његовој личности. Прихватање оштре полемике са аргументима на све три стране, потврдило би да је Шарић и борац, и да је спреман пера да укрсти. На моје задовољство, познати иницијали Ј. Ш. појавили су се 20. јуна у допису послатом осам дана раније.

Ј.Ш. "Јединство", 20. Јуна 1871.
Дописи "Јединству"
Ј. Ш. св. Свилајнац, 12. Јуна.
У 111. броју "Јединства" управио је на мене одговор неки дописник из Горње-Крушевице, под Ђ. П. на мој допис о свећенству. Г. Ђ. П. у првим ставовима свог... признање учитељског тешком положаја, а с друге стране опет и то, што сам ја од 1863 год. па на овамо сваке скоро године више дописа односно учитељског стања писао и подизао свој глас у интересу учитеља т.ј. говорио сам да би требало да се учитељима бар по 150 годишње талира даде. Ја кад сам год што писао, писао сам у равноправном смислу и разумевању, а што нисам опширније осим, "или сиромашног учитеља" о учитељима, пригодом говора о свећеницима говорио, то је као засебан факт о свећеницима учинио тај изузетак међу нама и учитељима. Држим да ником не може бити криво за позивања, па то како учитељима тако и свакоме без разлике.

рака у Приједору био је, што је инжинир Лохнес убио из револвера у чаршији једног турског младића, на што је настала свеопшта огорченост. Лохнес није остао мртав, надзорник Улрих није рањен, у опште први онај допис у многом је неистинит, као што не може друкчије ни бити, јер није писан по очевидцу.

Главно је и непобитно, и са свију страна признато, да је управа жељезничког друштва крива том нереду, јер је свет на њу јако огорчен ради њеног суровог и насилног поступања. Управа је мерењем пруге развађивала куће, авлије, секла шљиве, шуме, просецала њиве, без сваког питања дотичних властника и без процене, а пре-

У цркви г. Стева Д. Поповић, професор учитељске школе, говорио је беседу, у којој је изложио живот покојника, његове патње за време школовања и његову племениту тежњу за науком и показао губитак, који смрћу његовом претрпесмо. На гробу опет узбуђујућим изразима оплакао је покојника један од његових ђака. —

Бог да му душу прости!

Ј. Ш. св. **СВИЛАЈНАЦ**, 12. Јуна.

У 111. броју „Јединства," управио је на мене одговор неки дописник и Горње-Крушевице, под Ђ. П. на мој допис о свећенству. Г. Ђ. П. у првим ставовима свог

Сл. 66. Шарићев одговор у "Јединству", од 12. јуна 1871. год.

Моја мисао, која на наведеним узроцима равноправним и подједнаким, а које на основи избегнућа народњег судара и завађе, увек беше систематична плата. Комисија радећи на пројекту устројства свештеничког стања, по површности изгледа као да је свећеничком стању у нечему поможено; али кад се подробније загледа у сам допис а особито кад се посмотре речи: "Да г. дописник Ј. Ш. у томе није тако далеко отишао, па у погледу на материјално стање "чак" и учитеље пред свећенство испотакао, не би му имао што рећи".

Да у томе допису нема завидљивости и да јој се ни самог трага не може наћи, то вас г. дописниче упућујем на речи мог дописа где велим: "Уда попина ћерка за неког практиканта или сиромашног учитеља". Ја мислим г. Ђ. П. да је подпуно признање критичког учитељског стања, кад је казато: "сиромашног". По томе, ни по смислу, ни по речи нити је било нити ће бити у таковом допису као што беше допис о свећенству, завидљивости. Ви вашим одговором као да на то идете: кад ко напише допис, то да мора покрај њега написати и књигу објашњења; то никад није постојало нити може постојати.

Да мени није било ни на крај ум, и да ми баш није могло ни доћи у памет завидети учитељском благостању, као што ви рекосте, то с једне стране горње речи: "или сиромашног учитеља", потпно тврде моју ствар испита, то се види да у ствари није ништа учињено, не узевши у призрење да је поглавити извор кавцења и завађе ненаплаћење: свечарског, венчања, крштења и опела. Кад се узме да то баш није (као главни услов порађајућих се свађа) увршћено у систематичну плату, већ оно што се најбоље плаћа као н. п. бир, то се види да није односно уређења свећеничког стања велика услуга учињена.

Ви ћете г. дописниче, као и ваш једномишљеник г. дописник М. М. К. из Рековца, и на те речи повикати да се манем кукања, али ако ви узимљете разложна доказивања за кукање – то се љуто варате; јер оно што се разлозима доказује, то се кукање не зове.

Што ви г. Ђ. П. при вашем закључку вашег дописа рекосте, да се ја љутим што нисмо у награди изравнати са капетанима, то вам и на то морам рећи: нисте ме разумели. Ја и ако сам се позивао, ја се нисам љутио, као што јасно сведоче моје речи: "Свећенство рачунајући на карактер свога достојанства, радије сноси, ћути, трпи, не жели да кука и виче. Ја као што сам увек, тако сам и тога пута био за то т. ј. да би праведно било да се влада постара за начин и средство (као што се и постарала) те да се свећенство с народом измири. На томе искључиво, од свију посебни признања, поглавито се оснива тражбина систематичне плате па ма се и даље

критички живило, премда би се с те стране оскудним и од 150 домова доходак уживајућим свећеницима учинила услуга што би међу собом били изједначени, те би се као што је и у допису о свећенству казато: од имућних одузело, а неимућним додало.

Што ви г. Ђ. П. завршисте ваш допис с речима: да сте ви за то да до побољшања не уређења свештеничке плате толико времена прође, колико је и до сад, па док свећеници постану проповедници Христове науке, у правом смислу речи, то би вам на то одговорио: кад би ви препоручили свећенство а не његова дела, онда баш не би било залужно да се у презрење узме, јер препорука ваша нити одвратање нема, нити може имати каквог утицаја на побољшање стања свештеничког.

У току ове полемике у "Јединству", у Београдским вестима истог листа објављено је: "Од 7. Маја закључно продаваће се лебац у овдашњој вароши по 65 пара ч. на оку". У домаћим вестима могло се прочитати: "Његова светлост Књаз Црногорски јавио је прекјуче телеграмом Намесништву Књажевског достојанства, да га је Провиђење обдарило мушким чедом...", а у Београдским вестима се обавештавало да ће "19. о. м. у 7 часова у вече бити молебствије за престанак кише, у свима београдским црквама, по наредби више духовне власти..."

Исте године Шарић ће развити своју највећу активност новинара и културног посленика. Због неуређених речних токова, Морава и Ресава су се излиле и по ко зна који пут нанеле много штете народу овога краја. Шарићев опис природне катастрофе најзрелије је његово новинарско дело.

Ј.Ш. "Јединство", 27. Јуна 1871. бр. 131.
Дописи "Јединству"
Свилајнац, 22. Јуна.
Из воде узех перо, да описујем наше јаде и чемере. Ако ни одкуд а оно ће вам из депеша бити познато, да се 16. т.мес. у среду

после подне у 4 сахата, вода одпоче из Ресаве изливати, и до 6 сахати вода је тако мале и варош поплавила да су преко механа и неких кућа чамци и чунови пловили, а на неким местима могоше и лађе пловити. У среду вече и целу ноћ, вода је постепено расла, а у четвртак је дању за 1 стопу опала до 6 сахати у вече, а од тог доба опет је почела растити, и до у петак у јутру, мало беше већа и од између среде и четвртка ноћу. Вода је средом и четвртком, као и петком ноћу на местима толика била по малама, да је заузимала висину од 7-8 стопа.

При таквој грдној величини воде, народ је своје спасење на кућевним крововима нашао, и дао је Бог те су све душе спашене, само се за једног човека не зна, и тај је по свој прилици водом однешен. За остале, и да ли је још ко мртав још се не зна.

Што се стоке тиче, то је преко хиљаде погинуло, и то које говеда, оваца, свиња и пернате стоке. Ово је од прилике узето, а биће још и више; јер нисам у стању све тачно описати до даљег извиђања.

Какови је страх и ужас био од среде до петка, то сами себи представити можете. Рушење кућа, писка и јаук за избављење народно, рика говеда, кроктање свиња, давлење пернате животиње и све остало, живом човеку наговештаваше: све општи потоп. Пуцњава пушака и падање оџака, објашњаваше свачиме пропаст. Водени потоп које како нас је мимоишао; али друга још већа несрећа мимоићи нас неће, а то је ужасна глад; јер су поља сва поплављена. Што су куће попадале, и што су куће поремећене да између толико стотина кућа нема ни 100 за употребу док прва киша падне, то ни по јада не би било <u>само да нису поља поплављена</u>.

Кад овим јадима додамо и болест која се ласно може породити из убитачних изпарења, то се јамачно може рећи – Свилајнцу, Бог да прости.

Колико нам је вода причинила, толико се не чудимо, као што се чудимо што никога нема и што се не заузимље да се буди који кораци предузму и извиђај начини како да се овој беди на пут стане, и да се заустављена вода у Ресаву спроведе, већ и дан дањи по малама лежи. Инжинира нема, власт ћути, а народ страда, као нико његов. Стока смрди по градинама, средства се нико никаквог нелаћа и све спава мртвим сном.

Ако се старија власт не постара и ако она не изда наредбу, и од своје стране комисију ако не пошаље, то се скоро може надати и скорој некој болести, која ће гора бити од ове прве ужаси.

Ј.Ш. "Јединство", 10. Јула 1871.

Дописи.

Свилајнац, 2. Јула. Наша висока влада, старајући се и неуморно водећи бригу о своме народу, изаслала је комисију, која ће испитати све оне крајеве водом поплављене и пострадале. То отачаско подузаће, као што ће све крајеве обрадовати, гди дођу ти комисари, тако је и нас обрадовао долазак г. Данила Стефановића, члана државног Савета и г. Сергија Станковића , и то том више, што су са доласком г. саветника одма предузете мере, да се ублаже штете, водоплавом почињене. Да је заиста голема штета Свилајнцу водоплавом причињена, то се и отуда може видети, што је г. комисар са својим економом, који му је у помоћ придружен, пробавио овде од 29. Јуна од после подне, па до 1. ов. мес. до придвече.

По ономе упутству, којим је г. комисар упућен од високе владе да извиди штете водом причињене, све је оно тачно извршено, и наша је варошица оживахнула тако, да је корак наше високе владе о прибегнућу у помоћ своме народу сам по себи пун благодарности. И зајиста, наше грађанство, на жарки и родољубиви корак наше г.г. Наместника, од свег срца благодари, па тако гг. Наместницима за изасланство, тако и г. комисару, који се својски заузео да ствар што тачније испита, као и о начину, како да се ублаже претрпљене штете; јер је одмах местним властима дато пуномоћство, да се свима неимућним људима може из општинског коша дати на зајам pâне, колико буде потребна на фамилијарно издржавање.

Какова, колико и у чему је штета варошици и околини учињена, г. комисар је собом на писмено однео.

Овом приликом, било би желети да се општинска и полицајна власт верно придржавају препорука г. комисара, те да од сваког лица дознаду колико је коме штета учињена. То треба подробно да извиди среска власт, а не да се површно каже сума штете; јер је и г. комисар казао, да се у списку тачно назначи име и презиме сваког лица, као и у чему је које лице оштећено, а и сам закон прописује, и иште такову у свему тачност, а не површност ко што неки хоће.

Из последње поште

...Велики везир Али-паша јако је оболео. По савету лекарском не би требао да ради.

4. Августа...
Београдске вести.
Од сутра закључно, продаваће се леб у овдаш. вароши 62 пара на оку.

10. Августа...
Данас навршује наш млади кнез 17. годину свог живота, а трећу годину од како се, у име Његово, неуморно и успешно ради на делу слободе наше и уједињења српског...

Почетком јесени у Шарићевом дому и поред свега било је много радости – родило се друго дете, кћи Милица, очева мајка, моја бака.

Оштре полемике око Шарићевог чланка о решењу свештеничког стања у Србији, као и скори предстојећи неуспех законског предлога у Законодавној скупштини, као да на Шарићу нису оставили дубљи траг – барем не видљив у чланцима које редовно објављује у "Јединству". Њега интересују и други проблеми. Има много више материјала који би могао да се објави, него што може да објави у Београду. О неким темама жели да пише и објављује поново, јер сматра да су важне и да нису још повољно решене, као што су друштвени статуси свештеника и учитеља, положај Срба у Далмацији, или уједињење свих јужнословенских народа итд. Интелектуално, културно и економски развијенија средина у којој се нашао у варошици Свилајнцу, проширена читаоница и новооснована омладинска дружина чији је био председник, сигурно су га подстакли на необично смелу и оригиналну одлуку да сам покрене свој лист. Истовремено, можда је наивно очекивао да ће издавањем сопственог гласила, у 35-ој години живота, поред већег

друштвеног угледа, донекле побољшати и свој материјални положај.

Шарићев лист први пут се вероватно појављује у другој половини септембра 1871. године. Зове се "Ресавски поштоноша", и скромно се састоји од једног листа, две странице, формата 41x25 цм. Глава новина је једноставна, без уобичајених китњастих украса који су били карактеристични за тадашње престоничке новине издаване у Крагујевцу и Београду. Шарић амбициозно намерава да лист објављује два пута месечно. Годишња претплата била је 48 гроша. Пренумерација се слала редакцији. Огласи су се наплаћивали према тарифи од 10 пара по броју и 10 пара за оглас од пет редова. Рукописи се ником нису враћали. На дну друге странице налазио се текст: Издаје, уређује и одговара Јован Шарић, свећеник, а у десном углу – Штампарија Јовановића и Павловића у Панчеву.

Иако на свега две странице, "Ресавски поштоноша" је имао чланке, дописе, вести и друге прилоге. Главна рубрика била је посвећена некој друштвено актуелној и Шарићу посебно важној теми. Стална рубрика била је "Наше домаће ствари", у којој је објављивао дописе из Србије и других крајева. Имао је подлистак са прилозима из књижевности и науке, доносио је разне занимљивости и поучне прилоге. Иако је махом сам писао текстове, повремено се користио сарадницима, а преносио је и кратке текстове из других листова. По свом садржају тако су изгледали и београдски листови "Световид" и "Јединство" у којима је Шарић сарађивао.

Прилично оригинална рубрика у листу је "Разговор Туге и Вуге", коју пише сам Шарић. У виду литерарне форме дијалога између две измишљене личности – Туге и Вуге, расправља се о

различитим питањима из политичког, друштвеног и културног живота. Понајвише се расправља о домаћим и страним политичким темама и о проблемима свештеника и учитеља, којима је као интелектуалцима лист намењен.

"Ресавски поштоноша" је представљао неку врсту сталешко-политичког гласила. Првобитно је штампан у штампарији Јовановића и Павловића у Панчеву, а нешто касније у Београду, у штампарији Н. Стефановића и дружине.

"Ресавски поштоноша" био је <u>први провинцијски лист у Србији</u>!

Није било лако одлучити се на издавање новина. Малобројна читалачка публика, то јест, мали број образованих људи, углавном свештеника и учитеља, и огроман број потпуно неписмених људи међу трговцима и занатлијама, нису били погодни за прикупљање претплате (пренумераната) и покривање трошкова издавања листа. И поред тога, Шарић се усудио на овај веома скуп и храбар корак схвативши велики друштвени допринос новина у настављању процеса буђења националне свести, ширењу научних сазнања и изнад свега, народном просвећивању. Као извор корисних обавештења и сазнања, Шарићев "Ресавски поштоноша", био је мали прозор у свет, истовремено као и прозор у локални свет и проблеме читавог Ресавског округа.

У писму Зарета Живојиновића, управника Ресавске библиотеке у Свиљанцу, упућеном оцу Павлу, 30. јула 1959. године, поводом Шарићеве делатности и издавања листа, стоји:

...о Вашем деди свештенику Јовану Шарићу можемо дати само оскудне податке. У Летопису Ресавске библиотеке на стр. шестој дословно је написано:

"1872 године читаоница је издавала свој лист "Ресавски гласоноша" кога је уређивао далматинац Јован Шарић, свештеник из Свилајнца.

"Ресавски гласоноша" штампан је у Панчеву и због ондашњих саобраћајних прилика и других тешкоћа изашао је свега у 10 бројева".

Као што се из овога види има извесних неслагања између података са којима располажете и записа у ЛЕТОПИСУ. Поуздано се зна да се лист звао као што је у летопису записано а не "Ресавски поштоноша". Нажалост не располажемо ни са једним примерком...

...Из Свилајнца неби сте могли добити подробнијих података од ових које вам достављам.

Тако је прилично самоуверено и наравно на основу оног што је пред собом имао, писао управник Ресавске библиотеке у Свилајнцу, не знајући да отац Павле већ у то време има у рукама Шарићев лист и барем тачно зна како се зове. Бугарски окупатори у току два светска рата заиста су добро обавили свој посао и уништили многе културно историјске вредности.

У жељи да из Свилајнца ипак сазнам нешто више од онога што је отац прикупио, а можда и да се на необичан начин поиграм судбином, почетком јесени 1985. године, новом управнику Ресавске библиотеке упутио сам и сам писмо са молбом да ми се помогне у прикупљању грађе о Јовану Шарићу. Овога пута никакав одговор није стигао. Знао сам. Прибојавао сам се оне најстрашније ствари, а то је, да и сами знамо да заборављамо и уништавамо вредности, имена и догађаје. Нови Летопис библиотеке у Свилајнцу вероватно није забележио ни једну једину реч о оцу Павлу и мени, који смо први писали о Шарићу. И све што ће прочитати из моје књиге о Јовану Шарићу коју смо у породици објавили 1986. године, биће од сада само њихово откриће и заслуга. То је примитивно лице "културне" провинције,

које се користи туђим радом и ликом. Као да неки "бугарски војници" и даље неуморно затиру трагове!?

Површно се користећи мојом књигом о Јовану Шарићу, коју сам однео и поклонио Ресавској библиотеци 1986. године, Н. Грујић и М. Милојевић, аутори обимне монографије "Ресава путевима борбе и слободе", објављене исте године у Свилајнцу, написали су дословно следеће:

Хроника Ресаве од 1804-1945.
У другој половини 1871. године појавио се у Свилајнцу "Ресавски поштоноша", први провинцијски лист у Србији, под уредништвом свештеника и учитеља Јована Шарића. Штампан је у Панчеву. Излазио је два пута месечно. "Ресавски поштоноша" између осталог, нарочито се занимао учитељским и сиротињским питањима и то "у правцу који жели кретање унапред". Овај лист је преносио многа штива из других листова, па и из "Раденика" Светозара Марковића.

Ако се узме у обзир да се на првој страници ове монографије о Ресави налази портрет Јосипа Броза Тита и да је готово читава књига урађена највише због тога да би се тобоже објаснио и оправдао партизански покрет и братоубилаштво у току Другог светског рата, и да би се социјалистичке идеје у Србији показале као свеобухватне идеје српског народа, онда су логичне неке грубе нетачности у овом штуром тексту – да је први број изашао у другој половини 1871. године, јер се очигледно радило већ о 5. броју листа, као и да се Шарић бавио сиротињом, вероватно желећи да пређуте проблем свешеника и учитеља у Србији тога времена, и да му измисле похвалу класне свести. Такође је апсурдна тврдња, ничим доказана, да је свештеник Шарић преписивао текстове из "Раденика". Шарићева повезаност са

Светозаром Марковићем је смешна и неистинита, барем у она два једино сачувана броја листа "Ресавски поштоноша" (Бр. 5 и 6).

РЕСАВСКИ ПОШТОНОША.

БРОЈ 5. У Свилајнцу 15. новембра 1871. ГОДИНА 1.

Излази два пута у месецу. — Стаје: на годину 48. гр. или 4. фор. 80. кр. а. в. на пола године [illegible] гр. или 2. фор. и 40. к. на [illegible] гр. или 1. фор. и 20. к. Прекумерација шаље се редакцији. — За огласе плаћа се 10. пара за сваки пут, а 10. пара [illegible] „приноблаи." — [illegible] се виком не враћају.

Свилајнац, 15. новембра. Наш свешенички, владом састављени предлог, у скупштини није нашао одзива — он је за ову годину пропао. Ми смо истина за ову годину изгубили сву наду, али за навек, ту изгубили нисмо — наша праведна ствар, мора ће бити или пре или после, наградом освештана. Баш сад нетреба да очајавамо; баш сад треба да највише радимо. Поље рада и борбе за своју праведну ствар, нико није затворено — сваком је слободно борити се за своје разлоге. Јавна говорница није за једног или за једну партају — јавна је говорница за свакога. Ко год има право, тај се сваки за своју ствар — борити може и сме. Наша борба, не само да ће у јавној штампи разјаснити оно што нису хтели разумети поједини скупштинари, већ, сусрешће се и с владиним желама. Кад су поједини скупштинари владин предлог останили за догодине, ми треба да докажемо: да је владин предлог био за ову годину, и да није био недопошче, те да се за догодине остави. Нама предстоји велики рад, — ми морамо радити. Наша висока влада, расчистила је путање, — отворила је врата, — од нас и нашег рада, зависиће решење нашег питања. За оне свешенике, који су до сад радили, отвара се огромни терет, а за оне који нису, отвара се дужност — да морају радити. Више очију, више виде; више памети, више знају; један и неколичина, никад ништа нису урадили, — за општу ствар, сви морамо радити. Нико се није научан родио, научан рођењем ни Цицерон ни Сократ није дошао на овај свет. Паметан човек увек оно пита што незна, и њега није срамота то упитати. Ми ако нисмо сви учени како би се хтело, ми знамо написати како умемо, — биће браће која ће братски поправити наше погреше, за да покажемо наше разлоге, а куцање памћно, — нетребају [illegible] стова уста, — братска реч, [illegible] и гвоздена врата. Ако смо [illegible] се сусретнемо са владиним желама, којима утврдо можемо на догодинској скупштини оно постигнути, што овогодишњи неки скупштинари нису хтели разумети. — Дѣлайте дондеже свѣтъ имате.

Наше домаће ствари.

Јагодина. Дал је по народ и свешенство боље, да остане тарифа као до сад, да је свешенници сами наплаћују, или да се то систематичном платом, или којим другим начином замени, — ставлам овде ова два случаја само, између многи други неугодности, па нека о овоме свет непристрастно пресуди. — Ево како се бир купи: свешеник сеоски, по 3—4 пута иде из свога места у друго село, док само умоли кмета, да му почне бир купити. Кад почне купити; недоноси му се на једно место, но иде свешеник до колена по блату у сред зиме од куће до куће; неки даду, а неки нехаду, већ се прикрију, а жена каже: човек ми овде није, нико без њега у мој кош несме дирати, шта је он попу дужан незнам, — поп ако шта има, нека сутра дође; шта је угодно данас, кад њега нема, да ме ара; ја сам жена, незнам колико се бира даје" — те тако остане више од пола непокупљено. Што се покупи, неће нико да отера попиној кући, говорећи: „кулука нема." Попа се жали власти, а жито остане гди год, то се после два три дана и то, преко половине упропасти, — без чувања. То је са биром, а ево шта је са водицама за славе; свешенику се неплаћа водица у дому при освешењу на у кући при резању колача; новци се и колачи прикају (шаљу) по деци. Деца у путу потроше паре за буреке, сиште, пеленке, земичке и. т. д., те свеод родитеља те деце потражи паре, деца бојећи се батина, непризнају да нису све новце дали, већ кажу отцу: Бога ми тато, вара те попа; хоће да измами од тебе још неку пару, па незна како ће. Многи родитељи поверују деци, те не само неплате дуг свешенику, но га још и изгрде, као најгорега. Ето каквим се начином, наша многа деца почну кварити, те временом као људи постану покварени, чиме и себе и своју фамилију па и општину и државу оказ̧ивају, а свешенство напротив не само неправедно губи своју заслугу, но и често и поверење у народу; јер се од многи за варалицу и непоштена човека у таквим случајевима проноси; па што морал, оно, што човека највише прави правим човеком, и што мир и срећу земљи приноси, неможе ни напредовати у нашем народу, док је свешенство у овоме положају. Свешенство жељно изчекује и нада се од своје разборите владе, да ће по молби свешенству задоста учинити, узимајући у призрење заслуге свешенства нарочито у она времена, кад непријатељ наш највише грожаше обстанку, те да ће како ради тога, тако и на садање потребе живота нашег обзирући се, па да ћему стање поболшати, те да и оно може сходне своме чину у свету материјално корачати у напред. А помоћи ће му се најбоље, ако му се плата, по годинама службе определи. **Један свешеник.**

Са утока Раче. Како која година код нас вашари се све више и више отварају. Ретко је мислим, које село

ПОДЛИСТАК.

ВЕСЕДА

Мијата Ђ. Гадосављевића свешен., говорена народној војсци, приликом бригадног учења у Јужрији 23. септембра 1871. г.

(Свршетак.)

И овако је у нашој данашњој Србији све донде трајало, док се у новије време подобно Стефану Немањи опет ненађе Србјунак, да свој народ испод туђег јарма ослободи. И тај јунак, браћо, шта мислите, ко је то био? То је био блаженоупокојени и вечитог спомена достојни кнез Милош Обреновић I. Истина било је родољуба, који су и пре Милоша устајали за слободу српског народа, али ниједан од-о-тих небеше у стању учинити за свој народ оно, што Милош учини. За сва данашња права, која као слободан народ уживамо, имамо благодарити јединствено покој. кнезу Милошу.

Браће војници, ја вам ово премда сасвим у кратко, али зато непричах, да би нам у кратко пре но прво представио вам, што може учинити уједињење једноплемене браће, слога и љубав к отачбини. После да би видили и то, како поцепаност и неслога, може све оно порушити, што су неки краљу задобили и напоследку, да би обратно вашу пажњу на то, како је српско царство у време Душаново било не само велико, но и страшно за све непријатеље српске. О, како нам мора тешко пасти кад помислимо шта смо били, а шта смо сада!!— Данашња наша Србија, то је једна од најмањих делова оног огромног српског царства; најмањи велики, али благодарећи промислу божијем и разборитој влади I. III. и IV. Обреновића, баш она сједињава у себи наде свију осталих Срба; она је позвала да прва разнише заставу за слободу и уједињење васцелог српства, јер писак, јаук, и нашој остале браће неможе Србија више подносити.

„Што ме сплеташ у руками туђим
„Што ме гледаш на мутавим тепсиим,
„Што ме гледаш на оштроме ножу,
„Што ме гледаш у тамнице хладној,
„Што ме гледаш у турском сенирту,
„Што ме [illegible], што ме не спасавам,
„Што ме радиш, да ми ослободиш?!
„Баш шаље Срби преко Дрине
„У тој Босни земљи поносној;
„Баш шаље Срби Херцеговце
„На Неретву воде валовитој,
„Баш шаље Срби Арбанаши,
„На Косову и све Призрене!"

Па може ли се Србија неодазвати овако тужном гласу браће своје? — Неможе, заиста неможе. — И када српска ратна труба затруби, сваки, ко је Србин и српскога имена, и ко жели слободу и народно уједињење, треба да јурне под тробојни српски крсташ барјак, који ће се високо к небу подићи, и на ком ће бити написано: слобода и уједињење српскога народа.

Па кад се виђе да је сваки Србин дужан, да ради за народно ослобођење и уједињење — онда колико више та мисао мора одушевљавати вас, војнике српске; вас, уздањицу целог покјармљеног српства; вас, потомке оних храбрих наших дедова и прадедова, који непожалише јуначку своју крв пролити за крст часни и слободу златну; једном речи вас, који сте баш нарочито позва-

Сл. 67. Прва страница листа "Ресавски поштоноша", број 5, од 15. новембра 1871, Година 1, дламатинца Јована Шарића, свештеника и учитеља из Свилајнца (Архив Србије)

У петом броју "Ресавског поштоноше", од 15. новембра 1871. године, уводни чланак је посвећен владином предлогу о свештеничким платама, који је у скупштини пропао.

(Изводи из листа) Наш свећенички, владом састављени предлог, у скупштини није нашао одзива – он је за ову годину пропао. Наша праведна ствар мора бити или пре или после наградом освештана. Баш сад не треба да очајавамо; баш сад треба да највише радимо. Сваком је слободно борити се за своје разлоге. Јавна говорница је за свакога. Ко год има право, тај се сваки за своју ствар – борити може и сме. Нама предстоји велики рад. Више очију више виде; више памети, више знају. За општу ствар сви морамо радити. Биће браће која ће братски поправити наше погрешке, за да кажемо наше разлоге... Братска реч отвориће и гвоздена врата. На догодинској скупштини можемо оно постигнути што овогодишњи неки скупштинари нису хтели разумети. Делајте док свет имате.

Наше домаће ствари. Јагодина. Свештеничка плата је боље решење од слободне тарифе за одређене свећеничке послове. Сеоски свећеник по 3-4 пута иде из села у село да прикупи бир. Свећеник до колена у блату у сред зиме иде од куће до куће. Неки даду, неки не даду, већ се прикрију, а жена каже: "човек ми овде није, нико без њега у мој кош несме дирати, шта је он попу дужан незнам". Свећенику се неплаћа водица за славе ни у цркви при резању колача. Новци се шаљу по деци. Деца у путу потроше паре на буреке, симите, переце, земичке итд. Кад свећеник затражи паре, деца се бојећи батина, кажу: "Бога ми тато, вара те попа". Не може се напредовати у нашем народу док је свећенство у оваквом положају. А помоћи ће му се најбоље, ако му се плата, по годинама службе определи. У потпису, Један свећеник.

Са утока Раче. Како која година, код нас све више вашара се отвара. Ретко је, мислим, које село на друму, ма ком, остало а да вашар није тражило. Кафанџије и пантаџије имају највише користи, а с њима и комендијаши, који целог свог века прилику траже да кога обрлате, преваре и фино покраду. Осим тога, неколико дана пре и неколико дана после вашара, божјаци по оближњим селима један за другим тумарају, те својим нагрдама, магарцима и мазгама децу плаше, која обично кућу чувају док старији у пољу раде. Желети би било да се такви пробисвети одма протерају, комедијашима такса да се одреди, а ојађеним божјацима што по целом вашару у глас запомагају, установи радничка кућа, те и они да прилику добију што привређивати,

како не би били грађанима на терету, а отаџбини на поругу кужити цео свет.

на друму, ма ком, остало а да вашар није тражило. А кад се човек размисли, шта нам ти вашари користе, поуздано ће му рачун показати, да кафанције и шантаџије а с њима и комендијаши ту најбоље ћаре, дакле не народ рад кога се они отварају, већ људи, који целог свог века резонирају и прилику траже, како ће да кога обрлате, преваре и односно — фино покраду. Осим тога неколико дана пре, а неколико после вашара, божјаци по оближњим селима један за другим тумарају, те својим нагрдама мазгама и магарцима децу плаше, која обично кућу чувају док старији у пољу раде. Желоти би баш, да би из вашарних бива на лумпаче и шантаџије пази, на пошто се казне такви пробисветови, да се одма и са вашара протерају; комендијашима такса да се одреди; а за ојачење божјаке, што по целом вашару у глас запомагају, установи радничка кућа, те и они да прилику добију што привређивати, како неби принуђени били себи на њеовољи, грађанима на терету, а отаџбини на поругу кужити цео свет.

Задар (Далмација). Поталијанашке новине „Далмата", орган поталијанаша и савјетника Пиперате и Лапене. — „Далмата" то амфибично створење; то брутално чедо изрода Словенско-Далматинског пука, тако далеко иде у своме брезобразлуку, да арогантно изиђе у једном од својих бројева, рекавши: да су поталијанаши само људи од високог рода; звијезде преставништва и научени — интелигентни људи.

Даклен „Далмати" наши људи нису ништа и они ништа незнаду? Лијепа ти хвала „Далмата."

Кад такову вијеру исповиједа „Далмата", у нашем отачаству, на нашем огњишту, кога су наши прађедови извојевали, ми би упитали да нам „Далмата" каже: од кога он живи, ко га плаћа, па да наш народ називље незналицом? Зар је „Далмата" заборавио, да је он значнчи орган, кога ми — народ плаћа, па како њега, тако и његове идоле Пиперату, Лапену, па и друге поталијанаше. Влада је на катедру те људе посела као народне слуге, а не аге и народње господаре, па да се само њима служи, и њиховим слабостима ласка. Народ није ни сам Бог створио ником за слугу; већ је поглавице до за народ — да му служе за његову кору, крува (леба), па по тој нагрди дао их је за обавештење и народну поуку, а не да се они узносе над народом као богови, којима се морају клањати сунца и мјесеци.

Народ, сама та узвишена реченица очитује, да то није мртва машинерија, којом може свак како хоће дмати, већ, то је умни и моћни склоп, који суди и расуђава о користима и својјем потребама.

Сви се свијетови опростише поштовања: птица, мачака, идола и других створова, а наши поталијанаши хоће, да их народ као идоле поштује.

Тим слепачким претензијама, сами карактеришу своје незнање и своју глупост. Какве претензије, какве трице (мекиње) и кучине, кад је: глас народа, глас сина Божијег.

Кад је „Далмата" такоје интелигентно Божије створење, то смо радознали од њега чути да нам разријеши ову дилему: или народ поставља цареве и краљеве и њихове и наше чиновнике да буду цареви, краљеви и чиновници, или цареви, краљеви и чиновници постављају народе да буду народи. Кад народи постављају цареве, краљеве и чиновнике, то одкуд највишем бићу да се може што пребацити, рекавши да су чиновници људи од највишег рода.

Из ово малко ријечи, сљепено оруђе поталијанаша — „Далмата," може извести доста студијозних података, који ће дати сталних и основаних убиђења, да народ није ничије подножје, и да је само народ моћан и снажан у свему, зато само народу треба служити, а другоме ником; јер други ко био да био, према народу је нула, и народна подлога.

Un dalmata.

Разговор Туге и Вуге.

Туга. Шта-то би са Ческом и Аустро-Угарском погодбом?

Вуга. Шта би — јеа ти ја реко, да ће нешто моћи бити од погодбе и измирења, ако Аустрији недуне неки други ветар, а ако дуне, да ће Аустрија као и дојако, Словенима окренути леђа.

Т. Шта је са Хохенвартом?

В. Дао је оставку.

Т. Ај сирома — он се један беше родио ко што треба, па проклете Швабе и Мађари извукоше му столицу.

В. Тако ти је. —

Т. Шта оно рече гроф Андрашн у бечким државним већима?

В. Рече: да је за Аустрију најбоља државна форма — апсолутизам.

Т. Кад је казао: апсолутизам, онда, требало је да чистије каже: тиранизам.

В. За тиране заиста и нема пристојније изреке до: тиранизам, као што је Андрашијев за Словене.

Туга. Како је разумео Миле Дамјановић свећеника Шарића речи, које је написао у недељници, Миле послата су два броја „Поштоноше?"

Вуга. Из Милиног приповједаног у „Јединству," види се, да је Миле разумео кад да је свећеник Шарић одобрио и „надзор из подозрења," а он о томе никад није могао ни помислити, камо ли да таково што одобри.

Т. А како је Шарић разумевао речи: „агитаторе државне?"

В. Разумевао је оне пашквиланте, који писаше безпотписна писма и неке штампане ђаволе.

Т. Па шта Шарић с тим хоће?

В. Он хоће да сваки оно у очи каже, шта има казати, па ма коме то било; јер вели: ко може што поверовати црном слову на бијој артији, без имена, које је то слово написало.

Т. Има право, па и ја сам зато, да ти људи нису за никакво повјерење; јер такови људи кад немогу нешто са разлозима да докажу и оправдају своје тежње, они употребљују онакова средства, на какова сви свесни људи мрзе.

В. И Шарић је у томе смису казао и такове људе називао државне агитаторе, а што се тиче, да се људи стављају под надзор, о томе каже: да би то значило толико, колико државу обљити петролеумом па запалити. Не он то подникојим условом неодобрава; јер каже, да су времена Вучићева прошла — деспотизам полицајни не само да није потребит, већ да се тај не може ни повратити. Што се тиче пашквиланта, он каже да има закон, па томе, који се са јаким доказима увати, да је пашквилама ишао на раздор, онда државе или и појединих домаћих личности, тај да се казни.

Т. Даклен он неодобрава и неслаже се са предлогом г. посланика Миле Дамјановића, да се ставе под надзор и они на које би пала каква сумња.

В. Никако то неодобрава и под никим условљем.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

„ПАНЧЕВАЦ"

КАЛЕНДАР ЗА НАРОД НА ПРЕСТУПНУ ГОДИНУ

1872.

Овај календар који има одабран садржај, и који је на финој велинској артији штампан, изишао је из штампе, и може се добити у главној књижари г. Лазаревића и у књижари г. Валожића у Београду, а у унутрашности Србије код свију поткњижара. Цена је команду 5 гроша.

Ми га сваској српској кући најтоплије препоручујемо.

Сл. 68 Друга страница листа "Ресавски поштоноша" бр. 5

Задар (Далмација). Поталијанашке новине "Далмата", орган поталијанаша, то брутално чедо изрода Словенско-Далматинског пука, тако далеко иде у своме безобразлуку, да арогантно тврди да су поталијанаши само људи од високог рода. Значи, наши људи нису ништа и они ништа не вреде. Лијепа ти хвала "Далмата". Народ није мртва машинерија, којом може свак како хоће дрмати,

већ умни и моћни склоп, који суди и расуђује о користима и својијем потребама.... Кад је "Далмата" таково интелигентно Божије створење, то смо радознали од њега чути да нам разријеши ову дилему: или народ поставља цареве и краљеве и чиновнике, или цареви, краљеви и чиновници постављају народе да буду народи. Кад народи постављају цареве, краљеве и чиновнике, то откуд највишем бићу да се може што пребацити, рекавши да су чиновници од највишег рода. Народ није ничије подножје, само је народ моћан и снажан у свему, зато само народу треба служити, а другоме ником. Un dalmata.

Разговор Туге и Вуге. У виду дијалога, Туга пита, а Вуга одговара. Расправљају се актуелне светске и домаће теме. Однос Аустро-угарске и Чешке. Шта је са Хохенвартом? Шта је рекао гроф Андраши у бечким државним већима? Он тражи апсолутизам за Словене. Уместо апсолутизам, боље је рећи тиранизам. Шта Шарић мисли о агитаторима државним? То су пашквиланти, нису за никакво поверење. Они пишу безподписна писма. Ко може што поверовати црном слову на белој артији, без имена, које је то слово написало. Шарић хоће да сваки оно у очи каже шта има казати, па ма коме то било. Времена Вучићева су прошла. Деспотизам полицајни не само да није потребит, већ се не сме ни повратити. (Браво прадеда Шарићу!, прим. аутора)

Подлистак. (Свршетак) Беседа. Завршни део говора свештеника Мијата Ђ. Радосављевића, народној војсци приликом војне вежбе у Ћуприји 23. септембра 1871. Слично Стефану Немањи, Милош Обреновић је Срб-јунак који је свој народ од туђег јарма ослободио. Браћо војници! Шта све може учинити уједињење једноплемене браће, слога и љубав к отаџбини, али и поцепаност, која може све оно порушити, што су неки крвљу задобили. Данашња наша Србија позвана је да прва развије заставу за слободу и уједињење васцелог српства, јер писак, јаук и вапај остале браће неможе Србија више подносити.

Што ме гледаш у рукама туђим,
Што ме гледаш на мукама тешким,
Што ме гледаш на оштроме ножу,
Што ме гледаш у тамници хладној,
Што ме гледаш у турском синџиру,
Што ме гледаш, што ме не спасаваш,
Што не радиш, да ме ослободиш?!

Вако цвиле Срби преко Дрине
У тој Босни земљи поноситој;
Вако цвиле Срби Херцеговци
На Неретви води валовитој,
Вако цвиле Срби Арбанашки,
На Косову и око Призрена!

А кад српска ратна труба затруби, сваки је Србин и српскога имена, и ко жели слободу и народно уједињење, треба да јурне под тробојни крсташ барјак и на ком ће бити написано: слобода и уједињење српског народа. Но да би са успехом могли извршити тако велико дело, да од спољашњег непријатеља сачувамо и нашу сопствену слободу, да би кадри били да у даној прилици проширимо границе наше, Србија треба да има добро изучену војску. И треба да имате свагда на уму да се само са спремном и добро наученом војском, може основати велика држава. Да Бог да српски топ скорим загрмио на Авали, а одјекнуо на Балкану! Да Бог да да се сва српска браћа скорим узајамно руковала и за једног гласа запевала победну песму српскоме краљу Милану Обреновићу IV. Амин.

Оглас. **Књижевна вест**. "ПАНЧЕВАЦ", календар за народ за преступну годину 1872. Овај календар има одабран садржај, на финој велинској артији штампан, изишао је из штампе и може се добити у главној књижари г. Лазаревића и у књижари г. Валожића, и у унутрашњости Србије код свију поткњижара. Цена је момаду 5 гроша.

Ми га свакој српској кући најтоплије препоручујемо.

Издаје, уређује и одговара
Јован Шарић, свећеник

Штампарија Јовановића и
Павловића у Панчеву

У "Ресавском поштоноши", Шарић се видљиво и упорно залагаже за етичку, културну и језичку особеност српског народа. У прилозима се подстиче општи културни напредак, чување свих изворних историјских и културних вредности, и залаже се за

унапређење културног и националног рада, а све у корист младих нараштаја и просветитељских тежњи тог доба. Пажљиво се употребљавају туђице из страних култура у окружењу, и читаоцима објашњавају значења појмова, као што су, на пример, "полицајни деспотизам" и "агитатори државни".

Сл. 69. Главна улица у Свилајнцу

"Ресавски поштоноша", Број 6.

У Свилајнцу, 30. новембра 1871, Година I

Овим бројем свршава се прво тромесечје. Она господа која предплату нису исплатила и послала, нека је што скорије пошаљу, јер ми нисмо у стању лист на вересију давати. Особито се пепоручујемо гг. и браћи свећеницима и учитељима, па ако су ради да лист и даље излази, то нека предплатом похитају.

Треба ли на Морави мост (ћуприја) и који су разлози за установу окружног суда у Свилајнцу. (Наставак. Види 3. и 4. број "Поштоноше")

После наведеног важног питања о мосту на Морави, излази ништа мање питање састава окружне власти из среза ресавског и среза моравско-млавског. Постоји једнодушна жеља и молба народа, који је на знатне жртве готов, само да добије окружне власти у Сволајнцу, и понтонски мост на Морави. Наше

грађанство износи и ниже назначене разлоге за потврду не одлагања о заведењу окужног суда и то:

1. Ресава је још из давнашњих времена историјских била увек знатан предео, добро насељена жупа, врло удесна за трговину и извоз домаћих продуката. У време првог и другог устанка имала је окружни суд (мађистар) и окружног поглавара, најпре кнеза Стевана Синђелића, а доцније Милосава Здравковића.

РЕСАВСКИ ПОШТОНОША.

БРОЈ 6. У Свилајнцу, 30. новембра 1871. ГОДИНА 1.

Излази два пута у месецу. — Стаје: на годину 48. гр, или 4. фор. 80. нов. а. в. на пола године 24. гр. или 2 фор. и 40. к. на 3 мес. 12 гр. или 1. фор. и 20. к. Прекумерација шаље се редакцији. — За оглесе плаћа се 10. пара за сваки пут, а 10. пара за сваки ред. — Рукописи се шаљу на уредништво.

Овим бројем свршава се прво тромесечије. Она господа, која нису предплату исплатила и послала, нека је што скорије пошљу; јер ми нисмо у стању лист на вересију давати. Особито се препоручујемо г.г. и браћи свештеницима и учитељима, па ако су ради да лист и даље излази, то нека предплатом похитају.

Треба ли на Морави мост (ћуприја) и који су разлози за установу окружног суда у Свилајнцу.

(Наставак. Види 3. и 4. бр. „Поштоноше.")

После наведеног важног питања е мосту на Морави, изилази ништа мање питање од првог, т. ј. дозвола о саставу окружне власти из среза ресавског и среза моравско-млавског. Та потреба и жеља, назвала је досад у више јавних свечаних прилика, живога израза, а по имеице: у заврадној преображенској скупштини 1861. год., у протоколима бр. 99. и редовној скупштини 1864. год. протокола бр. 137., те се видети може, да је у обема тим приликама скупштина ту ствар препоручила влади на увиђење. У последњим скупштинама, посланици из истих срезова покретали су ту ствар. Осим тога и г. председник министарског савета, министар унутарних дела, кад је у г. 1869. у повратку са установторне скупштине из Крагујевца учинио почаст општини свилајначкој, те по њеној жељи походио општину у пуној седници, на којој су осим кметова и одборника били и многи други одабрани општински чланови, чуо је у том смислу једнодушну жељу и молбу народа, које је на знатне жртве готов, само да добије окружне власти у Свилајнцу, и поштонски мост на Морави.

Покрај тих изјава, наше грађанство износи и ниже назначене разлоге за потврду не одлагања о заведењу окружног суда и то:

1) Ресава је још из давнашњих времена историских била увек знатан предео, па по томе добро насељена жупа, врло удесна за трговину и извоз домаћих продукта. Ресава је и у време првог и другог устанка ослобођена била за себе нахија, имајући у Свилајнцу као у главном свом месту окружни суд (мађистар) и окружног нахијског (нахиског) поглавара, најпре кнеза Стевана Синђелића, а доцније Милосава Здравковића; па и у првом „Правителствујућем Савету Србском," који је био у Смедереву, Ресава је дала једног саветника, по имену кнеза Ђурђу из Свилајнца. Колико је пак жртава Ресава могла да поднесе у борби за ослобођење србско, то је све нашој влади познато, и то њојзи боље, нежели икоме. Кула од мртвих глава ресавских код Ниша, изгинувших на Каменици у г. 1809. год. као и срећни бојеви на Морави, а особито на Пожаревцу под славним Милошем Обреновићем, избавитељем Србије, у којим су бојевима и Ресавци учествовали и прославили име србско. То су истина све спомени из прошлости; но они бар до некле дају основа да се у сличном правцу закључења и за садашњост изводе, па да се једном пределу и месту, које је удесним положајем, многобројном населењу, богатством и трговином својом имало увек важности и значаја као чувена, нахија и окружно место, не одузима силом овај значај; као што се то с Ресавом и Свилајнцом учинило, кад се Ћуприја подигла на окружну варош.

2) Ресава је један од најгушћих насељених срезова у Србији; па како чујемо да висока влада има намеру, да га на два среза подели, (чује се као поуздано, да је висока влада већ поделила ресавски срез у два среза. У.) већ [illegible] потреба новог окружног суда, коме би главно место Свилајнац било. Иначе, поделењем среза ресавског на двоје, и кад би опет Ћуприја остала обојима окружно место, па још кад се сада могу свуда држати сеоски дућани — тим сви — Свилајнац би јако посриуо.

(Наставиће се.)

Наше домаће ствари.

Црквенац. Како нам напредују наше народне школе, и које су сметње њиховом напредку?

Ствар је позната, да се никакав рад одочети ни радити неможе, ако се све оне сметње с пута не уклоне, које би сметале раденику, да дело онако сврши, као што би се желело. Зна се да алат чини занат. Бадава је мени што сам вешт мајстор, ако алата немам, с којим ћу моћи вештину у раду показати; бадава је неман како стручне учитеље да добијемо за народне школе, ако оне нису са свима потребама снабдевене, и све оне сметње одклоњене, које шкоде њином напредку. Шта мисните, да ли оне имају данас све своје потребе? Немају.

Дакле учитељ неможе са голим дуваровима деци науку како ваља предавати. Поред друге науке, казује се деци и нешто из природе као: из јестественице и физике; потоме зашто неби учитељи имали у нашим школама цео атлас јестествени са природним бојама сваке животиње и биља, па и расе људи са њиховим ношњама; зашто неби имали нешто од физичких справа, као: топломер, влагомер (барометар); зашто

ПОДЛИСТАК.

ОДЛОМАК

из В. А. Манојловског историје књижевности и просвете словенских народа до XIV. века.

II.

Поглед на словенска наречија.

Кад разгледамо споменике црквенског језика, и других словенских наречија, можемо рећи, да он носи на себи одлеск најсавршенијега језика у древности, (у старини) као што је био грчки, превазилази га у многим односима. Осим тога, словенски језик разликује се од немачкога, премда је прилично од њега много речи, из узрока блиских сношаја са Готима у стара времена. И тако, што је год старије које словенско наречије, тим оно има више готских речи и обратно: што је год старије које немачко наречије, тим оно има више словенских речи. У ћирилловском црквеном, у старо-српском и у садашњем бугарском наречију, има много готских речи.

Подавно г. Економид (Ekonomides) и Данковски, предложили су питање: Да ли се словенски језик образовао по грчком, или су се грчка наречија образовала по словенском. На како није било савременог, решавајућег одговора на то питање, ма се на уклоно нећемо преварити, ако кажемо, да су наречија словенска богатија од грчких и по изразају и својству језика, у чему нас убеђује не новији језик Чеха, Пољака и Руса, састављен по начину других европских језика, већ тињајуће и још одушевљено слабим дисањем живота наречије Лужичана и Кранцијанк. Словенски филозофи могу још црпити то благо своје речи из живота а не из књиге, као што су принуђени били да раде истинити старогрчког језика; они могу да очисте наша наречија од страности, коју смо ми сами у њих умешали, што нисмо знали и умели ценити богатство свога језика.

Сваки се луто вара, ко мисли да је језик црквенски био преобитан, као општи језик свима словенским племенима и да су сви они говорили њиме већ у IX. веку. Словени су говорили већ у V. веку особитим наречијама чим су се појавили на позорници света под сопственим, и од тада, општим називом; а што се тиче црквенског језика, то је он, у том односају постао свеопшти или дипломатичко-црквенски, као год што је саксонско наречије код Немаца, од тога доба, како је Мартин Лутер превео на њега св. Писмо. Кад би се словенска црква свршено распространила, онда би црквенски језик и у научном и политичком односају имао првенство над осталим словенским наречијама, као што се то учинило са саксонским у Немачкој у V. веку. Премда се због тога и закаснило тесно јединство Словена, међутим сама та разлика, којој била је узрок разлика њихове просвете, врло је много допринела, њиховом моралном образовању, самопоимању и уразумевању мисли, да они треба да су браћа како по разговору, тако и по осећа-

Сл. 70. Прва страница листа "Ресавски поштоноша", број 6, од 30. новембра 1871, Година 1, дламатинца Јована Шарића, свештеника и учитеља из Свилајнца (Архив Србије)

Ресава је дала једног саветника, по имену кнеза Ђурицу из Свилајнца. Потребно је да се не одузима силом значај једном пределу и месту које је удесним положајем, многобројном населеношћу, богатством и трговином својом имало увек важности и значаја као чувена, нахија и окружно место као што је Ресава и Свилајнац.

2. Ресава је један од најгушћих насељених срезова у Србији. Како чујемо, висока влада намерава да га подели на два среза. Већ и тиме доказује се потреба новог округа, коме би главно место Свилајнац било. Поделењем среза ресавског на двоје, Свилајнац би јако посрнуо. (Наставиће се)

Наше домаће ствари. Црквенац. Како нам напредују наше народне школе и које су сметње њиховом напредку? Зна се да алат чини занат. Бадава је мени што сам вешт мајстор, ако алат немам. Бадава је незнам како стручне учитеље да добијемо за народне школе, ако оне нису са свима потребама снабдевене. Учитељ неможе са голим дуварима деци науку како ваља предавати. Зашто учитељи неби имали у нашим школама цео атлас јестествени са природним бојама сваке животиње и биља, па и расе људи са њиховим ношњама, зашто не би имали нешто од физичких справа, као: топломер, влагомер (барометар), зашто неби имали глобус и јошт неке од науке ствари? Зашто да нам деца немају књиге и друге потребе нужне, као: артије, пера, мастила, таблица, писаљки, и зашто креде, велике табле, скамије колико треба и какове треба, зашто све то неби имали у своје време кад нам устреба? Није пак довољно да имамо све те потребе, кад се хрђаво посећује школа од стране ученика. Хрђава је и у школи послуга служитеља. "Шта ми ти заповедаш учитељу, зар си ти мој господар? општина ме погодила, она ми и заповеда шта да радим?!" "Шта ће бити јесенас, боље вечерас", вели мудра србска пословица. Моје је мњење да би старање за школу требало пренети на министарство просвете. На тај начин би се имао један старатељ над свим школама, а избегло би се парничење једнога села са другим за трошкове школе. Ако се то не уреди на овај начин, довек ћемо са школом рамати. Мито, учитељ.

Турска безакоња. Турци су убили Богдана из Братошине; – 13. Септ. убили су Вуку Веселића на Јабуци; – истог дана убили су Аћима Веселића из Пријепоља; – 2. Августа испребијали су и главу слупали Павлу, унуку попа Вида из Шарана. Убили су Мића Борисављевића из Новевароши, најбогатијег трговца. Омер

Поробић – Турчин, испребијао ја Марту, мати јеромонаха Прокопија и њене две другарице, што су прешле преко покошене ливаде Омерове. ("Црногорац")

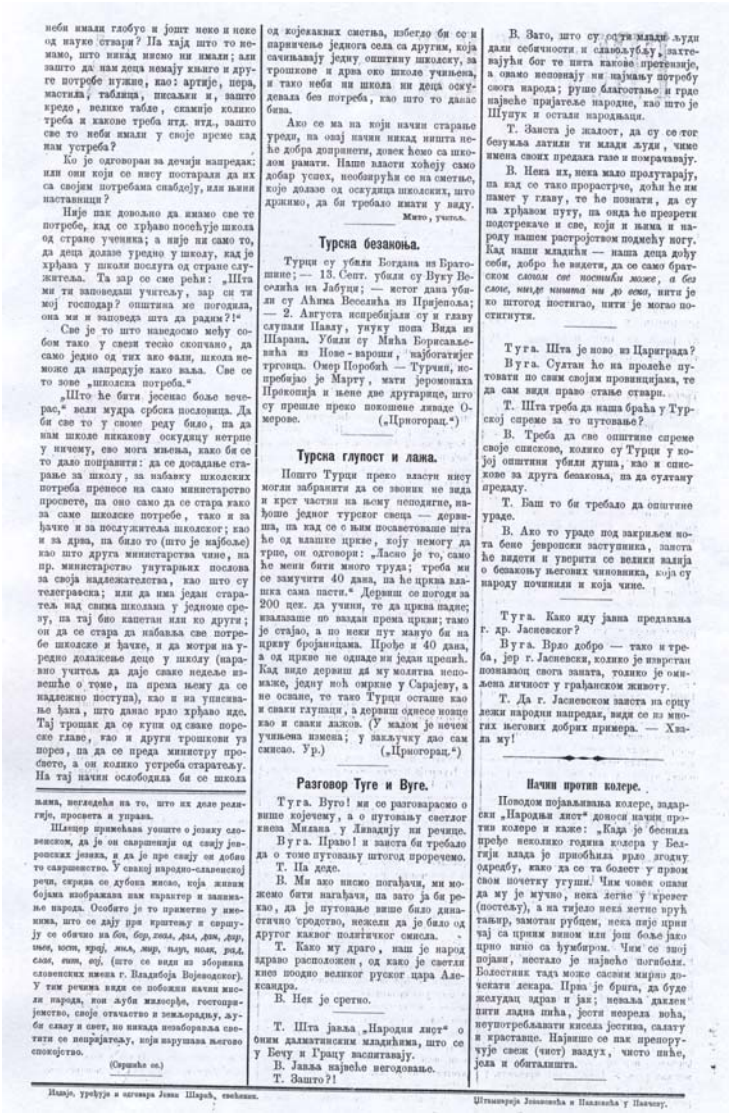

неби имали глобус и јошт неке и неке од науке ствари? Па хајд што то немамо, што никад нисмо ни имали; али зашто да нам деца немају књиге и друге потребе нужне, као: артије, пера, мастила, таблица, писаљки и, зашто креде, велике таблеа, скамије колико треба и какове треба итд. итд., зашто све то неби имали у своје време кад нам устреба?

Ко је одговоран за дечији напредак: или они који се нису постарали да их са својим потребама снабдеју, или њини наставници?

Није пак довољно да имамо све те потребе, кад се хрђаво посећује школа од стране ученика; а није ни само то, да деца долазе уредно у школу, кад је хрђава у школи послуга од стране служитеља. Та зар се сме рећи: „Шта ми ти заповедаш учитељу, зар си ти мој господар? општина ме погодила, она ми и заповеда шта да радим?!“

Све је то што наведосмо међу собом тако у свези тесно скончано, да само једно од тих ако фали, школа неможе да напредује како ваља. Све се то зове „школска потреба.“

„Што ће бити јесенас боље вечерас,“ вели мудра србска пословица. Да би све то у своме реду било, па да нам школе никакову оскудицу нетрпе у ничему, ево мога мњења, како би се то дало поправити: да се досадање старање за школу, за набавку школских потреба пренесе на само министарство просвете, па ово само да се стара како за саме школске потребе, тако и за ђачке и за послужитеља школског; као и за дрва, па било то (што је најбоље) као што друга министарства чине, на пр. министарство унутарњих послова за своја надлежателства, као што су телеграфска; или да има један старатељ над свима школама у једноме срезу, па тај био капетан или ко други; он да се стара да набавља све потребе школске и ђачке, и да мотри на уредно долажење деце у школу (наравно учитељ да даје сваке недеље извешће о томе, па према њему да се надлежно поступа), као и на уписивање ђака, што данас врло хрђаво иде. Тај трошак да се купи од сваке пореске главе, као и други трошкови уз порез, па да се преда министру просвете, а он колико устреба старатељу. На тај начин ослободила би се школа од којекаквих сметња, избегло би се и парничење једнога села са другим, која сачињавају једну општину школску, за трошкове и дрва око школе учињена, и тако неби ни школа ни деца оскудевала без потреба, као што то данас бива.

Ако се ма на који начин старање уреди, на овај начин никад ништа неће добра допринети, довек ћемо са школом рамати. Наше власти хоћеју само добар успех, необзирући се на сметње, које долазе од оскудица школских, што држимо, да би требало имати у виду.

Мито, учитељ.

Турска безаконија.

Турци су убили Богдана из Братошине; — 13. Септ. убили су Вуку Веселића на Лабуци; — истог дана убили су Аћима Веселића из Прљевића; — 2. Августа испребијали су и главу слупали Павлу, унуку попа Вида из Шарана. Убили су Мића Борисављевића из Нове-вароши, најбогатијег трговца. Омер Поробић — Турчин, испребијао је Марту, мати јеромонаха Прокопија и њене две другарице, што су прешле преко покошене ливаде Омерове. („Црногорац.“)

Турска глупост и лажа.

Пошто Турци преко власти нису могли забранити да се звоник не зида и крст частни на њему неподигне, нађоше једног турског свеца — дервиша, па кад се с њим посаветоваше шта ће од влашке цркве, коју немогу да трпе, он одговори: „Ласно је то, само ће мени бити много труда; треба ми се замучити 40 дана, па ће црква влашка сама пасти.“ Дервиш се погоди за 200 цек. да учини, те да црква падне; изалазаше по вардан према цркви; тамо је стајао, а по неки пут мануо би на цркву бројаницама. Прође и 40 дана, а од цркве не одпаде ни један крепић. Кад виде дервиш да му молитва непомаже, једну ноћ омркне у Сарајеву, а не осване, те тако Турци осташе као и сваки глупаци, а дервиш однесе новце као и сваки лажов. (У малом је нечем учињена измена; у закључку дао сам смисао. Ур.) („Црногорац.“)

Разговор Туге и Вуге.

Туга. Вуго! ми се разговарасмо о више којечему, а о путовању светлог кнеза Милана у Ливадију ни речице.

Вуга. Право! и заиста би требало да о томе путовању штогод пророчемо.

Т. Па деде.

В. Ми ако нисмо погађачи, ми можемо бити погађачи, па зато ја би рекао, да је путовање више било династично сродство, нежели да је било од другог какног политичког смисла.

Т. Како му драго, наш је народ здраво расположен, од како је светли кнез поодно великог руског цара Александра.

В. Нек је сретно.

Т. Шта јавља „Народни лист“ о оним далматинским младићима, што се у Бечу и Грацу васпитавају.

В. Јавља највеће негодовање.

Т. Зашто?!

В. Зато, што су оути млади људи дали себичности и славољубљу, захтевајући бог те шта какове претензије, а овамо неповољу ни најмању потребу свога народа; руше благостање и граде највеће пријатеље народне, као што је Шупук и остали народњаци.

Т. Заиста је жалост, да су се тог безумља латили ти млади људи, чиме имена своих предака газе и помрачавају.

В. Нека их, нека мало продужавају, па кад се тако прорастрче, доћи ће им памет у главу, те ће познати, да су на хрђавом путу, па онда ће презрети подстрекаче и све, који и њима и народу нашем растројством подмећу ногу. Кад наши младићи — наша деца дођу себи, добро ће видети, да се само братском *слогом све постићи може, а без слоге, онде нанета ни до кога*, нити је ко штогод постигао, нити је могао постигнути.

Туга. Шта је ново из Цариграда?

Вуга. Султан ће на пролеће путовати по свим својим провинцијама, те да сам види право стање ствари.

Т. Шта треба да наша браћа у Турској спреме за то путовање?

В. Треба да све општине спреме своје списокове, колико су Турци у којој општини убили душа, као и списокове за друга безаконља, па да султану предаду.

Т. Баш то би требало да општине ураде.

В. Ако то ураде под закрљем нота бене европски заступника, заиста ће видети и уверити се велики валија о безаконљу његових чиновника, која су народу починили и која чине.

Туга. Како иду јавна предавања г. др. Јасневског?

Вуга. Врло добро — тако и треба, јер г. Јасневски, колико је изврстан познавалац свога занатa, толико је омиљена личност у грађанском животу.

Т. Да г. Јасневском заиста на срцу лежи народни напредак, види се из многих његових добрих примера. — Хвала му!

Начин против колере.

Поводом појављивања колере, задарски „Народни лист“ доноси начин против колере и каже: „Када је бесница пређе неколико година колера у Белгији влада је приобћила врло згодну одредбу, како да се та болест у првом свом почетку угуши. Чим човек опази да му је мучно, нека легне у крезет (постељу), а на тијело нека метне врућ тавир, замотан рубцем, нека пије врло чај са врућим вином или још боље јако врло вино са ђумбиром. Чим се зној појави, нестало је најмање погибели. Болестник тада може сасвим мирно дочекати лекара. Прва је брига, да буде желудац здрав и јак; неваља даклен пити хладна пића, јести незрела воћа, неупотребљавати киселе јестива, салату и краставце. Највише се пак препоручује свеж (чист) ваздух, чисто пиће, јела и обиталишта.

Излази, трећуја и четвора Јеши Шарић, сисјанин.

Штампарија Јовановића и Пилановића у Пачину.

Сл. 72. Друга страница листа "Ресавски поштоноша", бр. 6

Турска глупост и лажа. Пошто Турци преко власти нису могли забранити да се звоник зида и крст на њему подигне, нађоше једног турског свеца – дервиша, и договоре се за 200 цек. да за 40 дана учини да црква са звоником сама падне. Дервиш је 40 дана махао бројаницама, али од цркве не отпаде ни један црепић. Кад виде да му молитва не помаже, једну ноћ омркне у Сарајеву, а не осване, те тако Турци осташе као и сваки глупаци, а дервиш однесе новце као и сваки лажов. (У малом је нечем учињена измена; у закључку дао сам смисао. Ур.) ("Црногорац")

Разговор Туге и Вуге. Туга: Вуго! ми се разговарасмо о више којечему, а о путовању светлог кнеза Милана у Ливадију ни речице. Вуга: Ја би рекао да је путовање више било династично средаство, нежели да је било од другог каквог политичког смисла. Туга: Наш народ је здраво расположен од како је светли кнез Милан поодио великог руског цара Александра. Туга: Шта "Народни лист" јавља о далматинским младићима који се школују у Бечу и Грацу? Вуга: Млади људи дали су се себичности и славољубљу и грде највеће пријатеље народне. Кад наши младићи – наша деца дођу себи, добро ће видети да се само братском слогом све постићи може, а без слоге, нигде ништа ни до века, нити је ко штогод постигао, нити је могао постгнути. Туга: Шта је ново из Цариграда? Вуга: Султан ће на пролеће путовати по свијем провинцијама, тге да сам види право стање ствари. Треба да све општине спреме спискове колико су Турци у којој општини убили душа, као и спискове за друга безакоња, па да султану предаду. Ако то ураде под окриљем нота бене јевропски заступника, заиста ће се уверити велики валија о безакоњу његових чиновника. Туга: Како иду јавна предавања г. др. Јасневског? Вуга: Предавања г. др. Јасневског иду врло добро, јер је омиљена личност у грађанском животу.

Подлистак. Одломак. Из историје књижевности и просвете словенских народа до XIV, од В. А. Мацјевског. (II.) Поглед на словенска наречја. Словенска наречја превазилазе у многим одношајима грчки језик. Наречја словенска богатија су од грчких и по изражају и својству језика, у чему нас убеђује језик Чеха, Пољака и Руса. Словенски филозофи могу још црпити то благо своје речи из живота а не из књиге, као што су принуђени били да раде испитивачи старогрчког језика. Словени су говорили још у петом веку особитим наречјем чим су се појавили на позорници света под сопственим, до тада, општим називом, а што се тиче црквеног језика, он је постао свеопшти или дипломатичко црквени као што је саксонско наречје код Немаца, када је Мартин Лутер превео на њега св. Писмо. Словени су браћа како по разговору, тако и по осећањима, негледећи на то, што их деле религије, просвета и управа. Словенски језик је савршенији од свију јевропских језика, и пре свију је добио то савршенство. У свакој нардно-словенској речи, скрива се дубока мисао, која живим бојама изображава карактер и занимање народа. Особито је приметно у именима, што се дају при крштењу и свршују се са обично на бог, бор, хвал, дал, дан, дар, гњев, гост, крај, миљ, мир,

плуг, плок, рад, слав, вит, вој. У тим речима види се побожни начин мисли народа, кои љуби милосрђе, гостопријемство, своје отачаство и земљорадњу, љуби славу и свет, но никада незаборавља светити се непријатељу, који нарушава његово спокојство. (Свршиће се)

Начин против колере. Поводом појављивања колере, задарски "Народни лист" доноси начин против колере и каже: "Када је пре неколико година колера беснила у Белгији, влада је приобћила врло згодну одредбу, како да се болест у правом почетку угуши. Чим човек опази да му је мучно, нека легне у кревет и на тијело нека метне врућ тањир замотан рубцем, нека пије црни чај са црним вином или још боље јако црно вино са ђумбиром. Чим се појави зној, нестало је највеће погибели. Болесник тада може сасвим мирно дочекати лекара. Прва је брига, да буде желудац здрав и јак; неваља даклен пити пића, јести незрела воћа, неупотребљавати кисела јестива, салату и краставце. Највише се пак препоручује свеж (чист) ваздух, чисто пиће, јела и обиталишта".

Издаје, уређује и одговара
Јован Шарић, свећеник

Штампарија Јовановића и
Павловића у Панчеву

Сл. 73. Стара пијаца у Свилајнцу

Два једино сачувана и драгоцена примерка листа била би такође неповратно изгубљена у временима која су долазила као неумитна и разорна србијанска поплава, да тадашњи министар унутрашњих дела кнежевине Србије, Радивоје Милојковић, по природи свог полицијског и бирократског менталитета, није пажљиво похранио ("ухапсио"!) у своју архиву два примерка листа – бр. 5 и 6, "Ресавског поштоноше", која је сам Шарић послао министру.

Тако, захваљујући упорности Шарића да се бори за свој лист и ревности једног полицајца који је строго поштовао тадашњи закон о укидању слободе штампе и обавезној цензури, а не заслугом културних институција или управника Ресавске библиотеке, данас држимо у рукама и читамо два једино сачувана броја једног ретког листа.

(Интегрални текст листа "Ресавски поштоноша, бр. 5 и 6, налази се у Прилогу књиге Марко Бабац, "Јован Шарић", објављене 1986. године)

Из једног писма и једног телеграма које је Шарић из Свилајнца послао министру унутрашњих дела Милојковићу, открива се један од разлога због којег су се ова два једино сачувана броја "Ресавског поштоноше" нашла у полицији.

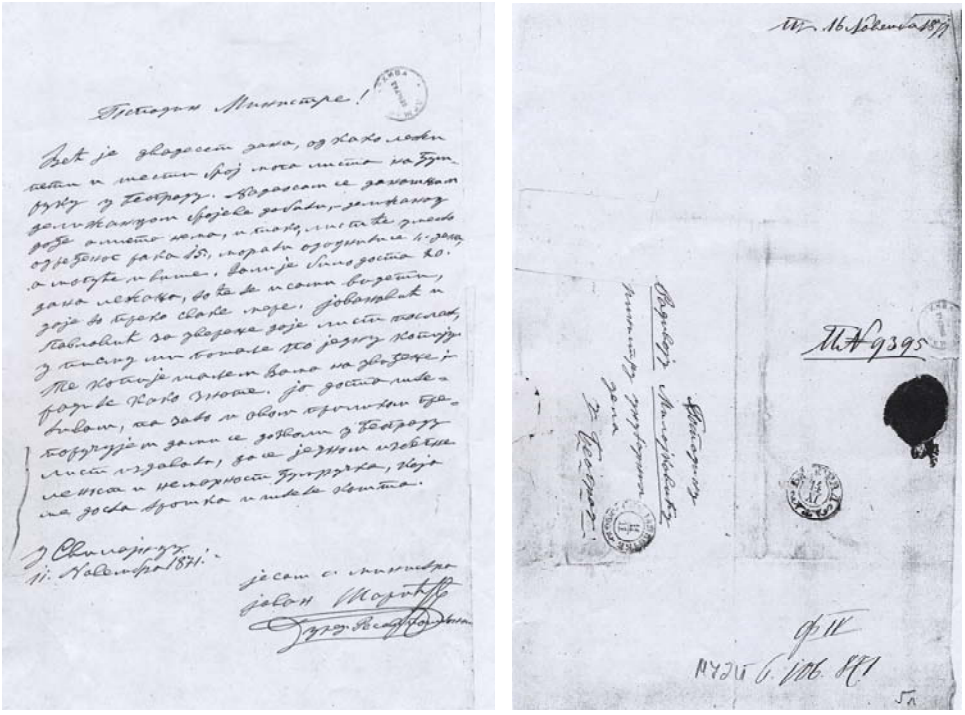

Сл. 74. Писмо са адресом Министру унутрашњих дела који се чува у Архиву Србије (АС МУД-П, 1871, ФIV, 106)

Господину Радивоју Милојковићу,
Министру Унутрашњих Дела
у Београд.

Господин Министре!

Већ је двадесет дана, од како лежи пети и шести број мога листа на ђумруку у Београду. Надао сам се данашњим дилижанцом бројеве добити, –дилижанац дође а листа нема, и тако, лист ће уместо одређеног рока 15., морати одоцнити са 4. дана, а могуће и више. Да ли је било доста 20. дана лежања, то ћете и сами видети, да је то преко сваке мере. Јовановић и Павловић за уверење да је лист послат, у писму ми пошаље по једну копију. Те копије шаљем Вама на увиђење; радите како знате. Ја доста штетивам, па зато и овом приликом препоручујем да ми се дозволи у Београду лист издавати, да се једном избегне леност и немарност ђумручка, које ме доста трошка и штете кошта.

У Свилајнцу
15. Новембра 1871

јесам г. министра
Јован Шарић
Уред. Ресавског поштоноше

Истог дана, после подне, Шарић је министру упутио један телеграм.

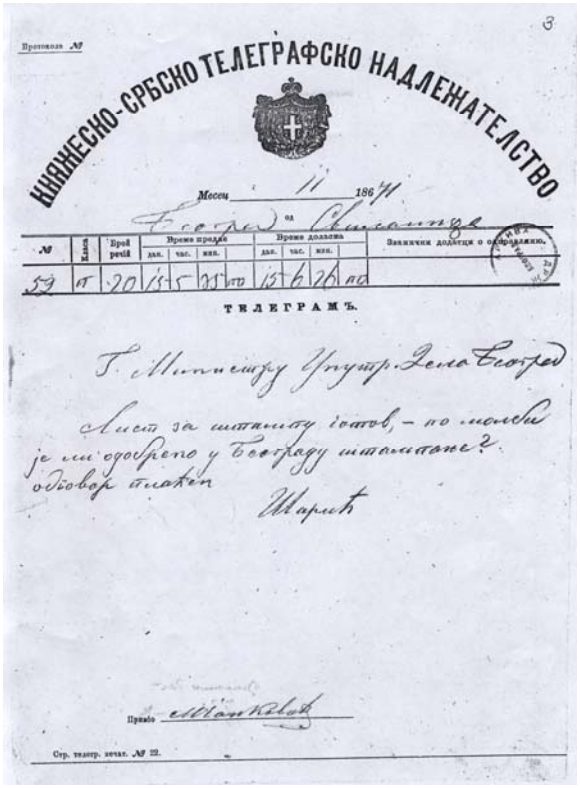
Протокол №

КЊАЖЕСКО-СРБСКО ТЕЛЕГРАФСКО НАДЛЕЖАТЕЛСТВО

Месец 11 1871 год.

№	Класа	Број речи	Време предаје дан.	час.	мин.		Време доласка дан.	час.	мин.		Знамења додатка о оправдању
59	пт	20	15	5	35	по	15	6	26	по	

ТЕЛЕГРАМЪ.

Г. Министру Унутр. Дела Београд

Лист за штампу готов, – по молби је ли одобрено у Београду штампање? одговор плаћен

Шарић

Примио

Стр. телегр. печат. № 22.

Сл. 75. Телеграм Министру Унутрашњих дела, од 15. новембра

Телеграм

Књажеско-Србско телеграфско надлежателство
Г. Министру Унутр. Дела
Београд

Лист за штампу готов – по молби је ли одобрено у Београду штампање? Одговор плаћен.

Шарић

Број телеграма 59
Број речи 20
Време предаје дан 15, час 5, мин. 35
Време доласка дан 15, час 6, мин. 26

Под бројем ПН 9395 у министарству је заведено Шарићево писмо и телеграм. На полеђини телеграма налази се следећи текст:

Прим. 16. Новем. 1871.

П. Н. 9395

Одговорено му овако:

Шарићу

Свилајнац

По закону о новинама местна полицајна власт даје одобрење за издавање новина а не министар.

Овај текст је прецртан са три вертикалне линије и дописан је следећи пасус:

Местна полицајна власт даје одобрење за штампање новина, а не министар.

Пошто се лист "Ресавски поштоноша" у почетку штампао у Панчеву, непотребно дуго се задржавао на београдском ђумруку (царинарници). На Шарићеву молбу за одобрење да лист штампа у Београду, одговорено му је, такође, телеграмом који је Шарић платио, да дозволу издаје месна полицијска власт, а не министар. Шарић се молбом обратио Управи вароши Београда, која му је напокон издала тражено одобрење, под условом да за лист одговара неко лице које станује у Београду. Тако је 1872. године, одговорни уредник "Ресавског поштоноше", вероватно само формално био Петар Б. Јоакимовић, а Јован Шарић се потписао као власник и издавач листа. Штампарија је била Н. Стефановића и дружине, из Београда, како наводи Стојан Новаковић у Библиографији српске и хрватске књижевности (Гласник Српског ученог друштва, 1874, књ. XL, стр. 301).

Сл. 76. Савско пристаниште. Испод Саборне цркве је ђумрукана (царинарница) саграђена 1836. године

Нема никаквих података о разлозима када је и зашто лист престао да излази. Вероватно је доживео сличну судбину многих листова тога времена у Србији: угасио се због малог броја претплатника и великих трошкова за саме издаваче који су без ичије финансијске помоћи са стране, о свом трошку издавали листове. Издавати лист са претежно друштвеном тематиком у малој варошици Свилајнцу, било је заиста храбро, али приход од претплате није био довољан. Српска провинција није била спремна да прихвати овакву врсту промена и за сада је чврсто одлучила да се у том смислу не мења и да не дозволи другима да је мењају.

Вероватно после десетак бројева Шарић је одустао од сувише тешког и скупог посла и обуставио даље издавање листа, а потом је 1873. године, са супругом Софијом и децом Михаилом и Милицом, по четврти пут кренуо у селидбу, на пут у далеко село

Кути (близу Херцегновог у Боки Которској) у понуђену му једину слободну парохију, примивши по други пут аустроугараско поданство.

Тако ће Шарић једно време бити одвојен од свог новинарског посла, али не и од писања књига!

Дошао је крај године и у "Јединству" више нема познатих иницијала Ј. Ш.

"Јединство, 10. Децембар 1871.
Домаће вести.
Указом од 3. о.м. постављен је г. Јосиф Панчић за ректора вел. школе на годину дана.

"Јединство", 21. Децембра 1871.
Разне вести.
Американци су давно познати као људи који остварују на путу проналазака и оно што се држи за немогуће. Сад пошто се почела на ново да подиже ту скоро изгорела варош Чикаго, почело се озбиљно да размишља како да се удеси да се цела варош греје са воденом паром, од прилике онако као што се осветљавају вароши гасом...

9.

"НАРОДНИ ПРИЈАТЕЉ"

Учинило ми се да у овом тренутку Шарићевог живота треба узети рукопис оца Павла и навести неке податке који се само у њему налазе. Занимљиви и надахнути описи ликова и догађаја вероватно су тек делимично били веродостојни, јер су се заснивали на причама очеве баке Софије, а делимично били резултат очеве маште. Следеће догађаје отац је овако описао.

У току 1872. године, Шарић је водио преписку са Задарском Конзисторијом тржећи намештење свештеника у Далмацији. Под изговором да нема упражњених места, понуђена му је парохија у селу Кути (код Зеленике) у Боки Которској. На то је Шарић пристао, надајући се да ће лакше одатле прећи у Далмацију, у свој родни крај. То ће му поћи за руком тек након 13. година.

И политичке прилике у Србији пред његов одлазак у Боку Которску нису одушевљавале Јована Шарића. Намесници малолетног Милана Обреновића, Ђ. Блазнавац, Ристић и Гавриловић, нису били више у стању да обуздају несносног, хировитог и лакомисленог кнеза. Он се ослањао на мањину конзервативаца, а одупирао великој већини либерала и радикала у Скупштини. Његова влада гушила је напредни социјалистички покрет кога је с успехом покретао Светозар Марковић.

У то време Шарићева супруга Софија губи оба родитеља, па још јаче привијена уз свог супруга и двоје деце (Михаила од 3. и Милице од 2. године), спрема се у јесен 1872. на пут у нове крајеве које до тада није познавала, на пут без повратка.

Јован Шарић напушта своје огњиште, парохијални дом у Свилајнцу и полази на далек и тежак пут. Испраћај је био више него дирљив. Велики број пријатеља, грађанство и омладина, срдачно су их били заволели и тешко им је било да се са њима растану заувек.

Поасле више дана путовања стигли су у Боку коју дотле ни Шарић није познавао. Из Зеленике, са обале љупког залива, кренули су иза подне ка новој парохији, у село Кути (2 км. далеко од морске обале). Пролазећи кроз лепе пределе, стигли су у питому зелену долину села, срдачно дочекани од стране обавештених мештана.

Истина, први утисак био је донекле неугодан, улазећи у запуштени парохијални дом. Но то их није дало збунити ни обесхрабрити. Били су веома оптимистички расположени, надајући се у своје способности и вештину опхођења са народом у малим селима.

Сви су их срдачно дочекали и притекли им у помоћ да им уреде смештај, одушевљени на први поглед, са новим младим попом, његовом симпатичном попадијом и њихово двоје мале дечице. Жена Јована Шарића, Софија, веома допадљива, стекла је велике симпатије мештана који су се својски залагали да им угоде у сваком погледу. Стекавши уважено поштовање, око њих ће се и овде почети окупљати омладина којој ће они несебично и предано помагати на њеном културном уздизању.

Сл. 75. Црква св. Тројице у селу Кути код Зеленике у Боки Которској

Парохија у Кутима са црквом и парохијским домом припадала је Епархији Бококоторско-Дубровачкој, а њен епископ био је Герасим Петрановић. Са њим је Шарић био у веома срдачним и пријатељским односима, и дуго сарађивао помажући му у прикупљању историјске грађе коју је Шарић открио и зналачки користио у пребогатом архиву манастира Савина у Херцегновом.

Као неми ехо одјекује неколико следећих цитата из београдских новина које су Шарићу сада веома далеко. Физички,

он је стварно у једном "куту" земље којег ће покушати, барем духовно, да приближи том великом, узнемиреном и несрећном свету.

"Будућност", лист за политику, народну привреду и просвету, уредник Лазар Комарчић. 14. Марта 1873.

Откуд навире неслога...

По познатоме правилу: "подели па заповедај", Турска и Аустрија умеле су не само да подрже старе, него по сеју и нове клице неслоге и небратства међу Србима. Обећав' свакојаке повластице, награде, олакшице и користи онима који би се одрекли народног имена и народне вере, оне подстакоше и распалише страсти које од брата небрата праве. Тако се оделише од народа: кнезови, бегови, аге, спахије, барони, њемеши, "великодостојне" и свештене и светске улизице; тако одпадоше од народне светиње; потурице, мађарони, талијанске удворице, Срби мухамеданске вере, или потурчењаци, и Срби католици, или шокци...

Репертоар Српског народног позоришта за месец март 1873.

У недељу 11-ог	Сироче и убица
Уторак 14-ог	Љубав и шала
Четвртак 15-ог	Париски ритар
Недељу 18-ог	Милош Обилић (од Суботића)

"Будућност", 11. Априла 1873.

Једна реч о "нашем стању и нашим проблемима"...

Само још неколико речи о томе, како ми мислимо да би се могло окренути наше привредностање на боље. Ми из дана у дан говоримо: треба нам просвећивати народ. И ја сам на једном месту у овоме моме допису споменуо како се доиста од ње има највише очекивати. Али ја не разумем под просветом само школе, него разумем и све друге чиниоце који бистре свест народну те да позна што боље и себе, и свој дом, своју економију, своју земљу; разумем законе и установе, који ће подпомагати развијање здраве мисли и живота у народу, давати му што чешћу прилику да своју памет мери на општем кантару и богати је новим и новим знањем и искуством...

Оглас – Један ваљан ђак а сиромашнога стања желео би да обучава децу. Коме би требао нека се изволи јавити уредништву "Будућности".

У свом рукопису отац Павле овако даље описује Шарићев живот у Црној Гори.

Пошто су се средили у Кутима, у новој средини, и привикли на околину која им је била веома наклоњена, пажљива и мила, увећала се Шарићева породица с пролећа 1873. године, када им се родио други по реду син Миленко (име добио по Шарићевом пријатељу и добром другу Миленку Дробњаку). Са увећаном породицом, Софија се сналази добро и лако, уз веома угодну приморску климу Боке Которске. Очарана је природним лепотама околине. То је окрепљује и подстиче на истрајан и неуморан рад у својој породици и на селу.

Јован Шарић стиче велику приврженост својих парохијана. Они га усрдно и обимно помажу, тако да он и породица му, не оскудевају ниучему. Постепено се кући, набављајући најпотребнији намештај, тако да је могао неометано да ради на својој другој књизи коју ће издати на Ђурђевдан, 1875. године.

У Србији промичу свакојаки догађаји за које скромни Шарић и не хаје. Велике идеје изговарају се ватрено, узвишеним тоновима и гестовима, а обични људи као да упорно живе неки други живот у неком другом свету у коме важе неке друге идеје, увек исте и непроменљиве.

"Будућност", 5. Јуна 1874.

Београдске новости.

У кафани код "Четири годишња времена" ноћас су се свађали и потукли због девојака, касапски момци Ђорђе Димитријевић, Никола Глишић и Димитрије Марковић са њих 7. каваљериста међу којима је бијо и поднаредник Алимпије Петровић. Са свима је учињено шта треба.

Николи Живановићу, ћурчији, украден је златни прстен дијамантски у вр. 8 дук. Лопов је Паулина Обермајерова.

Јуче око 4 сахата запалио се случајно оџак на кафани код "Албанеза", али је одма без сваке штете угашен.

"Будућност", 10. Јула 1874.

Чујте. Ј. Л. чиновник министарства истукао је мог шегрта 5. ов. мес. пре подне, што му је овај – послан од мене – тражио дуг од ципела – што га већ два месеца чекам. Жалосно је то кад су господа тако почела расдити... а још жалосније по нас мајсторе што и оно, које крвавим знојем зарадимо не смемо тражити од таквих. Ово дајем јавности ради управљања других мајстора с тим, да је и мене самога из канцеларије, кад сам поискао наплату, сиктерисао на поље. М. Војводић, мајстор обућар.

Друга књига Јована Шарића, пише отац Павле, носи наслов: "Народни пријатељ или мали ревизор наших сврха". Чува се у Народној библиотеци у Београду, под рег. бр.ИИ/52884.

И ова скромна књижица, такође је штампана о његовом трош-ку, 1875. године и посвећена је нашој омладини. Износи у краћим цртама нашу националну историју. Истиче потребу да се живи у братској љубави и слози међу нашим народима. Каже да су Срби, Хрвати, Словенци, Херцеговци, Босанци, Црногорци, Македонци, Ал-банци, Тесалци и Бугари наша браћа. Истиче потребу чувања матерњег језика против тежњи наметања туђих језика (италијанског, немачког и мађарског). Неповољно се изражава о неким негативним појавама код омладине у Србији, које се он запазио за време свог боравка у Србији...

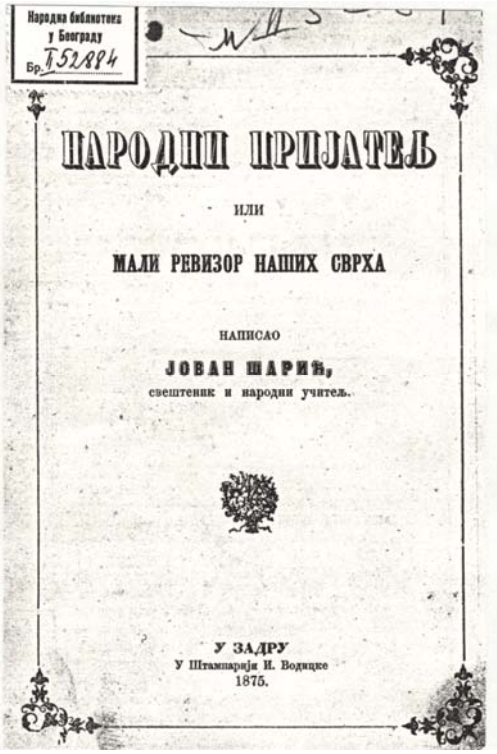
Народна библиотека у Београду Бр. II 52884

НАРОДНИ ПРИЈАТЕЉ

ИЛИ

МАЛИ РЕВИЗОР НАШИХ СВРХА

НАПИСАО

ЈОВАН ШАРИЋ,

свештеник и народни учитељ.

У ЗАДРУ

У Штампарији И. Водицке

1875.

Сл. 76. Поткорице књиге "Народни пријатељ"

(Текст књиге "Народни пријатељ или мали ревизор наших сврха" налази се у Прилогу монографије "Марко Бабац: Јован Шарић", објављене 1986. године.)

Књига је завршена у Кутима (Бока Которска) и датирана је са 1875, на Ђурђев-дан; има 62 странице и садржи 12 поглавља (чланака). Штампана је у Задру, у књижари И. Водицке. У уводу писац и издавач Јован Шарић, свештеник и народни учитељ, наводи две народне пословице: "Где је слоге, ту је и Божији благослов", и – "Сложна браћа кућу куће, а несложна руше", као и једну строфу песме Ивана Гундулића

О љепа, о драга, о слатка слободо,
Дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је д´о!...
Сва сребра, сва злата, сви људски животи
Не могу бит´ плата твојој чистој љепоти.

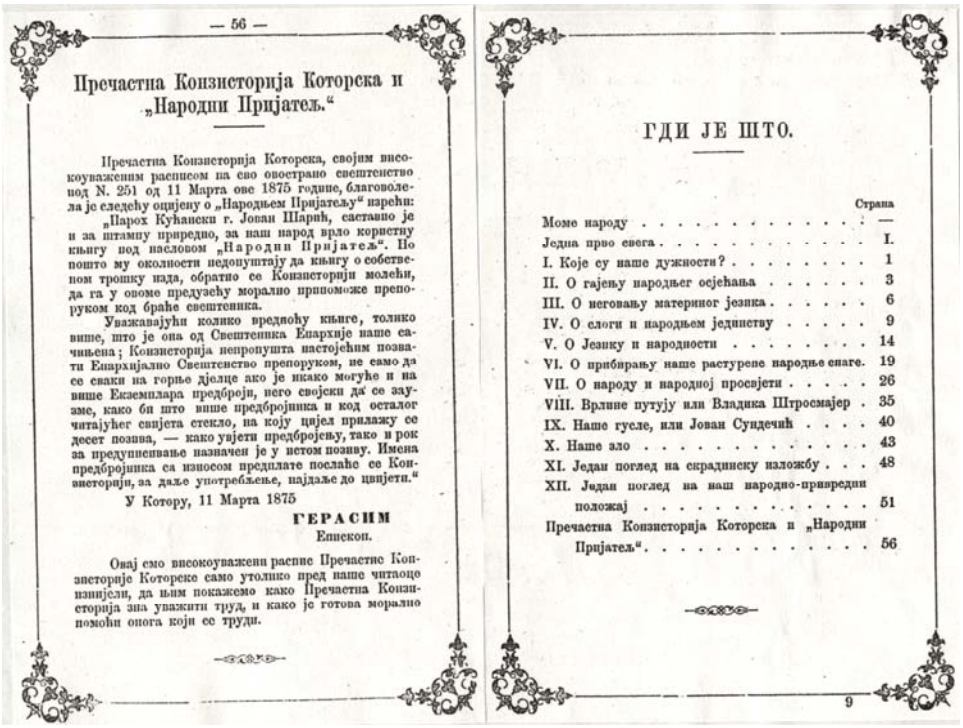
— 56 —

Пречастна Конзисторија Которска и „Народни Пријатељ."

Пречастна Конзисторија Которска, својим високоуваженим расписом на сво овострано свештенство под N. 251 од 11 Марта ове 1875 године, благоволела је следећу оцијену о „Народњем Пријатељу" изрећи:

„Парох Кућански г. Јован Шарић, саставио је и за штампу приредио, за наш народ врло корисну књигу под насловом „Народни Пријатељ". По пошто му околности недопуштају да књигу о собственом трошку нада, обратио се Конзисторији молећи, да га у овоме предузећу морално приноможе препоруком код браће свештеника.

Уважавајући колико вредноћу књиге, толико више, што је она од Свештеника Епархије наше сачињена; Конзисторија непропушта настојећим позвати Епархијално Свештенство препоруком, не само да се сваки на горње дјелце ако је икако могуће и на више Екземплара предбројн, него својски да се зауме, како би што више предбројника и код осталог читајућег свијета стекло, на коју цијел прилажу се десет позива, — како увјети предбројењу, тако и рок за предуписивање назначен је у истом позиву. Имена предбројника са износом предплате послаће се Конзисторији, за даље употребљење, најдаље до цвјети."

У Котору, 11 Марта 1875

ГЕРАСИМ
Епископ.

Овај смо високоуважени распис Пречастне Конзисторије Которске само утолико пред наше читаоце изнијели, да њим покажемо како Пречастна Конзисторија зна уважити труд, и како је готова морално помоћи онога који се труди.

ГДИ ЈЕ ШТО.

	Страна
Моме народу	—
Једна прво свега	I.
I. Које су наше дужности?	1
II. О гајењу народњег осјећања	3
III. О неговању матерниог језика	6
IV. О слоги и народњем јединству	9
V. О Језику и народности	14
VI. О прибирању наше растурене народње снаге.	19
VII. О народу и народној просвјети	26
VIII. Врлине путују или Владика Штросмајер	35
IX. Наше гусле, или Јован Сундечић	40
X. Наше зло	43
XI. Један поглед на скрадинску изложбу	48
XII. Један поглед на наш народно-привредни положај	51
Пречастна Конзисторија Которска и „Народни Пријатељ".	56

9

Сл. 77. Препорука епископа Герасима Петрановића и садржај књиге

(Изводи из књиге)

Моме народу. Народе драги! Теби је сваки син, сваки родољуб и сваки патриота највише дужан, а и ја Ти са браћом много и премного дугујем, јер си само Ти свакоме и отац и мајка; само си Ти најсветија искра свију божанствених дарова, којима снажиш, оживљаваш и кријепиш укупне узданице наше, – свију и свакога. Народе мили! Твоје врлине су нешто од онога стабла Твога. ...Дај ми се надати да, да ћеш посвету ову од свакад ватрено Те љубећег и поштујућег оним усрђем примити, којим Ти и дјелце ово посвећује издаваоц. Народе мој племенити! овако скроман према врлинама Твојим, дај ми се надати, даћеш посвету ову од свакад ватрено Те 1убећег и поштујућег оним усрђем примити, којим Ти и дјелце ово посвећује.

Кути (Бока Которска), на Ђурђев-дан, 1875.

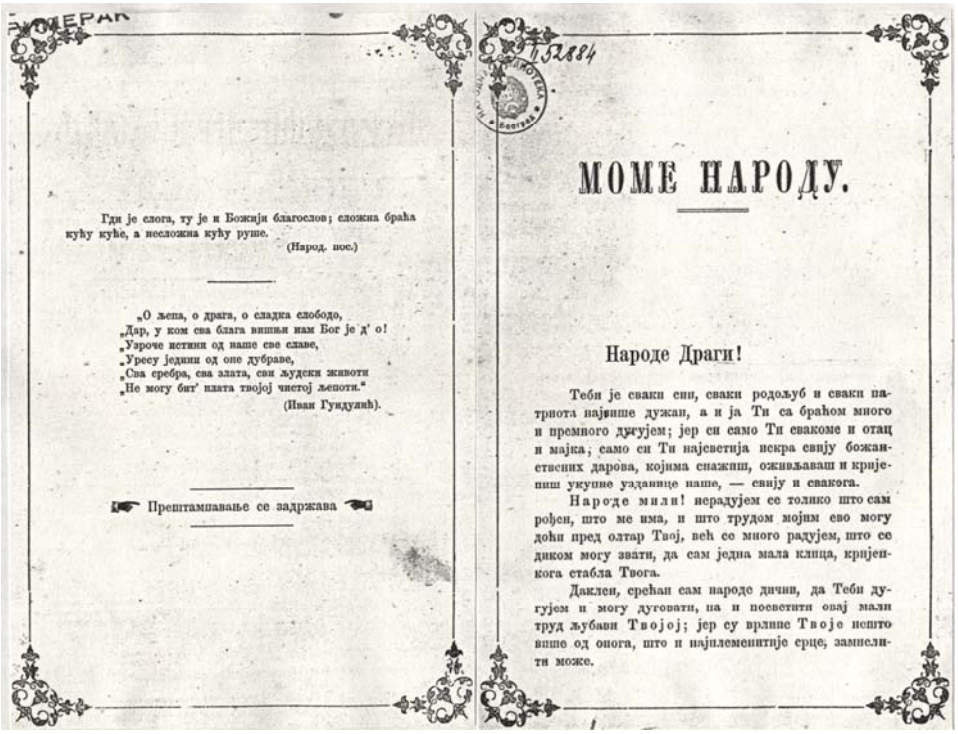

Где је слога, ту је и Божији благослов; сложна браћа кућу кући, а несложна кућу руше.
(Народ. пос.)

„О лепа, о драга, о сладка слободо,
„Дар, у ком сва блага вишњи нам Бог је д' о!
„Узроче истини од наше све славе,
„Уресу једини од оне дубраве,
„Сва сребра, сва злата, сви људски животи
„Не могу бит' плата твојој чистој лепоти."
(Иван Гундулић).

Прештампавање се задржава

МОМЕ НАРОДУ.

Народе Драги!

Теби је сваки син, сваки родољуб и сваки патриота највише дужан, а и ја Ти са браћом много и премного дугујем; јер си само Ти свакоме и отац и мајка; само си Ти најсветија искра свију божанствених дарова, којима снажиш, оживљаваш и кријепиш укупне узданице наше, — свију и свакога.

Народе мили! нерадујем се толико што сам рођен, што ме има, и што трудом мојим ево могу доћи пред олтар Твој, већ се много радујем, што се диком могу звати, да сам једна мала клица, кријенкога стабла Твога.

Даклен, срећан сам народе дични, да Теби дугујем и могу дуговати, па и посветити овај мали труд љубави Твојој; јер су врлине Твоје нешто више од онога, што и најплеменитије срце, замислити може.

Сл. 78. Две странице књиге "Народни пријатељ"

Једна прво свега. Само је историја јасни тумач свега, па нам зато она јасно говори и каже: Наш народ је имао пролазити кроз многе и мучне мијене и невоље. Кад загледамо у историју и унутраност живота нашега народа, одма долазимо на такав доглед, да се управо морамо дивити, како је наш народ жив остао. Туђинска похлепна рука чешће је па и више пута покушавала

пружити грабљиве своје шапе у намјери, да нам уграби под своје скуте овак комадић наше прађедовске кршевите земље. Треба бити свој међу својим; да сви треба да за опће благо своје домовине и свога народа радимо. Истина је мучно рећи, али морамо признати, да се штоно кажу и мало и велико на оно поље дало, а особито у Србији, које никаквој срећи већ народној пропасти води, а то је прави узрок, те је данас мали број оних, који пишу и раде о народу и његовом добру. Ако се у нечему будем пребацио, свак нек је увјерен, да то на ничега другог није проистекло, већ једино из родољубног заноса, за да се што боље коракне напредку. Радоваћу се ако будем погодио сврху и правац према данашњим нашим потребама, које се поглавито врзу око што већег одомаћења нашег матерњег језика, а око што бољег оснажења наше народности. Ово су моје најсветије сврхе, и о њима ћу најрадије мислити, осјећати, говорити и кад узмогнем радити и писати.

1. **Које су наше дужности?**

Човјек и друштво, друштво и човјек, дало би се тврдити, да је једно и исто. Појединац може бити тумачем добра друштвеног, утолико је и друштво огледало појединца. Срећа и једног и другог о једном клину виси. Прекршен клин, прекршен је укупан напредак. Бол, који би отуда дошао на ма коју страну, одјекнуо би кроз сав живот. Има нас доста који напуштамо и занемарујемо сваки умни полет свога напредка, дајући слободу сваком нападају на народност и њезин напредак. Издавати се за борца народњег без борбе и оружја, неможе се примјенити као истинито љубити домовину; јер фали стварност те потврде. Борба пуним срцем и чистом душом за опћу корист, као што је она народности, колико је дична, толико је света и племенита. Љубити своју домовину и народност, оно исто значи, што и дуг одуживати опстанку свога живота.

2. **О гајењу народњег осјећаја**.

Лакомислено срљање у туђинштину и у њој налазити нешто боље од свога; мало или нимало поклањати пажњу и љубав својој књизи, своме говору и језику; налазити да је све у туђина боље него што је своје; мало марити за моралне и релиђиозне истине своје земље; отварати врата туђинштини, а затварати врата од свога; све су ово наш неопростиви гријех. Због тога се код нас мало или нимало пише о народном животу, његовом препорођају и напредку. Марко Марулић, Никола Димитрић, Андрија Чубрановић, бесмртни Иван Гундулић, Рајић, Доситеј Соларић,

Караџић, Мушицки, Јован Ст. Поповић и остали наши писци код нас се дан дању слабо помињу, што мора бити ружно и за нас чудновато. Туђе писце поносом помињати и о њима диком писати, неби било осудити, кад се своје неби у заборав бацало. Што је јошт горе, колико пијеска покрај мора има, толико нас има неједноликих начела, појмова и мисли, да се једва који с´ којим сусрести можемо, па мало има кога, да нас може ујединити, здружити и сложити. Наше куће, пусто су огњиште за народну књигу. У нашим кућама, или се неће наћи књига наша, или ти која се нађе, наћи ће се туђинска; а овоје тешки ударац нашем напредку... Душа народна налази умну рану у школама, али се школском систему једва можемо задовољити; јер у њој не само да оно што се учи неваља, већ и многога онога у школама нема, што се наређује да се учити мора. Да би наши учитељи што већи дуг одужили према своме народу и својој дужности, морали би што више изучавати народни живот и његову историју, како би имали што више материјала за своја предавања. Наш је народ кроз многе невоље имао пролазити; његов је живот богата књига. Народне пјесме, приповјетке, пословице, загонетке и обичаји, богато утичу на што боље познавање љепоте и богаства народњег језика. У колико буде што више школска настава прилагођена духу народњем, у толико ће из школе излазити и народни људи. Кад се народње образовање што боље и живље развије у школама потребитим књигама и језиком; кад се у породицама развије дух народности; језик и говор, биће доброга изгледа, да ћемо се брзо обогатити људима и народним синовима.

3. **О неговању материног језика**.

Како поједини члан друштва, тако и цјело друштво, позвато је да негује материн језик; јер је он стожер, око кога се окреће снага и појединца и свега друштва. Неговање материног језика, јошт је код нас у забатаљености, што би требало да није, а овоме су поглавито крива два узрока. Као први узрок, отворено можемо испотаћи сами своју немарност око неговања метариног језика, а као други узрок – туђинштину. Неговати метерин језик, није баш тако мучна ствар. Доста је говорити свој говор и своје ријечи, и недати да се туђинштина одомаћи у нашем језику. Наш је језик богат, и нема смисла и мисли, која се неби могла изрећи нашим језиком. Наш је језик и снажан, моћан, благородан и богат. Наш језик је и ораторски и тих, а тихо богаство народних ријечи, извор је најмоћних народних мисли и израза. Ми велимо србско-хрватски језик, јер ми један језик од другога не одвајамо, као један језик једног братства. Богат, углађен и дотеран језик, јаки је тумач

народњег живота и напредка. Да неки писац ма који народ никад очима није ни видио, по језику суд може изрећи. У колико језик буде чист од туђине, у толико ће бити напредније и наше знање. Ово је света задаћа свакоме; ово ниједан родољуб нетреба из вида да изгуби и у заборав напусти, како неби било оно заборављено и напуштено, о чему виси добро и народни наш напредак.

4. **О слоги и народњем јединству**.

Стоји, и непобитна је истина, да најпре треба из своје историје о свему ономе учити што је добро, а затим и из туђих народа. Данашње стање наше неслоге, тако нам жалосну слику преставља, да у једну руку само престављамо глуму вучења тамо амо, и ово мора свакојако бити жалосније од онога, што би и сама жалост могла престављати. Код браће сложне, видимо мир, тишину и напредак, а код несложне: залудничку борбу, кавгу, завађу и назадак. Сваки који искрено љуби свој род и свој народ, позват је да мане дојакошњег правца неслоге, а да пригрли и циља своме узору напредка, добра и среће свију и свакога. Ово држимо – да је једини спасоносни узор, коме сви тежити морамо. На овакову дужност, сваки је без разлике позват, а особито онај, који зна два слова више од другога, како би се могао што боље оличити наш и млађега нараштаја бољитак и опстанак. У оваково коло, сваки родољуб ступити може, да прам свога народа онолико колико може учини, како би се успоставила забатаљена и успавана наша снага неслогом, која од вјекова у летаргији дубоким сном борави. Пре ће се утрти и земља и људи, него ће нестати истина "да само слога народе спасава, и да их ова само из робства спасити може". Робовању братскога нам народа под несносним јармом Турским, одавно видимо да је плод пусте неслоге; она и нико други није браћи нашој тешки ланац на врат натурио, те да они и данас робују. Пуста голема времена многим су током пројурила , па су јошт браћа наша у мукама; јер се на Косову злобно презрела светиња истине и поштења; слога и братско јединство. Неслога, ово је зајиста груба и окрутна за родољуба ријеч, и ми је морамо ипак изустити само зато, за да дамо израза нашег према њој гнушења и одврата. Сложном снагом све је се може учинити и постићи, а неслогом, све упропастити и упропаст све тумбе бацити. Без слоге нигди и ништа нема, сложна браћа кућу куће. Ваљда је једном вријеме да се пренемо, сложимо и ујединимо у мислима, тежњама и осјећањима, негледајући на прошла и староковска доба, ко се каквим крстом крсти; ко како пише и говори: само нека сваки родољуб према своме роду осјећа; нека сваки свој род, слогу и братско јединство као самога себе љуби;

нека сви будемо једна душа и једно тјело, па ће бити добро; туђинска никакова напаст додијати нам неће, а и кад би била вољна да на унечему одмогне и баци нам подноге камен спотицања, опет нам се ништа учинити неби могло; јер би се непријатељски умишљаји о нашу слогу разбили, као што се морски валови о брегове разбијају. Тада ће нам засигурно засијати сунце слободе, које од вјекова сви нестрплењем очекујемо.

5. **О језику и народности**.

Народно је и природно право свакога: јести, пити и одјеватисе; мислити, радити и чувати што је чија својина и право његово. Право је наше наш народни језик, а правица наша народност. Ми смо одавно мучали и мирном душом гледали свачије сплеткарије, – данас више неможемо тако ладнокрвни бити. Доста је било туђинског господарења са нама и нашем народу неприродним језиком; ми данас желимо и хоћемо да будемо своји господари на своме огњишту. Наш народ србско-хрватски свачије поштује у толиком начину, у коликом свак у миру сједи и у наше недира. Ово иште правда и поштење. Језик и народност нама су два ока у глави; ко нам у то двоје такне, тако нам је у зеницу оба ока. Наш народ није мучан пригнути науки и знању; али како сиромашан да се своје књиге и науке лати, кам му се под очи подмеће оно што му није природно. У школи се дјеца отуђују и многи постану ни "стрвни ни ловни", као резултат данашњег поталијанашког школовања, што мора бити гријех "вапијућег на небо". У народним школама учи се на метерином језику, али шта ћемо са средњим и вишим школама, кад у њи уђе дјете које талијански штоно кажу ни бекнути незна. Пушти га док се види хоћели талијански научити; ако ненаучи, а ти са њим из школе на поље. Језик и народност два су наша животна питања; јер од њих зависи срећа, напредак и свако благостање наше, па зато у одбрану њихову ми на бранику морамо стојати. Родољубље свакога озбиљно позивље, а особито народне раднике, да што живље приону и настану око освога језика и своје народности, како би што боље корак учинили напредку, а ово сви можемо учинити, својом слогом и својим јединством. Врата будућности никоме нису затворена, бољи и напредни живот, свак може остварити.

6. **О прибирању наше растурене народне снаге**.

Као год што вјетар растури и разметне љепо сјеме миришљаве и румене руже, смиља и дичнога ковиља по пространим и далеким свијетовима: тако ти и судбина чудновато растури и разметну и нашу укупну народну снагу, те нас и нашега братства свуда и

свакуда има. Кад би редом прегледали све патње укупнога нашег братства, море суза неби нам дотекло све редимице оплакати, почем су многа наша браћа под разним стегама и патњама. Хоће ли се икад сунце браћи нашој родити, те да се једном избаве од несносног и претешког јарма Турског. Куд се год по овим земљама окренеш, ништа друго тамо немаш чути ни видети, већ писак и трагове најгнуснијег прогонства и опачина. Ове земље су само земље робства и робовања. Пуста неслога и нико други није крив, да смо овако на гране растргани и ракомадани по туђим свијетовима, те нас има по Прусији и по Русији, и гди нас још нема, Бог ће свети знати? И ми се јошт нисмо кадри пренути и један другом братску руку слоге и братског јединства пружити. Србин, Хрват, Ерцеговац, Бошњак, Црногорац, Албанац, Тесалац, Македонац, Бугарин и остала по крви наша браћа, све су једна браћа једне крви и једнога племена, све једна и истоветна права браћа. Наша нерадња далеко од нас отуђује прибирање наше растурене народне снаге, и то је оно што до данас није било оним, што је морало да буде. Рим и Византт, папе и патријаре учинише, да се тамо амо растурила наша братска и народна снага, те један брат постаде шокац, а други ркаћ, један православац, а други католик, један шваба, а други сервијанац. Ето даклен, који су злохуди почетци који растројише и раздробише нашу братску и укупну снагу. Ово нас је давило и давило; доста је било тога давлења, данас требамо да будемо своји; у себи и у своме уједињењу растурене народње снаге, треба спасење тражити и наћи. Око тога, ваља сваки дан и ноћ да настоји; о томе озбиљно да мисли, и око тога, да све своје силе уложи; да томе све жертвује; да за то нигдје ништа на земљи не поштеди. Јединство је спас народа и његове среће; оно је творац напредка и слободе. Треба да се манемо досадашњи вјерских лакрдија; треба један другоме да пружимо руку; треба да се и дјелом и радом сјетимо суза наше браће под турским господарством; треба да са њиховим боловима сјединимо осећање наше, па кад тако будемо заузети за својим братаским јединством; тад ће се прибрати и наша растурена снага у једно јединство, у једно и заједничко братско коло заједнице и наше слободе.

7. **О народу и народној просвјети**.

Народ је истинита искра Божанства; прави живи и истинити рукосад и неба и земље. Наш народ има право и хоће да буде народ и господар самога себе, а не да му које ко силимице господари, као што су му до данас поталијанаши господарили, силом наметања свога. Као народ части и поштења, никога од

себе, па и оно што је туђе не одбацујемо, већ свачије у њему поштујемо; али и у себи све своје, што и појединцу и буди коме другоме, а од овога мислимо, да ништа правијег бити неможе. Свакоме је природно да се изображава и у просвјети напредује. Зато нас одма на првом мјесту наша мисао дужи о нашим јошт даљим дужностима према нашој отаџбини Далмацији и Боки. Ми смо много у томе грјешили што нисмо зато нимало труда уложили: "да мислимо о народној просвјети". Да би наша народна просвјета могла изаћи на доглед других народа, дужно је особиту пажњу обратити на народне школе и школску наставу. Али наука без икаквих егоистичких сврха, подобно молитвама попа Јеремије из Малог Пожаревца у књажевини Србији, који ђаволе из човјекове главе, мозга, очију, трепавица, носа, уста, језика, ушију, прсију, џигерице, дроба, цријева, коњена, руку, ногу, прстију, жила, жглавака исћерује, и то кад му је потреба и прилика у сред пола ноћи под звонаром, само да од народа извара по дукат т.ј. 5 фиорина у банкама. Школе и школска настава, најпоглавити су услов народњег напредка у просвјети и просвјетном развићу, па зато, на њу се има те има највише уздати. За овим, на првом мјесту стоји народна настава у заузећу свештеника са чистом науком, како би се код нашег народа могла што боље одомаћити народна истина, књига, језик, просвјета и просвјетни напредак, у свјетлоћи, правој и подпуној истини. Колико год што могу школе и наши учитељи препородити наш народ са просвјетом и њезиним унапређењем: толико могу и искрени свештеници добра учинити код свога народа. Ми смо тога тврдог убјеђења: да се никад па ни довјека на онај ступањ неће доћи, гди су други сретни народи, ако школе нашим женскињама буду ко до дан дању непознате и не приступачне, и ако школовање у опће небуде обвезно и приморано. Без опће и примарне наставе, нема свеопће просвјете ни напредка ма код кога било народа. У данашњем систему народњег школовања има такови науковни одломака, да су штоно ријеч ни турским ни каурским језиком написати, а ово није мала ствар, учећу снагу у забуну доводити; учити, а никад ништа ненаучити. Преводи јошт су грђи и наопачни: почем су тако наопако преведени, да изгледају, као да су са кинеског језика преведени... збрка мисли, а наречије је опет таково, да му се никад незна ни чије је, ни кога ли је народа. Било би неопходно учеће науке прерадити по чисто народ-њем наријечју, а стилизирати их чисто народним говором и стилом. Стил пак и говор, морао би бити оне стране народа, која најчистије и најправилније говори, и које се стране држе у опће наши најизврстни књижевници и писци. Поље наше просвјете пуно је трња и корова. Наша Далмација и

Бока, својим су простором мајушне; али су оне и дичне, оне мало коме у врлинама мијеста уступају; а што се тиче народа, и он нам је истина сиромашан; али је у своме поносу дичан, и ништа мањи од далеко богатих народа; јер се он у простоти својој придржава онога, чим неизостаје према сваком другом у људцким и човјечким врлинама. Праведно је рекао један славни писац: "слободи је једини и најмоћни темељ опћа просвјета". Народу је просвјета оно, што и душа здравом тјелу; ако тјело без душе може опстати: то и народ може без просвјете. Морамо неуморно настојати и о просвјети живо радити, као око једног од великих услова народњег благостања и његовог напредка.

8. **Врлине путују или Владика Штросмајер**.

Велики народи, велики су својим великим синовима, а ови су славни величином свога народа. Историја ма кога народа није могла свој живот одпочети, да није имала својих прави синова и покретача. Један од овакових синова братског нам народа Хрватског, зајиста прво мијесто заузимље Владика Штросмајер, у сувременој историји свога народа. Ми који дјелимо свако добро и зло са својим побратимским народом Хрватским, имамо разлога радовати се посестрими нашој са поносом се дичити именом Штросмајеровим. Говорећи о овој родољубној личности, са њом ћемо упоредити и једну нашу из наше црквене и народне историје, то је Владика Петрановић, штедар отац сирочади и свакојаке сиротиње и удовица; истинити љубитељ и чувар своје светиње; штитник светих цркава и манастира; велики пријатељ свог братског свештенства без разлике звања и достојанства; љубитељ и жарки пријатељ свога народа, науке и сваковрстног просветног и научног унапређења; бити подпора књижевних завода и књижевних радника у трудном и претешком издању њихових умотвора, врлине су; које Петрановића, као и Штросмајера красе душу и њихово поштење. Колико у дојакошњим радовима ових дичних радника има очитовања за добро народње, толико нам се надати, да никад неће заборавити свој род, свој народ и своју домовину. Народ и домовина, њима су два најсветија аманета, за које они живе, према чему ми отворито и опет велимо: да су ово такове двије важне чињенице у народном животу, од којих народ много па и поуздано може на много добро изгледати и чекати. Као што су ове родољубне личности двију цркава, толико би било желети, да и други митроносци буду као што су они за свој народ; јер треба знати да се на други свјет само носу "голе и скршћене руке", па зато свакоме а особито своме народу, свак треба добро да чини, а особито они, који су на то позвати. У народу је дичније

племенито име имати, него Хрезусово благо; име без имена никад се није могло купити, нити ће се оно за новац икад моћи купити и прибавити; и ово је истина такова, која никад истином бити и престати неће.

9. **Наше гусле или Јован Сундечић**.

У сваком народу, кога је Бог дао да живи и да буде, бивало је од његовог постања свакојаких тренутака; бивало је љепог јарког сунца, а бивало је и тавнога мјесеца. У овоме чудном комешању и колебању, рађало се људи свакојаке крви и нарави; рађало се злокобника и мученика, мужева и витезова, свога укупнога братства, јединства, слоге и народне слободе. Дични синови свога рода, неки предузеше једно, а неки друго пословање, а неки у руку латише лиру и гусле јаворове, да са њима струјом свога пјевања раздрагају срца свога рода, да њим буде што живље осјећање укупнога братства, да њим иза сна прену успавале и клонуле духове, да браћу своју струјом милозвука свога онамо покрену, гди нас све чека слава и слобода наша. Наш народњи пјесник Јован Сундечић својим милозвучним гуслама родољубно је одјекивао за многе и дуге године кроз наш живот. Сваки патриота па и ми, радошћу и усхићењем љубав и родољубље наше браће према заслуженом нашем саотачаственику; једноме од најпрвих пјесника домовине наше поздрављамо и то тим више, што је ово чин и дар праве наше браће. Овоме се имамо разлога радовати; јер је наш домородац жаром свога родољубља кроз многу ону страну у најмучним тренутцима пролазио, у којој је и у којој није братска крвца врила, а срце јуначко куцало, и ово му је дјело, које и нас и сваког патриота радостно раздрагава, да пођемо онамо, гди но Сундечића и Змај-Јован Јовановића милозвучне јаворове гусле гуде. Зајиста нема Србина, који није донијо гранчицу лаворике, кад се вијенац плео поменутом пјеснику и родољубу, на двадестопетогодишњицу његовога књижевнога рада. Он нам је поновио гусле бесмртнога Гундулића, а у многоме предочио слике славнога Дантеа; чим је стекао име и високо штовање бесмртнога Његуша, па му зато сваки Србин па и ми велимо: живио нам дични пјесниче Јоване Сундечићу; гусле и лира твоја онамо народ повела, гди га чека слава и слобода златна! Нек нам је слободно диком се дотаћи и гусала нашега Љ. Ненадовића, које непрестају као и поменуте двојице гудити и свој народ непрестано будити, као једном од узор синова; жарких и ватрених, но притом зрелих и разборитих работника свога народа на пољу књижевности, среће и свакога добра свога рода и своје дичне и романтичне, али у потоњем добу доста распуштене и узбурљате отаџбине своје.

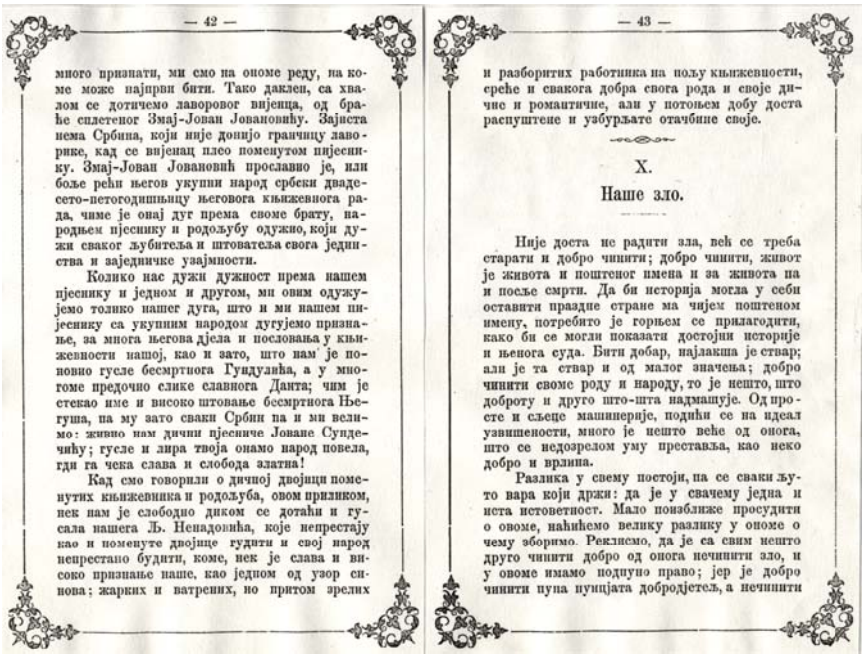

— 42 —

много признати, ми смо на ономе реду, на коме може најпрви бити. Тако даклеп, са хвалом се дотичемо лаворовог вијенца, од браће сплетеног Змај-Јован Јовановићу. Зајиста нема Србина, који није донијо гранчицу лаворике, кад се вијенац плео поменутом пјеснику. Змај-Јован Јовановић прославио је, или боље рећи његов укупни народ српски двадесето-петогодишњицу његовога књижевнога рада, чиме је онај дуг према своме брату, народњем пјеснику и родољубу одужио, који дужи сваког љубитеља и штоватеља свога јединства и заједничке узајмности.

Колико нас дужи дужност према нашем пјеснику и једном и другом, ми овим одужујемо толико нашег дуга, што и ми нашем пјеснику са укупним народом дугујемо признање, за многа његова дјела и пословања у књижевности нашој, као и зато, што нам је поновио гусле бесмртнога Гундулића, а у многоме предочио слике славнога Данта; чим је стекао име и високо штовање бесмртнога Његуша, па му зато сваки Србин па и ми велимо: живио нам дични пјесниче Јоване Сундечићу; гусле и лира твоја онамо народ повела, гдје га чека слава и слобода златна!

Кад смо говорили о дичној двојици поменутих књижевника и родољуба, овом приликом, нек нам је слободно диком се дотаћи и гусала нашега Љ. Ненадовића, које непрестају као и поменуте двојице гудити и свој народ непрестано будити, коме, нек је слава и високо признање наше, као једном од узор синова; жарких и ватрених, но притом зрелих

— 43 —

и разборитих работника на пољу књижевности, среће и свакога добра свога рода и своје дичне и романтичне, али у потоњем добу доста распуштене и узбурјате отачбине своје.

X.

Наше зло.

Није доста не радити зла, већ се треба старати и добро чинити; добро чинити, живот је живота и поштеног имена и за живота па и посље смрти. Да би историја могла у себи оставити праздне стране ма чијем поштеном имену, потребито је горњем се прилагодити, како би се могли показати достојни историје и њенога суда. Бити добар, најлакша је ствар; али је та ствар и од малог значења; добро чинити своме роду и народу, то је нешто, што доброту и друго што-шта надмашује. Од просте и сљепе машинерије, подићи се на идеал узвишености, много је нешто веће од онога, што се недозрелом уму преставља, као неко добро и врлина.

Разлика у свему постоји, па се сваки љуто вара који држи: да је у свачему једна и иста истоветност. Мало поизближе просудити о овоме, наћићемо велику разлику у ономе о чему зборимо. Реклисмо, да је са свим нешто друго чинити добро од онога нечинити зло, и у овоме имамо подпуно право; јер је добро чинити пуна пунцјата добродјетељ, а нечинити

Сл. 79. Странице књиге "Народни пријатељ"

10. **Наше зло**.

Није доста не радити зла, већ се треба старати и добро чинити; добро чинити, живот је живота и поштеног имена и за живота па и посље смрти. Бити добар, најлакша је ствар; али је та ствар и од малог значења; добро чинити своме роду и народу, то је нешто, што доброту и друго што-шта надмашује. Нас има многоме злу прићерани тако да су нам многима и народње светиње само лутка и сиграчка наших будалаштина, туђином угријате фантазије и лудости, те је ово горе од онога нечинити зла. Вјера, закон, цркве, манастири; Бог и божанство, нама су или боље рећи нашим младим и туђином занешеним тако званим младим снагама и ученим главама: мрак, незнање и будалаштина, а ми би рекли заједно са оним што је рекао: да свега тога нема, ми би то морали ковати или од тврдог челика лити, поштовати и томе се клањати. Обарање божанства, Божије и највеће народње светиње; морала, најчестијих човјечанских и народних врлина, ужасно коло и најжалостнију улогу у нашој посестрими Србији данас игра, да се Србин и народни пријатељ са највећим гнушањем заплакати мора кад види, како у Србији морална поквареност влада. Данас у Србији ничеса толико нећеш наћи, колико покварености и моралног разврата. Ево један од факта који тврди велику моралну поквареност учеће се омладине Београдске. Није давно било на велики петак, – таман кад је народ у највећим тренутцима био

своје богомоље, да својим поклонима свој дуг одужује према своме Богу-Спаситељу и својој светој вјери прађедовској, нагрне гомила тако званих либерала – ђака велике школе – у свету цркву као помамна, те учини таке и познате иступе, да је морала Министар Ристићева ако ће и привидно полиција при највећој црквеној и народној богомољи посредовати, па и цркву од саблазни заклонити. Да је и Душану и Лазару устати, па данас видити земљу њиног зноја и труда, од јада би поново морали скапати. Нема листа, нема списа, књиге ни брошуре, а у којој се негрди закон, вјера и светиња народња, у колико су поменути са-радници оних јадних умотвора, који свирају у једну свиралу поменутих против-вјерских јунака и либерала који пуцају у све што је свето и племенито, све руше и ништа не подижу. Шта можемо као Срби рећи: већ да је на коцку стављено народно биће наше браће у Србији, грехом гадне љуцке самовоље. Народна се вјера тамо бездушно подкопава, а тим и народни живот на губилиште меће од синова својих, па шта Србину да остане?! Има то остати, да се рекне: "овди мајка мртва лежи, убијена од синова својих". Па нијели јадно и чемерно, да жешћи има синова од оних, који нашу браћу врућим ланцима по појасу опасују. Пече нас жалостни призор, који се из дана на дан све више по Србији шири, а ми имајући права као србски народ ово говорити и правом сваком казати да није на правом путу, већ на ономе који води у пропаст, према чему било би желети, да родољуби србски устану, те да злу и његовом ширењу по Србији на пут стану, како се неби до онога дошло, што вјеру и укупан напредак народњи неизбјежно чека. Ако србски родољуби не устану и не заштите отаџбину своју од пропасти, која јој данас грози, жалостно је истина изузтити; али се мора рећи, да Србија при данашњем стању мора пропасти.

11. **Један поглед на скрадинску изложбу**.

Живот ма кога народа, да би се могао што боље кретати добру и напредку, мора у себи имати нешто, што ће га у томе будити, снажити и кријепити. Бивало је повјестничких народа, а такових и данас има, који броје сијајне дане у својој економској повјести, са начином свога труда и своје умјетничке производње. Производња није мала ствар у економији народној, она је једна од великих чинилаца у напредку народњега благостања и његовога добра. Сад у ново доба, производња више није проста ствар; она је код свију образованих народа данас узвишени идеал и стварна-практичка наука. Овај узвишени идеал, економни љубимци назваше "изложбама". Најпре су се јавиле код образованих народа, и оне су увјенчате лаворовим вјенцима и великим успијесима по свим

гранама њезиним. Моја домовна браћа Скрадињани, као вредни и ваљани у свим односима народних врлина, ето прву Бечку изложбу употребише на своју и своје околне браће корист, да и они у срцу Далмације – у дичном Скрадину – на јесен отворе врата првој изложби Далмације. Зајиста, ништа тако народ не покреће на озбиљан рад, дјелом и трудом будити свјест своме братству, и отворити врата такмичењу и натицању пријатног и братског добра и напредка, што само собом носи племенитост, дичност и родољубље жарко. На овој изложби, наша ће се браћа очигледно увјерити, да је могућна и приступачна радња и производња свакоме, само ко хоће да ради и производи; и то је једно добро ове изложбе. Средишњи одбор скрадински, истина је на се узео тешки и мучни задатак; али се из његовог програма види јасно, да је он ту тешку задаћу скроз појмио, што нам даје повода на овоме мјесту дати нашег израза радовања и честитања нашем малом, али дичном и родољубном мјесту нашега рођења. У колико даклен ми појмимо појам изложбе, у толико би отворено могли рећи: да ће изложба наших сународника бити великим и далеким испјехом увјенчана; јер је састављена од људи нама добропознати у струки умјетничкој и радничкој, само нека Бог дао, да их у жељи чисто вријеме подпомогне, да изврше своје и братске жеље у користи и опћему напредку. Није нам се ни најмање сумњати, да неће изложба бити од свуда самоприсуством заступљена, што јој и ми, тако од срца желимо. Оволико смо дуговали према своме родном мјесту Скрадину, и радујемо се те смо њему били дужни ово исказа, као и томе, те нам је дата и прилика према домовини и нашим драгим домороцима у опће ово исказати, што им свак са нама признаје и признати мора.

12. **Један поглед на наш народно привредни положај**.

Ништа тако не привлачи особито пажњу, као што привлачи привредна страна народа. Радити значи и имати, а нерадити, значи гладовати. За бити пак што ситији, треба бити уморан; уморити радом снагу, значи добро напунити торбу. Наша привреда је на по пута заостала. Народу треба дати особито физичнога и умнога здравља; треба му просвјете, школа, науке и учења; треба му хуманитета и његовог чврстога преноса из баштине теорије у практичан живот, живот огледа човјечанских врлина, племенитости, радње, штедње; једном ријечи, треба свој народ препородити из старога у нови живот. Свакоме би у брк рекли да није баш мала шала оставити да оним наш народ и данас копа и црну земљу преврће, чим је у Адамово доба преврћао и земљу радио. Колико нам је народ тим уназађен, толико нам је и у

многим другим производњама напуштен: чим што природа обдари, то ти је ево наше знање, а произвести одашта што боље, о томе нећемо да знамо као ни баба за Бога. Што наш народ о томе незна, то кривња његова није, већ је ово кривња наша, те народ о ничему нећемо да обавештавамо, па ни о томе, да је доста издашни но што му производња у помоћ притиче. Учити и о свему народ обавештавати, то је тек нешто, што се зове народу користи чинити. Китњастим ријечима народ би олабавили, а ми сами са "миле лале" јошт лабави постали. То гледиште, нас једино руководи о добру народњем говорити. Наш народ је послушан а по томе лак склонити на науку и савјете првака, али као да ми на народним говорницама доста дремамо, и ово ти нам је мана, која се даје јако опазити, занешени за Бог зна којекаквим другим питањима. Но, како је до сад текло да текло, од сад би било желити, да се боља пажња поклони народној књизи, из које би народ могао боље науке црпсти за своје образовање и свој народно-привредни положај, како не би до вјека овако остао сиромашан, као што је данас. Наш народ је сиромашан, и није му ни зајмерити, кад је лишен свију средстава, којима би се што боље могао упознати својим потребама. Напредни народи и дан и ноћ мисле о добру и свом и народњем; подижу земљедјелске школе, топе, лију, кују и набављају разне алате и умјетничке справе, а наш народ ми тим не упознајемо; он слабо о томе што зна и познаје. Шта пак значе семжедјелске школе, алати и умјетничке справе, јасно имамо доказа код поменутих напредни народа. Код тих народа добре воље, из дана на дан видимо доста и доста онога, чему се ми дивимо. Наш народ није баш тако тежак и мучан пригнути се на своје добро; њему за његово добро ништа више не фали, као добри покретачи. Како ови пођу пред њим, он је готов поћи своме добру да га сусретне. Све би се ово могло надати, да ће народни људи узети топло своме срцу, па да ће за свој народ све учинити, чим је могуће подпомоћи народно привредни положај, а тим наш народ онамо покренути, за срећу и добро његово, за којим жедни и гладује од дуги и предуги доба и година.

Обратити се читаоцима на самом почетку књиге са: "Моме народу" и "Народе драги", данас ми у најмању руку делује претенциозно, као да је патриотски "успаљени" Шарић, народни пријатељ и узвишено световно и духовно лице које упућује речи савета и прекора својим поданицима или својим парохијанима.

Ипак, вероватније је претпоставити да је Шарићу, који се потписао као свештеник и народни учитељ, било јасно до које мере је тај народ коме се обраћа, заостао и неук, и колико су његове вође слабе, па је према својим ретким писменим читаоцима и одмерио свој стил. Због тога књига често и делује наивно и преопширно са неколико главних мотива који се више пута упорно понављају. Али, ни један народ не би имао ништа против да му се његов син јавно обрати са таквом похвалом као што је Шарићава: "...Ти си најсветија искра свију божанствених дарова, којима снажиш, оживљаваш и крепиш... прави живи и истинити рукосад и неба и земље..."

Без намере да се пажљивом читаоцу ове књиге наметну само одређени ставови и њихово тумачење, узећу себи право да са неколико изабраних одломака из књиге још једном подвучем оно што је за мене и данас савремено, лепо и корисно.

...онди, гди говори топ, жељезо и пра, ту је мучно и доста трудно радити о напредку; моралном и материјалном унапређењу...

...данас је мали број оних који пишу и раде о народу и његовом добру...

...уколико је појединац тумач и може бити тумачем добра друштвеног, утолико је и друштво огледало појединца... срећа и једнога и другога о једном концу виси...

...Издавати се за борца народњег без борбе и оружја, неможе се примјенити као истинито љубити домовину; јер фали стварност те потврде... љубити своју домовину и народност; оно исто значи, што и дуг одуживати опстанку свога живота...

...Туђе писце поносом помињати и о њима диком писати, неби било судити, кад се своје неби у заборав бацало...

...колико пјеска покрај мора има, толико нас има неједноликих начела, појмова и мисли, да се једва који с´ којим сусрести можемо, па мало има кога, да нас може ујединити, здружити и сложити...

...Наше куће пусто је огњиште за народну књигу...

...Материн језик је стожер око кога се окреће снага и појединца и свега друштва...

...језик и народност нама су два ока у глави...

...Бити штедљив према истини и ту затајити, значило би бити не искрен према правди, образу и поштењу...

...неки поп Јеремија из Малог Пожаревца у кнежевини Србији, истеривао је ђаволе из људи усред пола ноћи под звонаром, за по дукат, односно 5. форинти у банкама...

...Може говорити ко шта хоће, али смо ми тога тврдог убјеђења: да се никад па ни одвјека на онај ступањ неће дићи, гди су други сретни народи, ако школе нашим женскињама буду ко до дан дању непознате и не приступачне, и ако школовање не буде опће и приморано (обавезно, прим. аутора)...

...просвета је народу оно, што и душа здравом телу...

...Велики народи, велики су својим великим синовима, а ови су славни величином свога народа...

...Није доста не радити зла, већ се треба старати и добро чинити...

...Зграда јединства нашег није тако јака... наша неслога и угријана глава, као и чезња да сви будемо господари и властели, давно ју је подкопала...

...Наш је народ сиромашан... Напредни народи и дан и ноћ мисле о добру свом; подижу земљодјелске школе, топе, лију, кују и набављају разне алате и умјетничке справе, а наш народ ми тим не упознајемо, он слабо о томе што зна...

Благонаклоност Которске Конзисторије и епископа Герасима Петрановића према књизи свештеника Јована Шарића, испољила се у подршци да се прикупи што више претплатника. Ценећи ову моралну подршку, Шарић је на крају књиге објавио потпуни текст високоуваженог расписа упућеног свештенству епархије.

Пречастна Конзисторија Которска и "Народни пријатељ"

Пречастна Конзисторија Которска, својим високоуваженим расписом на ово овострано свештенство под Н. 251 од 11 Марта ове 1875 године, благоволела је следећу оцијену о "Народњем Пријатељу" изрећи:

"Парох Кућански г. Јован Шарић, саставио је и за штампу припремио, за наш народ врло користну књигу под насловом "Народни Пријатељ". Но пошто му околности недопуштају да књигу о собственом трошку изда, обратио се Конзисторији молећи, да га у овоме предузећу морално поможемо препоруком код браће свештеника.

Уважавајући колико вредноћу књиге, толико више, што је она од Свештеника Епархије наше сачињена; Конзисторија непропушта настојећи позвати Епархијално Свештенство препоруком, не само да се сваки на горње дјелце ако је икако могуће и на више екземплара предбројн, него својски да се заузме, како би што више предбројника и код осталог читајућег свијета стекло, на коју цијел прилажу се десет позива, – како увјети предбројењу, тако и рок за предуписивање назначен је у истом позиву. Имена предбројника са износом предплате послаће се Конзисторији, за даље употребљење, најдаље до Цвијети".

У Котору, 11 Марта 1875. ГЕРАСИМ
Епископ

На крају књиге, која је "по дућанској цијени" коштала 50 новчића, Шарић је поименце набројао 549. предбројника, "дична и родољубна имена", из разних места у околини Боке Которске, али и из Сан Франциска, Алда Велија (САД), Трста, Цариграда, Требиња и Задра.

Док Шарић предано обавља своје свештеничке дужности, пише отац Павле, упоредо са својим књижевним радом, штампањем и растурањем књига, дотле његова неуморна супруга Софија, непрекидно ради на просвећивању омладине, нарочито сеоских девојака. Поред учитеља, она описмењава одрасле који нису били у стању да похађају основну школу. Упоредо са тим, пошто је имала више трговачког духа, помаже Шарићу око растурања књига, водећи уредну преписку са претплатницима.

Њихов свакодневни живот одвијао се тако даље без неких значајнијих промена. Тек 1877. године, повећава се поново њихова породица, рођењем, трећег по реду детета, сина Петра, а две године касније (1879) и друге по реду, кћи Драгиње. Ни тако увећана породица, са петоро деце, није сметала попадији да настави, и даље предано, на свим својим пословима. Здравље ју је добро служило. Климатски услови као и материјалне прилике били су веома повољни.

Поред осталих бројних пријатеља, њихов гостољубиви дом посећивао је и епископ Петрановић. Све те посете приређивале су породици Јована Шарића особито велико задовољство и радост.

Шарић је био веселе нарави. Разговорљив, и волео је друштво. Можда је већ тада, понекад, претеривао у пићу које ће му касније много шкодити и здрављу, раду и угледу.

Никада га није напуштала оправдана жеља да се врати у Далмацију. Та жеља му се остварила тек 1885. године.

На Берлинском конгресу, 1878. године, велике силе деле царство. Мала Србија и Црна Гора добиле су независност.

Србија је добила четири округа, градове Ниш, Лесковац и Врање. Аустро-угарска је окупирала Босну и Херцеговину. За српски народ наступа време националне и верске неравноправности.

Поводом Шарићеве активности око издавања књига, у Матици Српској у Новом Саду (!) чувају се два његова писма-уговора из 1878. (Бр. 17.160) и 1879. године (Бр. 17.161), упућена панчевачкој књижари и штампарији.

Књижари браће Јовановића Бр. 17160
у Панчеву

По потраживању те књижаре, уступам јој моје дјело "Дјела славних људи" и то:

1. За награду од 10 фиорина чим се прими овај уговор и
2. Да се језик поправи и што боље дјело стилизира.

Кути, 20 Новембра 1978

Јован Шарић
свештеник

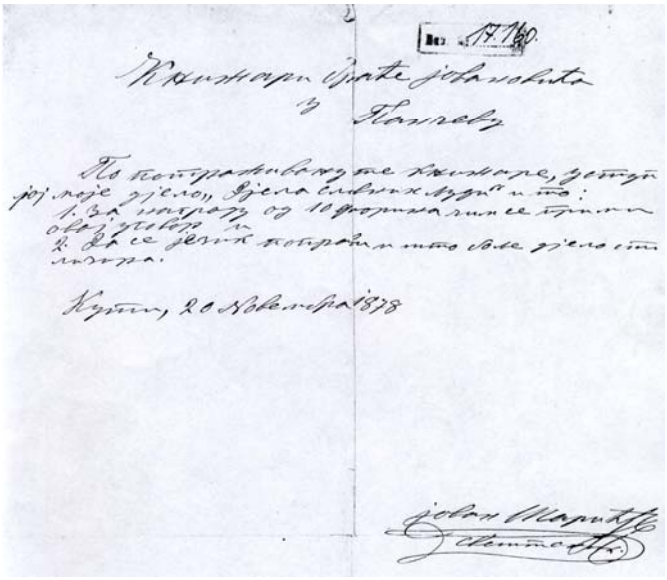

Сл. 80. Писмо књижари браће Јовановић у Панчеву, од 20. новембра 1878. год.

Књижари браће Јовановића Бр. 17161
Панчево.

Овим Вам уступам у Вашу потпуну својину своје дјело "Црногорска Вила" под условом, да ми чим овај уговор примите петнајест (15) фиорина вред. припошаљете, а чим књига из штампе изађе да ми се одма још педесет примјерака бесплатно упути са ослобођеним сваког поштанског платежа и поштанским постајама као и на овој у Castelnuovo Боки Которској. Осим овога, само се по себи разумјева да дјело има носити на себи име моје као пишчево са именом књижаре као издавељке о трошку своје штампарије.

Кути, 24. јануара 1879 год.

Јован Шарић
свештеник

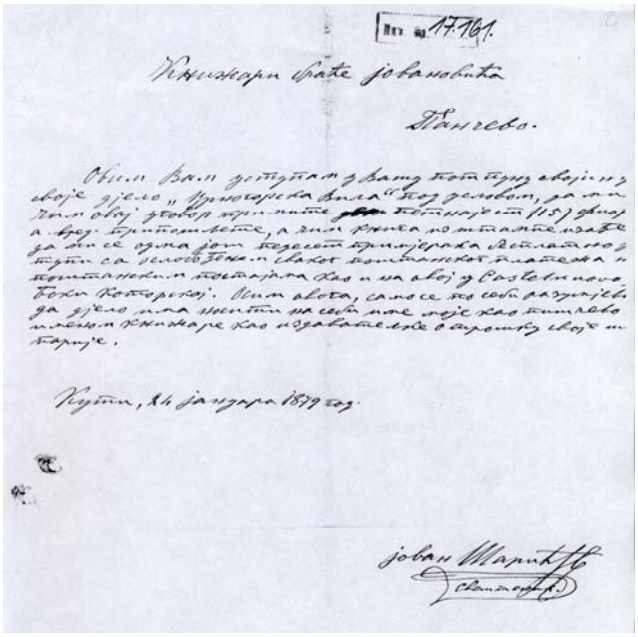

Br. 17.761.

Књижари браће Јовановића

Панчево.

Обим Вам достављам у вашу потврду овај мој своје дјело „Црногорска Вила" под условом, да ми Вам овај уговор одмах пошаљете (115) фиорина а пред. примљене, а чим рукопис поштамте изаће да ми се одма рок бесплат приморска

границе, ни заједничко поријекло не образују једну народност толико, колико заједница славнијех успомена, одакле се развијају заједничке жеље и тежње, узалуд Хрватима и Србима заједничког поријекла, узалуд јединства језика, узалуд су један уз другога наслоњени, када су се Хрвати гријали према сјају мађарске круне у оно доба, када су на југу Славенства Немањићи уједињавали покрајине наше у једну државу самосталну и независну; због чега ништа Хрвата не вриједђа, колико наше најславније успомене, наш Немања, наш свети Сава, наш Цар Душан... одакле се развило оно снажно ја што Србина Србином чини...

...Та је разлика у прошлости, која није више у нашој власти. А ова прошлост насилно влада садашњошћу, и владаће дотле, док народносно начело не замијени какво друго...

Да је среће, као што није; да Хрвати не пружају руку на оно што је српско; да поштују нас, као што ми поштујемо све што је Хрвацко; да нас не трују међусобном мржњом: не би било мјеста овоме питању.

Али обзиром на Хрвацку грозничавост, којом су навалили да истријебе име српско, ђегод се појави, па да хрватство протегну и разастру на гробници српства, ако се остали Срби могу и смијати таковој немисли, ми на Приморју, на тачци ће се запад истоком дијели, изложени највећма валима туђинштине, хранећи у аманет име ђедовско, не можемо дуго премишљати, што да радимо...

Вијести: 30. децембра затворена читаоница у Котору, одлуком ц. к. Намјесништва, "зато што је брзојавом честитала царско помиловање Др. Светозару Милетићу и што га је именовала својијем почаснијем чланом". Котарска читаоница је најстарија у Аустрији и броји 35. година свог постојања.

Огорчење је велико међу Србима.

"Српски лист", 6. фебруара 1880.

...У главном граду Хрвацке гдје но је пре три десетине година света рука Србина патријарха помазала Хрвата бана, гдје но се је на сабору признала народност српска, име српско како и хрвацко, у том истом граду закликташе на један пут младенци, закликта интелигенција хрвацка: Срба нема, Српске народности на југу нема. Изјаве потекоше на све стране ојађене домовине; пропаганда се брзо рашири; она доприје и у најзабитија селца и поче свој злосретни занат. Свађе и у свакој пригоди: у новинству, на зборовима, и јавним мјестима, писало се, приповједало се:

"Срба нема у Хрвацкој; Срба нема у Крајини; Срба нема на југу; Сви који исповиједају вјеру православну, то су православни Хрвати"... Србину, више данас није Хрвацка она домовина, у којој би он сретан и задовољан био; није му више права мајка, коју би он љубио и за коју би живот дао; већ је тужна слика, која при свакој помисли срце стеже, а сузе на лице ћера; слика, према којој љубави имати не можемо.

"Српски лист", 30. јануара 1880.

У Буковици сукоби сељака због глади, крађа стоке... Не треба да вам на дуго пишем о овогодишњој глади, пошто је свакоме добро познато. Ради страшне зиме невоља је постала ужаснија. Усјеви су од леда изгинули, а требало би земље преоравати и опет сијати, али многи немају ни зрна жита у кући, и зато се не можемо довољно нажалити...

"Српски лист", 27. фебруара 1880., преноси текст листа "Sloboda" из Сушака: O budućnosti Serbah. Svijem Srbima je sudjeno da propadnu: Dado smo se na proučenije ovoga predmeta za pokazati: da je tako zvano Serbstvo živalj bez života, kako bez prošlosti i sadašnjosti, tako i bez budućnosti... Narod hrvatski a ne "slovinski" neka podigne neumrlomu pjesniku (мисли се на Ивана Гундулића, прим. аутора) u Zagrebu na trgu Petra Zrinjskoga dostojan spomenik, a bog dao da g. 1888, bude počištjena "kruna hrvatskih gradovah" od "slovinskih šišmiša".

...У Котору седи... и римокатолички бискуп који, да би боље утврдио љубав међу православним и римокатоличким грађанима, прозивље вјерне кћери удате за православним, те их нука, да не би изгубиле душу, да гледају обратити своје мужеве и дјецу у крило спасавајуће вјере, иначе да се одвоје од мужева и дјеце...

Д. П. Балан, службеник Ватикана, у својој књизи "Katolička crkva i Slaveni u Bugarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini", piše: ...pa sv. Sava bio je prvi "katolik", "katolici" su bili svi Nemanje, Stevan prvovjenčani, Uroš, Dragutin, Dečanski e tutti quanti, jedini Dušan, što je zakorjeli shizmatik bio...

"Grande Manus", енциклика тадашњег папе, од 30. септембра 1880. године, дала је нови знак нетрпељивости према православној цркви и српском народу. Др. Антон Франки, тим поводом је написао на нашем језику "Dvie poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji, objelodanjene prigodom slavenskoga hodočašća u Rim", једну отровну књигу против српског народа у Далмацији, која је штампана у великом тиражу и растурана по Хрватској, Далмацији, Босни и Херцеговини. Шарић највећом брзином спрема одговор, и преко "Хришћанског вјесника", духовног часописа за хришћанску поуку и црквену књижевност, уредника Алексе Илића из Београда, ступа у оштру и непомирљиву расправу. Шарић свој чланак потписује псеудонимом Ј. П. С., којим се и раније користио. Интересантно је да се иза овог псеудонима "крио", потписујући и своју поезију. Далматинско-истарски епископ др Никодим Милаш, такође је оштро реаговао на Франкијеву књигу, објавивши исте, 1881. године, књигу "Славенски апостоли Кирил и Методије и истина православља", у издању И. Водицке, из Задра.

...и православни су на ову књигу др-а Франкија обратили ову пажњу, коју она заслужује. У "Хришћанском Вјеснику (год. 1881, стр. 649-658, 708-721), неки Ј. П. С. разабрао је исту на начин, који је са свакога гледишта подпуно ње достојан".

(Текст чланка "Двије посланице...", налази се у Прилогу књиге Марка Бабца, "Јован Шарић", објављене 1986. године.)

Одједном и изненада у "Отаџбини", часопису за књижевност, науку и друштвени живот, власника и уредника др Владана Ђорђевића из Београда, у свесци за фебруар 1881. године, бр. 23, на једном неупадљивом месту открио сам следећу напомену:

За време штампања ове свеске уредништво је примило још ове прилоге за "Отаџбину".

– 138. Неколико примједбе и допуне чланцима Младена Јанковића ђенералштабног капетана о "Далмацији", од попа Јована Шарића.

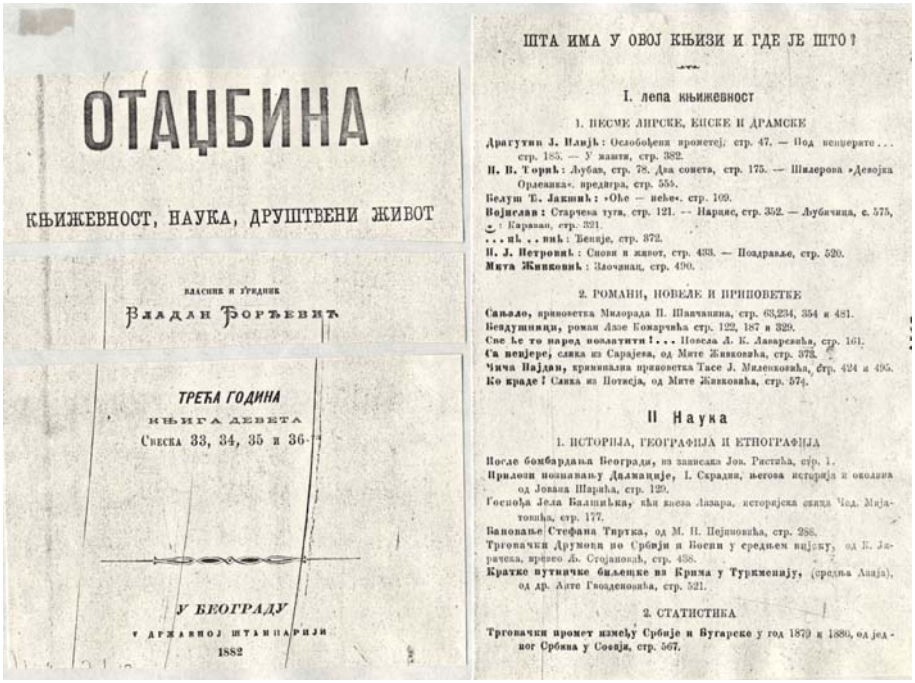

ОТАЏБИНА

КЊИЖЕВНОСТ, НАУКА, ДРУШТВЕНИ ЖИВОТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

Владан Ђорђевић

ТРЕЋА ГОДИНА

КЊИГА ДЕВЕТА

Свеска 33, 34, 35 и 36

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1882

ШТА ИМА У ОВОЈ КЊИЗИ И ГДЕ ЈЕ ШТО?

I. лепа књижевност

1. ПЕСМЕ ЛИРСКЕ, ЕПСКЕ И ДРАМСКЕ

Драгутин Ј. Илијић: Ослобођени прометеј, стр. 47. — Под венцерато... стр. 185. — У жанти, стр. 382.

Н. В. Торић: Љубав, стр. 78. Два сонета, стр. 175. — Шилерова »Девојка Орлеанка«. предигра, стр. 555.

Белуш Т. Лакинић: »Оће — неће«. стр. 109.

Војислав: Старчева туга, стр. 121. — Нарајс, стр. 352. — Љубичица, с. 575, ; Караван, стр. 321.

...ић ..вић: Бенеје, стр. 372.

Н. Ј. Петровић: Снови и живот, стр. 433. — Поздравље, стр. 520.

Мита Живковић: Злочинац, стр. 490.

2. РОМАНИ, НОВЕЛЕ И ПРИПОВЕТКЕ

Сањало, приповетка Милорада П. Шапчанина, стр. 63,234, 354 и 481.

Бездушници, роман Лазе Комарчића стр. 122, 187 и 329.

Све ће то народ позлатити!... Новела Л. К. Лазаревића, стр. 161.

Са вешјере, слика из Сарајева, од Мите Живковића, стр. 373.

Чича Најдан, криминална приповетка Тасе Ј. Миленковића, стр. 424 и 495.

Ко краде! Слика из Потисја, од Мите Живковића, стр. 574.

II Наука

1. ИСТОРИЈА, ГЕОГРАФИЈА И ЕТНОГРАФИЈА

После бомбардања Београда, из записака Јов. Ристића, стр. 1.

Прилози познавању Далмације, I. Скрадин, његова историја и околина од Јована Шарића, стр. 129.

Госпођа Јела Балшићка, кћи кнеза Лазара, историјска слика Чед. Мијатовића, стр. 177.

Бановање Стефана Тврткa, од М. П. Пејиновића, стр. 288.

Трговачки Друмови по Србији и Босни у средњем вијеку, од К. Јарчеса, превео Љ. Стојановић, стр. 458.

Кратке путничке биљешке из Крима у Туркменију, (средња Азија), од др. Мите Гвозденовића, стр. 521.

2. СТАТИСТИКА

Трговачки промет између Србије и Бугарске у год 1879 и 1880, од једног Србина у Софији, стр. 567.

Сл. 82. Поткорице и садржај часописа "Отаџбина", Владана Ђорђевића

Изненађен и обрадован овим неочекиваним открићем, прелиставам странице београдског часописа и наилазим на један непотписани стих који ме подсећа на Шарића, на његову природу и животну судбину.

А ком срце одређује мету
Тај не може угодити свету!

Ј.Ш. "Отаџбина", књига VII, свеска 25, 27 и 28, април, мај, јуни и јули 1881. "Прилози за познавање Далмације" стр. 302, 464. (Неколике примједбе и допуне у чланцима: "Далмација у

неколиким војничким цртама", од Младена Јанковића, из "Отаџбине" за 1875. годину, Св. V. VI. VII. и VIII, стр. 428 и 522). Чланак се налази у поглављу II Наука, 1. Историја, географија, статистика, и најав-љује се од аутора Јована Шарића, свештеника, пјесника и књижевника на Приморју.

(Текст чланка налази се у Прилогу књиге Марка Бабца, "Јован Шарић", објављене 1986. године.)

(Изводи из чланка)

Прилози за познавање Далмације.

Радња г. Јанковића читаоце у опште може задовољити. Но, да би се могао достојан суд дати о тој пишчевој радњи, намеће се дужност да податцима, који ми сад на расположивости стоје, неколикијем примједбама и допунама поменуте чланке расвјетлим, како би постали још важни, а да би се постигло, као и Далмација се познала у оној очевидности у којој је, потребито је у у опште прегледати у оној слици у којој је, а тим оцијенити и достојан похвале труд г. Јанковића, који му се одређи не може да није похвале достојан описивањем земље пуне значаја и важности, као што је наша Далмација. Далмација увјек бјеше од искони отечевина знанства и славе; предграђе насртају и бјеснећи истока и запада; предстража и хранилница прогресу талијанске цивилизације; уточиште жртвама политичкијех мученика све Јевропе.

У даљем излагању Шарић детаљно пружа географске податке о Далмацији која је земља бријеговита и образује једну терасу, која се као продужење Јулискијех алпа, спушта јужно кроз хрватско приморје, док са Велебитом не уђе у Далмацију, одвојив овим ову од Хрватске. На подножју овога планинскога ланца, који се назива "далматински" или "динарски Алпи приједе о је пун котластих вртача, лука са дубокоусјеченијем ријекама, малим језерима, потоцима, а гдје гдје тек има по каковијех узвишица.

Другу планинску косу Далмације, пресијецају ријеке: Зрмања, Крка, Цетина и Неретва, које се са њихове множине воде, а још са каквоће њиховијех долина, имају сматрати и као врло вани земљишни одсјеци, а тим више што за прелазе преко њих има врло мало мостиова, а на Цетини на прилику нема никаквога.

Као трећи, са свим засебан и раскомадан, равноодстојан ланац може се сматрати ред далматинских острва, који су сви стрменити и сјеновити, а имају висине 1800-2000 стопа над морем.

Све далматинске планине су као кречне раздеране и проломљене, већином су у форми штрљастијех и голијех стјена, које се у појединијем литицама до својијех вршака уздижу, скроз истога сустава и нарави, као приморски ***Крас***, те је у њима све пуно звалина, лочића и понора различита облика у дну попут лијевка сужавајућих се котлина различите ширине и дубљине. Ове су планине пуне љдријела, провалија и пећина, којих сила божија има, а скоро ни једна од њих није досад уредно и као што треба испитана.

Што се тиче добријех комуникација у опште по Далмацији, да се примјетити, да је данас комуникација од Обровца до Задра врло добра и првога реда, а она кроз област Дубровника до Ерцег-Новога исто; али од Ерцег-Новога као првоступног пута са сува у Боку, Мељине, Умац, Зеленику – Куте, Кумбур, Ђеновиће, Баошиће, Бијеле, Јомице, Каменара, Морања и Стрпа до Рисна готово је непролазна...

Поред географских података, Шарић даје своје исправке на неке топониме, о копненим комуникацијама, рекама и језерима, о водопаду на реци Крки. Цетина (у старо вријеме Tilurus, а не Тулурус), извире између Динаре планине и Гната; код Сина а не Сена, прима поток Сушину, те близу Омиша стаче се у море. Преко Цетине налазе се два камена моста, и то један недалеко од православног манастира Драговића, а други код Блата. Носи као и Крка мале чамце (бродове) и то само на четири тал. миље до воденица Висећкијех.

Неретва највећа је ријека у Далмацији, која Босну дјели од Херцеговине, извире код села Метковића и у Далмацију улази, пак 16 тал. миља одатле далеко у море на шест мјеста се слива. По њој доста велики бродови плове; ниже града Опужа цијепа се на двоје, па у девет рукава слива у канал Неретвин, правећи велике нездраве баруштине, особито у кишовито вријеме. Ради се и настоји да се Неретва пресуши од баруштина, нашто је сума од милијона одређена. До Метковића она је пловна са морскијем лађама од 100-150 тона терета; широка је 40-60 хвати, а дубока 15-20 стопа; обала јој је равна, подводна и густијем рашћем обрасла; пад јој је мали. Преко ове ријеке воде само два камена моста и то код Коњица и Мостара у Херцеговини.

Клима у Далмацији је блага и топла у опште, што се даде особито рећи о прибрежју и острвима; но, да се и то примјетити, што се човјек од мора удаљује, а к турској граници се приближује,

он налази ваздух суровији и то хладнији. На неколико миља од мора, престају се указивати растјења природна јужнијем предјелима, као н. пр. маслине, бајами (бадеми), смокве и т. д., које дуж цијелога далматинскога прибрежја раскошно расту.

Љето је обично суво, које усјевима чини штету па и често глад проузрочи. –Несносну врућину, коју јужни ветар (тал. sciroccо) још више умножава, разлбажује мајестрал и до захода сунца траје. Јесен је прекрасна, а зима близу мора и на сотрвима пријатна и мека; к међи оштра и сурова. Бура, сјеверни хладни вјетар, кад у зиму дува, много к оштроти зиме нагиње. Снијег ретко кад у приморју и на острвима пада и брзо окопни. Бура, ово је опасан вјетар, и имамо из историје примјер, кад оно бура – бора – 1718 годи-не 4 Августа уништи сву мљетачку флоту под Улцињем (Dulcigno), те Шуленберг мораде отуда доћи сувијем у Боку, гоњен од Турака.

Прелазећи са овога описа на ***етнографију***, у њој нам је примјетити, да се житељи Далмације могу подјелити на двоје, и то на обитаваоце цијелога далматинскога континента од граница Хрватске до Которскога окружја. Ови у некијем приједјелима зову се Власи тал. Morlacchi. Нарјечје којим говоре, право је нарјечије српско на начин, да они који уздуж турске границе живе, –је, мјесто – и – у говору употребљавају, а остали пак – и – мјесто – –је –. Прости народ по градовима, осим што веома наопако ријечи изговара, мноштво талијанских ријечи употребљава.

У истом броју "Отаџбине" са нескривеним задовољством и узбуђењем, поред имена Јована Шарића, читам песме "Цветак" и "Старац", Војислава Илића, приповетку "Мато Брато", Милована Глишића и приповетку "Вертер", Лазе Лазаревића.

Цветак

Ја видех цветак мали
У трави зеленој;
И истргнути га хтедох
У жељи пламеној.

Ал´ он се тужним гласом
Отпоче молити:
-Ах брате, добри брале

Немо´ ме ломити:

-Ја миром ваздух појим,
Миришем људима;
А онако бих свео
На твојим грудима!

Војислав

Ускоро у "Отаџбини", у књизи деветој, свесци 33, 34, 35 и 36, за децембар 1881, јануар, фебруар, и март 1882, још једном се јавља Шарић с новим обимним прилогом познавању Далмације на 14 страница: "Скрадин, његова историја и околина". И, као што је то често радио у другим приликама, најављује убрзо наставке из других крајева на Приморју.

(Текст чланка о Скрадину, налази се у Прилогу књиге Марка Бабца, "Јован Шарић", објављене 1986. године.)

Прилози познавању Далмације.

Познавати Далмцију, значи познавати важан крај словенске земље на јужноме крају балканскога полуострва. Као прилог о познавању Далмације, треба наше читаоце упознати о појединим мјестима, историји и њиховој околини. Сва она мјеста као и друга по нашој Далмацији и поноситој Боку Которској, праведно са Далмацијом називљући се Далмација с гледишта брацке неодвојности, која од вазда до данас чврсто постоји, имају богату своју историју прошлости тако важну за словенство уопће, а за Србина напосе, да се могу мјерити са историјом далеко важнијех мјеста у све јевропскијем државама. Да би оправдали ову истину, што неће бити од мале важности за свакога Србина, сазнати важност једнога дјела земље у коме Срби живе, ево ме с историјом у руци да то докажем, а на првоме реду да своју ријеч поведем о мјестима и градовима (варошима) као што је:

Скрадин, његова историја и околина. У најстарија времена, Скрадин бјеше збрајат међу најважније градове цијеле Далмације. Његова историја детаљно се прати од педест и једне године пређе

Христа. Историја овога значајног мјеста скопчата је са историјом нашијех српскијех владаоца. Сестра цара Душана, а жена Павла Шубића, јако је љубила и цијенила ово знаменито, лијепо и чаробно мјесто, које Талијани и данас зову: Scardona piccolo Parigi (Скрадин мали Париз). Од онога славнога доба, кад оно владаше славни Илири нашом постојбином, и кад оно Византиски цареви обилазише наше крајеве, ево нас на столеће, у које доба Авари – дивљи и скитачки народ – нагрнуше на Далмацију, те из ње широм Грке прођераше, сравнивши цвјетајуће и напредне градове са земљом па и Скрадин. Авари навалише са сјевера и истока, као да су од Бога послати за толике гријехе римскога свијета, својом дивљом чилоћом да подмладе и новијим животом задахну труле и разблуђене народе Европе. Овако кобно стање владаше све до доласка наше браће Срба и Хрвата иза карпатскијех гора, по некима 636, по некима 640-те, по некима 641-ве године. Цар Ираклије као мирољубивом народу да им Далмацију под увјетом да из ње ишћерају Аваре, што ови то и учине, многе потамане, а многе покоре. Са овијем чином, раздјеле Далмацију и друге своје земље на тако званијех седам словенскијех поколења, а земљу подјеле на жупаније, а имено цетинску, имоцку, приморску, брибирску, сидрагску у околини Скрадина и т.д. Од 1411, лав светога Марка, Скрадин присвоји својијем канџама, а од 1521 године, буде от Турака освојен, од Млечића поново својој власти повраћен и не мање од четири пута губљен и повраћен и готово сасвим разрушен. Од 1304 године, Станислава сестра Павла Шубића, би надахнута побожношћу, те у њему огради намастир, гдје се данас налази римска католичка црква изван града посвећена св. Јерониму. Данас томе намастиру нема ни трага ни гласа, но свакако је значајно за нашу српску Историју, у колико бјеше подигнут од тетке Младенове, за ким бјеше удата сестра цара Душана. Из Скрадина бијаху и још многи други епископи и учени људи, колико вриједни бијаху синови овога данас малога и скромнога мјеста види се отуда, е знадоше чак у најдаљој туђини себи прибавити поштовања. Апостолски легат кардинал од Монтефелтра дође у Скрадин гдје га из поштовања бан својом главом чекаше. Од папе Климента V бјеше послат у Скрадин да изврши крунисање Карла I, Роберта, краља Маџарског. Године 1322 заваде се Шибенчани и Скрадињани, по свој прилици не без знања бана Младена. Шибенчани ударе на Скрадин и учине му велику штету, одузму под њим држате Младенове бродове и поруше их. Живећи у завађи Шубићи и Котроманићи, те час један а час други нагињаху маџарској круни. Године 1411, а по некима

1409, Сандаљ Кранић војвода Босне и Хума продаде Скрадин и Острвицу са припадајућим околинама Млечићима за 5000 дуката. Сигисмунд краљ Далмације и Хрватске непризнавајући ову продају, преотме Скрадин и подчини га под јуриздикцију Шибеника. Године 1495 спусте се Турци до Скрадина и освоје га 1537.

Влада Млетачка жараше и паљаше по Приморју, јер је позната и непобитна истина, да је она прва морска сила свога доба. Млеци имадоше живога интереса, често пута сузбијати Турску силу од Далмације. Али Млеци у потоњем добу бјеше ушли у период моралнога опадања... с њима овлада несавладива грамзивост и глад за комадом земље својијех сусједа; умјесто да помогну Грке и Србе у борби с Турцима, они се трудише заузети коју стопу њихове земље, као што то чинише и у нашој Далмацији. Ово је она неопростима погрјешка Млечана. Турци у два пута војску наврађаше на Приморје, и то једном под Али-пашом босанскијем, а други пут под Везир-пашом (1666 год) од четрдесет хиљада оружане војске, али оба паше оба пута срамно се у Босну врате од куда су и дошли. Али године 1671. Млачићи оставе Приморје и Турцима га предаду. Ширећи познате сплеткарије по Приморју Млечићи сијаше највећи раздор и свађе међу нашу браћу. Завадивши се са Шубићима 1322 године, међу завађене домороце увукоше у ту завађу и градове Сплет, Трогир, Шибеник, Скрадин и Омиш.

Ми знамо, да је сестра Душанова а жена Младенова 1343 године Клис и Скрадин њему даровала као своме брату, да како та два мјеста не би допала руку мађарскијех, што је отворено и чисто, да Скрадин бјеше у старо доба српски и у власти српског цара Душана. Осим овог златног доба Душанове владе, ми видимо 1441 године у Скрадину и деспота Ђурђа Бранковића, гдје се у њега довезе првијех дана мјесеца Августа, а одатле крете на своја добра у Сријем.

За овијем догађајима, борбама и преокретима јави се француска буна, која прокрену ствари по свем свијету, па се промјеша и у Приморју. Стари Млеци падну у канџе француске аждаје 1797. Мало за овијем, пуче глас да је француз сву Далмацију уступио Аустрији; опет француз 1806. Приморје од Аустрије одузео, Русија га оставила, и оно опет Аустрији 1813 године да је припало.

Исказавши наше назоре у опће исторички, сад нам се осврнути на положај Скрадина и његову околину. Слободно можемо рећи да је он лијеп, појетичан и римантичан, због тога што је срцу мио и пријазан: куће су му предграђа мало у нереду изведене и просуте

ко лијепе; градске у два реда поређате десно и лијево сокаком раздвојене; горња страна кућа приљубљена је планини која их опасује од Бићинске стране до усега у море; доња иде продољем равнице сјеверно-источно до кућа Павасовића, а одатле у Кистане и Книн на границу Босне. Обе стране сокака у скупу, одпочињу правац од римокатоличке цркве свете Богородице и свршују истим правцем код свиларне благородне браће Ружића (Рожа) и нове куће благородне браће Марасовића. Доњу страну града знатно диче и ресе њему сљубљени вртови тако красно да је милина испод њих пролазити и шетати се. Љети ријека пресушница, по поли продолину му пресјеца под путом на прибрежју пучке ливаде, а и под св. Спиридона тече се у море усиже; јесенијем кишама вратоломно одскакује испод моста Лаборовића и она два св. Јеролима. Доњу страну дивно ресе мурве (дудови) с крај једнога и другога краја пута подигнуте. Ово користно растиње, нарочито посађено исто доњу страну тако начичкава, те ти предочава, ка да гледаш прекрасну и у дудовима обраслу Руму или у прекрасној долини ресавској прекрасни Свилајнац, или које друго красно мјесто у Србији, само да је у крај њега сиње море као што је крај Скрадина. Куће су у њему дивне и прекрасне. Да се данас дићи Плинију, Птоломеју, Страбу, Станислави сестри бана Павла Шубића, Кардиналу од Монтефелтра, Паолину архидјакону па и Нелипићима, данас лијепи и чаробни Скрадин већ познали не би, те Талијани и право имају кад га зову: "Scardona piccolo Parigi".

У околини овога значајнога и знаменитога мјеста, још се двије знаменитости налазе, а то је Крукљани у њему Гаванови двори, а друга је знаменитост Крка (водопад, Слап) један између најлепшијех у свему до данас познатоме свијету. Крка, овај прекрасан водопад као и Гаванови двори, двије су знаменитости, о којима би само какав далеки пјесник или романсијер могао писати; Гаванове дворе дубоко мишљећи и чудећи се се великој тајности покрива далеке прошлости, а Крки која обајава душу и срце човјеково, гледајући неисказану дивоту овога великога створа божијега, кога путник само у Швајцарској наћи може. Крка, овај прекрасни водопад, лежи источно од Скрадина, слива се у рукавац Јадранскога мора водећег од Шибеника. Многи писци писаше о овом прекрасноме слапу. "Словинац" 1878 године достојно га је описао и донио његову слику. Недавно и сам посетивши Крку после 18 година мога одсуства из Скрадина, напоменућу ново шта сам с мојим доласком видио. Даклен, видио сам двије машине најновије коштрукције, истурујуће воду за Шибеник од 180 метара висине, а на 380 метара дужине системе

Ph. Mayer патентирате у Бечу 1870 године. Обадвије су снаге од 20 коња, свака; цијена им је објема 36.000 форината; раде и дан и ноћ; трошак водовода износи 225.000 фиорина. Управитељ бјеше те године из Шлеске и име му је Едмунд Грил.

Оволико о Скрадину, а други пут говорићемо и о другијем мјестима по Далмацији и Боки Которској.

У Боки Которској Јован Шарић

Заиста је пријатно када се у овом броју "Отаџбине" открије да је прадеда Јован Шарић своја дела објављивао заједно са Милованом Глишићем, Стјепаном- Митровим Љубишом, Ђуром Јакшићем, Лазом Лазаревићем, Јашом Игњатовићем, Лазом Костићем, Војиславом Илићем, Јанком Веселиновићем, Змај-Јовом Јовановићем, Симом Матавуљем, младим Бранисавом Нушићем, и Лавом Толстојем, чија "Ана Карењина" излази у наставцима, а своје стручне радове објављују др Ђока Јовановић, др Милан Јовановић, др Владан Ђорђевић, Стојан Новаковић, Светозар Милетић и др.

10.

"КЊИЖЕВНИ ЗАБАВНИК"

У току боравка у Кутима, Јован Шарић је често обилазио манастир Савина и проучавао историјске документе о насељеним местима Боке Которске и Далмације, као и о нашим народним јунацима Смиљанић Илији и Јанковић Стојану. Прикупљену и сређену архивску грађу користиће касније у својим књигама и чланцима.

Године 1881., родила се кћерка Даринка. Интересантно је да је Шарић својој деци давао имена својих пријатеља или људи и жена које је поштовао. Осим Михаила и Миленка, нажалост за осталу децу се не зна чија имена носе, али се за малу Драгињу, која је рођена 1879. године, може готово са сигурношћу рећи да је добила име по Драгињи Николић из Котора, коју је Шарић лично познавао и веома поштовао, и о којој ће касније писати.

Шарић доста новца троши на набавку наших и страних књига и новина. Непрекидно води опширну преписку са својим пријатељима у Србији. Ради на издавању своје треће књиге која ће носити наслив: "Бока Которска, мали српско-народно-књижевни забавник за српску младеж", написао и уредио Јован Шарић.

(Један примерак књиге чува се у Народној библиотеци Србије, рег. бр. II/49268, и у Прилогу књиге Марка Бабца, "Јован Шарић", објављене 1986. године)

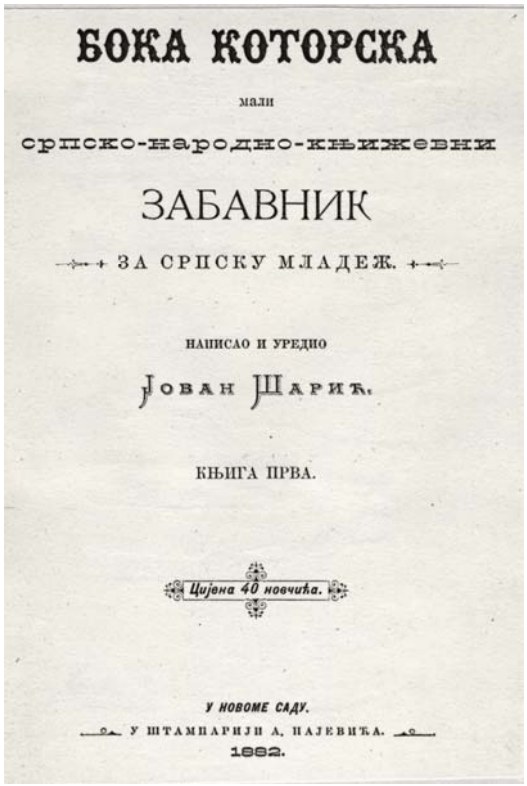
БОКА КОТОРСКА

мали

српско-народно-књижевни

ЗАБАВНИК

ЗА СРПСКУ МЛАДЕЖ.

НАПИСАО И УРЕДИО

Јован Шарић.

КЊИГА ПРВА.

Цијена 40 новчића.

У НОВОМЕ САДУ.

У ШТАМПАРИЈИ А. НАЈЕВИЋА.

1882.

Сл. 83. Поткорице књиге "Бока Которска"

И у овој књизи на 62 странице Шарић, писац и уредник, испољава своје познате особине новинара-просветитеља. Рукопис магазинског типа Шарић одмах замишља у наставцима и обележава је као прву. У књигу уноси и једно приватно писмо потписано иницијалима П. Ј. Д. – Панте Дробњака, пријатеља из Пирота, кога је још у Рипњу упознао као млади учитељ.

Иако је и ова књига препуна практичних поука и корисних савета, садржи и неколико занимљивих књижевних прилога. Народна песма "Ајдуци", први пут је објављена у "Књижевном забавнику". Има необичан садржај и ретко леп заплет. Један од јунака гине од издајничке руке, да би се на крају истакла осветничка правда која ће стићи злочинца кад тад. Нажалост, наставак песме је планиран за други број магазина који никада

није изашао и песма је заувек нестала у приватној Шарићевој архиви.

(Изводи из књиге)

Умјесто предговора, српској младежи, уводни текст књиге Шарић је написао у Боки Которској на Савин-дан 1882. године. Драга и љубезна моја српска младежи! Наука, просвјета и изображеност, три су тако важна и корисна чиниоца, да од њих важнији и кориснији нема у ма буди коме људству. У више даним приликама, а руковођен овом мишљу, ја сам се канио, да што поучна и забавна на нашијем странама за тебе моја мила и љубезна младежи покренем, али прилике и неприлике често пута то ми кратише учинити и остварити. Ако буде одзива овој првој књизи, наш ће се "забавник" јављати свака четири мјесеца годишње, истом цијеном од 40 новчића. У име опћенитога напредка и напредка наше младежи, нас ево, да радимо, а Бог и наша браћа надамо се, да нас оставити и заборавити неће.

Бока Которска. Како се зове Бока, како је добила име, са једном ријечи није лако то описати. Многи наши и страни писци из давнине и из новијег доба писаше о овом красном и романтичном комаду ове кршовите земље. У прастаром добу римски и грчки писци па и Млечићи ову земљу су разно звали, – Бока Рисанска, а у доцнијем добу Бока Которска. Чаробан залив ове земље, у који се спуштају и тону кршовита и скоро неприступна брда јужне Херцеговине и Црне Горе заодјенут зеленилом, а протегнут кривудасто од Мељине, Тивта, Рисна до Котора. Лијепа варош Херцег Нови пуна је историјских успомена из доба 1370. кад је озидата од босанског краља Тврткa, заодјенута брснатијем палмама, миртом, сјеновитим ципресима, гранатијем јоргованима, лимуновима и поморанџама, а мало даље к истоку романтични и пун природне лијепоте манастир Савина, с ког се простире и огла поглед по пространоме оризонту пут отворене "Понте Оштре", "Понте Росе" и остале околине. Зеленкасти крајеви, лазови и обала кривудасто вијугају крајем мора, предочавајућег највећијем бродовима могућност његовога пристаништа, са којим овај народ води трговину по далекој Америки, Африки, Аустралији, Азији и по свој Јевропи. Бокељски народ добро и ваљано ради своју пољодјелску радњу. Поднебије је благо тако да у њој расту слатка воћа, родне смокве, шипци, кестење и друга слатка воћа; цвијеће цвати и мириши у сред зиме на отвореном пољу; у мјесецу Јануару процвијетају бадеми; љубичице можеш брати и прије Божића. Народна ношња јако је у Боки уважена. Најљепша је она у Рисну.

Бјелача је уопће усвојена као опћа ношња. Бокељ је у опће побожан, љуби своју народност, увјек носи и иде под оружјем и с њиме се дичи, мило му је, кад му речеш, да је Србин, а женској да је Српкиња.

Сл. 84. Ришњанин у својој ношњи (из "Ковчежића" Вука Караџића, 1849. год.

Очију су живијех и ватренијех, чела ведра и весела лица, поносити и јуначка држања, лаки и окретни. Жене су јакога и здравога састава; лица лијепа, нежна и умиљата, очи су им јасне и веселе, обрве црномањасте, косе јаке и густе. На образ, част и поштење, рачунају као и на свој живот са ријечју: "нашто човјеку живот, кад неби имао образа, части и поштења".

Све ово, што смо досад поменули, као и оно по лијепоти свога положаја, прекрасне и благе климе; по плодности своје земље, прекраснога и бренатога вазда зеленила, заокриљујућег горостасне и недогледне врхове високијех брда и планина чини, да је ова земља један комад таковог крша, с ког се око и његов поглед не да дићи, а да се човјек не задиви његовој лијепоти и панорами, што путника и на далекијем крајевима подсјети, да се ове кршне и сиромашне земље сјети и не заборави.

Судерланд. Црта из живота једног банкара. Шаљива кратка приповетка о Енглезу Судерланду који је своју кујицу Судерланд даровао руској царици Катарини. Због тога је уживао њену велику благонаклоност. Једног јутра стан му опкољава полиција и ревносни министар полиције му околишући саопштава царичино наређење да му живом кожу одере и балзамује. Очајан Судерланд одлази код царице и сазнаје да се ради о неспоразуму. Наредба се односила на кујицу Судерланд, а не на њега. Вјерни министар није разумјео наредбе, које прима, и намераваше да балзамује живцијатог Судерланда по оној нашој, која каже: "био би одрт као куја", а тим сирома и заглавио. (Прев. с талијанског)

Приморкиња. Песма Змај-Јове Јовановића из "Илустр. Нов."

Сваког јутра и вечери,
После сна и рада,
На обали морској чека
Приморкиња млада.
...
Морем блуде повјетарци
Невидљиве сјени,
– Исто тако, исто тако
Уздисаји њени.
...
Посестрила с´ морем сињим
У јави и сану:
Сродила се с морем сињим
У дугом чекању.
Она носи на дну срца,
Носи војна жива;
– Сиње море у дубини
Њега – мртва скрива.

Котор. У најкрајњем куту морскога залива Боке лежи на уској обали утврђена варош Котор са 3000 становника. Године 1667. је онај велики земљотрес цијелу јужну Далмацију тако рећи до основа разорио и стара утврђења порушио. Град Котор је опасат зидом од тесаног камена са грднијем трошком, има троја врата, којијех натпис опомиње на опсаде, не наводећи освојења и разорења његова кроз Римљане, Грке, Сарацене, Србе, Бошњаке

и Мађаре. Пут звати "Црногорског Цезара", ког је Аустрија дала направити и који се 67 пута низ бријег вијуга до црногорске границе, дугачак је 2837 хвати, а 9 стопа широк. На црногорској граници овај пут престаје, а одатле започимље уска и тако рећи не пролазна стаза којом само домаћи пјешаци и јахачи, и то са највећом опасношћу прећи могу, доклен не достигну на вијенац између Крстаца и Ловћена, одаклен се преко висоравна од Њеугуша и Цетиња у престоницу Црне Горе ступи. Сад је пут од Цетиња до Котора и кроз Црну Гору направљен, којим пошта и дилижанац путује.

Манастир Савина у Боки Которској. Савина је прекрасан манастир; овај свети аманет српске задужбине подигли су и оградили калуђери манастира Тврдоша из Требиња 1693 год. Кад путник домакне паробродом до "Понте Оштре", на први поглед улије му се у срце неко свето осјећање побожности.

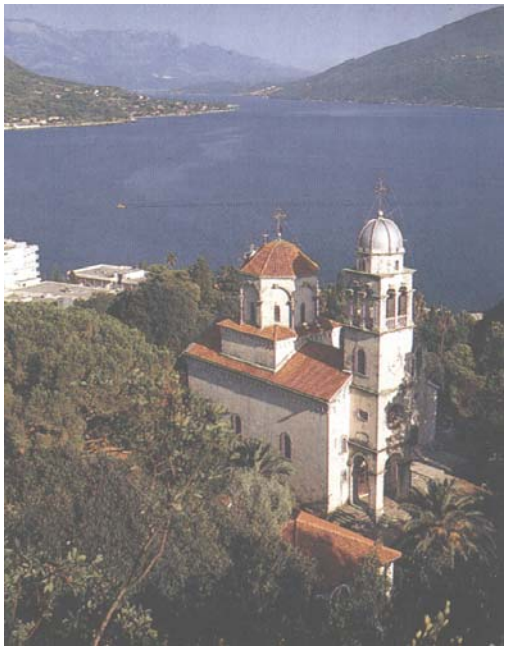

Сл. 85. Манастир Савина, данас

Потресен светим осјећајем и обајат ријетком красотом околине, обрасле у зеленилу, неможе а да се мишљу не пренесе у Раваницу, Жичу, Студеницу, Фрушку Гору. Онога дана кад бијах на Савини, и дан бјеше изванредно лијеп и топал, небо бистро и прозрачно. Све ово само собом бодријаше ми дух, а обајаше ми плаветнилом мисли; хладни морски повјетарац разблаживаше ноћну врућину и кријепљаше ми жељом моје уморене прси да речем:

"Ево ме Савина, стара српска успомено!"

Свакако, било у погледу важности, било у погледу положаја, старине, природе, красоте, лијепоте, Савина је бар толико заслужила, да је српство не заборави.

Растанак. У првом лицу непотписани путник описује свој полазак у далеку Америку: У 9 сати и 15 минута били смо на Лојдовом пароброду. Толико нас је било да се окренути није могло. Сродници и пријатељи са свију нас страна заокруживаху, стискаше нам руке и грљаху нас плакајући а ми њих – од њих се растајући у свијет и далеку земљу. Туга, нада, болови и све, рек´ би да се бјеше збило у паробод. Он се креће, барке и народ га креће тамо и овамо, ми мислимо, да полазимо. Са неисказаном љубави поздрављамо моју милу отаџбину, моје миле бријегове и голо камење; поздрављао сам ту сиромашну земљу, у којој сам случајно први пут свијета видио и на њу моју ногу ставио. Затворивши уши да не чујем тресак пароброда од упаљене машине, па и ромор људи, поздрављао сам ону земљу у којој је сваки појединац човјек, свака мисао добит. У овоме стању, приспје час поласка; ми молимо наше миле да нас оставе, а они још то нехтјеше учинити. Ах! – тужан ли је полазак, а још тужнији растанак. Морнари пароброда тискају од нас наше миле, а ми се још љубимо и грлимо ватренијем згрљајима и пољубцима. Трећим жвиждом паробод јавља полазак. Море сиње куд ћеш нас повјести, – море сиње ком ћеш на донијети?! Ја као онај, који сам увјек знао челичном руком обгрљавати моје срце, знао га умучкавати или пуштати лагано и ватрено да куца, мислио сам и размишљао о мојој старој мајци, која ме родила, а нисам се заборавио ни на моју милу вјереницу, али највише моје миле домовине, моје миле отаџбине сјећао сам се, о њој мислио и размишљао, како ћу је оставити. Ништа зато, драга и мила моја домовино, јер те ево у својој души носим, а у своме срцу гледам – доћи ће опет оно свето вријеме, кад ћу се у тебе повратити, гола твоја камења изљубити, у теби живити и умријети, као што су наши стари чинили: путовали па и своје кости у теби оставили, што ћу и сам учинити, и у теби мила моја домовино своје кости оставити.

Роду.

Сто мишица
Да имадем,
Сто мишица, сто срдашца,

Па све да их дадем
Нека служе
Своме роду,
Нека служе, нека падну
За златну слободу.
Ал ја имам
Само руке двије
А у груди мојих бије
Срце једно;
Једно само.
Па ми још милије
Срце једно
За сто срца вриједно.
До двје руке
И то срце моје,
Та све благо моје
Његујем га како боље знадем,
Да га дадем
Моме роду.
Нек се ломе ове руке моје
Нека гине ово срце моје
Ој, за језик, име и слободу!
(Дамјан Павловић, из "Декламатора")

Петар Петровић Његош, владика црногорски, пјесник српски. Родио се 1813. године на Његушима у Црној Гори. Почетке своје образованости имао је у својој кући. Неко вријеме беше му учитељ Симо Милутиновић, генијални пјесник "Србијанке". Године 1830. владика је узео владу са Црном Гором у своје руке, а преминуо 1851. Српска књижевност поноси се данас његовом поезијом у народноме духу. Што се прекинуло колебање међу класицизмом и народноромантичним правцем, у томе је главна заслуга владике Рада, познатога под именом Петра Петровића Његоша и Бранка Радичевића. На српском Парнасу њих су двојица два бора, која су напоредно расла, оба самоникла, оба велика, свака у својој врсти. Његош је не надмашан у узвишенијем рефлексијама, у родољубивом жару, којим је генијално опјевао живот и витешка дјела Црногораца. За његово ремек-дјело "Горски вјенац" вели историк наше књижевности Стојан Новаковић да је оно: "јеванђеље родољубивијех и за будућношћу својега народа, замишљенијех синова српскијех". Овај велики српски пјесник, основао је 1835. год. у Црној Гори школе,

штампарију и ту је штампао своју првенчад. Год. 1847 изађе му његово ремек-дјело "Горски вјенац" у Бечу, који је до сад већ шест пута прештампаван. Године 1854 издао је пријатељ и најбољи зналац живота и рада владичина, српски пјесник и књижевник Љубомир Ненадовић владичину српску пјесму Слободијаду. Преклане "Српске Илустроване Новине" уз оние прошле 1881. године, донијеле су слику овог великог српскога пјесника.

Сл. 86. Петар II Петровић Његош, рад Јоханеса Беса 1847. године у Бечу, Државни музеј, Цетиње

У даљини. Песма са 22 строфе од П. Ј. С. – Јована Шарића, написана у Бару, 24. децембра 1880. године.

Хај! мјесече, што ми тако
Над путником сјајеш?
Какву ову тешку тугу
Моме срцу дајеш?

Што ме гледаш тако сјетно?
Ил´ ме питаш да ти
Речем, можеш ли ми љуту
Рану олакшати?
...

Ах! мјесече, заиграј јој
Сјенком по тавану;
Прени ми је – па јој кажи
Срца мога рану!...
...
Све ми на те, ој Зулејко!
Сјећа: цв´јетак, камен;
А даљина пуста само,
Потпирује пламен!

Срце би ми изгорило
Да му наде није:
Да ће опет твоје бајно
Лице да га грије;
...
Ох! икада, ох! икада
Хоће ли ти пирнут
До ушију – и невину
Твоју душу дирнут!...

Стефан Немања, и његова два властелина Которанина. Српски народ под владом Немањића највећма је постао чувен, српска држава под Немањићима била је најснажнија, с првим се Немањићем српска држава почела снажити, снага ове државе простирала се и до Котора. У то доба мала република, Котор, поче давати сјајнијех грађана повјестници, међу којима се одликује властелин из породице Буђа, ризничар цара Уроша, и властелин и судија Биволичић. Оба ова властелина бијаху у служби царевој, дочим сам српски владалац за њих каже да су му они његова два укућанина властелина и књаза. За знаменитог рата Задарског, како се Котор поможе пријатељством Стефана Немање, и како га моли, да подржи посланство Николе Буће, који је 1345. пошао у Млетке, да извјести дужда како Котор понавља уговор од 1305. год. и жели мир с Млецима. Писмо Стефана Немање, ондашњег цара целе Србије од Јадранскога мора до Македоније, писато је 15. Октобра, а тако исто писмо Николе Буће дужду. Српски Стефан послужио се том приликом, да понуди савез републици св. Марка, што је значајан чин у повјестници Италије и њезина уплива на истоку. Године 1347. уговор је поновљен и цар Стефан овако дужду пише: "Ми, цар свију српских земаља, доносимо вам љубав и желимо дати вам залог пријатељства, да и потомци буду казивати, како је између нас

искрено пријатељство било. Пошаљите вјешто лице у Котор, које ће се пријавити вашом препоруком онијем нашијем вјернијем". Ту Стефан мисли на Которанине који су остали вјерни Србији за цијелога 14. вјека, све до кобнога Косова. Српском Стефану бјеше од Которана најмилија браћа Никола и Михајло. О Михајилу зна се, да је насљедио брата у преговорима с Млецима и да је изврстно извршио посланство год. 1351. ради споразума између цара Стефана и дужда. Још бјеше боље познат с војничке, политичке и дипломатске услуге. Као заповједник једне Которске чете на служби цара Стефана, би у више бојева против Бугара и Грка. У једноме од тијех окршаја, Никола Буђа истрже непријатељу заставу и крст, свети знамен ког су Бугари јако цијенили, а српски их владар даровао Котору, гдје и осташе као вјачита успомена вјерности и славе. Послије рата српски владалац, ради особите наклоности и поштовања према племенитом војводи Николи, призва га себи у двор и именова га протовестијаром, што је по Орбину велики благајник. Многе околности потврђују, да је Никола Буђа био прави тајни савјетник, министар изванскијех послова и државни тајник онога најславнијега од свију српскијех краљева, великога Стевана Душана силнога, који бјеше зачео основу, да подигне Константиново царство и који је са политичком и војничком Буђином помоћу основао бјеше државу састављену од Србије, јужне Далмације, данашње Црне Горе, цијеле сјеверне Арбаније, Бугарске и Македоније. И зато се прозвао цар Србима и Грцима и кренуо бјеше на Цариград год. 1356, кад га смрт сустиже у Румелији. Све у животу Николе Буђе доказује, да је он претекао вријемена и, да је свом снагом придржавао велику мисао заједничкога народнога поступка између источнијех Славена и Италије. Године 1351, налазимо између Грацкијех посланика на Немањину двору племића Михаила Буђу, Николина брата, коме између осталијех бјеше друг Божо Болица, такођер од сјајне которске породице. Михаило Буђа и Болица, израдише потврду свију повластица и господства данијех Котору.

Прекасно. Црта Љ. Варјачића. Бјеше лијепо прољетње јутро. Сва се природа подмладила и оживила, на пољу трава и цвијеће, по гори дрвеће и животиње, а ваздухом угодно пјевање птичица развесељава човјека, који се ено спрема, да по млађеној земљи примакне ране и себи и дргуима. То бјеше Радинић Мато. Сав свој век спровео је он у радњи и зноју. И то му је користило. Прикупио је кућицу и нешто земљишта, а тако је могао одранити Анку и Стјепана, милу своју дјецу, која му по смрти вјерне његове жене

остадоше. И бијаху то добра дјеца. Анка, тек мало болешљива, вјерно код куће припомагаше оцу у разнијем домаћијем пословима и мило га неговала, кад му се што неугодно догодило. Стјепко, младић узорит и врл, полазаше свршавати домаћу школу, градску гимназију и већ дошао до осмога разреда. Беше лијепо пролетње јутро. Мато се спреми на дјело, а Анка остаде код куће. Око подне наоблачи се небо, вјетар поче дувати, а замало крупна киша падати. Мато похити с поља кући и онако мокар дркташе цијелијем тијелом као прут на води. Нахладио се и леже. Прође година; Мато паде у суву болест и некако у Априлу умре. Ох Боже! да сте видили Анку! увенула јој бјеше она румен њеног лица, покупио се онај дивни стас, помрача јој онај дивни жар њенијех жаркијех очију. Три дана је отац у кући мртав лежао, три дана је Анка крај њега нагнута клечала. Саранили јој оца. Анка једва да је жива остала! Стјепко је плакао љуто, ал уз то и тјешио милу своју сестру. Ал дође час, и Стјепко мораде опет одлазити у град, у школу. Он остави Анчицу саму. "С Богом Анка", рече на поласку, ево имаш хвала Богу свега, уживај по мало и пази, да здрава дочекаш свога брата, кад се из града к теби за увјек врати". Анка остаде сама. Сиротица! Плакала је дуго и дуго – ал на једном усахнуле јој сузе, она више не плаче – унутарња болест и туга обузе јој груди. Оболи и леже! Стјепка нема! Прође по године. Јесенско ограну сунце, а на вратима Анкине кућице покуца неко тихо. "Напријед" рече једва с постеље Анка. То бјеше Стјепко. Завлада кратка тишина... "Ти си Стјепко?" рече болна Анка, "а ја мишљах, да те више није на свијету". "Анка!" завапи Стјепко и паде болесници на груди. "Прекасно" уздахне тихо Анка, "ту за мене нема лијека! Тамо горе код оца тамо га има..." Други дан закопају Анку покрај оца, а Стјепко постави им на гробу красни споменик – спомен синовске и братске своје љубави. Кад је Стјепко свршио науке, постао је у истом селу судцем, а на мјесту, гдје је прије стајала очева колиба, саградио је красну кућу, у којој је све до смрти живио и правим пријатељем свога народа био.

("Смиље", бр. 7. год. 1878)

Моја Ема. Једног дана мјесеца априла, отворих уста да удишем ваздух пролетњи, те ми се учини, као да би он био наслонац кадифени – уста моје Еме. Узедох један шебој и чињаше ми се, да ми његов красни мирис продире до срца. Уперих очи у поља плаветног неба вјечитог; јер ми огњеви летећих облака, чињаху са обручовима бељеге имена моје Еме. У себи самом, у својим успоменама, у мојим надама, не могох нађ другијех ствари до тебе саме, и све, све то, зваше ми слику Емину. У мени и изван мене, у

свијету духова и ствари, на јави и у сну, у радости и жалости, у миру и једу ја не видим, ја нечујем већ само једну ствар, –моју Ему. Ја без ње не знам ништа; без ње не знам ни мишљети ни живети. Наш опстанак не сачињава друго до само један опстанак.

(По талијанском)

Санак. Од П. Ј. С. (псеудоним Јована Шарића).

Спавај, спавај, ој анђеле л´јепо!
Тихи санак над главом ти стоји;
Над тобом је развио крила,
Слатки покој на душу т´ разлио.
А нијежна чувства ти опио:
Па у својој невиној ти машти
Предијеле небеске отвара;
А на лицу блиједом од зраке
Што кроз таму канђелце је баца:
Слатко чуство анђелско се чита
Што ти душу у том часу пл´јени...

Спавај, спавај, ој анђелче нежно!
Око тебе ц´јела васијона
Муком мучи да те не пробуди.
На плавоме небескоме шару
Звјезде тихо међу собом шапћу
А кроз лишће зелених стабала
У потаји лахори уздишу;
Само мјесец своју бл´једу сјенку
Кроз прозоре у собу ти баца.
Нигдје гласа, нигдје пјесме лаке,
Славуј главу под крилом сакрива,
Све је н´јемо, све је тужно, сјетно.
К´о да земља небу шапће тихо:
Зуилејка нам прелијепа спава!

Спавај, спавај ој анђелче слатко
У душеку своме ђевојачком!
Твоју душу невину и чисту
Силна љубав још ранила није.
Вај! од кад ми твога бајног лица
Плаво око срце занијело:
Заман јадан покоја сам жељан!

Твоје лице ој ђевојко красна,
Када гледам – утјеху и радост
Свеђ ми носи, ал´ ка´ бл´есак муке
То устраје. Ах! пред очи потом
Ми исчезнеш: одма у својијем
Узбурканим грудима мира немам...
И проклињем клету судбу тада
Која ми те од´јељену хоће;
И проклињем... о, удесу љуцки!
Злобна сила ђе управља с вама.
Зашто, зашто из наручја да ми
Ви трзате оно чедо бајно,
Уз које бих жиће благосиља?
Уз које бих ове ниске дане
За час тили срећом позлатио?...

Спавај, спавај, ој анђелче бајно!
Кад расклопиш миле трепавице,
Славуј, цвјетак, земља, сунце, небо:
Све ће тебе сутра поздравити.
Све ће ти се клањати около:
А ја јадан проклињаћу уру
Која ме је на свет ови дала!

Народни добротвори (Да се и њих сјетимо). Дан данју наш српски народ има множ својијех добротвора. Атанасије Герески, Димитрије Голубовић, Стеван Бадрљица, капетан Лесо Павковић и Васа Живановић, из недара нашега укупнога народа, а Дане Бањанин је из наше земље Боке Которске. Крај оних, који учинише неизмерног добра, и који код нас основаше фондацијону школу у Србици у Ерцег-Новом. Тројици новијех можемо имена забељежити у читуљи новијех народнијех добротвора од којијех двојица су живи а један мртав. Мртав је блаженопочивши Хрисантије Николајевић игуман манастира Бање, а живи су епископ Герасим Петрановић и познати књижевник прота Ђорђе Николајевић. Први и умрли добротвор народни, остави добру и од више хиљада суму, имајући образовати фонд, из ког би се добитком имала до двојица у школама издржавати; други даде 6.000 форината на фонд занатскијех школа, а трећи 12.000 на цијел исту, коју и први даде. Слава даклем нека је и од наше стране народнијем добротворима и живијем и мртвијем, којим нигда она погинути неће док је сунца и мјесеца, уколико златнијем словима

забележимо имена њихова тако да ће их се потомство на вјеки сјећати и заборавити неће.

Мати. У највећој књиги и у књиги људскога живота, највећа и најслађа ријеч је мати. Најпрви добротвор је она. Све ријечнике и најмудрије књиге нека претури ко хоће, слађе ријечи неће наћи до ријечи моја мила мајка. Наћи ће, моја драга, моја мила, слатка, љубезна, али све ово нема куса, сласти; нема значаја ни језгровитости без придодатка "мати", моја драга мати, моја мила мати, моја слатка и љубезна мати; благо мени моја мајко, кад су ме овако сретна родила да доживим овакову срећу, овакову част, оваково поштовање и овакову славу. Зато мила моја младежи, љубимо своју мајку као своју велику добротворку, љубимо је као свога великога анђела баз кога не можемо бити ни умријети а да га не спомињемо, – љубимо своју мајку, јер нам је то једина љубав, с којом ћемо се и пред Богом и пред човјештвом оправдати, да смо добри, поштени кад љубимо своју мајку и своје родитеље.

Јогуница.

Неће Душа да се учи
А мајка му вели:
"Ако нећеш а ти хајде
Из куће се сели!"

Наљути се мали Душа
Жестоко и много;
Па излете на улицу
Што је брже мог´о

Душа ост´о на улици
Покис´о до коже,
У срцу га страва стеже:
Шта ће сада Боже?

Заплака се, задркта се,
Понос му се саже,
Скупи мокре хаљинице
Па ти кући наже.

Скида мајка с њега хаљне,
Дала се у бригу;

А он само моли виче:
Дај ми мамо књигу!
(Скраћено из "Голуба")

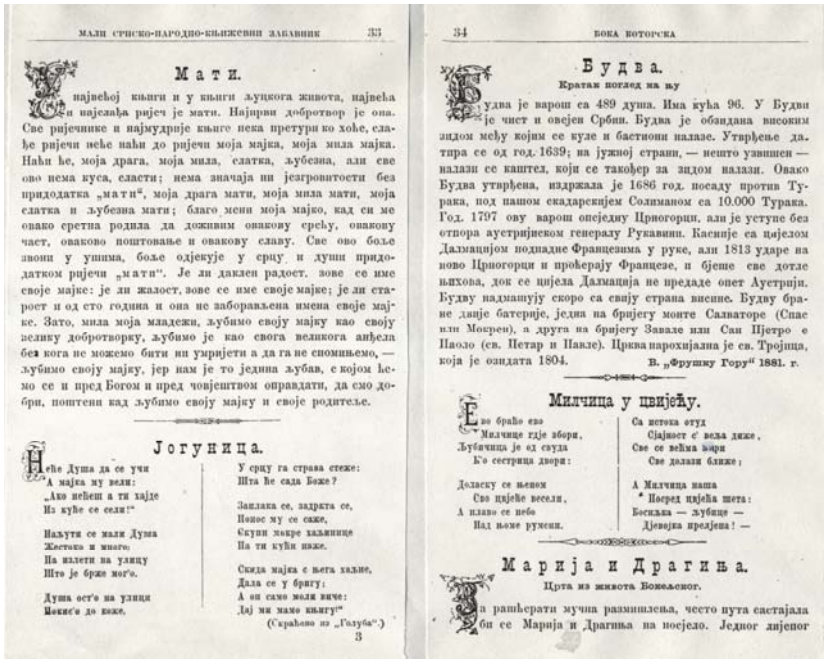

МАЛИ СРПСКО-НАРОДНО-КЊИЖЕВНИ ЗАБАВНИК 33

Мати.

У највећој књизи и у књизи људскога живота, највећа и најслађа ријеч је мати. Најцрви добротвор је она. Све ријечнике и најмудрије књиге нека претури ко хоће, слађе ријечи неће наћи до ријечи моја мајка, моја мила мајка. Наћи ће, моја драга, моја мила, слатка, љубезна, али све ово нема куса, сласти; нема значаја ни језгровитости без придодатка „мати", моја драга мати, моја мила мати, моја слатка и љубезна мати; благо мени моја мајко, кад си ме овако срећна родила да доживим овакову срећу, овакову част, овакову поштовање и овакову славу. Све ово боље звони у ушима, боље одјекује у срцу и души придодатком ријечи „мати". Је ли даклен радост, зове се име своје мајке: је ли жалост, зове се име своје мајке; је ли старост и од сто година и она не заборављена имена своје мајке. Зато, мила моја младежи, љубимо своју мајку као своју велику добротворку, љубимо је као свога великога анђела без кога не можемо бити ни умријети а да га не спомињемо, — љубимо своју мајку, јер нам је то једина љубав, с којом ћемо се и пред Богом и пред човјештвом оправдати, да смо добри, поштени кад љубимо своју мајку и своје родитеље.

Јогуница.

Неће Душа да се учи
А мајка му вели:
„Ако нећеш а ти хаџе
Из куће се сели!"

Наљути се мали Душа
Жестоко и много;
Па излети на улицу
Што је брже мог'о.

Душа ост'о на улици
Докис'о до кеже,
У срцу га страва стеже:
Шта ће сада Боже?

Заплака се, задрта се,
Понос му се саже,
Скупи мокре хаљинице
Па ти кући иђе.

Скида мајка с њега хаљине,
Дала се у бригу;
А он само моли виче:
„Дај ми мамо књигу!"
(Скраћено из „Голуба".)
3

34 БОКА КОТОРСКА

Будва.

Кратак поглед на њу

Будва је варош са 489 душа. Има кућа 96. У Будви је чист и овејан Србин. Будва је обзидана високим зидом међу којим се куле и бастиони налазе. Утврђење датира се од год. 1639; на јужној страни, — нешто узвишен — налази се каштел, који се такођер за зидом налази. Овако Будва утврђена, издржала је 1686 год. посаду против Турака, под пашом скадарскијем Солиманом са 10.000 Турака. Год. 1797 ову варош опсједну Црногорци, али је уступе без отпора аустријеском генералу Рукавини. Касније са цијелом Далмацијом подпадне Французима у руке, али 1813 ударе на ново Црногорци и прођерају Французе, и бјеше све дотле њихова, док се цијела Далмација не предаде опет Аустрији. Будву надмашују скоро са свију страна висине. Будву брани двије батерије, једна на бријегу монте Салваторе (Спас или Мокрен), а друга на бријегу Завале или Сан Пјетро е Паоло (св. Петар и Павле). Црква парохијална је св. Тројица, која је озидата 1804. В. „Фрушку Гору" 1881. г.

Милчица у цвијећу.

Ево браћо ево
Милчице гдје збори,
Љубичица је од свуда
К'о сестрица двори:

Доласку се њеном
Сво цвјеће весели,
А плаво се небо
Над њоме румени.

Са истока отуд
Сјајност с' вела диже,
Све се вејма боји
Све долази ближе;

А Милчица наша
Посред изјеља шета:
Босиљка — љубице —
Дјевојка прелјена! —

Марија и Драгиња.

Црта из живота Божићњег.

На растјерати мучна размишљења, често пута састајала би се Марија и Драгиња на посјело. Једног лијепог

Сл. 87 Две странице књиге "Бока Которска"

Будва. Кратак поглед на њу. Будва је варош са 480 душа. Има кућа 96. У Будви је чист и овејан Србин. Обзидана високим зидом са кулама и бастионима, издржала је 1686 год. посаду против 10.000 Турака. Год. 1797 ову варош опсједну Црногорци, али је уступе без отпора аустријском генералу Рукавини. Касније с цијелом Далмацијом подпадне Французима у руке, али 1813 ударе на ново Црногорци и прођерају Французе, док се цијела Далмација не предаде опет Аустрији. Црква парохијална је св. Тројица, која је озидата 1804. (В. "Фрушку Гору" 1881. г.)

Миличица у цвијећу.

Ево браћо ево
Миличице гдје збори
Љубичица је од свуда
К´о сестрица двори:

Доласку се њеном
Сво цвјеће весели.
А плаво се небо
Над њоме румени.

Са истока отуд
Сјајност с´ вења диже.
Све се већма шири
Све долази ближе.

А Миличица наша
Посред цвјећа шета:
Босиљка – љубице –
Дјевојка прелјепа!

Марија и Драгиња. Црта из живота Бокељског. Једног дана дођиће Драгиња код Марије. Сједећи према сунцу пред кућом, Марија ће почети да прича Драгињи њезину удадбу, срећу, радост, жалост, тугу и тешко живовање. "Мој отац", говораше она, "бјеше поморски капетан, и имађаше добру плату, али снађе нас несрећа. Уватившн га онај несретни ураган од кога се утопио и оца ми прождерао. С прва сам се поносила с благом мога оца, као да ће то хиљдама година трајати. Овако пуна маштенија, доћи ће ми мој јадо и понекаће ме. Мој Владимир, као што ти је познато, бјеше слаби-јег имућа од мене. С љубављу и надом он ме поиште. Његово мудро и умиљато опхођење, побуди у мени моју према њему љубав. Све то учини, да се ја промјеним, што и учиним. Десетогодишње с њиме живљење, мени бје десетогодишње моје весеље, радост и царовање. Када ми је мајка умрла, нестало ми је у кући свега родитељског блага; али ми оста мој мили супруг, – мој мили Владимир. Некако дође несретан случај, позову га нека браћа у Калифорнију. Кроз кратко вријеме по што је тамо дошао, увати га нека несретна болест и он умре, те сам тим саморана су шестеро нејаке дјеце, коју немам с чиме ранити а још мање издржавати. На што ће јој Драгиња, тјешећи је придодати и рећи: "Све је то света истина и жалост је твоја велика, а шта да је теби речем о мојој несрећи. Ти знаш да сам имала три брата као три сива сокола, па да их је сва три сиње море позобало, те сам ти сад сама саморана; нама је Бокељкињама и Бокељима, је суђено у сињему мору срећу тражити: мушки да броде и рибе утопљенима да им очи ваде, а ми јадне да кукамо и у црно се завијамо. Патили су наши стари, па патимо и ми млади. Зато моли се Богу па трпи и самном заједно; јер друго не знамо шта чинити, до једино патити и трпити". Стиже ноћ и Драгиња оде од Марије, више тужна и жалостива нежели весела и радосна, е им неби на ино, већ се разговарати о ономе, што их боли у души, њиховоме срцу и

осјећању. Овакова је црта из живота Бокељског, и мало је оног сретна, који није једом задешен, те да не оплакује кога свога у далекој туђини изгубљеног или у сињем мору утопљеног, као што је Марија у туђини свога Велимира, а Драгиња брађу по дну сиња мора.

Јади из ненада.

Липа стоји на сред двора
Сунце сјаје одозгора,
А под липом једна дјева
Везе млада па попјева:
"Итро итро, игло моја!
Драгог ето из тог боја
На коњицу огњеноме
Биће скоро преда мноме,
Да је довде готова
Суђеница његова."
...
"Та ово је богме драги";
Па полети пред милога,
А он клону с коња свога.
Ао јада из ненада!
Глава њему разбијена,
Рука десна саломљена,
Јадна мома руке склопи,
Кроз завоје крвца лопи:
"Па зар тако драги мој!"
"Само, душо, кад сам твој."
То рекоше издануше,
На земљицу те пануше
К´о два бора у сред горе
Кад сјекире њих оборе.
...
Сунце наже на гроб сјати,
Мисли да ће још устати.
Ох угаси сјајне зраке.
Ајде сунце за облаке!
Што гроб ладни једном свати
Назад више он не врати.

Бранко Радичевић

Стојан Јанковић. Котаранима и другијем Далматинцима бори се против Турака под Ерцег-Новим. Пошто је Турска сила под Бечом 1683. год. сатрвена, ријеши се и Млетачка република ту згодну прилику на своју корист употребити и Турцима се осветити, па следујуће 1684. године ступи у савез с Аустријом и с Пољском и објави рат Порти. Те исте године Котарани, под својим поглаваром Стојаном Јанковићем, а за њим Петропољци, Пољичани и Задворани па и многи други Далматинци, скоче на оружје и јуначки потисну из својијех мјеста Турке. И Аустијско оружје изагна Турке из Лике, Крбаве и Славоније из готово из свију унгарских градова. Топал-паша вођаше из Босне и Херцеговине 4.000 људи, да одбије опсаду од Ерцег-Новог, али Црногорци ударе на Турке и тако их разбију и рашћерају да је и сам Топал-паша једва жив са својом главом одатле изадр´о. Турци су ту изгубили седам барјака и триста људи, којима главе буду поодсјецане и на догледу Ергцег-Новога поређане. Говори се: да су гдје који Црногорци као награду за ту помоћ добијали од дужда Млетачкога златне колајне, пенсију и плату примали. У савезу за Млетачком републиком, Црногорци и Брђани су доста јада задали Турцима и 1688. године, не само у Арбанији, већ и у Херцеговини. Јанковић Стојан у борби против Турака под Новим јуначки се држао и борио као и вазда, те га зато историја наша и наше народне пјесме због његовога јунаштва славе и пјевају, а и му га се не заборављамо као ријеткога јунака и војсковође, кога слава као и другијех јунака нигда умријети неће.

Бенковац (Надин – старински надписи). Бенковац лежи у сред равнијех Котара, не баш много далеко од знатнога у историји мјеста Островице, Врање и Надина. Надин, данас је село, подигнуто је с оне стране равног поља Котара према бури. У старо вријеме бјеше град старе Либурније. На молбу Задрана Млечићи озидаше једну тврђаву на врху главице која се данас зове "Старо Село". У години 1521. ова тврђава бјеше од Турака изгорена. Међу развалинама, комадима сводова и рушевинама, распознаје се бунар по великој просторији и ријеткости радње, по којој се и мајсторлук суди. О важности Надина говоре и два надписа на латинскоме језику: Nadin otim Liburniae Civitas... T. Turanius F. Clad. rufus / Ob honorem Aedilitalis porticum... Осим ова два надписа имаду још и друга четри, који због простора за сад изостављамо. Сва су ова мјеста у равнијем Котарима, гдје су наши стари сјекли Турке на буљуке. (В. "Manuale" 1873. год.)

Своме срцу од П. Ј. С. (иницијали Јована Шарића).

Мируј срце моје мируј!
Искрено си;
Поштено си;
Много љубиш,
Много ћутиш:
Искреност те вара;
Поштење те кара;
Љубав те пори;
Чуство те мори;
Мируј срце моје мируј!
(Котор, 1880.)

Гдје су Гаванови двори? (П. Ј. С.)

Тамо гдје с´ велика
Код Скрадина Крка
У Јадранско море
Силовито спушта,
Те кроз Скрадин кад´ се
Баш јуначки прође,
И код свете Петке
На Бићине дође,
Испод десне руке
Загледаш у море;
Одма видиш Прукљан
И у њему бјеле –
Гаванове дворе.

Један сонет од П. Ј. С. (псеудоним Јована Шарића)

Ој! ва́с мјеста мог детињства мила
Раздрагана и сад тражи зјена:
Кад по сласти душа ми пловила,
Као б´јела по таласи´ пјена!

Тад ми љубав није сунце била,
Које сљеди очајности сјена;
Тад ми с´ душа човечја паклена,
За копреном неискуства крила...

Ал´ у ону зору младе среће
Ипак се је тавни прамак купа,

Велећ: – св´јет ти бити мио неће!

Оних доба златни в´јек пролеће;
Друкче к вама сада нога ступа:
Сад те, сад те видим гнусни свјете!
Цетиње 1881.

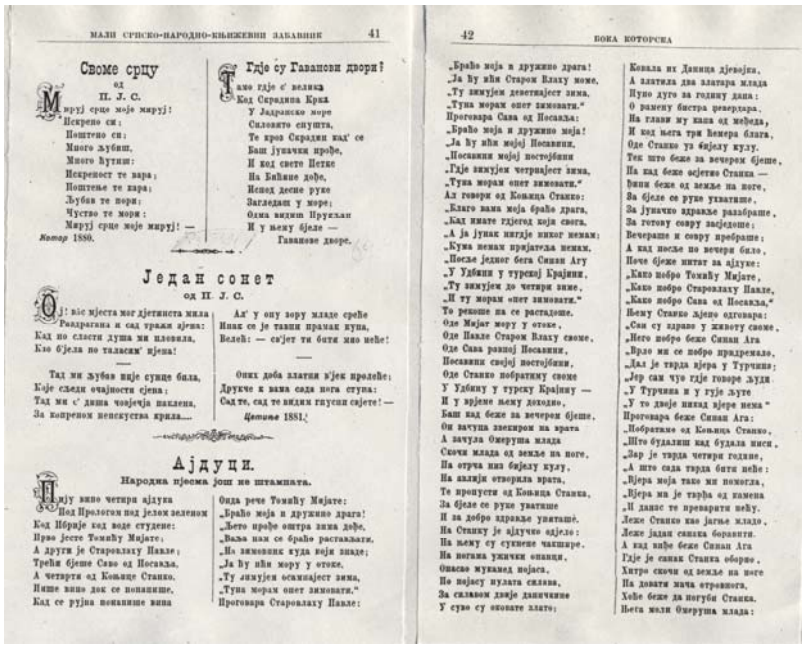

МАЛИ СРПСКО-НАРОДНО-КЊИЖЕВНИ ЗАБАВНИК 41

Своме срцу
од
П. Ј. С.

Мируј срце моје мируј!
Искрено си:
Поштено си:
Много љубиш,
Много вјерни:
Искренест те хвала;
Поштене те хвала;
Љубав те пори:
Чуство те мори:
Мируј срце моје мируј! —
Котор 1880.

Гдје су Гаванови двори?

Тамо гдје с' велика
Код Скрадина Крка
У Задарско море
Силовито спушта,
Те кроз Скрадин кад' се
Баш јуначки прође,
И код свето Петке
На Бијаше дође,
Испод десне руке
Загледам у море;
Одма видим Пруклан
И у њему бјеле —
Гаванове дворе.

Један сонет
од П. Ј. С.

Ој! вас мјеста мог дјетинста мила
Раздрагана и сад тражи ријка:
Кад по слести душа ми пловила,
Као бјела по талласи' мјена!

—

Тад ми љубав није сунце била,
Које сљеди очајности сјена;
Тад ми с' душа човјечја наклена,
За копреном неискуства крила....

Ах' у ону зору младе среће
Нијак се је тамни прамак пуна,
Велећ: — св'јет ти бити мио неће!

—

Оних доба златни в'јек пролеће;
Друкче к вама сада нога ступа:
Сад те, сад те видим гнусни свјете! —
Цетиње 1881.

Ајдуци.
Народна пјесма још не штампата.

Пију вино четири ајдука
Под Прологом под јелом зеленом
Код Ибрије код воде студене:
Прво јесте Томићу Мијате;
А други је Старовлаху Павле;
Трећи бјеше Сава од Посавља,
А четврти од Коњице Станко.
Пише вино док се понапише,
Кад се рујна понапише вина
Онда рече Томићу Мијате:
„Браћо моја и дружино драга!
„Љето прође оштра зима дође,
„Ваља нам се браћо растављати,
„На зимовник куда који знаде;
„Ја ћу ићи мору у отоке.
„Ту зимујем осамнајест зима,
„Туна морам опет зимовати."
Проговара Старовлаху Павле:

42 БОКА КОТОРСКА

„Браћо моја и дружино драга!
„Ја ћу ићи Старом Влаху моме,
„Ту зимујем деветнајест зима,
„Туна морам опет зимовати."
Проговара Сава од Посавља:
„Браћо моја и дружино моја!
„Ја ћу ићи мојој Посавини,
„Посавини мојој постојбини
„Гдје зимујем четрнајест зима,
„Туна морам опет зимовати."
Ал говори од Коњица Станко:
„Благо вама моја браћо драга,
„Кад имате гдјегод која свога,
„А ја јунак нигдје никог немам;
„Кума немам пријатеља немам,
„Послије једног бега Синан Аге
„У Удбини у турској Крајини,
„Ту зимујем до четири зиме,
„И ту морам опет зимовати."
То рекоше па се растадоше.
Оде Мијат мору у отоке,
Оде Павле Старом Влаху своме,
Оде Сава равној Посавини,
Посавини своју постојбини,
Оде Станко побратиму своме
У Удбину у турску Крајину —
И у вријеме њему доходио,
Баш кад беже за вечерен бјеше,
Он ватуша шекером на врата
А ватуша Омерпша млада
Скочи млада од земље на ноге,
Па отрча низ бијелу кулу,
На аклији отворила врата,
Те пропусти од Коњица Станка,
За бјеле се руке ухватише
И за добро здравље упиташе.
На Станку је ајдучко одијело:
На њему су сукнене чакшире,
На ногама ужички опанци,
Опасао мукавед појаса,
Не појасу нулата сјајна,
За сјајном двије данчичине
У сузе су окомте злате;
Ковала их Даница дјевојка,
А златила два златара млада
Пуно дуго за годину дана:
О рамену бистра ђевердара,
На глави му капа од медведа,
И код шета три бежера блага,
Оде Станко уз бијелу кулу.
Тек што беже за вечерен бјеше,
Па кад беже осјетио Станка —
Вини беже од земље на ноге,
За бјеле се руке ухватише,
За јуначко здравље разабраше,
За готову совру засједоше;
Вечераше и совру преораше;
А кад после по вечери било,
Поче бјеже питат за ајдуке:
„Како добро Томићу Мијате,
„Како добро Старовлаху Павле,
„Како добро Сава од Посавља,"
Њему Станко ајдучо одговара:
„Сви су здравo у животу своме,
„Него добро беже Синан Ага
„Прло ми се добро придремало,
„Дал је тврда вјера у Турчина;
„Јер сам чуо гдје говоре људи
„У Турчина и у гује луте
„У то двоје никад вјере нема"
Проговара беже Синан Ага:

Сл. 88. Странице књиге "Бока Которска"

Ајдуци.

Народна пјесма још не штампата.

Пију вино четири ајдука
Под Прологом под јелом зеленом
Код Ибрије код воде студене:
Прво јесте Томићу Мијате;
А други је Старовлаху Павле;
Трећи бјеше Сава од Посавља,
А четврти од Коњица Станко.
Пише вино док се не понапише,
Кад се рујна понапише вина
Онда рече Томићу Мијате:
"Браћо моја и дружино драга!
"Љето прође оштра зима дође,
"Ваља нам се браћо растављати,
"На зимовник куда који знаде;
"Ја ћу ићи мору у отоке.
"Ту зимујем осамнајест зима,
"Туна морам опет зимовати."
Проговара Старовлаху Павле:
"Браћо моја и дружино драга!

"Ја ћу ићи Старом Влаху моме,
"Ту зимујем деветнајест зима,
"Туна морам опет зимовати."
Проговара Сава од Посавља:
"Браћо моја и дружино моја!
"Ја ћу ићи мојој Посавини,
"Посавини мојој постојбини
"Гдје зимујем четрнајест зима,
"Туна морам опет зимовати."
Ал´ говори од Коњица Станко:
"Благо вама моја браћо драга,
"Кад имате гдјегод који свога,
"А ја јунак нигдје никог немам;
"Кума немам пријатеља немам,
"Посље једног бега Синан Агу
"У Удбини у турској Крајини.
"Ту зимујем до четири зиме,
"И ту морам опет зимовати."
То рекоше па се растадоше.
Оде Мијат мору у отоке,
Оде Павле Старом Влаху своме
Оде Сава равној Посавини,
Посавини својој постојбини,
Оде Станко побратиму своме
У Удбину у турску Крајину
И у врјеме њему доходио,
Баш кад беже за вечером бјеше,
Он закуца звекиром на врата
А Зачула Омеруша млада
Скочи млада од земље на ноге,
Па отрча низ бијелу кулу,
На авлији отворила врата,
Те пропусти од Коњица Станка,
За бјеле се руке уватише
И за добро здравље упиташе.
На Станку је ајдучко одјело:
На њему су сукнене чакшире,
На ногама ужички опанци.
Опасао мукамед појаса,
По појасу пулата силава,
За силавом двије даничкине
У суво су оковате злато;
Ковала их Даница дјевојка,
А златила два златара млада
Пуно дуго за годину дана:
О рамену бистра џевердара.
На глави му капа од међеда,
И код њега три ћемера блага,
Оде Станко уз бијелу кулу.
Тек што беже за вечером бјеше,
Па кад беже осјетио Станка –
Ђипи беже од земље на ноге,
За бјеле се руке ухватише,
За јуначко здравље разабраше.

За готову совру засједоше;
Вечераше и совру пребраше;
А кад посље по вечери било,
Поче беже питат за ајдуке:
"Како побро Томићу Мијате,
"Како побро Старовлаху Павле,
"Како побро Сава од Посавља."
Њему Станко љепо одговара:
"Сви су здраво у животу своме.
"Него побро беже Синан Ага
"Врло ми побро придремало.
"Дал је тврда вјера у Турчина:
Јер сам чуо гдје говоре људи
"У Турчина и у гује љуте
"У то двоје никад вјере нема."
Проговара беже Синан Ага:
"Побратиме од Коњица Станко,
"Што будалиш кад будала ниси,
"Зар је тврда четири године,
"А што сада тврда бити неће:
"Вјера моја тако ми помогла,
"Вјера ми је тврђа од камена
"И данас те преварити нећу."
Леже Станко као јагње младо.
Леже јадан санак боравити.
А кад виђе беже Синан Ага
Гдје је санак Станка оборио,
Хитро скочи од земље на ноге
Па довати мача отровнога.
Хоће беже да погуби Станка.
Њега моли Омеруша млада:
"Немој беже ако бога знадеш
"Кад нам ова оштра зима прође,
"Зима прође ђурђев-данак дође
"Те земљица озелени травом,
"Окити се планина јабланом
"И изиђе јагње за печење
"А изиђу бабе на бачије,
"У Станка је друштво милостиво,
"Милостиво па и пакостиво.
"Потражиће од Коњица Станка,
"Бјеле ће нам дворе попалити
"И тебе ће на муке бацити,
"На мукама испустићеш душу,
"Одвешће нам два нејака сина,
"Одвешће их у Кунар планину,
"Везаће их за јелу зелену,
"На њих ће се пушкарат ајдуци –
"Све од ока из дугих пушака."
Ал то беже хаје и не хаје,
Већ помаче мача отровнога,
Те Станиши одсијече главу,
Код њег нађе три ћемера блага.
Зима прође ђурђев-данак дође,

А земљица озелени травом,
Окити се планина јабланом,
А сустиже јагње за печење,
Изнесоше старци кованлуке,
Изађоше бабе на бачије.
Купи Мијат под барјак ајдуке
Све бољега и слободнијега:
Итра Митра испод Белегиша,
Делалију изнад Белегиша,
И Тодора испод Дурмитора,
Два Јакшића два Ковачевића
И два друга од црнога луга,
Мрка Вука од зелена луга,
А Поука изнад Градишкога,
И Стевана из сред Сарајева,
Шокца Луку из сред Костајнице,
Маленицу из Забрђа равна,
Кудурс Марка из Пакраца града:
Све су виле из зимске крајине
Ето Клисе Клисуље Новака
И од Лике Личанина Вука
Распикућу ајдука Мијајла
Добра друга Илчу Миливоја,
Из лијепа дола Винодола,
Од Пеш поља Ракељу ајдука,
Зла ајдука Катића Јована
Од Козарца града бијелога.

(Свршиће се у другој књизи)

Једно пријатељско писмо. Драги пријатељу! Писмо твоје које ме затече у дворани парламента на драгоцијеној дужности, изнијело ми је пред очи све оне лијепе жеље, које су биле у души мојој на првом мјесту. Нисам заборавио драги пријатељу, на разговоре наше у порти под густијем орахом. Нисам заобравио ни свадбу, женидбу А. Ц. Е. ни славу М. Ј. Још се сјећам оне пјесме "Јанкови-ћа Стојана" и његове женидбе, а нарочито што нам се допао стих онај лијепоте Омеруше, кћери Мустај бега личкога:

Око врата три низа дуката;
Један низак до зелене траве;
Други низак по срједи појаса,
Трећи мали што бећаре мами.

Сад нам све остаје у милој успомени и у миломе сјећању; вријеме нас је свело од појезије у прозу, у дјела озбиљна. Хвала ти по хиљаду пута драги пријатељу, што си ми писмом позледио те драгоцијене ране, које ће самном само отићи у хладан гроб. Што се тиче поручбине, ја ћу је извршити, али тек онда, кад од тебе

добијем одговор да те моје писмо нашло. Између поређаних пријатеља за поздрављање, умрли су: Р. Б. Г. и Т., остале ћу поздравити. На ово писмо хоћу, да ми одма одговориш, а у исто вријеме, учинићеш ми особито задовољство ако ми јавиш од колико те Бог обдарио дјеце, синова и кћери, јер ми је мило знати за фамилију мога пријатеља. Небројене поздраве, које шаљем из дубине моје душе прими са још једном искреном жељом, да те ово писмо у здрављу и задовољству затече. 30. март 1881.

Твој пријатељ
П. Ј. Д. (Панта Дробњак)

Пирот. Нишава је дјелила ово крваво бојиште, на коме су се догађали они крвави бојеви декембра 1878. године, и који су Пирот Србији задобили. Пирот је на устима самог тјеснаца, у који Нишава одмах ниже улази. Тако на десној обали Нишаве леже утврђени положаји оног доба Нишор и Сопот; на лијевој обали су пак Пирот, а пред њим Будим-Дел утврђени положај поред саме Нишаве и Суводол са Блатом. Суводол и Будим-Дел раздваја планина Бјелава; одмах испод Будим-Дела (западно) село Сваничани, гдје се Нишава прелази на Бјеловом мосту а одмах за тим и Темска, која ту ниже утиче у Нишаву. Грана од Бјелаве састаје се с оном од Будим-Дела баш изнад града пиротског, и тај каменити језик зове се Сарлак, на коме се налази 1 блокхауз и 2 тамбур редута, за непосредну одбрану самога тјеснаца од стране Бјелаве. Пирот дакле лежи на лијепоме положају, у њему је Окружно Началство; Окружни протојереј; више мањијех и већијех школа. У жељи имати описе мјеста из новооослобођених крајева, могли би се надати да ће нас који брат с тијем послужити.

Једна ријеч српској омладини. Омладино! То си нада твоје отаџбине и ти једина, на којој ће остати будућа вријемена. Зло тебе свијет схвата, али зато што не познаје твој прави значај или неће да га позна, те ти подмеће криви смисао твоме дјеловању. Те зато, ти прегни умом, душом и срцем да се што више науком усавршиш, да се што више изобразиш и научиш; јер Бог и правица свакоме ће доказати, да су цвијет и дика народа и своје народности, а с тим добро и народна срећа.

Народно. Које су наше мане? Наше мане су многе и велике, а на првом реду оне, е се више одмарамо нежели што радимо, више трошимо него што добијамо, мање штедимо нежели што зарађујемо. Сав свијет виче да пропада, а не пита се, чија је то

кривица, е се у свем свијету појавила морална и стварна квареж: отац не пита сина шта ради, мајка ћерку, већ шта више, ова јој намеће луксис и са њом се кинђури, да се боље свијету допада; муж не гледа на жену а ова мање на свога мужа, те се квареж јавља свуда и у свачему; у ношњи, у држању, у владању. Варање, превара, подметање, извртање, злоба, завист, ненавидост, пакост, преовладало је свијетом на начин, да се данас незна ни ко пије ни ко плаћа умјесто, да у њему влада братска љубав, мир, слога, да млађи поштује старијега; да се женскиња уклања и штеди у својој невиности; да се у кући и ван куће штеди и чува "бијели новац за црне дане". Познавајући ову црну мору, која из дана на дан свијет мори, ми би се могли надати отрести се од свега онога, што је штетно по наше здравље и душевно и тјелесно, и овоме обучити своју младеж, за коју имамо одговорни бити и Богу и људству, а кад нам ова буде добра, и ми ћемо с њом бити сретни и напредни.

Наше тјело. Од др. J. "Познај себе" Та чудне загонетке! Има их који ослијепише, разабирајући по романима и за најтањи кутак паришкијех катакомба; ...на хиљаде се броје, који знају и најситнију празновјеру; ...а како их је мало, који ће поуздано знати, шта је тјело наше, како је скопљено и како ради; шта и како дишемо; шта је срце и зашто куца; како ходамо; зашто спавамо и т.д. Човјек мора знати себе, ако хоће разумно да живи. Колико пута се огријеши о себе, а све с тога, што незна себе. Па кад тјело подпунце сазнамо, можда ћемо прозријети и у тајанствену природу душе наше. Према томе види се, колико вриједи наука о тјелу. Овако учећи ову важну и корисну науку, подмладак би за први мах уносио ту науку у своју неуку родитељску кућу, а кад би дорастао, вријеменом би знао у томе упутити и свој пород.

(Скраћено из листа "Здравље")

Српски лист "Видело" и Гундулић. Угледни српски лист "Видело", излазећи у Столном Београду у Србији у 1881. године, говорећи о споменику нашег бесмртнога Гундулића, осврће се на наш славни Дубровник овијем прекраснијем ријечима: "Ако је Дубровник имао срећу родити и васпитати Гундулића, нема он права сам дизати му споменик. Гундулић није само Дубровник прославио. Гундулић је слава свега народа српског и хрватског. Гундулић је дика свих племена словенских". Надамо се да ће Београђани, да ће Срби у опште учинити што више могу, да покажу колико им је погодно жеље и наде Гундулић, кад је скоро пре три стотине година пјевао:

Од Лесандра великога

Уврх свијех цара славна
У Срба се витез хвали
Кога круном капље обдари:
Стјепан Урош и остали
Од Немањске куће цари
У њим живе слава обилна
Коју Обилић стече мудри и т.д.

Својим прилогом ми нећемо учинити никакав годименат Гундулићу ни његову имену; оно је само себи довољно. Посвједочимо да је лира његова била одјек нашега срца, да је његов стил био исповјест нашијех жеља; доказаћемо, да је он говорио у наше име, да је он обљесак духа нашега народа; доказаћемо да смо достојни имати таког гласника, да имамо права поносити се славом, коју је он стекао. На пријатељима лијепе књижевности по најпре је, да се за ову ствар заузму, да је поведу онако како ће народу освјетљивати образ, а браћи доказати, да јесмо и остајемо браћа.

Питалице. (од Вука Врчевића). Питали бабу: Како ђевојке саме себе по годинама цијене? – Од 11. до 16. говоре: ваљала бих за Султана; од 16 до 18 за везира, а од 18 до 20 ко је да је, нек је мушка глава. Питао Приморац Црногорца: Зна ли талијански? – Ја за туђим никад не чезнем. Питали бабу: Која ти је најмилије доба од године? Од божића до поклада. Питали ђеда: Шта је најлепше на свијету младо? –Ђевојка – А старо шта је најружније? – Ђевојка. Питали мачку: Ко те научио мише ловити? – Отац ми је мачак, а мати мачка, а каква мајка така и шћер.

Манастир Крка, у Далмацији. Близу двије миље од Кистана у малој долини, коју пресјеца у кривудастом облику ријека Крка, налази се манастир св. Архангела Михаила. Овај манастир, други по реду за манастиром Крупом и Драговићем, заокружен је и надвишен недогледнијем планинама, обраслијем у горостасном дрвећу и зеленилу. Манастир је стародавни што се види из натписа више улазећијех врата написатог, који носи датум од 1402. године, које ће бити основат. На његовијем зидовима висе и објешене су слике најзаслужнијих манастирскијех архимандрита Николе Бусовића, Никанора Рајевића, Никанора Богдановића, Саватије Васиљевића и другијех. Следи попис духовних поглавица цијеле дијецезе Далматинске. У 1646. години зулумћариТурци окупираше и заузеше сву Кистањску крајину па за њоме и манастир Крку, из

кога се калуђери његови дуго за више вријемена храбро и јуначки бранише, не предајући се ласно турској сили и турскоме јарму. Но, немогући јачој сили одољети, напусте манастир и с великом части народа избјегну и прикрију се у задарској околини. Онијем прибјежницима, који осташе без крова куће и кућишта, одлуком главнога провидура Леонарда Фошкала од дана 20. новембра 1649, би дата слобода за вријеме рата служити Божију службу по своме обреду у римокатоличкој цркви матере Божије од маслина. Путници који обиђу и посјете овај свети и српски манастир, од њега се растану осећајима благодарности за брацки причек, срдачни и искрени дочек. Све ово чини да су Крка и Крупа у Далмацији два обљубљена манастира, да је свакоме брату Србину грехота ове двије задужбине не обићи, не посјетити и не поклонити се њиховијем светињама.

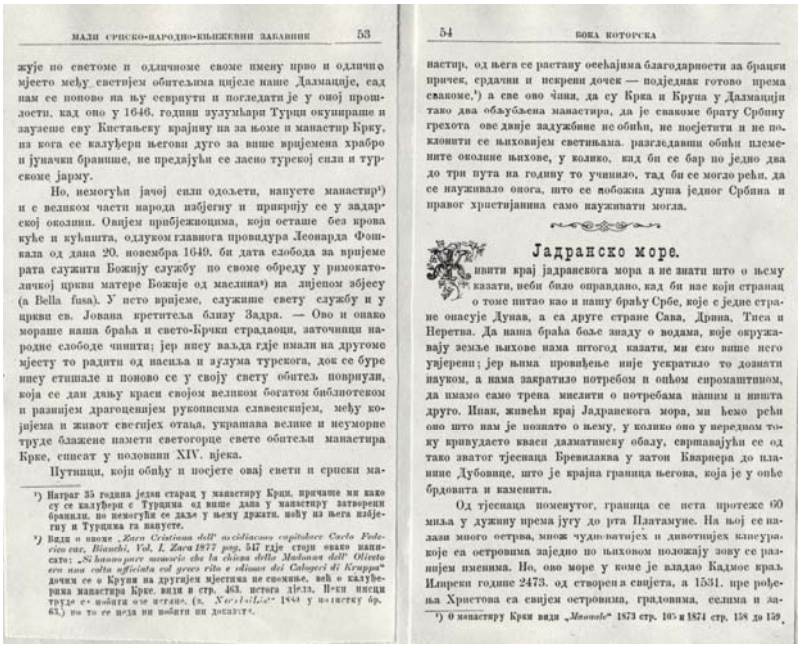

МАЛИ СРПСКО-НАРОДНО-КЊИЖЕВНИ ЗАБАВНИК 53

жује по светоме и одличноме своме имену прво и одлично мјесто међу светијем обитељима цијеле наше Далмације, сад нам се поново на њу сврнути и погледати је у оној прошлости, кад оно у 1646. години зулумћари Турци окушираше и заузеше сву Кистањску крајину на за њоме и манастир Крку, на кога се калуђери његови дуго за више вријемена храбро и јуначки бранише, не предајући се ласно турској сили и турскоме јарму.

Но, немогући јачој сили одољети, напусте манастир[1]) и с великом части народа избјегну и прикрију се у задарској околини. Онијем прибјежиоцима, који осташе без крова куће и кућишта, одлуком главнога провидура Леонарда Фошкала од дана 20. новембра 1649. би дата слобода за вријеме рата служити Божију службу по своме обреду у римокатоличкој цркви матере Божије од маслина[2]) на лијепом збјесу (a Bella fusa). У исто вријеме, служише свету службу и у цркви св. Јована крститеља близу Задра. — Ово и онако мораше наша браћа и свето-Крчки страдаоци, заточници народне слободе чинити; јер нису вальда гдје имали на другоме мјесту то радити од насиља и зулума турскога, док се буре нису етишале и поново се у своју свету обитељ повратили, која се дан данас краси својом великом богатом библиотеком и разнијем драгоценијем рукописима славенскијем, међу којијема и живот светијех отаца, украшава велике и неуморне труде блажене памети светогорце свете обитељи манастира Крке, списат у половини XIV. вјека.

Путници, који обиђу и посјете овај свети и српски ма-

[1]) Натраг 35 година један старац у манастиру Крки, причаше ми како су се калуђери с Турцима од више дана у манастиру затворени бранили, но немогући се даље у њему држати, пођу из њега избјегну и Турцима та напусте.

[2]) Види о овоме „Zara Cristiana dell' accidiacono capitolare Carlo Federico car. Bianchi, Vol. I. Zara 1877 pag. 547 гдје стоји овако написано: „Si hanno pure memorie che la chiesa della Madonna dell' Oliveto era una volta officiata col greco rito e ebbero dai Caloyeri di Krappa" дочим се о Крупи на другијем мјестима не спомиње, већ о калуђерима манастира Крке. види и стр. 463. истога дјела. Неки писци труде се побити ово исказано. (в. „Nerthilie" 1880 у новинску бр. 63.) но то се тода ни побити ни доказати.

54 БОКА КОТОРСКА

настир, од њега се растану осећајима благодарности за брацки причек, срдачни и искрени дочек — подједнак готово према свакоме,[1]) а све ово чини, да су Крка и Крупа у Далмацији тако два обљубљена манастира, да је свакоме брату Србину грехота ове двије задужбине не обићи, не посјетити и не поклонити се њиховијем светињама. разгледавши обићи племените околине њихове, у колико, кад би се бар по једно два до три пута на годину то учинило, тад би се могло рећи, да се науживало онога, што се побожна душа једног Србина и правог христијанина само науживати могла.

Јадранско море.

Живити крај јадранскога мора а не знати што о њему казати, неби било оправдано, кад би нас који странац о томе питао као и нашу браћу Србе, које с једне стране опасује Дунав, а са друге стране Сава, Дрина, Тиса и Неретва. Да наша браћа боље знаду о водама, које окружавају земље њихове нама штогод казати, ми смо више него уједрени; јер њима провођење није укратило то дознати науком, а нама закратило потребом и оћном спромаштином, да имамо само трена мислити о потребама нашим и ништа друго. Инан, живећи крај Јадранскога мора, ми ћемо рећи оно што нам је познато о њему, у колико оно у нередном току кривудасто кваси далматинску обалу, свршавајући се од тако званог тјеснаца Бревилаква у затон Кварнера до планине Дубовице, што је крајња граница његова, која је у опће брдовита и каменита.

Од тјеснаца поменутог, граница се пста протеже 60 миља у дужину према југу до рта Платамуне. На њој се налази много острва, множ чудновитијех и дивотнијех кипеурака, које са острвима заједно по њиховом положају зову се разнијем именима. Но, ово море у коме је владао Кадмос краљ Илирски године 2473. од створења свијета, а 1531. пре рођења Христова са свијем острвима, градовима, селима и за-

[1]) О манастиру Крки види „Monumenta" 1873 стр. 105 и 1874 стр. 158 до 159.

Сл. 89. Странице књиге "Бока Которска"

Јадранско море. Живити крај Јадранског мора а не знати што о њему казати, неби било оправдано, кад би нас који странац о томе питао као и нашу браћу Србе, које с једне стране опасује Дунав, а с друге стране Сава, Дрина, Тиса и Неретва. Живећи крај Јадранскога мора, ми ћемо рећи оно што нам је познато о њему, у колико оно у нередном току кривудасто кваси далматинску обалу, свршавајући се од тако званог тјеснаца Бревилаква у затон Кварнера до планине Дубовице, што је крајња граница његова, која је у опће брдовита и каменита. Но, ово море у коме је владао краљ Илирски, 1531. пре рођења Христова, није се звало како се

данаас зове, већ се звало море Сатурново, Јоново. Име се одржало до доласка Либурнеза из Азије у Илирик. Од овог имена, данашње Јадранско море доби име Либурско море. Отри прешавши Алпијске планине на 1000 година пре рођења Христовог на обалу ријеке По озидају Отрију – Адрију, постану савезници Либурнеза; у току вријемена, ови даду либурскоме мору име Јадранско море. Затон Кварнера у најстаријој успомени има различита имена: стародавни град Фланоне даде му име Sinus Flanaticus, а обично се звао Sinus Liburnicus: од града или од понте Поле, добијао је име Sinus Polaticus, а најпосле у вријеменима не много удаљенијем Sinus Carnarius, од мјеснијех бријегова, или Јулискијех, који нису високи. Наши стари кад се насељаваше као што су били наши Далматинци, настањени између ријеке Крке и Неретве, Либурнези између ријеке Крке и Зрмање, Јаподи између ријеке Зрмање и около Сења до изнад Ријеке, Трибали у Хрватској, Босни и Србији до ријеке Мораве, и на сјевер до Саве и Купе, Илири од ријеке Неретве до Дрине, познавали су своје границе и чували имена с кољена на кољено. У жељи даклен, да ми упознамо нашу младеж, наше читаоце и читатељке мјењањем имена у најстаријем добу и како се до нашег доба докопало име Јадранскога мора, нисмо пожалили труда овај рад приредити, уколико и кад ово познавали неби, могло би нам се с правом рећи: "Ко не чува и не познаје своје старине, ни старине неће њега чувати ни познавати".

Размуна свјетовања. Односећа се на добро и корист породичну. Ви ћете познавати драги моји читаоци Драгињу Николића. Она се родила у Котору. Има више и више вријемена да са је познала одлазећи код мога сина, да га обиђем у школи. О! заиста је ово дивна и племенита женска; сретан је и пресретан с њоме њезин супруг; сретна су јој с њоме њезина и мушка и женска дјеца. Драги и љубезни моји читаоци, ви ће те питати зашто? Кад би се год с њоме разговарала, она се никад неби о томе разговарало, како се проводила по шетњи, баловима и састанцима, већ се вазда разговарала о породици, домаћности; правом основу породичне среће; о неговању дјеце; о свјетовању невјеста и т. д. Свему свијету је говрила да буде честит и добар: "Човјек је заиста цијелим својим карактером за то, да морални напредак усваја, да благодетност постигне у колико му околности допуштају – за то све, најбоље је средство живот у кругу породичном и домаћем, но се ипак не смије одрицати, да хрђаво удешена домаћност и породица бивају вођа најгоре несреће". Ова разумна и света савјетовања, Драгиња ми је тако слатко причала, као да би ми их

из своје душе преда ме вадила. Нестрпљењем очекујем тај благословени дан кад ће доћи, да одем код моје свете учитељице, да ме и даље учи ономе, што ме јуче учила и казивала, како би кадра била и даље разумна њезина свјетовања сазнати и нашим их читатељима и читатељкама на углед изнијети. У овоме надању, до виђења другога пута.

Смјерна Даница Поповића.

Бељешке и успомене из наше домаће историје. Најстарији је између свију градова у свој Боки град Рисан. Плини га зваше Rhizinijum или Oppidum civicum Romanorum, а други Sinus Rhizonicus. Краљица Теута у њему је живила као и у Тивту и Доброти и у њему умрла 220-е године пре Христа. Године 840. Рисан бјеше опседнут од Сарацена, а 974. изгорен од краља Бугарског Самуила. Ово примора Римљане избјећи у Котор, гдје су примљени са правима као и остали грађани. Од овог доба Котор је почео цвјетати. Живећи у својој слободи, бјеше му покровитељ Ђурађ краљ српски, од кога 15. августа године 1115. доби знатне привилегије гледом на српску вјерност према њему. Другу привилегију добили су Которани од краља Радослава, а потврдили су му и његова браћа Владислав и Урош. Године 1351. дао је цар Душан двије привилегије и старе им потврдио, а краљица Елена једну. Године 1323. јан. 9. славни путник Марко Поло начини тестамент и наскоро затим умре у Млецима. Он је пореклом Далматинац. Године 1524. јан. 4. умре Марко Марулић, учени човјек, који би се у неком смислу могао назвати оцем народне књижевности. Писао је латински и српски: пјесме, историјске и филозофијске расправе. Родио се у Спљету 18. августа 1450. – Године 1809. јан. 13. пренесу Которани у Котор мошти св. Трипуна, које су за 200 римскијех солада купили од млетачкијех трговаца. Ови узеше св. Трипуна за патрона Которскога и његову слику метнуше на градску заставу и на новцима которскијем.

Успомена и захвалност. Наш Епархијални и угледни "Шематизам" доноси и ове године отворену рубрику намјењену племенитим приложницима и завештаоцима својијех светијех цркава у прошлој 1881. години под насловом: "На успомену и захвалност". Ево и нас, да по њему и ми изнесемо честита имена наше браће, која се тако ревностно заузимљу о украсу и украшењу својијех светијех задужбина. Следи списак манастира, цркава и оних који су дали прилоге. На пример, цркви св. Тројице у Кутима,

где је службовао парох Јован Шарић, Јово Пјешивац ревношћу својом приложи прекрасну плаштаницу од скупоцијенога износа и једну литију, а тако исто истој цркви дароваше велико и прекрасно Еванђеље на велико коло побожни и племенити христијани руског паробродског друштва капетана г. Андро Сеферовић и трговац г. Јово Ђиловић. Овај последњи истој цркви кутанској дарова и прекрасна два свијетњака. Жељом црквенога преставништва да се овијем благородним и племенитим дародавцима искаже јавна захвала и благодарност, радо ту жељу прихватамо надом, да их Бог живи на много љета на углед својој драгој браћи!

*

* *

Драга и љубезна наша младежи, читаоци и читатељке, са овим смо закључили нашу прву књигу и мислимо, да смо вас с њоме задовољили и са садржином и са спољашњијем њеним изгледом. Другом књигом и другијем нашијем радњама и боље ћемо вас задовољити, само ако нас ви не заборавите својим одзивом, јер ево видите, да вас овако красно дјелце некошта више но само једна трина трошка. У надању да нас наши читаоци неће заборавити, ми се с њима за сад опраштамо до друга виђења.

Крај прве књиге

Историјско-географско-антрополошко-етнолошки приступ у обради тема о Боки Которској, Котору, манастиру Савина, Будви, Бенковцу, Пироту (!), манастиру Крка и Јадранском мору, Шарић је вероватно прихватио од Вука Караџића који је на сличан начин о Боки Которској писао још 1836. године, када се Шарић родио. Поред обиља материјала, књига "Бока Которска" садржи поетске делове који откривају песничку и лирску природу Шарића. Калиграфски су лепо украшена биљном орнаментиком сва прва слова у чланцима. У избору литерарних прилога још више се осећа његова поетска душа, а нарочито у лирској поезији коју је, скривајући себе, потписивао са Ј. П. С. и П. Ј. С. Штета што није наставио са радом, што није имао више снаге, што није имао више материјалних могућности! Зашто нам више таквих ствари није

оставио!? Тамни тонови његовог сонета имају горчину предсказања и зле коби која га очекује у Далмацији, тамо где стално жели да се врати, тамо где је рођен и где мисли да једино и до краја припада.

Ој! вас мјеста мог дјетинства мила
Раздрагана и сад тражи зјена:
Кад по сласти душа ми пловила,
Као бјела по таласим´ пјена!

***

Оних доба златни вјек пролеће;
Друкче к вама сада нога ступа;
Сад те, сад те видим гнусни свјете!

Шта има ново у великом свету ван Кута? У Београду, 1883. године, Стеван Мокрањац компонује за мушки хор познате руковети: "Бојо ми, Бојо", "Јарко сунце отскочило", "Што ти је", "Стани мори", Каравиље, лане моје", "Играли се коњи врани", "Рече чича", "Имала баба једно момче".

У Америци, Никола Тесла, 1884. године, проналази трофазни мотор и принцип бежичне телеграфије.

Исте, 1884. године, у селу Кути, прадеди Јовану Шарићу родило се последње дете, кћи Нада.

У то време, пише отац Павле, најстарији син Михаило је навршавао 15 година, дорастао за средњу школу. То је био најозбиљнији разлог да се коначно Шарићевим молбама за премештај у Далмацију, изиђе у сусрет. У селу Кути провео је укупно 13 година.

Када је Шарићу већ прекипело очекујући тражени премештај у Далмацију, решио је да сам лично пође до Задра, у јесен 1885. године. Након дужег тумарања од "Понтија до Пилата", полази му за руком да на једвите јаде добије најгору парохију у селу Церање, око 8 км. југозападно од Бенковца.

Овде морам прекинути оца, да бих исправио један податак. Село Церање налази се југоисточно од Бенковца; то сам лично проверио путујући аутомобилом у неколико наврата. Ова пермутација вероватно је део очевих лапсуса-скривалица о којима сам већ писао.

Одлука задарске Православне Конзисторије о додели церањске парохије Шарићу, имала је следећу административну процедуру.

У Задру 20 Септембра 1885
Одријешити јереја Витаса од даљег послуживања Церањске парохије, а именовати администратором јереја Шарића Јована.
Доставити Декрете преко протопрезвитера Задарског.
(потпис нечитак)

1025/
Кнежевић, с.р.

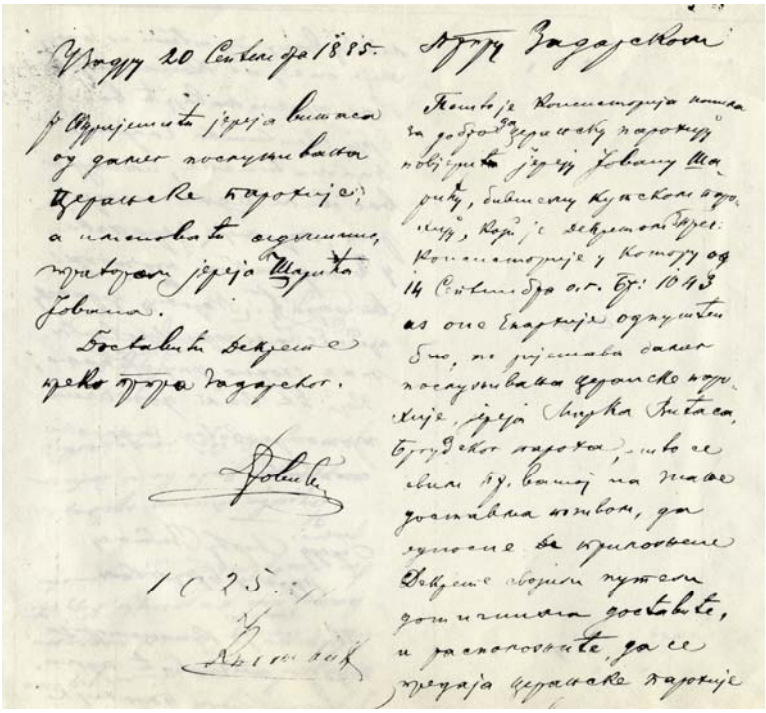

У Задру 20 Септембра 1885.

Одријешити јереја Витаса од даљег послуживања Церањске парохије, а именовати администратором јереја Шарића Јована.

Доставити декрете преко протопрезвитера Задарског.

1025/

Кнежевић

У Задру

Конзисторија помиње за добро Задарској парохији повјерити јереју Јовану Шарићу, бившему Кулашком парохију, који је декретом Конзисторије у Котору од 14 Септембра ст. бр. 1043 из оне епархије одређен био, не примајући даљег послуживања Церанске парохије, јереја Шарића Витаса, Задарског пароха, што се свим тој, вашој на знање доставља штвом, да упосле за прилоговене Вашијем своји путем домицилом доставите, и расположите, да се предаја Церанске парохије

Јереју Јовану Шарићу

Пошто сте Декретом Еп. Консисторије Которске 14. тек. Бр. 1043, на молбу вашу одпуштени из Епархије оне, то Консисторија ова, причесљавајући вас броју свештеника Епархије Далматинске, именује вас овим администратором парохије Церањска, у задарском протопрезвитерату. Парохију Церањску предаће вам јереј Марко Витас сходно упуствима која ће Вам дотични протопрезвитер Задарски саопћити.

Јереју Марку Витасу
пароху Бргудском

Нашла је Консисторија за добро именовати администратором Парохије Церањске јереја Јована Шарића, те овим ријешава ч. Вашу даљег послуживања Церањске парохије, коју сте Ви привремено администрирали.

Упуства односно предаје парохије даће вам дотични протопрезвитер задарски.

(потпис нечитак)

Тек када је добио декрет о службеном премештају, 29. септембра 1885. године, Бр. 1043 (документ у Архиву Епархије Далматинске Св. 140, бр. 1014-31, Задар), Шарић се коначно вратио из Кута у своју Далмацију у село Церање крај Бенковца.

11.

ПАРОХ ЦЕРАЊСКИ

Јован Шарић, пише отац Павле, вратио се у Куте тужан и радостан. Радостан што се напокон досељава у Далмацију, близу свог родног краја и близу учитељске школе у Задру, коју ће похађати његов најстарији син Михаило. Тужан због тога што ће се опет наћи, са бројном породицом без куће и то у нешто лошијим климатским условима, даље од мора, у Равним Котарима где још тада је владала убитачна маларија. То неће смети одмах казати супрузи Софији, која после питоме Србије, свикла на Боку, неће моћи лако да се прилагоди на кршевиту и сиромашну Далматинску загору.

Но, нема се куд, он се ипак враћа са неким декретом у руци, којим се из основа нешто битно мења у његовом дотадашњем животу. По природи оптимиста, надао се да ће све то добро да се сврши.

Кренули су бродом из Зеленике за Биоград, одакле су даље, колима стигли у Церање.

Испраћај од стране оданих парохијана био је још тужнији него у Свилајнцу 1872. године. Овога се растанка увек добро сећала наша покојна мајка Милица којој је тада било 14 година. Исто тако, добро се сећала доласка и дочека у Церањама. Причала је да су на дочеку окупљени мештани, жене, људи и деца, скоро сви подједнако пружали веома лошу слику сиромаштва и заосталости. Па ипак, веома су се искрено и срдачно радовали њиховом доласку. Поп говорљив, весео и расположен, попадија, љубазна и скромна, са веселом бројном дечицом, освојили су на први поглед своје нове домаћине.

Као што знамо, Шарићева бројна породица није имала свога дома. Требало је одмах решити где ће се привремено сместити.

Број 33 Администр. Церањски

Високопречастној Конзисторији
Православ. Источној
У Задар

Молба
Јована Шарића
Администратора Парохије Церањске

С којом моли да би му се код нађе штедре и Високе Владе израдила Кућевна Кирија док нова кућа у Церањима буде готова по разлозима унутра наведеним.

Бр. 33 Администр. Церањски

Високопречастна Консисторија!

Познато је Тој Високопречастној Конзисторији да Парохија Церањска нема своје куће док нова не буде готова, усљед чега понизно птписани био је принуђен са великом својом фамилијом узе-ти кућу под кирију у Ђука Чубрила у истоме селу. Како пак нема кућа, које би се лако давале под кирију, био је принуђен са истим Чубрилом учинити устмену погодбу у 12 фиорина мјесечнога фита на сваки мјесец пред Тодором Ђукићем капетаном овога села, Аћимом Брдаром и Мијатом Буљем. Будући потписати сиромашнога стања, најумилнијим начином припада са овом најпонизнијом прозбом Тој Високопречасној Конзисторији да би имала своје благоволење код наше штедре Високе Владе израдити му Кућевну Кирију, дочим он као сиромашак исту издавати није кадар а могуће му није под ведријем небом живити са многом и ситном дјецом и женом.

У надању уважења ове препонизне прозбе остајући Те Високопречасне Конзисторије.

Церање, 12. Новембра 1885. најпонизнији просилац
Јован Шарић
адм.

Број 274

Пречастњејша Консисторија!

Уважену прошњу Јереја Јована Шарића администратора Церањског за кирију кућевну, коју је од 12. т. Бр. 33. послао, учтиво Тој високој Духовној влади достављам са примједбом сљедећом:

Кућа парохијална у Церањима нити је кућа ни пећина него права развалина, кров јој неваља, прозора нема чим затворити, скале су да мора врат сломити. Покрај све ове несреће находи се у сред поља или боље рећи у сред блата, тако да човека туга мора уфатити када види ђе и учен свештеник живити мора. Парохијани Церањски са малом изнимком све је гола сиротиња нитиће моћи упомоћ притећи за исплату кућне кирије.

У Задру 15. Новембра 1885. Кирил Жежељ
Протојереј

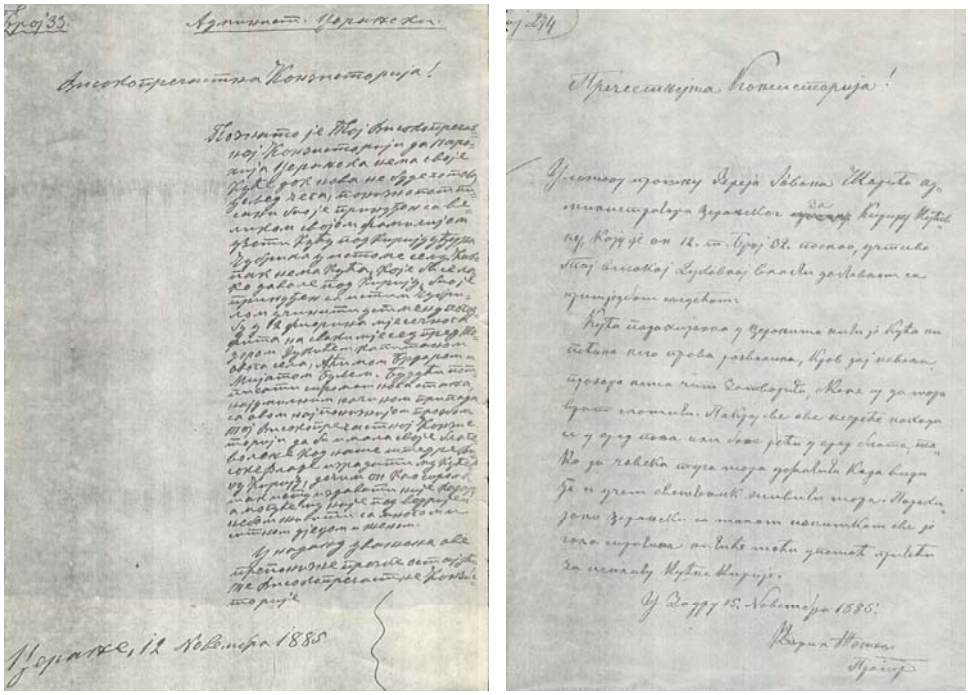

Сл. 91. Писма Јована Шарића, пароха и администратора Церањског, лево и протојереја Кирила Жежеља

Сиромашна Церањска парохија имала је пет села: Церање са 46 кућа и 237 душа, Пристег са 26 кућа и 250 душа, Врану са 14 кућа и 84 душе, Радишановце са 15 кућа и 89 душа и Добру Воду са једном кућом и 5 душа. Укупно 102 куће и 665 душа. Куће су биле раштркане и веома слабо међусобно повезане путевима, па је за обављање службених послова Шарићу било теже него у Кутима.

Црква у Церањима је тип мале ускочке црквице која се одбила од села у поље, па изгледа са својим костелама, чемпресима и храстићима као зелено острво у кршу. Једноставног облика, с лица се налазе западна врата. Изнад њих украсна ружа. Завршно изнад кровишта је "преслица", надградња са два звона. На фасади, орнаменти у облику цвета, са округлим прозорима – прозорске руже (розете).

Сл. 92. Црква св. Илије у Церањима, данас

Деци је било лако, пише отац Павле, привикавати се на ново поднебље и средину, али је њиховој мајци било знатно теже. Она неће клонути духом јер јој понос и њена истрајност у савлађивању свих потешкоћа, то неће дозволити. Неће ипак остати равнодушна према животу у тешким условима, особито климатским у Равним Котарима, све док коначно не буде стигла код своје већ одрасле деце у градове Бенковац, Книн, Макарску, Задар и Шибеник.

"Српски лист", који је излазио у Задру, објавио је 16. Јула 1886. године, једно "Писмо од пријатељске руке".

...Краљевина Србија на жалост имаде на кормилу људе, којима нога нози добра не мисли и стога сам рекао, да главне непријатеље народнијех светиња треба да тражимо међ својима...

...Осим плитке скраме Србије, страначке, парламентарне, постоји и тиња друга Србија, не питоме уставности, него Србија завјера, насиља, буна и превара...

"Српски лист", 22. Априла 1887.

Срби Католици из Макарске: ...Ови католички свештеници признају дакле искрено и јасно, на темељу класичних доказа, да су у пошљедњој сеоби Срби населили у Макарску и Приморје; и не само да су Срби населили ове земље, него су Срби и остали у њима искључиви господари... Народ је остао један и исти до данас, само

је вјеру промијенио... Они су Срби били некрштени, пак су Срби били покрштени, а данас су католици; и њихови попови не зову их више Србима, него им кажу да су – Хрвати!

"Српски лист", 29. Априла 1887.
Крвопролиће у Мостару.
У Мостару пала је крв између Срба и Хрвата тобожњијех... за име Хрватско у Босни и Херцеговини, није се знало; за њ се није ни чуло до аустро-угарске окупације. То је истина, која се чистијем и правијем доказом порећи не може. Окупација отворила му је врата; за четама окупационе војске упутиле су се чете "Мародера" из Хрватске, који су одма свој лијепи посао започели...

"Српски лист", 18. Новембра 1887.

...Сваки Србин који се превјери
Просто вјеру што загрли другу,
Но му просто не било пред Богом
Што оцрни образ пред свијетом
Те се звати Србином не хоће...
Његош

Свакодневни живот тражи од Шарића нова прегнућа и прилагођавања заосталијој и сиромашнијој средини. Да би могао обићи своје парохијане, Шарићу је био неопходан коњ, чије издржавање у пасивном крају није било јевтино. О тешкоћама са коњем, говори и овај занимљив документ.

Бр. 12422/II
1060/438

Допис!

Доставља се учтиво препоштованој гр. ист. Епископској Консисторији у

Задру

односно на цијењени допис од 28. Новембра 1885, Но. 1319, молбом да изволи што прије своје цијењено мнијење изразити

такођер повише прошње садржане у приклопљеном поднеску гр. ист. пароха Јована Шарића у Церању, да му се удели накнада за уздржавање коња.

Задар 15 Јунија 1887 Цар. к. Намјестника
(потпис нечитак)

Овде је требало више труда и енергије, пише отац Павле, да се најпре подигне парохијални дом, а затим да се настави са радом на подизању и овога напуштенијег и сиромашнијег краја, уз разумљив отпор мештана чији се менталитет доста разликовао од Бокељаца.

По природи неповерљиви, тешко их је било покренути да се заложе на подизању парохијалног дома и школе. Дуго је требало убеђивати их да је школа потребна њиховој деци. Захваљујући неуморном и вештом залагању попадије Софије, рад је убрзо кренуо са пуним успехом. Она осваја све редом, својим залагањем, и старо и младо. Нарочито девојке, за које држи курсеве описмењавања, кројења, шивења и везења. Даје им корисне савете о подизању и његовању њихове деце, јер је смртност била веома велика, нарочито од маларије.

...школа ће бити готова тек идуће године (1886), али ће се дотле настава моћи изводити у једној од стамбених просторија парохијског новосазиданог дома. Шарићева деца Милица, Миленко, Петар и Драгиња, већ су била за школу.

Поред добре воље и залагања, недостајала су материјална средства за разне школске потребе. Споро је стизала и тражена помоћ из надлежне Конзисторије и Котарског Поглаварства.

Ни у оно време није ишло лако и брзо са администрацијом власти. Из наведеног дописа поводом Шарићеве молбе да му се плати издржавање коња, јасно се види да од потребну сагласност чека годину и по дана.

С друге стране, односи са парохијанима изгледа да нису више били тако хармонични као што је отац писао у сачуваном рукопису. Он вероватно није пронашао документ број 211., из којег се јасно види да у заосталој средини Шарић има проблема са људима и да драма његовог живота незадрживо почиње.

Број 211.

Пречастнејша Консисторија!

Парох Церањски 8. текућег Број 182. шаље уложену овдје оставку на парохију Церањску, коју подписани Пречастњејшој Консисторији спроводи.

У Задру 9. Септембра 1887. Михаил Драголовић, с.р.
адм. прот.

Број 183. Пар. Церање.

Усљед велецијењеног расписа и налога те Високопречастне Конзисторије како се имаду чувати државне зграде и Цркве од дана 25/8, Бр. 1545, опажа се да је понизнопишући с тим обзиром строг и према самоме себи и према својој породици, да се како неби подпало под укор и заслужан приговор земаљских Власти обзиром да се зграда у нереду држи и у нечистоћи. Што се свете цркве тиче, она се држи у највећем нереду како унутра, тако и здвора; сав је инкарат отпао на светоме Олтару, другијем странама зида, с врата су сва изагнала, даске одозго попадале, голи чавли вире као на кући какове пусте сиротињске зградетине, једном ријечи, од жалости се неможе гледати. Црквени Тутори зато ништа немаре, све су до новчића на своју домаћу корист потрошили доли 16 кварата зоби, а можда су и то потрошили, будући да су и зоб ово дана продали. Да неби било тога жалостнога изгледа, поступало се на своју руку, па у мјесто да се којом коришћу што постигне, на Малу Госпојину, црквени Тутор Аћим Малбаша, отишао је тамо на тужбу некоме лицу, којему је како он каже дало област из Парохијалне старе куће понизнопишућем све што има избацити као што је нови бадањ од 16 барила, двије бачве нове од 12 барила, кукурузе, сламу, коња, живинче за воду, два велика урањена прасца, шест на прасењу прасица, четверо осредњијех улади, туке, недати могућности смјестити Кмета или слугу да све то пази и чува те да се мало душом одмори од потребе и патње, на коју сврху и да се понизнопишући омете у својој настојећој штедњи и радњи омете. Малбаша у освету за да лакше Ђуром Чубрилом упропашћује црквену имовину оптужује да се Парохијална кућа уступи и употреби за пивницу, којом би пригодом пропали прекрасни вртлови, земље и остало, те понизнопишући неби могао имати ни држати парипа, ни живинче за воду, ни озимачне краве ни вола, што кани о Покрову купити, ни прасаца, прасади ни прасица, будући код нове куће нема ни штале ни авлије, а тога свега код старе куће има, која је вајкадно право Свештеничко, и за које се и толика инпошта плаћа.

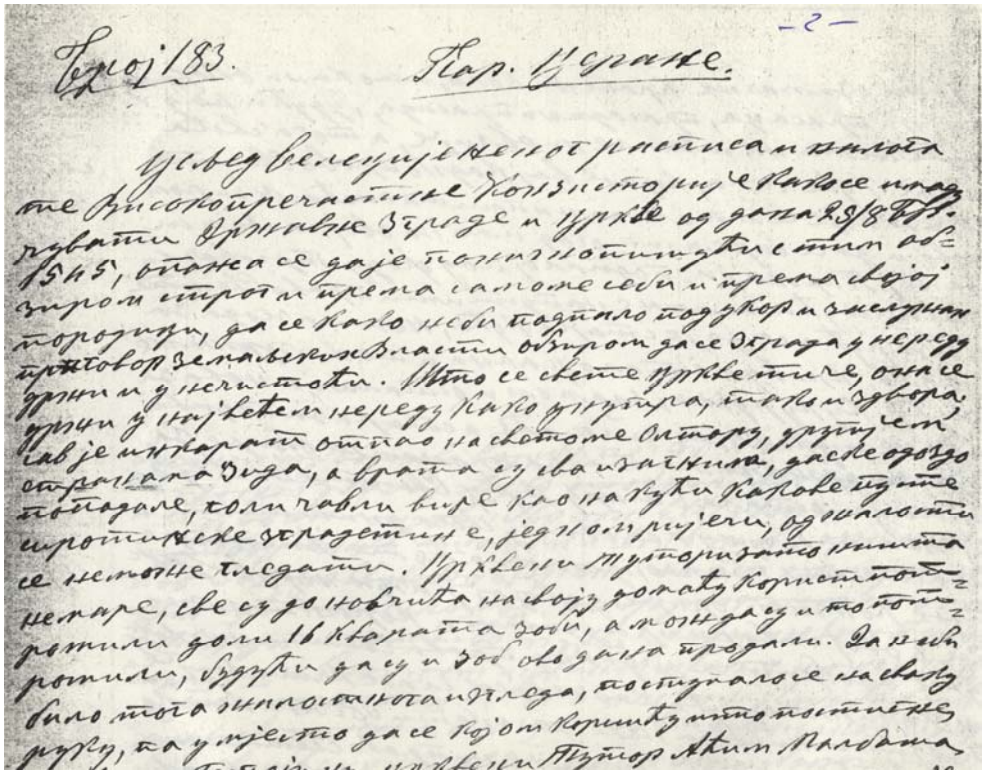

Сл. 93. Шарићево писмо Конзисторији, од 14. септембра 1887. год.

Обзиром на све ово и да се барем штогод има на овој сасвим сиромашној Парохији, подпалој под феуд трговачки понизно пишући неможе напустити право Свештеничко обзирући се да је стара кућа, њезина згода за коња, вола, краву и остало... и тек... новој кући кукурузом, сламом и осталим, а нова за обитавање и држање чистоће, а стара за пециво ракије, за држање маста, за економне обзире, за штрепец и остало. Стару кућу Свештенству одузети, значило би му половину свега уништити и упропастити. Зато, доброта ће те Високопречастне Конзисторије у својој разумној увиђавности о овој ствари просудити и корак понизнопишућег одобрити у чувању права Свештеничког, дочим понизнопишући као човјек слабе компе... и у 52-ој години живота неће дочекати бог зна колико година уживања, али несмије ни права Свештеничког напустити, а да небуде укорен од Духовне Власти, од Бога, људи и Свештенства и да то право уступи пивници и пијанчењу, а плаћати толику грдну инпошту. Људи су и сами увидили, т.ј. Аћим Малбаша, Закарија Ратковић и Василј Кукуција да су на кривом путу, те су и престали од тражења да им се кућа стара уступи за пивницу, а јошт да је тамо Малбаша посавјетован као човјек малоразумним савјетом понизнопишући неби био изазват у тражењу друге Парохије као што је учињено 8

Септембра Бр. 181 скроман и најмучнијем трплењу и патњи на овако малој Парохији, гдје се од патње и невоље прихватило и учитељствовања. Да понизнопишући није строг на самога себе па и на своју породицу обзиром да се Државно ново здање у реду и чистоти држи, као што то и расписи наређују неће одрицати; јер да се и само једна половина врата од које камаре покваре, коби их платијо, и ко би се кривац одазвао већ понизнопишући, а не попадија и ко други.

Толико у одговор велецијењеног налога и расписа те Високопречастне Конзисторије од дана 25/8 Бр. 1545, сходно Преузвишеног Ц. К. Намјесништва Бр. 13338.

Те Високопречастне Конзисторије

Церање, 14. Септембра 1887.

Најпонизнији
слуга
Јован Шарић
парох

Истог дана Шарић мирно и рутински упућује Конзисторији још једно писмо у којем тражи одобрење за краткотрајно отсуство ради обављања својих приватних послова.

Број 185.

Пар. Церање.

Високопречастна Конзисторија!

Будући да понизнопишући има нешто свога очинства на Крњеувам, било би му потребно отићи тамо за једно 3 дана пред Покров Богородичин то имање обићи, услед чега моли се доброта Духовне Власти да би му било допуштено за 3 дана тамо отићи.

Церање,
14. Септембар 1887.

Те Високопречастне Конзисторије
Јован Шарић
парох

Податак да су Млечани у Крњеуве населили неколико црногорских породица, вероватно говори о пореклу Шарићевих предака.

Три дана касније, у Задру се одржава седница Епархије Далматинске, на којој се расправља о међусобним тужбама парохијана Церања и свештеника Шарића. Међусобни односи поремећени су и много су сложенији него што би се могло претпоставити из Шарићевог писма од 14. септембра.

Сједница 17. Септембра 1887.
Бројеви 1573/601, 1624/615 и 25/616

Админ. Пријава Задар 4. т. Бр. 305 излаже тужбу неки сељана Церањски противу Парока.

Под 7. т. бр. 210 спроводи тужбу Парока Церањског противу Црквеног Туторства, да све упропастише и да у Каси новчића нема.

Под 9. т. бр. 211 спроводи писмо Парока Церањског, којим пита премјештај из Церања у Мокропоље, у противном случају да му се даде отпуст од Дијецезе.

Предлог

Доставити ова три писма Протојереју Новаковићу у Бенковац са налогом, да на прво писмо по његовом садржају у три тачке узме Парока Шарића на записник. -На 2. Туторе Парохијалне Цркве Церањске, и на треће на засебни записник Пароха Шарића, прво свега да му каже, да премјештаја неће имати, а ако остаје при томе да му се даде отпуст од Дијецезе да ће Духовна власт...

Протојереју Бенковац

3). У прилогу доставља се Преч. Вашој три писма: -једно тужба неки сељака парохије Церањске противу онога пароха Шарића ради неки нереда. Друго тужба пароха Шарића противу црквених тутора, дотично управе Црквеним имањем. Треће питање пароха Шарића, да се премјести из Церања у Мокропоље, иначе да му се даде отпуст из Дијецезе.

Непропустите отићи у Церање и на првом писму испитати пароха Шарића на записнику: Јели истина да неврши тачно своју пастирску дужност сваке нећеље и празника?

На друго писмо узмите на записник Туторе парохијалне цркве Церањске, ставивши им питања: Ушто троше имовину Црквену? да ли то у договоруцјелог Туторства или самовољно раде? Имају

ли Дневник и скрињу под 3. Кључа по закону? Ово ћете учинити пред Главарем села и два старца.

На треће писмо, кажитепароху Шарићу, да премјештаја неће имати, и ако остаје при својој оставци, изјавите му да ће му се драговољно отпусно писмо из Епархије дати.

Прије него у Церање пођете обзнаните претходно странке о вашем доласку, како би вас на лицу мјеста дочекали.

Консисторија нада се, да ћете ви овај налог тачно и по могућности брзо оправити и амо доставити.

За трошак ваш наплатићете од Туторства бр. 3.

1650/622 К. Жежељ, с.р.
Кнежевић, с.р.

Протојереј Бенковачки, Новаковић, брзо је обавио свој задатак у Церањама и 7. октобра послао опширан и узбудљив извештај.

Бр. 92

Високопречасна Консисторија!

Најревносније одазвавши се потписани налогу његове Високе Духовне Власти издатим из Сједнице Консисторијалне дне 17 пр. мјес. Бр. 1650/II, одма је ту штовану одлуку Старије Духовне Власти приопћио, као што се види из улопљене доставнице (види доставницу на крају извештаја, прим. аутора). Како Церањском пароху и Туторству, тако и главару сеоцком, позвавши осим њега два старца, који ће бити присутни цијелом раду потписанога као делегата Духовног у послу размирице између Пароха и народа, као и између Туторства и Пароха ради руковођења рачуна и имовине црквене; те је на ту сврху одредио дан 4/16 Октобар т.г. да се сви позвати у исти дан код парохијалне цркве нађу и да се ту у договору ради да одсад престане свака злоупотреба у руковођењу имовине црковне; а да онај Парох буде тачнији у вршењу своих пастирских дужности.

Дне дакле 4 Октобра потписани посље нег' је извршио своју пастирску свештеничку дужност у сојој Парохији упутио се за Церање и управ на подне у уречено доба дошао на лицу мјеста гдје је и све позване нашао осим тутора Мијата Буља, који због болести није могао доћи, те се најприје са сваким побашка разговори и казао узрок његовог доласка, затим прочита свима

укупно штовану одлуку Високопречасне Консисторије и посавјетова свакога, да по душевности одговори на оно што ће бити упитан, и тад започе рад:

I. Позове на записник оног Пароха у присуству главара сеоцког и стараца ради небрезнења у вршењу његове пастирске дужности ./. као што се из овдје уложеног Записника Бр. 1. види.

II. Посље позове дошавша два Тутора пред свима осталима и запита их на темељу налога Високопречасне Консисторије, да одговоре на састављена им питања и састави Записник Бр. 2 ког овдје у прилогу ставља. ./.

III. По жељи Туторства и свију присутнијех приступи именовању новијех Тутора као што се види из истог Записника Бр. 2.

IV. Најпосље пријави оном Пароху високоштовану одлуку Високе Духовне Власти, што се тиче заисканог од њега премјештаја, на што му он одпусти овдје уклопљену његову изјаву под Бр. 3. ./.

Но у колико је потписани могао обзнанити у току испитивања а и посебног са истима разговора у стању је о свему слиједеће његове примјетбе подастријети Високој Духовној Власти.

1. Парох Шарић, по свједочанству присутнијех, ако је кад и занемарио своју пастирску дужност, то је бивало ради тога, што је слабог тјелесног састава и зато који пут болестан, ријетко је пак здрав занмеаривао своју пастирску дужност. Треба овом приликом примјетити још, да Парох сам мора, да звони, ватру пири, као и све остало потребно за обслужење свете Литурђије спрема; јер нема нарочитог црквеног послужитеља, нити пак у Парохији има кога који би му знао одговорити преко божанствене Литурђије. Но по обећању свијех завјерили су се одсад доскочити тим потребама. Сељани постараће се да одма нађу између њих послужитеља црквеног; а Парох обећа, да ће научити дјете једно од старијех ученика, који ће му Литурђију моћи одговарати. Добро би пак било да Високопречасна Консисторија од своје стране препоручи, како Туторству за послужитеља, тако и Пароху за ђака; а праведно је да се за то Парох заузме и због свог истог угледа и славе свете цркве, колико и за то, што му је у посљедњој Сједници мјесног Ц. К. Котарског школског вијећа предложена награда од 100 фиорина за подучавање дјеце, као спомоћне школе у његовој Парохији од Априла т.г. до свршетка школске године.

Примјетити је још могао, да је Парох Шарић тијесне нарави и стога долази често у опријеци са својим парохијанима. И

посљедња тужба њихова изазвата је била дјелом ради самог пркоса, од исте његове супруге.

2. Што се тиче вођења рачуна црквенијех досад није било никаквог реда; те зато би наређено да се одма купи Дневник у ком ће се обиљежити одсад годишњи приход и расход имовине Црковне. Рачуни црковни за прошлу 1886 годину разбистрилису се као што се видети може из Записника Бр. 2, и извод истијех обећали су одма послати високој Духовној Власти на потврђење. Приход пак текуће године би зато у Записнику биљеже, да се неби посље што сакрило. Скриње под 3. Кључа нема, али по учињеном обећању дођоше данас Парох и Тутори са главаром сеоцким овдје у мјесту, те су скрињу наредили и погодили.

3. Што се тиче договора Тутора у руковођењу имовине црковне по свједочби и потврди свију присутнијех постојала је, и ако онај Парох противно потврђује.

4. Жеља свијех присутнијех, била је, да се садашњи Тутори промјене, кад су већ своје три године службовања довршили, и зато потписани опуномоћен од високопречасне Духовне Власти приступи к избору новијех Тутора, те су били једногласно од свију присутнијех изабрани Петар Јачов и Лазо Чубрило оба из Церања, Јово Корда из села Пристега, а по жељи свијех пристане и потписани ради користи црквене, да се и четврти Тутор именује и то из села Вране у лицу Јована Керкљеше. Но будући да су досадашњи Тутори службовали не добивши никад на Туторско звање никакав Декрет, зато поптисани најпокорније моли Високопречасну Консисторију, да што је могуће прије новоименоване Туторе изволи односним Декретом снабдје и њихов избор потврди, као и да изволи наредити да предаја имовине црковне и рачуна буде тачно и у реду изведена. Особито пак има препоручити, да по могућству буде одређен за благајника Туторства Лазо Чубрило за кога је имао разумјети да је поштен и некористољубив човјек.

Одређена три фиорина за трошак потписанога била су му одма од Туторства исплаћена.

Најучтивије повраћају се 3. ./. послата му прилога.

У Бенковцу 7 Октобра 1887

Јован Новаковић, с.р.
Протопрезвитер Парох

У прилогу писма пароха Јована Новаковића сналази се доставница штампана и писана латиницом, а оно што овај комад папира чини необичним и важним, јесу два крста испред имена

двојице неписмених црквених тутора са којима је Шарић био у сукобу. Логично је претпоставити да су црквени тутори најчешће бирани међу способнијим и ученијим људима парохије, али ако су ови били неписмени, шта је требало очекивати од осталих.

М. П. Парох Бенковачки

Dostavnica

Obćinskog Opraviteljstva u Benkovcu

Broj Spisa	Dan Spisa	Vrsta Spisa	Ime i prezime komu se dostavlja spis	Dan dostave	Podpis Primca
87	7/10	Knjiga Zapečaćena	M. P. Parohu	9/10 887	Jovan Šarić, s.r. primio
88	"	"	Aćimu Brdaru za Tutorstvo	9/10 887	Aćim Brdar+ predao Paroh
89	"	"	Vasilju Kukuciu ...glavaru	9/10 887	Vasilj Dukić+ predao Paroh

Ceranje

Из овог оштрог сукоба, који неће тиме завршити, сазнали смо неколико веома важних података о Шарићу као свештенику и човеку, и о његовим парохијанима.

Шарић са бројном породицо, женом и шесторо деце, живи у новој парохијској кући.

У старој парохијској кући и око ње држи жито и велики број домаћих животиња – коња, краву, свиње, живину.

Своје пастирске дужности, свештеник Шарић обавља редовно и колико му здравље допушта.

Јован Шарић је "тијесне нарави и често је у опријеци са својим парохијанима".

Црква је у јадном стању и нико је не одржава. Света литургија не обавља се по пропису, јер нема црквењака-појца. Црквени тутори су махом неписмени људи. Са црквеном касом располажу аљкаво и неодговорно. Као човек и свештеник, Шарић им не одговара.

Сл. 94. Улазна врата и звоник цркве св. Илије у Церањима

Шарић показује већ од раније уочену и изражену склоност ка претеривању у оцени ситуације, нарочито када је у питању његов материјални положај и интерес породице.

Његов ултимативан захтев за "отпуст од Дијецезе", то јест, престанак свештеничког позива, говори о прекој Шарићевој природи, али и о озбиљности сукоба.

Са изненађењем сазнајемо да Шарић подноси условну оставку и тражи да се разреши свештеничког чина. Да православни

свештеник у Далмацији тражи или добије разрешење, "Отпуст из Дијецезе", била је заиста крајња мера, било уцене или казне.

Чини ми се да ипак нема разлога за тако драматичан поступак. Зашто је тако одлучно реаговао? Као да је испред свог "стада оваца" без потребе почео да виче: "Вук!, Вук!". Да ли ће то радити још који пут? Да! Он ипак најбоље зна зашто ради. Можда већ наслућује шта ће се све догодити у блиској будућности?!

"Српски лист", 2. Марта 1888.
Домаће вести.
У недељу у вече била је забава са балом у српској читаоници. Младе девојчице Даринка Симић, Љубица Христо, Илка Кулишић и Даница Јакша, и с њима млади Кулишић, извршише неколико комада на гласовиру и виолину, на опће задовољство. Све је то млади свијет, све велики умјетници будућности. Мушки хор врло је лијепо са своје три пјесме преплео остале комаде. Чули смо и један "потпури" српскијех пјесама на виолину и у пратњи гласовира... Потом је била томбола, весела вечера и играње. Тек на три сата друштво се стало разилазити...

"Српски лист", 18. Маја 1888.
Да се разумемо, па да се споразумемо...
Да живимо у слози ми Срби с вама Хрватима на земљишту Хрватске и Славоније – треба да и ваши једномишљеници и суплеменици у Далмацији одустану од душманске паљбе против Срба далматинских... Одступите од ваше хрватске пропаганде у Босни и Херцеговини, гдје српски народ живи. Немојте нам дирати у српске светиње и идеале тијех земаља. Повуците из Босне и Херцеговине оне ваше шовинистичке књиге, које су "Matica Hrvatska", "Sv. Jeronimsko" и "Hrv. književno-pedagoško društvo" преко вашијех учитеља и мисионара пренијели у те земље, да хрвате Србе босанске и херцеговачке... Што је српско нек је српско, а ми ћемо што је хрватско штовати.

Од 1890. године, нови Епископ далматинско-истарски биће др. Никодим Милаш, школски друг из богословије и пријатељ

Шарићев, који ће имати много разумевања за његове проблеме и који ће га често умиривати и помагати кад год би се нашао у невољи.

Следећих неколико година протичу без гласа о Шарићу. Нема ни једног писма, ни чланка, никакве тужбе ни жалбе. Или је све то прикривено, па тражи нови напор за онога који ће можда после мене наставити допуњавање и поправљање овог рукописа. У сваком случају, не сматрам га коначним. Напротив! А, можда је ово један од оних периода који су постојали и у Србији и Боки Которској, периода Шарићевог живота у којима се на први поглед ништа значајније није дешавало, али су се припремали важни догађаји.

Али, ево већ 1891. године, појављују се нови подаци о немирним временима за церањску парохију и њеног пароха.

Број 242. Парох Церањски

Ваше Високопреосвештенство
Најмилостиви Архипастиру!

Извјештен на Преузвишеном Ц. К. Намјестништву као и преко мојијех пријатеља и заступника на Царевинском вијећу у Бечу како је ствар текла о питању коњарине, која није текла од стране Високопречастне Конзисторије исправним начином и начином поспјешним то само питање, подносим у прилогу доказницу под А. приклапајући како се заме и моју материјалну корист заузимала Високопречастна Конзисторија Боко Которска и мој штедри отац, благодјетељ и добротвор, извјештавајућиме вавјек о моме добру, дочим до сад ништа нечух од моје Високопречастне Конзисторије из Задра у моју корист, већ све у моју штету. Отчинска милост када изиште протокол и прочита о мнењу Конзисторијалном о мојој коњарини на Преузвишено Ц. К. Намјесништво, увјериће се и рефераде да је од Високопречастне Конзисторије све противно рађено. Мудра и отчинска доброта Ваша знаће у своје челичне руке узети Свештенство своје, и

гријати га сунцем потпомоћи своје, а благост и отчинска милост нашега дивнога, штедрога и Преузвишеног Владаоца као и Преузвишеног Г. Министра није затворена племенитој Особи Вашој, те оним начинима и скромноће Свештенства светости Ваше добијати сва она блага, која Свештеници и код другијех добијају.

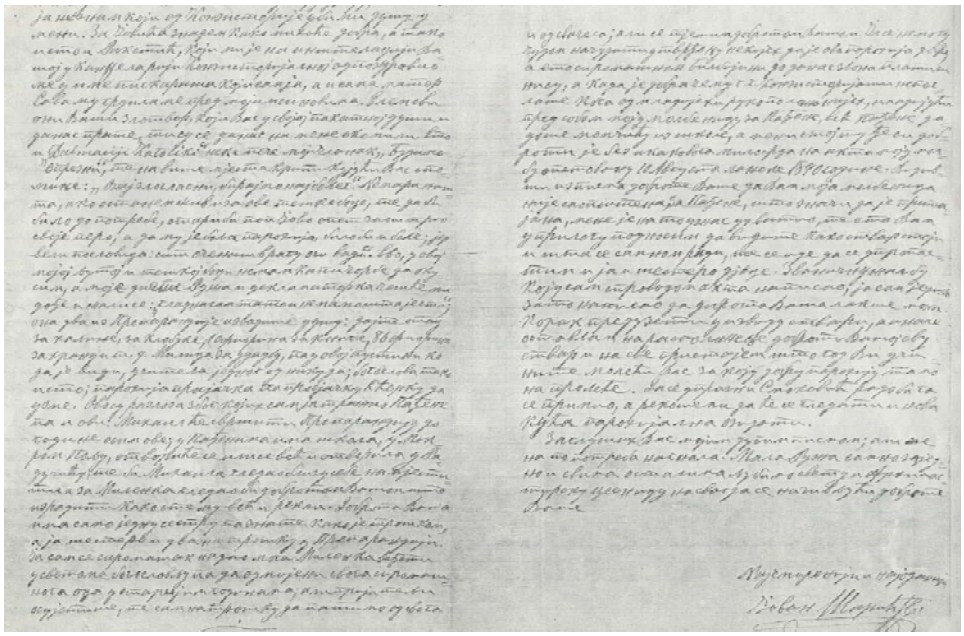

Сл. 95. Шарићево писмо од 14. октобра 1891. год.

Красни наш г. Петрановић, да би помогао своје братско Свештенство, није престајао на сваке начине писати у Беч Преузвишеном Г. Министру и то препоручивати, а моја ствар под старом дијецезалном управом како је текла, ето примјера у прилогу А. Опажајући тешки терет на мени губитком коњарине у 3 форинта и 33 ночића мјесечно, коју суму не мање сам примао у Боки за 13 година а овдје за 3, у све за 16 година, а сада сам се обогатио и то ми је обустављено, приопштавам да би доброта Ваша очевидно се увјерила како се код нас поступа.

Надајући се на штедру доброту Вашу извида како је ствар текла о питању моје коњарине, с целивом свете и Архипастирске деснице јесам

Церање, 24. Октомбра 1891

смирени богомољац
Јован Шарић
парох

Ваше Високопреосвештенство
Дични и узорити мој Архипастиру!

По мени утјешном писму доброте Ваше од дана 23/10, Михаила већ биће у Конзисторији узео Ваше дјело, на које благодарим доброти Вашој. Радујем се да ћу читати драгоцијену радњу Вашу, а жалостан сам, да доброти Вашој нисам испунио жељу о преводу на талијански језик г. Саватијом првијех страница "Кирила и Метода", чему ме мој несретни братанић по тетки Агатангел најјуначкије изгрдио, замоливши га, једа би избјегао секатуру г. Савати, па да би ми од један примјерак послао да га прочитам. Неказавши му на коју цијел му иштем, ипак биће се сјетио те ме мушки ишибао, непославши ми ништа. Фала Богу и Бог нека му опрости.

Чуо сам да је доброта Архипастирства Вашег издала у 32 броју "Сиона" изјаву на нападај на Вас, који је сама ужасна оптужба светога Патријарха. Радо би прочитао одговор Ваше доброте; али да сам ја дописнику одговарао, никада му више пало неби наум кога критиковати. Отворио се синод у Карловцима а чекаћемо и Сабор и пријетњу дописникову. Радујем се ефетиви Каликовој, који ми изгледа да је сасвим добра душа. Жао ми је да наша Православна Црква у Далмацији нема свога Црквенопросвјетнога листа програмом, с којим би могао и у грађанство улазити. Бог ће нас помоћи. Видо сам из писма доброте Ваше да нисте знали за жељу моју о Пађенима, а моја је молба по други пут на Конзисторији била 10 Августа Бр. 174 лањске године. Примивши писмо Вашег дичног Архипастирства, ужас ме уфатио прочитавши га и други дан одговор Конзисторије о истој Парохији, дознавши из Бенковца да су Пађене дате Љубомиру Влачићу. Архипастирство Ваше, доброта је Ваша видила красну моју дјецу, пак сам ја жалостан отац да ја не знам који од Конзисторије уби ми душу у мени. За Јовића знадем како ми хоће добра, а тако исто и Ракетић, који ми је на инштелацији Вашој у Канцеларији Конзисторијалној одпоздравио ме у име пискараша који сам ја, а и сама матер Сава му грдила ме пред мојим синовима. Елем сви они Ваши злотвори, који Вас у својој пакостној души и данас прате, ти су се данас на мене окомили. Ето у "Далмацији Католики" нек... мој чланак "Будимо опре-зни", те на више мјеста критикујући Вас спомиње: "Онај злогласни, бирајмо најбољег". Немари ништа, ако останем жив иза ове тешке боце, те да би било до потребе, стари би поп Јово опет заоштрио своје перо, а да му је боља парохија, било би и боље; јер вели пословица: "сит оченаш врагу очи вади". Ево, у овој мојој љутој и

тешкој боци немам капи чорбе да окусим, а моје диете Ружа и декламаторка чешће ми дође и жали се: "гладна сам тато и немамо шта јести"; она два из Препарандије извадише душу: дајте отац за хаљине, за клобуке, 10 фиорина за књиге. 86 фиорина за храну и т.д. Милица за удадбу, па у овој пустињи ко да је види, учитеља једног од никуда; богослова тако исто; парохија просјачка па просјачку кћерку ко да узме. Ово су разлози због којих сам ја тражио Пађене па и ови: Михаило ће свршити Препарандију до године осим ове; у Пађенима има школа, у Мокром Пољу, отвориће се или се већ отворила у Радучићу; те би Михаила гледио близу себе намјестити а за Миленка гледао би добротом Вашом што израдити како сте му већ и рекли. Доброта Ваша има само једну сестру па знате како је трошком, а ја шестеро и два на трошку у Препарандији. Ја сам се сиромашак надао мога Миленка видјети у светоме богословљу; али пријатељи осујетише, те сам на трошку да патимо од свега и од свачеса; али се тешим добротом Вашом. Ја се немогу чудом начудити у тврђењу некијех да је ова парохија добра, а ето сиромашном Билбији ни до данас звона платили нису, а када је добра чему г.г. Конзисторијална непослушаше кога од младијех и рукоположенијех, имајући пред собом моју молбеницу за Пађене дадоше момчићу за школе, а мени стој ту ђе си добро ти је без икаквога милосрца на акта коју молбу опетовану 10 Августа лањске 1890 године. Видивши из писма доборте Ваше да Вам моја молбеница није зсаопштена за Пађене, што значи да је притајана, мене је на то ужас ухватио, те ето Вам у прилогу подносим да видите како ствар стоји и шта се самном ради, те се иде да се упропастим и ја и шестеро дјеце. Званичну жалбу коју сам спроводом акта написао, ја сам једино зато написао да доброта Ваша лакше може корак предузети у изводу ствари, а иначе остављам на расположење доброти Вашој ову ствар и на све пристајем што год Ви учините молећи Вас за коју добру парохију тамо на пролеће. Да се упразни Смоковић радо би га се примио, а рекоше ми да ће се гледати и нова кућа парохијална озидати.

Заглуших Вас мојим дугим писмом; али ме на то потреба нагнала. Мала Ружа самном заједно и свима осталима љубимо свету и Архипастирску десницу на свагда се називљући доборте Ваше.

Најсмиренији и најоданији
Јован Шарић

Шарић је епископу Никодиму Милашу упутио још једно писмо, 1. новембра, али оно није сачувано. Из Милашевог одговора претпоставља се његова садржина, као и став епископа Милаша према Шарићу.

Пречасном пароху
У Церање
16. Новембра 1891
Бр. 365/Е

За неколико дана Ми смо примили три службена ваша писма управљена лично на Нас, и то једно од 24. пр.м. бр. 241, друго од истога дана бр. 242 и треће од 1. о.м. бр. 248, и да од тих ваших писма садрже вашу жалбу на високопречасном Консисторију, што вас није премјестила са церањске парохије у повјерила вам смоковићку, односно пађенску парохију, односно Карин и Бенковац, а треће опет жалбу на исту високопречасну Консисторију, што вам није израдила коњарину.

Из свију тих дугачких ваших писама Ми видимо да вам је непознати Наш одношај к високопречасној Консисторији, те према томе сте и нашли да изнесете пред Нама све оне тужбе на исту. Ради обавјештења вашега налазимо за нужно казати вам, да Ми никако и ни у чему не дијелимо од себе високопречасну Консисторију, и према томе свака жалба коју неко подигне на Консисторију Ми сматрамо, као да је на Нас лично подигнута. С погледом на ово, Ми би имали много да говоримо о садржају поменутих ваших писама и много да вам доказујемо да нијесте имали право онако пиисати, као што сте написали, а такође и да вам многе опаске Наше учинимо. Снисходећи ипак томе, што јамачно нијесте знали о Нашем одношају к високопречасној Консисторији, Ми вам препоручујемо, да у напријед постарате се добро све распитати и дознати стварно стање дотичних питања, прије него што суђењу своме дадете израза у службеним писмима на Нас, него преко дотичног протопрезвитератског надзиратеља на високопречасну Консисторију, јер и тако сваки спис, који на исту долази, Ми први га прочитамо, и евентуално дајемо одмах и напутак, како ће се дотични спис имати да ријеши. Ово вам препоручујемо у вашем личном интересу, јер знадемо, да ћете се на скоро обраћати Консисторији са молбама, да се вашој дјеци помогне, као што сте то лане чини-ли, и лане вам је Консисторија

штедро у помоћ притекла. "Кога је молити није срдити", пречасни оче!

Повраћамо прилоге поменутих ваших писама.

Из тог времена потиче једно Шарићево писмо упућено свом поочиму Милану Милићевићу, у Београд. Ко је овај човек? Остаје да се даље истражује! Но, као и многа друга његова писма, и ово је занимљиво, и пружа доста вредних података о Шарићевој радозналој и немирној природи.

Бенковац (Церање)
Далмација 16. Августа 1892.

Дични и узорити мој поочиме!

Ево ме након 1872-ге да Вам се други пут из ових крајева јавим т.ј. једном из Боке, а ево сад и скрај моје куће. Смишљао сам више пута јавити Вам се док смо живи; али благословени радови званични, кућни, а често и књижевни збуњиваше ме. Мој красни г. Митрополит Михаило незаборавља ме а да се по који пут непишемо. Радостан сам када ми отуда стигне које писмо. Као што реко, радим у књижевности, те сам се обрадовао, те сам се обрадовао новинарскоме огласу под насловом: "Нови српски проналазак", т.ј. да је г. Љубомир Клерић професор велике школе у Београду, пронашао нову писаћу машину којом се могу у исто доба да пишу по више писама или да снима повише цртежа од једном и т.д. Тим проналаском ја сам се рад упознати; али жалим што незнам тој новој справи која је цена и да ли је тај строј заиста саодговарајући потпуно својој цени. Жао ми је доброту Вашу оптерећивати о томе ме извјестити и информирати: ипак се надам на ону благу душу, да ће те саизволити своме посинку, који још живи и ради за добро своје свете цркве, српства и српскога народа, те да српство види на прибрежју јадранскога мора и у сред Равнијех Котара Стојана Јанковића нови проналазак брата Србина и професора високе школе, па да се види, да је и Србин кадар изумити што други нису кадри. Ако справа није одвећ скупа, молим Вас да ми г. професор Љ. Клерић одма једну пошаље, а новце ћу му преко доброте Ваше одма послати док трају банкноте, што ћу моћи учинити у писму, а када новчана нова вреднота изађе,

ценим да се то неће моћи учинити. Извише разлога а особито ради угледа и ширења нашега проналаска, склон сам љубављу нашега брата изум учинити очевидним на нашим странама, о чему сам прошао ријеч и још с неким мојим пријатељима. О томе сам говорио г. епископом Милашем за наруџбину за Конзисторију и протопрезвитерства, а говорио сам и драгим мојим епископом Герасимом Петрановићем Бококоторске епархије његовим проласком на лечење. Обадва су ме ауторизирали једну на углед наручити. Толико о проналаску г. Клерића, коме још сада честитам проналазак! јер сам увјерен о његовој способности, која јамчи и о савршенству проналаска, а сад једну у кратко о моме стању, које ми је хвала Богу врло повољно; кућа ми је нова од 5 година и влада је за њу потрошила 9.700 форинти сребра, коњушница ево ми се доготовљава у вредности од 689 форинти сребра, 120 форинти школске потпомоћи, 30 форинти обичне потпомоћи, од народа у натури од 30 до 40 акова вина, од 50 до 60 мерова јечма, 8 до 10 мерова пшенице, аков до два зејтина, свака кућа руно вуне, сир сира и 12 јаја, мртвина и вјенчање и т.д., једном ријечи живити се може добро; али Србије никада заборавити не могу, а мога Рипња, моје утјехе никада. Деце имам шестеро; кумче Михаило драгога нашега кума г. Митрополита Михаила велики је и догодине свршава препарандију, Милица кумче исто драгога кума г. Митрополита већ је удадбача, Миленко мој, коме дадох име незаборављеног мога пријатеља Миленка Дробњака ступа у други разред препарандије, а Перо моја мудра је глава и дјетенце од 14 година. Мајке моје Србије нигде заборавити нећу. Зову ме неки послови хитни зато прекидам и надам се добити од доброте Ваше скори одговор да се знадем радовати о доброме стању Вашем, помајке, мите, Ане и осталих, назначујући се оне Ваше божанствене и ангеоске србинове душе

благодарни и нигда незаборав.
посинак
Јован Шарић
парох

Адреса:
Јовану Шарићу пароху
Церање
Бенковац
(Далмација)

Даном згодом поздрав смерни моме дичноме г. Митрополиту, коме ћу домало опет писати, сад сам у послу.

Шарић има нову кућу и коњушницу; има приходе од школе и од парохијана који су веома повољни. Може добро да живи са своје шесторо деце, од којих су два сина на препарандији у Задру, а кћерка Милица пред удајом. Сада има времена да се, поред пастирских дужности према светој цркви, посвети књижевности, проблемима "српства и српскога народа, те да српство види на прибрежју јадранскога мора и усред Равних Котара Стојана Јанковића". Размишља да купи српску писаћу машину!

Отац Павле у свом рукопису даље наставља.

Око 1891. године, стигао је у Бенковац новоименовани Управитељ Поглаварства, под чијом је административном управом била и парохија свештеника Шарића.

Као и сви тадашњи аустро-угарски виши административни чиновници, и поменути бенковачки поглавар Фрањо Кратер био је одани привржeник царској власти и може се слободно рећи отворени непријатељ православног живља у Далмацији. Он се убрзо по доласку упознао са месним приликама, а између осталог, нарочито му је било стало да будно мотри и контролише рад православних свештеника на територији свог Котара. Под посебном присмотром његових органа био је свештеник Јован Шарић о коме је био добро обавештен, као и о његовом раду у Србији, Боки, а сада у православним селима око Бенковца. Поред осталога знао је за отпор Шарићев према насилном покрштавању православних становника Далмације у римокатоличку веру путем унијачења.

Кратер је у Церањама имао своје доушнике, међу лошим парохијанима, као што су били Стеван Ратковић са невенчаном женом, затим Лаза Ковачевић из села Врана и црквени тутор Ађим Малбаша. Кратер се упорно трудио да Шарићу нанесе што више неприлика тужакајући га сваки час његовим надлежним црквеним предпостављеним властима.

Кратер користи грешку Шарићеву, да не пријави свога сина учитеља Михаила за војну регрутацију, и одмах наређује да се младић ухапси.

Веома озлојеђен, Шарић се после дугог времена и малтретирања од стране Фрање Кратера, одлучује да напише тужбу Давиду Зани, Ц. К. Намеснику Далмације у Задру.

Препис

Ваша Екцеленца!

Натраг три године (1891), необазривошћу чиновничком, новоименовани Управитељ Поглаварства у Бенковцу госп. Кратер, поводом једне гњусне жентурине, живише у конкубинаству са неким Стеваном Ратковићем у Церањам, поклонивши јој сво повјерење супротно мени, изазвао је необични и сасвим неочекивани сукоб између мене и моје предпостављене Духовне Власти, – неоправданом и на истини неоснованом тужбом на исту. Разборитошћу завађених страна, Поглаварствени неистинити екстрем разбио се сам по себи као мимопролазна и не на истини основана чињеница, достојна судске осуде, стављати оптужбу између предпостављене власти и потчињеног, –неистинито, –што се оправдава тим изкључивим доказима: да је овај Уред Парохијални испунио најтачније своју административну дужност доставом и Поглаварству и Опћини у Бенковцу то што се односило на неку жентурину, живувшу у сулоштву са Стеваном Ратковићем у Церењам, као што је речено. Управитељ је то забашурио због немара тражити акт и тужбу је сковао противу мене Духовној Власти, желећи ми изкључиво зло учинити.

Тужба Поглаварства као неоснована и необазрива остала је на томе: да сам имао неугодности, но ипак се то довело у границе мира; али како често пута слаби аспиратори човијечијег друштва незаустављају се у границама мирних одношаја: то се често пута спуштају својим надисајима шкодити добрим људима, те се недаду кретању у тој свери, на сваки начин шкодити им, или и њиховом коме у роду. У таковом огледу креће се и г. Кратер према мени, и сваком згодом гледа излити своје црвожучје на мени; а када то не може на мени, ето га на моме сину. –Неотична бјеше моја погрешка у тумачењу чл. 51 војничког закона, ја сам погријешио. Госп. Кратер зато хвата мога сина са жандармима, игнорира мој акт о мом сину од дана 15. Септембра број 177, шаље га жандарском пратњом из Бенковца у Задар, ту га затворе као највећег војног бјегунца у тамницу; мојом нехотичном кривицом, као што сам казао и признао актом број 177, оптужује га Војничкој Власти, ова га узимље под истрагу и суди на десет (10) дана затвора; смишља план и одпушта га од учитељске службе из Котара Бенковачког и т. д.

Господин Управитељ Поглаварства Бенковачког незаустављa се ни на томе већ иде даље на све начине да ми шкоди. Блажено-почивши Гувернер Блажековић, као лични ми познавалац, дао ми

је спомоћну школу у овоме селу, из које је већ први питомац државни у пољодјелску школу у Груж отишао.

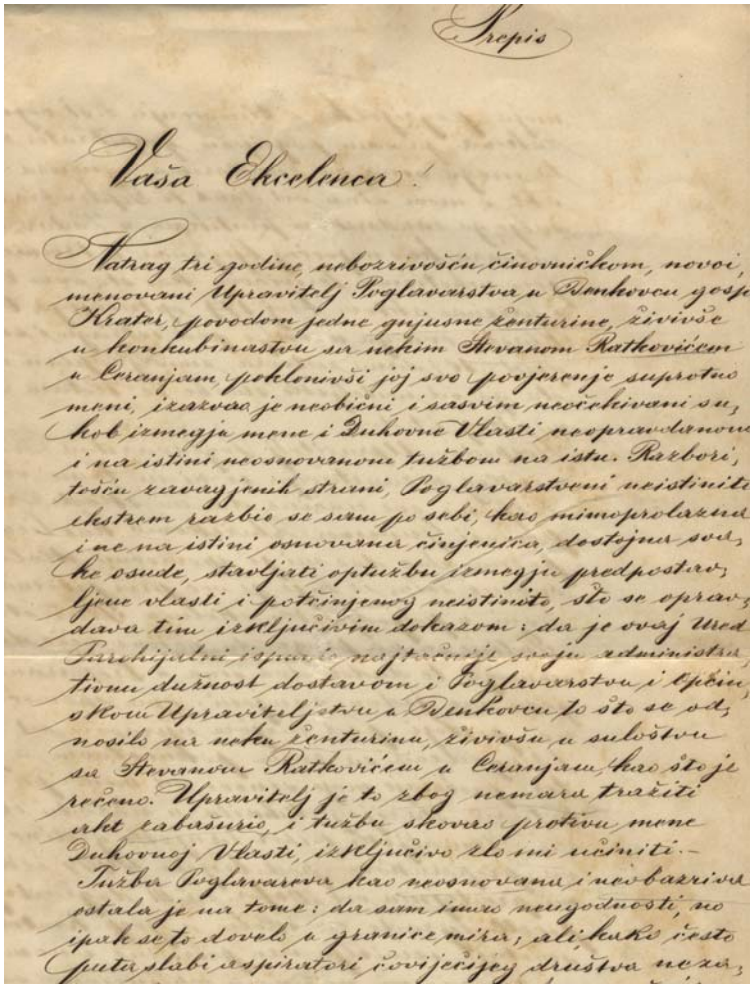

Сл. 96. Препис латиницом Шарићевог писма од 10. октобра 1894. године,упућеног из Ц. К. Намесништва за Далмацију, Епископу Милашу

Године су на прагу, да учионе више држати немогу, те дадох два сина у Препарандију, једа ме један замјени; ова спомоћна учиона постоји под мојом управом од осам (8) година са свим покућством, а г. Кратер прођерује моје синове од мене па и истог Котара, мог старијег Михаила у народу обљубљена; Земаљски Одбор лањске године ријешава препоруком под бројем 4444 издатку ми предујма од 800 фор. за III доградњу започете зграде за школу, а госп. Кратер чини сметње, измишља ван природне и немогуће центре учиони, начином изкључивим само да се ствар држи у питању и... се; народу се неиспуњава жеља учионом; школски закон од 1871. године гази супротно смери да у свакоме мјесту мора бити одобрена учиона, која може дати 40 дјеце, дочим

ова као мјешовита у стању је дати од 60 до 80; синови моји од мене се удаљују као стара родитеља у близини од 60 година; старији ми син прогна се и т. д., све ово лаки су и тешки ударци г. Кратера, који их изводи по некој чудноватој психитици и супротно ономе хуманитарном правилу: "није потреба ни животињи зла чинити"; али он је био толико снажан, дајући ми једну наредбу, спадајући у круг подручних му жандарма, по примјетби мојој, да то спада у круг њихов и да му је на ту пристати немогу; он је на то дао одговора са изразом: "да ће ми се осветити", и он то чини па и на мојој дјеци, а особито на старијем сину Михаилу.

За чудо је да г. Кратер тако поступа па и непроучава људе, дочим има разлика између људи и људи, а и жалосно је да један Управитељ Поглаварства очекујући сутра бити ефективним једнога околиша а да незна шта има у својој канцеларији, и баш зато или из свог немара неистинито оптуживати свештеничке особе код њихових предпостављених власти. Да кажемо да смо у Цезарево доба Боже сачувај; али да има безпаметних људи то стоји. Да то докажем ево ме на ствар. Свију котара центар је Бенковац у пазару, а стим самим и пијанчењу. Заузети људи алкоолизмом, лутају по вароши као мува без главе; јер трговцима то иде у рачун. То или такова што са пијаним људима изазивље и нечувен куриозум са г. Кратером, карактеризирајући сасвим слабим познаваоцем културе у подручју му и то и таком близом растојању од 10 кило-метара. Даклен ствар је у овоме: неки Лазо Ковачевић пок. Јакова из Вране као што гласи прилог "а". човјек пијанац дође у поглаварство 3/9 тужећи ме да неговорим св. Литургију у Врани молећи да се нареди да то чиним. Госп. Кратер једва дочека и тужбу одма спроведе Конзисторији, као што се види из акта у прилог под "а", Бр. 12392. Та тужба као и све г. Управитеља Поглаварства у Бенковцу спревљена је Конзисторији, како он вели на благонаклоно знање и сходно уредовање.

Та тужба од пријема Лазе Ковачевића и неопрезног Управитеља Поглаварства изазове акт Конзисторије у прилог под б, тај г. Окружног Протојереја под ц и мој као одговор на несмотреност Управитеља под д. Размотривши све неоправдане кораке и поступке г. Управитеља Поглаварства Кратера почевши од афере једне гњусне жентурине својом несмотреношћу, па идући по прогонству мога сина Михаила кога је недужна гонио жандармом из Бенковца у Задар, у Задру га дао утамничити, свакако зло га описао код војничких власти, те је од истих био утамничен 10 дана, недужна га изкључио и без икакове кривице из учитељствовања у овоме котару; мени чинио и чини сметње имати

одобрен Земаљским Одбором превентио од 800 фор. за доградњу нове учионе, ова да се од спомоћне успостави у редовиту по жељи народа, као и осврћући се на све његове кораке и поступке, који се као и у огледалу виде на свакоме кораку, а особито из тужбе Лазе Ковачевића увијек пијана човјека, да г. Кратер из неке уображене њему мржње и неке освете, која се неби смела ни замишљати толи стварно и истинито изводити на дјеци учитељима и излагати их прогонству, опадању и пропасти: то сам смиран пред кољенима Екцеленце Ваше најсвечаније протестујући све до сад наведене неподобштине и ничим неоправдане поступке г. Кратера у жељи, да његова недјела буду стављена под истрагу, да све потанко извиди и испита, те да једном будем са мојом дјецом и мирном будућности заштићен од човјека немирна, који на свакоме кораку хоће и гледа да ме са дјецом и породицом сатре и упропасти.

У надању уважења ове најпонизније жељбе остаје назначујући се Екцеленце Ваше

одани и смерни слуга
Јован Шарић, с.р.
парох учитељ
и т.д. и т.д.

Церање 10 Октобра 1894

У жељи да се ствари још више компликују, Ц. К. Намјесник за Далмацију Зана, дао је Шарићево писмо педнатно преписати и послати Црквеним властима.

Broj 3533/pr. 332/E

Čast mi je dostaviti u prepisu Njegovom Preosveštenstvu Gospodinu Episkopu

Dru Nikodimu Milašu
u
Zadru

na shodno znanje primetbom da se ujdeno obraćam na c. k. državno nadodvjetništvo u Zadru radi shodnog raspolaganja, e da se putem kaznenog suda postupa proti parohu Ceranjskom Jovanu Šariću, radi osva-da sadržanim u priloženom podnesku rečenog sveštenika proti kotarskom poglavaru u Benkovcu Franji Krateru.

Zadar 20. Oktobra 1894

C. K. Namjesnik
David Zane, s.r.

И тако, уместо да се Поглавар котара Фрањо Кратер позове на одговорност, што би било праведно али и невероватно, покренут је казнени поступак против невиног свештеника Шарића.

Те јесени Шарићев син Миленко шаље молбу Конзисторији да му дозволи полагање пријемног испита за Богословију (6. IX. 1894., св. 177, бр. 312/Е).

Да би несрећа била већа, Шарићев најстарији син учитељ Михаило изненада умире од упале плућа "којој тада није могло бити лека".

Тако је поред подигнутих домова и цркве у Церањама, пише отац Павле, Шарић подигао и први породични споменик, своме првенцу сину, учитељу у 23 години живота.

Као што видимо Шарић се енергично ухватио укоштац са државним властима. Очајавао је. Покушавао је да напусти Далмацију и да се поново врати у Србију. У очајању тражио је утехе у алкохолу. Међутим, као и увек, у овим приликама, његова племенита супруга Софија, била је ту да га подржи и утјеши, а поред ње, од велике користи била му је помоћ коју му је пружао његов пријатељ епископ у Задру, Никодим Милаш. Они су се међусобно приватно посећивали и пазили. Имао је Шарић обичај да у шали каже епископу Милашу, када би му овај долазио у званичну посету: "Е, мој владико, дојучерашњи Нико".

12.

"ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ"

Шарићу није требало много времена да схвати положај Срба у аустроугарској монархији, па му се учинило да би било добро ако заоштри ово питање објавивши још једном своју расправу у виду књиге: "Двије посланице двају православних епископа у Далмацији, против позива Ант. Франки да се Славени потчине римском папи", коју је први пут под псеудонимом Ј. П. С. објавио 1881. године у "Хришћанском вјеснику". Исто тако, и Цесарско Краљевском Намјеснику и поглавару котара Бенковац, г. Фрањи Кратеру било је потребно показати зубе.

Узалуд су неки одвраћали Шарића, пише отац Павле, да не објављује ову књигу. Особито у Србији. Задарски издавач, који је до тада објављивао Шарићу његове књиге, није се смео усудити; и ако по народности чех, имао је пуно разумевање за ставове Јована Шарића. Неки су му предочавали незгодне последице, њему и његовој породици. Нико Шарића од свега тога није могао одвратити, па ни његове предпостављене старшине које су га упозоравале да ће себи и њима нашкодити, усуђујући се да пркоси људома које штите мрачне силе Рима и Беча, да се један њихов сеоски свештеник упусти у отворену критику државне политике, преко штампарских установа изван земље и то у Србији.

Након многих перипетија књига је објављена у Београду 1894. године, и брзо стигла у великом броју примерака у Далмацију.

Позив на претплату
на црквену расправу под насловом
ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ
двају православних епископа у Далмацији

расправио
Антон Франки
рим. катихет и професор богос.
одговорио
Јован Шарић
православни парох

Мало ће кад проћи деценијум година, а да православне неће папе позвати енцикликом на унију. Такав позив бјеше објелодањен натраг 13-ст година, а тај се ето понавља и у овој години. Натраг тринајест година много се писало о папиној енциклики, а и сам сам написао одговор на спис д.ра Антона Франкија, римокатоличкога катихете и бившега професора богословије у Задру, као на нападајући спис: "Двије посланице двају православних епископа у Далмацији", па и на само православље. Тако бјеше натраг 13-ст година, а сад је опет новина; римски "Monitans" ово дана објелоданио је текст нове папине енциклике, и он је већ пред нама. Ништа нова није ни у новој енциклики; фраза: позивљу се све цркве на сједињење с нама и то је све. Стотинама стотинама пута то је понављато у хиљаду година, и свакад је то звање остајало јалово и без успјеха. Колико се дао проучити смјер најновије папине енциклике као и сваке дојако, у њој се папа хирно сјећа католичкога свијета гледе сјајне манифестације љубави пригодом му јубилеја велећи и он, попут Спаситеља хоће на свршетку свога живота да позове све људе без разлике пребивалишта и племена на јединство у вјери. Та папина енциклика поменуте године дала је повода великој узбуђености; писало се са више страна: писало се од стране римокатолика "за", а од стране православнијех, који исповједају истину: "Царство моје није од овога свијета" (Јов. XVIII. 36.), против енциклике. Све писце и римске и православне у спору списа папинога напоредо је наш црквено-генијални списатељ г. епископ Никодим Милаш у своме врло важноме дјелу "Кирил и Методије". Од православнијех спомиње Митрополита Никомидија, гд. Филотеја Вријениоса поводом његове написане научне расправе и јеродијакона Исајију Пападопула, а од руске књижевности осим мањијех и већијех чланака Ивана Вас. Платонова поводом исто тако научне му расправе издане у Харкову. Настављајући наш академик г. епископ Милаш поређања писаца о енциклики папиној "Grande Munus" зауставља се на Далмацији и вели: "И код нас у Далмацији издан је био један особити спис поводом покрета, а у одговор окружницима православних епископа далматинских.

Написао га је Dr. Anton Franki, а под насловом: "Dvije poslanice dvaju pravoslavnih episkopa u Dalmaciji, objelodanjene prigodom slovenskog hodočašća u Rim". "Та књига или боље рећи спис д.ра Франки-ја распачан је у мноштву истисака и растурен по свој Хрватској, Далмацији, Босни и Херцеговини". Супротно спису д.ра Франкија наводи г. професора N. Nilles, који вели у погледу споменутога списа ово: "quo egregio opuscolo aculeatae adversariorum criminaliones contertaque sophismata scrite acnervose modeste tamen (ut decet) diluuntur". Наш академик и црквени великан заинтересујући се о свима тадашњим списима, особитим начином он хвали књигу о истоме спору удостојену у листу "Zeitschrift fûr Katholische Teologie" (Innsbruh 1881. и "Katolički list", Zagreb, 1881.).

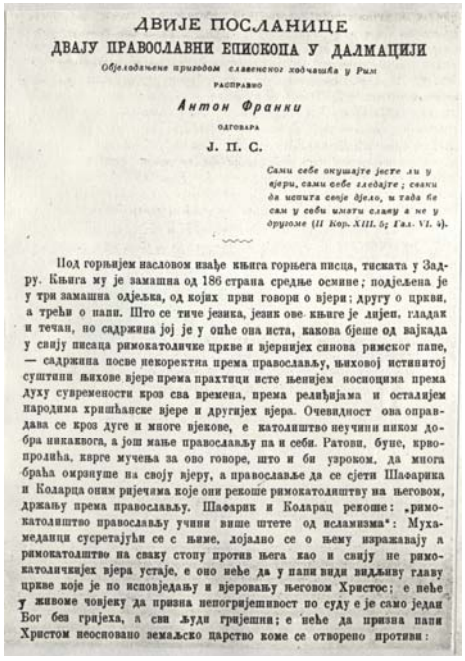

ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ
ДВАЈУ ПРАВОСЛАВНИ ЕПИСКОПА У ДАЛМАЦИЈИ
Објелодањене приходом славенског ходочашћа у Рим
РАСПРАВИО
Антон Франки
ОДГОВАРА
J. П. С.

Сами себе окушајте јесте ли у вјери, сами себе гледајте; сваки да испита своје дјело, и тада ће сам у себи имати славу а не у другоме (II Кор. XIII. 5; Гал. VI. 4).

Под горњијем насловом изађе књига горњега писца, тискана у Задру. Књига му је замашна од 186 страна средње осмине; подијељена је у три замашна одјељка, од којих први говори о вјери; другу о цркви, а трећи о папи. Што се тиче језика, језик ове књиге је лијен, гладак и течан, по садржина јој је у оnhe она иста, какова бјеше од вајкада у свију писаца римокатоличке цркве и вјернијех синова римског папе, — садржина посве некоректна према православљу, њиховој истинитој суштини њихове вјере према прахтици исте њенијем носиоцима према духу савремености кроз сва времена, према религијама и осталијем народима хришћанске вјере и другијех вјера. Очевидност ова оправдава се кроз дуге и многе вјекове, е католиштво неучини ником добра никаквога, а још мање православљу па и себи. Ратови, буне, крвопролића, карге мучења за ово говоре, што и би узроком, да многа браћа окрануше на своју вјеру, а православље да се сјети Шафарика и Коларца оним ријечима које они рекоше римокатоличству на његовом, држању према православљу. Шафарик и Коларац рекоше: „римокатоличство православљу учини више штете од исламизма“: Мухамеданци сусретајући се с њиме, лојално се о њему изражавају а римокатоличство на сваку стопу против њега као и свију не римокатоличкијех вјера устаје, е оно неће да у папи види видљиву главу цркве које је по исповједању и вјеровању његовом Христос; е неће у живоме човјеку да призна непогријешивост по суду е је само један Бог без грјеха, а сви људи грјешни; е неће да призна папи Христом неосновано земаљско царство коме се отворено противи:

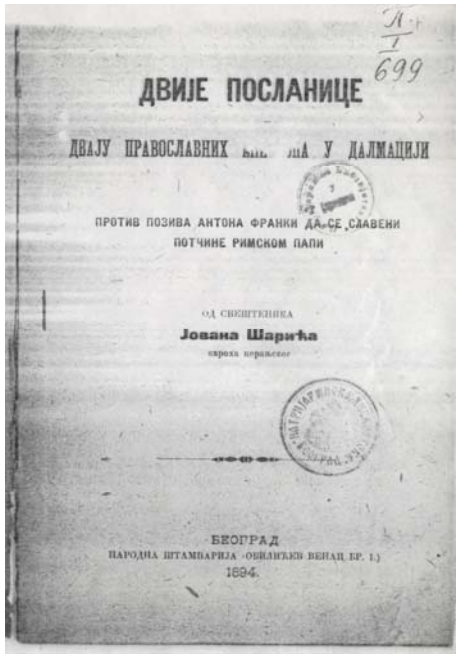

ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ
ДВАЈУ ПРАВОСЛАВНИХ [illegible] У ДАЛМАЦИЈИ
ПРОТИВ ПОЗИВА АНТОНА ФРАНКИ ДА СЕ СЛАВЕНИ ПОТЧИНЕ РИМСКОМ ПАПИ
ОД СВЕШТЕНИКА
Јована Шарића
скроха краљевог
БЕОГРАД
НАРОДНА ШТАМПАРИЈА (ОБИЛИЋЕВ ВЕНАЦ БР. 1.)
1894.

Сл. 97. Поткорице књиге "Двије посланице двају православних епископа у Далмацији", лево потписане псеудонимом J. П. С. и касније пуним именом

То је преглед дјела и издања која су изашла у узрујаној години папине нециклике натраг 13-ст година, коју ће мољда и у овој години изазвати, свакако у мањем опсегу, као обичан смјер риторичком погијешком: безуспјешно понављати једну исту ствар, особито код славенскијех народа, који са мање заинтересују о ријеч и папиној и следбеницима му од Талијана, осуђујућијех папу, политика му, смјер и сами му живот, држећи га за начела у Ватикану и т.д. Женијални наш црквено-књижевни академик г.

епископ Никодим Милаш идући у залагању писаца поводом поменуте папине енциклике натраг 13-ст година свраћа пажњу и на мој спис и о њему вели ово: "И православни су на ову књигу д.ра Франкија обратили ону пажњу, коју она заслужује. У "Хришћанском Веснику" год. 1881, неки Ј.П.С. разабрао је исту на начин, који је са свакога гледишта потпуно ње достојан." (Ј.Н.С. –Тако сам тадај назначио, данас износим мој спис објелодано под потпуним мојим именом и презименом. Види XIX стр. предговора дјела г. епископа Никодима Милаша "Кирил и Методије", 1881. год.) Могао сам се надати да ће се и ко други јавити, но некако је у свему православљу код нас остало на једноме моме спису и велеважноме дјелу г. епископа Никодима Милаша "Кирил и Методије", надајући се да Клир, а особито академичари и факултетлије неће у овој години као прије пропустити папину најновију енциклику без своје знанствене ријечи, чему ја у овој години као и прије посвећујем мој спис, пун факта, и одговарам на папине енциклике. Ето то што сам горе навео: "И православни су на ову књигу д.ра Франкија обратили ону пажњу коју она заслужује" и т.д., оцјена је добро познатога академичара, којој другога доказа и хвале не треба. Моју расправу о којој водим ријеч, издао сам под три слова натраг толико година у "Хришћанском Веснику" као што је речено поводом Франкијеве расправе на папину енциклику "Grande Munus", која је тадај произвела узрујаност од Рима до Петрограда и Никомидије. Као и сви остали, тако и данашњи папа на особити начин позивље владаоце свима силама да потпомажу вјерско јединство и тобож данас, кад чифутарија ружи тајну брака. (О томе бјеше папа позват енергично радити и бранити ријеч Спаситељеву као и српски Патријарх Ђорђе Бранковић: "Сазидаћу цркву моју, и ватра паклена неће је надвладати", Мат.гл.16.ст.18) Можда нисам кадар схватити бог зна какове користи по папу а мање по цркву при свох доброј вољи некијех владалаца. Да би се папина власт учврстила, буди мимогредно речено, да би савјетније било када би се папе најстрожије држале неутралности и не мјешале у туђе цркве, као што се ни ове немјешају у римску, пригрливши ону религиозну сношљивост, коју гаји православна црква према себи и другоме, неиспуштајући из вида околност, по којој су православни на хиљаду хиљада пута свакад негативно одговарали и на сами помисао на ма коју било унију, а зашто и који су к томе узроци, све сам потанко навео у мојој расправи, оцјенивши потпуно неодобрен живот папа. Даклен, како у главном, тако и у појединостима вјере, разликама између римске и православне цркве, затим о цркви и о

одношајима западне к источној цркви у опће, о владаоцима као штитницима без икаковога права умјешавања у унутрашња питања цркве, о папама, њиховом животу, владању, скончавању и т.д., наћи ће читаоци у моме спису као и све оно, што побија дјело д.ра Франкија, оправдава праославље и православну цркву истинама, одбија унију са лошом биографијом живота папа уопће, једном ријечи, наћиће и све је оно опажено што одбија и уништује унију. На основу тога, важне одржане црквене оцјене као и самога дјела, ријешио сам се дати га прештампати у посебној књиги као одговор и овогодишњој папиној енциклики и онима, који о њој буду шта било писати. Спису је цијена 50 нов. за наше крајеве, а за Србију и све остале 1 динар и 10 пара, или 60 нов. за поштарину, урачунавајући 10 новчића за то што је речено. Претплата траје до свршетка августа тек. год.; новци се шаљу у наплаћеном писму или поштанском упутницом; скупљачи добијају десету књигу на дар. Високопречасне Конзисторије уможавају се примати претплату у свима епархијама од својијех подручнијех протојереја, игумана и настојатеља, а ови од сабратскога свештенства, учитељства, грађанства и побожнијех Христијана.

Важност расправе коју сам споменуо даје ми вјеровати богатоме одзиву у тренутку када нас опет Рим зове на унију, коју смо са црквом одсудно вавјек одбили и осудили као и позиве на исту по начину који вели: "Зао човјек неће остати без кара и мрски су Господу који су опака срца. Ко тражи добро, добија љубав, а ко тражи зло задесиће га." (Солум.47,11.20.21.27) Такова је осуда вазда пратила папе њиховијем неописивијем преступима, такова ће их и даље пратити, а православље свакад као и досад тријумфирати рекавши са св. Писмом својим противницима: "Сами себе окушајте јесте ли у вјери, сами себе гледајте; сваки да испита своје дјело, и тадај ће сам у себи имати славу а не у другоме; љубезни, немојте свакоме духу вјеровати, већ испитајте духове, да ли су од Бога; јер многи лажљиви пророци дођоше у свијет. Тако дакле, браћо, стојте и држите предања којима сте се научили или ријечју или из посланице наше. Заповједам вам пак, браћо, у име Господа нашега Исуса Христа, да се одвојите од свакога брата који живи неуредно, а не по уредби коју примисте од нас. Молим вас пак, браћо, чувајте се од онијех који чине распре и раздоре на шету науке коју ви научисте, и уклоните се од њих, јер такови не служе Исусу Христу, него своме трбуху, и благијем ријечима и благословима обмањују срца безазленика. То је вјера апостолска, то је вјера отеческа, то је вјера православна, та вјера свијет учвршћује. За то, браћо моја љубезна, будите тврди, не дајте се помакнути, и напредујте једнако у дјалу

Господњем узнадијући да труд ваш није узалуд пред Господом. Пазите, стојте у вјери, мушки се држите, утврђујте се." На посљедку свакоме подвикнимо: "Царство наше није од овога свијета" и т.д.

То је и таково наше вјеровање, наше доказивање, а то је и наш одговор на најновију папину енциклику, којој као бистрење појмова придодајемо и овај поклич: Имај уши слишати да слишит. (Мат. гл.11 ст.15).

(Сва братска црквена уредништва најтоплије се уможавају да благоволе овај позив у својим листовима дати прештампати)

Церање – Бенковац
Далмација, на Петровдан 1894. год.

Јован Шарић
парох

У Патријаршији Српске Православне цркве у Београду чува се један примерак књиге "Двије посланице", који је Шарић посветио српском Патријарху. На горњој ивици корица читко је написао посвету: "Његовој Светости Патријарху Ђорђу с целовом свете деснице и благослова, Јован Шарић, парох".

А са унутрашње стране поткорица налази се, такође руком писани оглас за куповину књиге.

Оглас

Ово је дјелце издало у атар друга два, која ће се издати ако се ово дјело добро распрода и нађе одбира код своје браће Срба.

Наручити се може у свакој књижари и код издаваоца по атреси: Јовану Шарићу Церање, Бенковац
Далмација.

Ј. Шарић

У форми одбране, пише отац Павле, двојице наших епископа Ђ Герасима Петрановића који је казао да "не допушта и не признаје било коме, па ни Римскоме папи, првосвештеничке власти земаљске", и епископа Стефана Кнежевића који је рекао: "из Рима је дошло најмање добро", Шарић отворено и одважно одговара Франкију да Србима у Далмацији није Рим прави заштитник и сигуран ослонац за даљи опстанак нашег народа.... Шарић одговара: "православље неће у туђе коло, а у своје никога не моли..., јер је римокатоличка црква учинила православљу више штете од исламизма..."

Читајући упоредо оба текста, у новом и старом издању, могу се уочити веома мале промене, углавном језичке природе, као и нека "освежења" када се наводи литература. Најзначајније је то, што је у дописаном предговору новог издања и у опреми рукописа, Шарић проблем учино још већим. За Србе у Далмацији, па и остале Србе, Шарић је одмах у наслову заменио реч "одговара" са реченицом: против позива Ант. Франкија да се Славени потчине римском папи. На почетку књиге (штампане у Београду, Народна штампарија, Обилићев Венац бр. 1, налази се у Народној Библиотеци II/14416), преко читаве стране стоји упадљива посвета са укусно пробраним великим словима:

Његовом Високопреосвештенству Архијепископу Београдском и Митрополиту Српском

ГОСПОДИНУ МИХАИЛУ

у знак своје дубоке скромности, љубави и високог поштовања посвећује

ПИСАЦ

Предговор

Поводом папине енциклике натраг тринаест година написао сам овај спис, као одговор др-у Франки-ју и дао га штампати у "Хришћанском Веснику" 1881 год. Наш академијски ветеран и црквени књижевник г. епископ Никодим Милаш, оцјењујући све списе тада изашавше као супротне свакој унији са Римом, најповољније се изразио о овоме моме спису на страни XIX-ој предговора свога важнога дјела "Кирил и Методије". Ја нисам канио дирати у мој спис; али како се и овога пута појавила папина енциклика позивом православнијех на унију, којој је православље одлучно противно, не изостајем овај спис недати прештампати. Ни ријечи у похвалу списа нећу рећи, читаоци сами ће га оцијенити, корист му и његову важност за православље као истину, с којом се краси.

За дивно је чудо да се Рим неокрене сличнијех позива, за које прфаославље неће да зна, што уздрмава и саму сношљивост, која би имала бити својствена Риму, као што је и православљу. За хиљаду година православље је цазда добијало позиве на унију, па то тако ради и данас; нико није крив Риму да је иступима и злоупотребама оно изгубио, што данас тражи са Словенима добити; свјетовна је власт папа давно пропала, и она се више неповраћа, чему је сав изображени свијет противан, па и православље по ријечи Спаситељевој: "Царство моје није од овога свијета". Да би се једом Рим окануо својијех залуднијех енциклика, упућујући их Словенима, а Словени у име себе и православља готови су као и свакад и овога пута рећи Риму и римпапама: не водите ви бриге о Словенима и православљу, већ ви папе: "Сами себе окушајте јесте ли у вјери, сами себе гледајте; сваки нека испита своје дјело, и тада ће сам у себи имати славу а не у другоме; љубазни, немојте свакоме духу вјеровати, већ испитајте духове, да ли су од Бога; јер многи лажљиви пророци дођоше у свијет; тако дакле, браћо, стојте и држите предања, којима сте се научили или ријечју или из посланице наше; заповједам вам пак, браћо, у име Господа нашега Исуса Христа, да се одвојите од свакога брата који живи неуредно, а не по уредби коју примисте од нас. Молим вас пак, браћо, чувајте се од онијех који чине распре и раздоре на штету науке коју ви научисте, и уклоните се од њих; јер такови не служе Исусу Христу, него своме трбуху, и благијем ријечима и благословима обмањују срца безазленика. То је вјера апостолска, то је вјера отачаска, то је вјера православна, та вјера свијет учвршћује. За то браћо моја љубезна, будите тврди, недајте се помакнути, и напредујте једнако у дјелу Господњем, знајући да труд ваш није узалуд пред Господом. Пазит, стојте и вјери, мушки се држите, утврђујте се".(Мат. гл. 11, ст. 15; Ц. Кор. XIII. 5; Гал. VI. 4; I Јов. гл. 4, ст. 1; II. Сол. гл. 2, ст. 15, гл. 3, ст. 6; Рим. гл. 16, ст. 17 и 18; I. Кор. гл. 15, ст. 58; Мат. 11. ст. 15). Православни тако говоре па и свакоме подвикују: "Царство наше није од овога свијета" и т.д.

То је и тако је наше вјеровање, наше ваздашње доказивање, а то је и наш одговор на папине енциклике за које православље неће да знаде, а зашто, то ће јасно и отворено казати овај спис, чему православна црква придодаје и овај поклич:

Ко има уши, нека чује! (Мат. гл. 11, ст. 15).

Церање, на сабор арх. Михаила 1894.

У Далмацији-Бенковац Јован Шарић
парох.

Уместо реченице: Каква морална квареж!!!, Шарић у ново издање књиге ставља ктупни наслов:

ЧУДНОВАТА МОРАЛНА КВАРЕЖ

У тренутку када назбраја притиске на православну веру и српски живаљ да прими католичку веру, закључује: "Дакле, зар то није збсурдум и управо безобразлук: гдје него турска тиранија?! И данас римокатолички свештеници с новцњем купују људе, старце и бабе, па на смртној постељи то чине код православнијех сиромаха", и дописује крупним словима;

"ГНУСНОСТ!"

А после реченице: "Зна се једном да бијаху калуђери намастира Драговића тровани, од којих има и сад некијех живијех", Шарић додаје великим словима:

НЕБРАТСКИ И СРАМОТА!!!

У наставку, дописује: "Све то, и данас је свакоме у Далмацији познато:

Лијепа римокатоличка
Црквена сношљивост?!!

Унију злогласнога владике шибенскога Краљевића нећемо ни спомињати и у томе нароедња страдања, због којих неки морадијаху бјежати у Црну Гору, отуда у Србију, а из ове путовати у Бесарабију.

На овом месту Шарић сада ставља једну веома важну допуну која осветљава лик Андрије Личинића (Личине) и његову улогу у раскринкавању епископа Краљевића.

Страдалник за православље под злогласним Краљевићем, који је открио унију му и поватао акта штампана у Београду 1863. год.

под насловом: "Преписка о унији" издала државна штампарија, бјеше Андрија Личинић, рођени мој ујак и брат моје мајке Дмитре, рођене Личинић а удате Шарић. Мој како би данас рекли Андрија ујак, родио се у селу Братишковцима од оца Вуколаја Личине и од мајке Паве, имао је двије сестре, Ђурђију матер данашњег јој сина Јове Ранчића и оца преподобног Сергија Ранчића, и Дмитру, моју мајку. Вуколај отац Андрин са женом Павом због тада владајућих гладнијех година доселио се у Скрадин и довео собом јединца свога Андрију, Ђурђију и моју мајку Дмитру. Ђурђија је имала је као што је речено Јована и данас жива, кћер Јоку данас богаташицу у Промини и матер богатијех Покрајаца и кћер Јешу. Чиними се да је Ђурђија имала и још синова, али сам то заборавио. Два су важна списа изашла о Андрији Личини, један који сам споменуо издат Алексом Симићем почасним чланом бившег д. с. словесности, и важни спис под насловом: "Унијачење у Далмацији у првој четвртини овога столећа" од Јакова Холовацкога превео с рускога Јован П. Јовановић, свештеник (прештампано из "Гласа Истине") Нови Сад, штампарија А. Пајевића 1888. Оба та важна списа зову мога ујака "неки", о чему ево доказато да већ није "неки", већ да је прави Андрија Личина, родом из Братишковаца, учио школе ако ће и мале у Скрадину. Дознавши Краљевић за његову особиту даровитост, дозове га у Шибеник и ту постави га протосинђелом. Као такав, имао је великог уплива и код Краљевића и код народа. За све ово казивала ми је моја мајка Дмитра и његова сестра. Куриозно је да сам по толико пута писао Високопречасном г. Дамјану Доброти данас у мировини у Братишковце да ме што изближе упозна са животом Вуколаја Личине, сина му Андрије и мајке му Паве, али на то недобих никакова одговора. Данашњи му син Богдан и парох Братишковачки обећао ми казивања нека очева о Личини описатим послати ми, нашто очекујем. О томе сам писао и г. Сави Барбићу родом из Боке и пароху Скрадинском, да ме извјести по изводима протокола о смрти Вуколаја оца Андрина и мајке му Паве, који су у Скрадину умрли, и баба ми Пава добро позната, којој сам као дјетенце разбио главу малом тавицом пржећи зими кукурузе. Жеља је мога ујца испуњена и списи о унији су штампани 1863. године, што и ја ево овдје потврђујем и одобравам.

Да, да, Шарићу, после стодвадесет година и ја имам исти проблем да о вама сазнам што више!

Двије посланице двају православних епископа у Далмацији, објелодањено пригодом славенског ходичашћа у Рим, расправио Антон Франки, одговара J. П. С. (Псеудоним Јована Шарића). Под горњијем насловом изађе књига горњега писца, тиската у Задру. Књига је замашна од 186 страна средње осмине; подјељена је у три замашна одјељка, од којих први говори о вјери; други о цркви, а трећи о папи. Што се тиче језика, језик ове књиге је лијеп, гладак и течан, но саадржина јој је у опће она иста какова бјеше од вајкада у свију писаца римокатоличке цркве и вјернијех синова римског папе – садржина посве некорисна према православљу, према релићијама и осталијем народима хришћанске вјере и другијех вјера. Очевидност ова оправдава се кроз дуге и многе вјекове. Ратови, буне, крвопролића, кврге мучења за ово говоре, што и би узроком да многа браћа омрзнуше на своју вјеру, а православље да се сјети Шафарика и Коларца оним ријечима које они рекоше римокатолиштву на његовом држању према православљу: "римокатолиштво православљу учини више штете од исламизма". Оно устаје и против свију не римокатоличкијех вјера, е оне неће да у папи виде видљиву главу цркве које је по исповједању њиховом Христос, е неће у живоме човјеку да признају непогријешивост по суду а је само један Бог без гријеха, а сви људи гријешни; е неће да признају папи Христом неосновано земаљско царство коме се отворено противе. "Царство моје није од овога свијета (Јов. XVII, 16) и "Нико неможе двама господарима служити (Лук. XVI, 13). Жалосно је данашњи папа клиром тако ниско пао, да процјењује снагу и културан живот славена, као да ови ни толико увиђаја немају, да би свети отац бајонетима њиховијем као усамљен и од браће своје остављен хтјео новијем жртвама браће своје себи нову краљевну стећи и подићи. Жалостна је земаљска похљепа и доклен ли она неће дођерати против светога Божијега слова, да за њу земаљско царство буде а оно није. Буди која умствовања о неистинитости владавинства земаљског ма кога Правосвештеника а тим и г. Гранки-а, да је у ријечима Христовијем постојала какова превласт апостола Петра у том случају, е би тако Христос замтнуо крвно сродство простом другованју Петровом, што и које ни у једном случају надмашније неби од другијех апостола наглашенијех у наводу ријечи: "моја браћа". Навод овај довољан је очитовати једнакост Христовог држања међу апостолима као и у онијем ријечима: "ко да буде већи, да буде слуга, ко да буде старији да буде млађи". Говорећи даклен нескладно г. писац о нашој светој и

непорочној цркви, криво и неосновано распростире мнење о њој у ријечима, да нема узрока она бити "фармасунима" на вољу и непријазна државној сласти римскога епископа. Православна црква од постанка свога као демократска црква, нигда није дала једног примјера моралне кварежи; она се до нашијех вријемена одржала у чистоти својој, што се то неда рећи за римокатоличку цркву, која је дојако пролила потоке крви своје браће за самовлађе папско, што православна црква никад учинила није. Православље и црква његова никад неби тиран свога народа и браће своје, као што би римска црква и попови њезини са папом народа и браће своје, грамзећи за превлашћу земаљском; за круном земаљском, за којом данашњи папа гине ходочасницима и другом својом на штету другога и човјештва. Јеванђеље вели: "О Божији човјече! коријен свију зала је сребролубље, које му неки предавши се зађоше од вјере, и на себе навукоше муке велике; бјегај од овога а иди за правдом, побожности, вјером, љубави, трпљењем, кротости. Римска црква није признала супремацију цркава и то је узроком овијех гложба Рима, Константинопоља и Александрије о супремацији која се изроди у без зазорно јагмлење за упливом , те се притицаше разнијем сплеткама. Рим бјеше мали цивилизатор који ради с намјером, освајање и грабеж. Немилостив у политици, он је ријетко кад, из виши државнијех разлога, зауставио своју подигнуту руку. За време Карла Великога, свештеници боље зпадоше владати мачем нежели пером и знањем. У опће живот његов бјеше окаљат; казнио би се смрћу ко се неби покрстио... За њим дође Бонифација VI, који бјеше ражђакоњен, други пут распопљен због чудноватога његовога живљења. Стефан VII који послије њега бјеше изабрат, ископао је из гроба мртво тијело папе Фармоза од 892, обукао га у папску одежду, усправио га на столицу, и извео га на суд пред консиљ, која се сцена сврши тим што несрећној лешини буду осјечена три прста и бачена у Тибар; али и Стефану бјеше суђено да се и на њему огледа папство како како стајаше у то доба; он је пак бачен у тавницу и удављен. За пет година од 895 до 900, пет папа би посвећено. Јован VIII беше удављен у тавници, Бонифације VII затворио Венедикта IV и уморио га глађу, Јован XIV мучки убијен у подрумима куће св. Анђела, тјело Бонифацијево светина вукла по улицама. Прошло је више од хиљаду година од рођења Спаситељева, а Рим се налазаше у таковоме мучноме стању, па сад читаоци нека суде и виде, како је тај Рим, коме нас зове г. Франки, а с нама православнима и остале Славене; бајонетима противу своје браће да се подигне сујетно земаљско царсто.

Римпапе заборављају да умирати и нигда умријети неће те заборављасју се овијех страшнијех ријечи: "...Ја вам кажем да ће сваки који се љути на брата својега низашто, бити крив на суду; јер који сије у тијело своје, од тијела ће пожњети погибао; а који сије у дух, од духа ће пожњети живот вјечни". Ово су господо дјела којих се треба пидржавати а оканити се царства земаљског; као што то чини наше православље и тога се наша православна црква држи, а не буна, смутњи и крвопролића те преко тисућа мртвијех лешина да се жуди доћи до ништаве и сујетне власти земаљске – власти свјетовне.

Зајиста, пишчева велика
неистина; сваки писац
морао би толико бити
истинит, колико би му
свијет могао вјеровати.

Г. Франки као мирно јагње у вучијој кожи, говорећи ласкаво о г. Петрановићу, као некијем укором дотиче се г. епископа Стефана Кнежевића, е се овај дотакао исхођења светога духа, који од Оца исходи, што тако римокатоличка црква исповједа. Идући г. писац даље са својим погледима дотакне се и наше српске историје. На страни 146-ој спомиње српског књаза Михаила, који владаше Далмацијом, а нехаје споменути Радослава који огради цркву св. Трифуна у Котору, а римљани је православцима отеше, те је и данас држе у својијем рукама, идруге цркве о којима говори историја. Познато је да 1848 године, најпре ђаци морадијаху бити на миси, па тек онда одлазити у школу; иначе који неби од православнијех то учинио, тај би из школе искључен. Многе православне цркве крадом су зидане, а кад би се дозвола дала морадоше на њу 20. година чекати. Један младић од 14 година због тога да би вјеру промјенио био је 22 дана у тавници, и касније три године заточен, е би се поримокатоличио. И данас римокатолички свештеници с новцем купују људе, старце и бабе па и на самртној постељи то чине код православнијех сиромаха... Ово су читаоци јасни докази између многи доказа, дали су или нису западњаци источњаке на уједињење силили, ћирилицу прогонили и свакога зла чинили. Да би прогон православља, који је нама добро познат у Далмацији забашурио, дотиче се републике Млетачке и њу напада. На страни 179-ој г. писац говори и дотиче се наше миле српске народности, па безочно и бездушно вели тхешећи нас и соколећи нашим српским повинством да неби изгубили своје

српске народности кад би се поримокатоличили, а незна да је Србину српска народност у његовом православљу, као и Русу, Бугарину, Грку и Румуну. Православље, православни народ, сви православни епископи и свештеници знаду и добро познају људе нечистога духа, духа неистина, извртања и подметања; људе који у својој кући позавађаше своју браћу, учинише покољ и ужасе заборавивши се онијех истинитијех истина које веле: сваки онај који живи понижен, он тако живи не са туђе силе, него са своје кривице, због шта није достојан златнијех кула; јер судбина тако оће да несреће неостану без искуства, дочим погрјешка данашња води к погрјешки сутра. Рим има свијету за велике грјехове да задовољи; он у старо доба и не у давно прошла носаше мач и крст; заборави се као оно што вели Данте: "да су све ствари смртне, као што смо и сами", рашта нама православцима у мјесто штапа пастирскога никако није потребит бич гвозден, у које име, а у духу свога мирнога православља у никога недирајућег, као нападнутог и изазватог да се брани свима и свакоме се и опет вели: "Сами себе окушајте јестели у вјери, сами себе огледајте; сваки нека испита своје дело и тада ће сам у себи имати славу а не у другоме" (II Кор. XIII. 5; Гал. VI. 4).

(Текст "Двије посланице...", налази се у Прилогу књиге Марко Бабац, "Јован Шарић", Београд, 1986)

Али, Шарићева нова преписка стоји предманом. Да видимо шта се сада дешава!

Поводом четрдесетогодишњице службовања у Бенковцу, гувернеру Далмације, Ц. и К. подмарешјалу Давиду, Шарић, 22. августа 1895. године, шаље необичну похвалну песму, честитку у стиховима која се и данас чува у Архиву Матице Српске у Новом Саду, под Бр. 11.526.

Његовој прузвишености, преузвишеном и општељубљеном господину гувернеру Далматинском Ц. и К. подмарешјалу Давиду пригодом четрдесетогодишњег славља службе му у Бенковцу (22 августа 1895 г.)

Његовој преузвишености,
Преузвишеном и општељубљеном
Господину гувернеру далматинском
Ц. и К. Подмарешјалу
Д А В И Д У
Пригодом четрдесетогодишњег славља службе му
У БЕНКОВЦУ
22 августа 1895 г.

Узорном службом многих Ти љета,
Радосна слава свију нас срета;
Мудар си дичан, главару мили,
Свједоци примјера, многих Ти били.
Штедар си, добар и чиниш даре,
Хвала Ти штедри са Ниме Царе!
Када нам дику љубљену даде;
Управљат мудро са нама знаде;
Он ваје љуби народа твога,
Да ће Му Господ дара Му свога,
Срушити врага, неслоге вију;
Љубљен је душом од Срба свију,
Спомен Му вјечни са тиме тече,
Слушат´ ћемо г´, што нама рече,
И бити стални заклетвом данас,
Свака зла клетва нек падне на нас,
Када Му неби сљедили стопе,
Љубећег´ народ данас и опе.
Небо, земља, све радосно кличе,
Сунце, мјесец, са морима виче;
Обимом славља, крећемо свуда,
Напојмо љуб´ве ми наша уда,
Пјевајмо кликом, радосне пјесме;
Мучати нико, данске несме;
Слављеник пун је усклика мира,
То наша срца, пријатно дира,
Да славље кликом отвори пута,
Жељама народ никуд не лута,
Већ иде брату, јунаку своме,
Слављенику, ко анђелу томе,
Прегнут´ је Србу и славље пјети,
Сатрати патње, удесе, сјети,
А бити храбру весељем згодним,

Срдаш´цма чистим, добрим и плодним;
Да славље дође ка мети својој,
Хвала ти Боже на слави овој!
Каква радост кроз Котаре зујi?!
Откуд славље, откуд ука брујi?!
Пуца, грми, топот свуда топи,
Свуда јечи, неда мући стопи,
Копоран´ма, ток´ма народ прего,
И радосно он се свуд слего;
Сваку срећу слављенику жели,
И "Живио" од свег срца вели!

ЊЕГОВОЈ ПРЕУЗВИШЕНОСТИ,
ПРЕУЗВИШЕНОМ И ОПШТЕЉУБЉЕНОМ
ГОСПОДИНУ ГУВЕРНЕРУ ДАЛМАТИНСКОМ
Ц. И К. ПОДМАРЕШЈАЛУ

ДАВИДУ

ПРИГОДОМ ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊЕГ СЛАВЉА СЛУЖБЕ МУ
У БЕНКОВЦУ
22 АВГУСТА 1895 Г.

Узорном службом многих Ти љета,
Радосна слава свију нас срета; —
Мудар си дичан, главару мили,
Свједоци примјера, многих Ти били. —
Штедар си, добар и чиниш даре,
Хвала Ти штедри са Ниме Царе!
Када нам дику љубљену даде;
Управљат мудро са нама знаде;
Он ваје љуби народа твога,
Да ће Му Господ дара Му свога,
Срушити врага, неслоге виiу;

Небо, земља, све радосно кличе,
Сунце, мјесец, са морима виче;
Обимом славља, крећемо свуда,
Напојмо љуб'ве ми наша уда,
Пјевајмо кликом, радосне пјесме;
Мучати нико, данаске несме;
Слављеник пун је усклика мира,
То наша срца, пријатно дира,
Да славље кликом отвори пута,
Жељама народ никуд не дута,
Већ иде брату, јунаку своме,

Сл. 98. Ода Гувернеру Далмације Давиду

Жив´јо! Жив´јо! слављениче,
Ти живијо много љета,
За доброту красну твоју;
Љубав Твоја свуд нас срета.

Твојом славом, нашег Цара,
Свећ´мо стићи, славу ваку,
Ускрснуће љубав рода,
Сваког добра, баш на длаку.

Ти нам жићу дајеш мелем,
Ти нас чиниш дасмо бољи,
Твојом љубвом све нас љубиш,
Ти нас љубиш у невољи.

Хвала Теби наша дико,
Царски сине, братског рода,
Тебе дјела твоја фале,
Српска пјесма српска ода.

Нек´те, нек´те, слављениче;
Радост наша срц´ма кличе;
Срц´ма ниче, срц´ма кличе;
Жив´јо! Жив´јо! теби виче!

Јован Шарић,
парох

Међутим, неумољива преписка Шарића са црквеним властима, Православном Конзисторијом у Задру тече својом логиком без прекида!

Број 190 Парохијални уред Церањски

Ваше Високопреосвештенство
Дични Архипастиру!

Ваше Високопреосвештенство под данм 10 Септембра број 306/8, благоволило ме извјестити да Преузвишено Ц. К. Намјесништво под даном 31 Августа бр. 3145 није ми допустило поћи у Србију за 20 дана како сам молио из узрока да сам под Криминалном истрагом. Како мени није позната никакова кривица која би ме била кадра везивати за криминалну истрагу, то би молио доброту Вашег Високопреосвештенства да ми милостиво благоволи назначити кривицу Намјесништва и с киме је та оптужба и зашто је та оптужба тако јака. Како она пословица вели: "за злато хрђа не пријања", тако и ја велим; јер ако је с Кратером, то ја имам хрпу доказа и докумената да је он крив, па зато се ја у славу Божију ништа не бојим, премда ми је задао, док је био у Бенковцу, доста послова, без којих сам могао бити.

Вашег Високопреосвештенства
понизни слуга
Јован Шарић
парох

Церање
2. Септембра 1895.

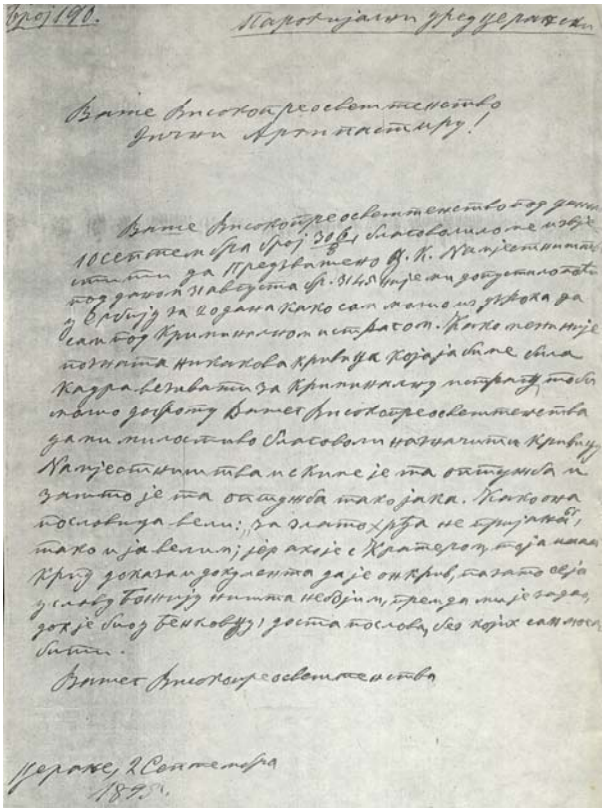

Сл. 99. Шарићево писмо од 2. септембра 1895. године

После неколико дана стигао је одговор који би пажљиви и мудри читалац могао претпоставити. Кад се играш ватром, од ватре ћеш се и опржити. Да ли ће ода гувернеру Далмације Давиду, макар и мало бити од помоћи?

Бр. 339/Е 8/9 1895

Пароху Церањском
Пречасни оче!

Из дописа високога Предсједништва ц. к. Намјесништва од 31. августа о. г. бр. 3145/пр, Ми знамо само толиком, да се према одлуци ц. к. покрајинскога суда у Задру од 18. августа о. г. бр.8262/казн. ви налазите под кривичном истрагом ради прекршаја параграф 209, казненога законика, пошто је вашу односну одбрану ц. к. Савјетнички одбор 6. јуна о. г. одлучно одбио.

Пошто ради оваквих ствари Ми смо принуђени строго по законима поступати, а на то Нас је већ високо ц. кр. Намјесничко

Предсједништво горепоменутим својим дописом упозорило, и пошто чим Нас ц. кр. Суд службено обзнани, да је један свештеник стављен под Криминалну оптужбу, Ми <u>морамо</u> обуставити одмах тога свештеника од свештенодејствовања, док се год коначна пресуда не изрече, то ради свештеничкога угледа и ради вашега личнога интереса Ми вас молимо, да предузмете све што можете, да не паднете под оптужбу и да Нас тиме поштедите, да не издајемо неке нардбе, за које би Нас у души болело, да их издавати морамо.

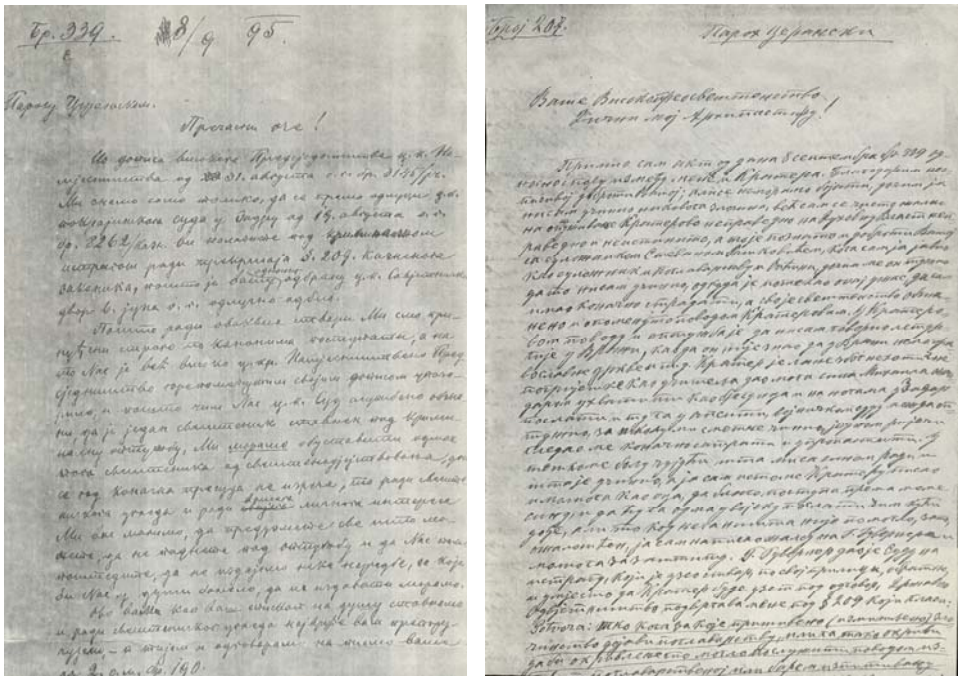

Сл. 100. Шарићево писмо од 8. септембра, лево, и 12. септембра 1895. године

Ово вама као ваш епископ на душу стављамо и ради свештеничког угледа најврује вам препоручујемо, -а тијем и одговарамо на писмо ваше од 2. о. м. бр. 190.

<u>Број 207</u> <u>Парох Церањски</u>

Ваше Високопреосвештенство
Дични мој Аргипастиру!

Примио сам акт од дана 8 септембра бр. 339 односно спору између мене и Кратера. Благодарим неописивој доброти Вашој; али се неморамо бојати, дочим ја нисам учинио никаквога

злочина, већ сам се чисто жалио на оптуживање Кратерово неправедно на Духовну Власт неправедно и неистинито, а то је познато и доброти Вашој са суложником Стеваном Ратковићем, кога сам ја јавио као суложника (живи ванбрачно, прим. аутора) у Поглаварству и Опћини, дочим ме он тужио да то нисам учинио, откуда је потекао онај ужас, да сам имао коначно страдати, а сво је свештенство обзнањено и опоменуто поводом Кратеровим. У Кратеровом поводу и оптужба је да нисам говорио литургије у Врани, као да он није знао да у Врани нема православне цркве и т.д. Кратер је лане због нехотичне погријешке као учитеља дао мога сина Михаила жандаром ухватити као бегунца и на ногама у Задар послати и ту га ухапсити, војничком суду можда оптужио, за школу ми сметње чинио, једном ријечи гледао ме коначно сатрати и упропастити. У тешкоме болу чујући шта ми са сином ради и шта је учинио, и ја сам истоме Кратеру писао и молио га као оца, да благо поступа према моме сину, и да ћу га одма у војску послати чим дође кући, али то код њега ништа није помогло. Зато, ожалошћен, ја сам написао жалбу на Г. Гувернера и молио га за заштиту. Г. Гувернер дао је Суду на истрагу, који је узео ствар, по свој прилици, обрат-но, и умјесто да Кратер буде узет под одговор, Државно Одвјетништво подвргава мене под параграф 209 који гласи: Потвора: Тко кога за које пришивено (измишљено, неистинито прим. ауто-ра) злочинство дојави поглаварству, или га тако окриви да би окривљење то могло послужити поводом истраги поглаварственој или барем испитивању супрот окривљеному. (види такођер Ц. 48). Но уколико ја имам 24 свједока и сноп писмених доказа да потврда није, већ сушта истина и жалба, усљед чега није пришивено као што Државно Одвјетништво хоће, но око да изведе ствар на чис-тину према Г. Гувернеру мора тако да поступа.

Ипак, ја сам склон по писму доброте Ваше све учинити да ствар легне и радићу да се све стиша, а и да дође до расправе ја се не бојим уздајући се у Бога и моју правицу; али ради угледа, као што рече и доброта Ваша, учинићу све што будем могао, а да и подлегнем, фала Богу, знајући да сам прав. Мислим да ће Г. Гувернер и Г. Гувернерица ствар дати уништити, у колико сам од обојице добро виђен, тако, да сам неки дан добио од обоје визиткарту са најљепшим ријечима написатим на визиткарти још и 6 великијех ботиља розоља на дар због пригодне пјесме четрдесетогодишњег славља службе Г. Гувернера, што ми даје вјеровати да те двије тако високе особе неће пустити праведна свештеника да страда. Да би изашла прилика видити се, с једним од поменуте високе господе, молио бих доброту Вашу за добру

ријеч да ствар легне, а ја сам изодавно познат Г. Гувернернерици, која има о мени познанства, а и говорио сам с њом натраг више времена. До мало дана, изаћи ће моја пригодница на картонцину у орнатури, и ту ћу јој послати, а о томе сам је и обавјестио, те тако и у даљој каквој прилици, када би могли, молим доброту Вашу за добру ријеч, па ствар ради угледа нека легне и нека вода носи, те Кратер нека би од Бога нашао оно што је хтео мени учинити, а и многима је учинио. Драголовић говорећи са г. Марком Кнежевићем и обећао ми је писати о томе што чује од г. Марка пак ћемо видјети. Гледаћу обратити се г. Симићу да говори својој госпоји која је пријатељица Госпојом Гувернерицом, те да тако доведемо ствар крају, дочим ни ја нисам да се ствар вода, премда немам кривице никакве; жалити се слободно свакоме, увриједио нисам никога, догорео ми је луч до ноката. Ја сам штогод о Кратеру натукнуо Г. Гувернерици која ме радо има, па се небојмо. Али убили су ме изражаји Ваши, те ме ево ганутљивим срцем да Вам благодарим, па уза саме те изразе, ја бих и крвнику моме и саму крв моју опростио. Даклен, радићу све а и доброту Вашу молим да и она пружи рукопомоћ ако устреба да се ствар сврши; јер је, како ми се чини, одвјетништво узело као да је жеља Г. Гувернера да будем кажњен, а оно није тако, већ напротив; јер сам ја одма писао Г. Гувернерици када и жалбу Г. Гувернеру, према чему потребита је само мала ријеч објасњења и ствар је легла. Према писму као одговору на моје, ово сам написао милој ми доброти Вашој као објасњење како ствар стоји а и да је свршимо па нека иде с милим Богом. Целивам свету десницу и називљем се

одани

Церање, 12/IX/24/9, 895. поп Јован Шарић

Дуго сам размишљао како да кратко прокоментаришем ово писмо. Навиру ми безбројне мисли и идеје, осећања запрепашћења и љутње, одушевљења и поштовања. Писмо је написано на начин који ме свакако није могао оставити равнодушним, са толико истовремене понизне покороности и тврдоглаве упорности у своју исправност. За тренутак, човек помисли да је писмо завршено, а оно, коло наизменичног хришћанског прихватања кривице и кајања, преплиће се осећењем невиности. Па онда оне "силне везе" преко гувернера и његове жене се којом је Шарић наводно у

добрим односима! Заиста је наивно веровао да ће честитка у стиховима гувернеру Далмације Давиду бити од помоћи. Одлучио сам да се од свега уздржим, да што више оставим самом читаоцу да слободно закључује и суди о времену у којем су ти људи живели и према томе се и понашали. Ипак, не могу да се ослободим једне мисли: тешко је било Шарићу с људима, али ни њима са Шарићем није било лако!

Како било да било, следећа година поново ће бити немирна и тешка. Шарић поново тражи "отпуст" из цркве, опет виче "Вукови!", што посредно сазнајемо из једниог писма далматинског епископа Никодима Милаша.

Бр. 371/Е У Ђеврскама, 28/5 1896.

Високопречасној еп. Косисторији
У Задру.

У прилогу достављамо вскпр. Консисторији опаске, које смо учинили у 9 парохија Задарског протопрезвитерата приликом Наше каноничке посјете истих парохија од 11. до 24 маја 1896. године. Ове опаске вскпр. Консистгорија изволеће узети у најозбиљнији обзир, и према истима издати одмах нужне наредбе, одредивши тачно вријеме, до кога те наредбе имају бити извршене.

Са парохом Церањским вскпр. Консисторија поступиће према поднесеној од истога пароха молби о отпусту из епархије...

Бр. 1603/II

Ваше Високопреосвештенство!

Част је најпонизније доставити до знања Преосвештенству Вашему, да је Консисторија, према високоуваженој приволи под 20 о. м. уважила прошњу пречасног пароха церањског, Јереја Јована Шарића, од истог дана бр. 83, те у данашњој својој сједници примила од њега поднешену оставку на епархију церањску, и ово

ријешење истоме пароху под једним саопштила, додатком, да ће у своје вријеме расположен бити са истом парохијом. А пошто је препоменути парох потражио да му се изда и отпусни лист из епархије ове, обзнањен је такођер, да се Консисторија у погледу тога обратила Преосвештенству Вашем, што настојећим у понизности и чини најучитивијом молбом, да у томе изволи поступити по високој својој надлежности.

У синовној понизности љубећи св. архипастирску десницу, називам се

Преосвештенства Вашег
покорни слуга
(потпис нечитак)

У Задру,
29. Маја 1896.

Његовом Преосвештенству Господину
Др. Никодиму Милашу, православном епископу далматинско-истарском и т.д. и т.д.
У Кистање

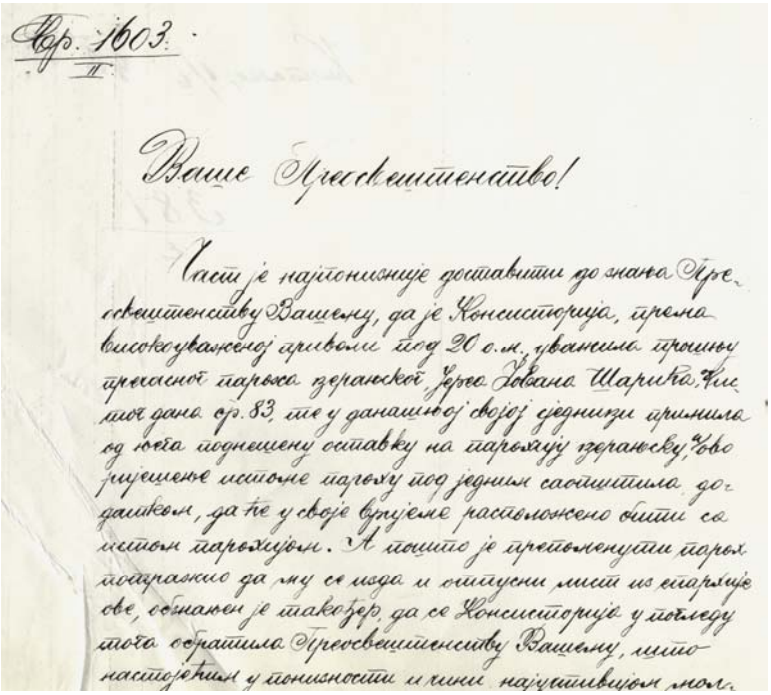
Бр. 1603.
II

Ваше Преосвештенство!

Части је најпонизније доставити до знања Преосвештенству Вашему, да је Консисторија, према високоуваженој приволи под 20 о.м. уваженој молби грчкаског пароха зеранског, Јерео Јована Шарића, бр. 83, ме у данашњој својој седници примила од њега поднешену оставку на парохију зеранску, па ово рјешење истоме пароху под једним саопштила додатком, да ће у своје вријеме расположено бити са истом парохијом. А пошто је препоменути парох потражио да му се изда и отпусни лист из епархије ове, обзнањен је такођер, да се Консисторија у погледу тога обратила Преосвештенству Вашему, што настојећим у понизности и чини најучитивијом мол.

Сл. 101. Писмо Епископу Милашу, од 29. маја 1896. год.

Бр. 403/Е

У Кистањама, 11. јуна 1896.
Вскпр. Консисторији
У Задру.

Дошло нам је до знања, да је јереј Јован Шарић осуђен Ц. К. Судом на тамницу за приједступ неки.

Вскпр. Консисторија нека изволи потражити односно извјешће о овоме од надлежне власти.

Ништа није помогла Шарићева невиност и ни његове "везе". У сукобу са Котарским Поглаваром Фрањом Кратером, проглашен је кривим. Али, још црњи облаци надвијају се над Шарићев дом? Већ одрасли Шарићеви синови забављају се са девојкама друге вере, и помишљају на веридбу. У жељи да их спречи у томе, Шарић, православни свештеник, али преке нарави, предузима драстичну меру, подносећи оставку на своју пастирску дужност у церањској парохији. Срећом, у наредном писму већ видимо да се ситуација смирила.

Бр. 147

Парох Церањски
Ваше Високопреосвештенство
Дични Архипастиру!

Провиђење је тако хтјело, да су моји синови и моја породица увидили, да су били на слабоме путу послушности, те су се тргли, дознавши за мој поступак писмом 20. маја бр. 83, што је нарочито учињено у томе смислу т.ј. да се Младен поправи и од кривога пута одстрани, особито... пачаре за иновјерним особама, са таковим вјеридбе учинити и т.д. што је противно духу Православља, а као свештеник, који штити Православље па исто до потребе и крвљу бранити, позват сам то и штитити па то било и највећим губитцима. Тим поводом и у узрујаности, упутио сам писмо 20. маја Бр. 83 као неки нагласак оставке на положају ако се моји синови не би поправили у послушности, побожности и не би одустали неки од моје дјеце вјеридбом особама римокатоличким; то крајем октобра да будем одпуштен од Парохије Церањске и из Епархије. Но како је и у уводу овога писма казано, такав је корак утицао на моје синове и породицу, те су се сви поправили и молили свога оца за опроштење, као и да опозовем писмо 20 маја Бр. 83, то ево радо чиним тим више, што

спор спада чисто у породично питање, стојећи изван сваке званичности, што је могла Високопречастна Конзисторија уважити. Када то није било као што гласи и акт Бр. 2156/II Високопречастне Конзисторије од дана 13 јула без учијег потписа истога акта: то ево ме овом најпонизнијом молбом пред Архипастирство Ваше молећи га за уважење опозива писма 20. маја Бр. 83, које је чисто породичне природе и без икакове вриједности службеног ма кога било поступка.

Као позвато Архипастирство Ваше ријешавати сличне спорове одпуста од парохије а особито из парохије, и као онај који гаји добробит својијех подручнијех свештеника, благоволиће уништити писмо 20. маја Бр. 83 и одобрити корак пишчев, уколико је он био средство учврстити синове и породицу на правоме путу, моралу и чврстоћи свога светога Православља, без кога ни српство нам не-може бити ни опстати.

Сл. 102. Шарићево писмо Епископу Милашу, од 13. августа 1896. год.

Ако би Архипастирство Ваше за увиђавно нашло израдити ми мировину у сврхуу чега на расмотрење прилажем акта доброти Вашој надопуњењем крштенице, коју ћу гледати добити из Скрадина као и љекарску свједочбу, те да се сиромах одморим у 62-ој години живота, а ни једнога зуба немам, те јако сушњечем, а то изазивље и јако негодовање у народу и вршењу свештенопослужења, што би се морало избјећи.

Очекивајући на благонаклони напутак, тако ћу поступити, како ми се нареди.

Остајем у нади уважења ове препонизне молбе цјеливом свете и Архипастирске деснице, назначавам се Архипастирства Вашег

Одани слуга
Церање Јован Шарић
13 Августа 1896. парох

Треба опазити, да сам свуда био и учитељ као и свештеник, у Србији, у Боки Которској редовите школе у Бијелој, као ево и овдје 10 година у Церањама, те ево озиди и прекрасну учиону, што све иде у прилог, да ми се даде што боља мировина.

Не могу да одолим, а да не размишљам гласно. Шта је за једног патријархалног свештеника са шесторо деце у провинцији Далмације значило да се синови озбиљно забављају са девојкама друге вероисповести!?

Одлуку да затражи пензију, овде први пут формулише са веома озбиљним разлогом. Шарић има 62 године и нема није један зуб у вилици. За остарело тело право је чудо да има још снаге и жеље за животом и радом.

На Ускрс 1896. године, српски краљ Александар I, Обреновић, посетио је у Светој Гори манастир Хиландар. Побожни и захвални монаси светогорски доживели су ретку срећу да у свом манастиру, први пут после посете цара Душана Силног, виде опет владара обновљене српске државе. Поред Душанове маслине, коју је овај у спомен свог боравка у Хиландару засадио, и Александар је засадио своју маслину.

Монаси хиландарски, царски обдарени, поклонише Александру у знак захвалности Мирослављево Јеванђеље, драгоцени споменик српске културе из дванаестог века. По краљевском наређењу, фототипско издање Мирослављевог

Јеванђеља биће штампано 1898. године у Бечу, у тристотине примерака.

У Београду је у дворани ресторана "Златан крст" на Теразијама, 6. јуна 1896. године, приказан кинематограф и одржана прва биоскопска представа покретних слика браће Лимијер. Нико од Шарићеве породице, ни једно његово дете, никада није видео филм у току боравка у Задру, Макарској и Шибенику. Нова уметност није их дотакла својом магијом.

У Атини се, те исте године, обнављају Олимпијске игре, а њихов обновитељ Пјер де Кубертен, француски историчар и педагог, пише:

"Спорт може да покрене најплеменитије, као и најниже страсти; може да развије несебичност и осећање части, али и љубав према новцу; може бити витешки или корумпиран, мужеван или животињски; коначно, спорт се може користити и за учвршћење мира, као и за припрему рата".

13.
"ЦРКВА И ШКОЛА"

Почетком 1897. године, Јован Шарић озбиљно покреће поступак за добијање пензије. Сада је већ тешко ову намеру довести у везу са неким личним или породичним проблемима. Уосталом, он је читавог живота лебео између свештеничког позива и љубави према школи, књизи и просвети. Са 62 године живота и без и једног зуба у вилици, сасвим је природно што верујемо да му је потребно да се ослободи свештеничке мантије и најзад посвети макар и у познијим годинама свог живота, ономе што је нејвише волео, а то је да буде писац-просветитељ и да пише.

Механизам црквене власти се покреће. Шарић је још једном на дневном реду више седница православне Конзисторије у Задру.

Ц. К. Намјеснику
у Задру

Сједница
У Задру, 18. Јануара 1897.

Предлог

Парох Церањски Јован Шарић под 20 маја 1896 бр. 83 (1543/96), дао је оставку на парохију церањску, и замолио, да буде ријешен службе и отпуштен из епархије. Консисторија примила је оставку пароха Шарића, и обзнанила га о томе под 29/5 1896 бр. 1603, додатком, да ће у своје вријеме, концем парохијске године, расположен и бити са парохијом Церањском. На што је парох

Шарић под 12/6. 96. бр. 100, опозвао своју оставку 20/5 т.г. бр. 83, коју је спровео окружни протопрезвитер задарски под 25/6 т.г. бр. 154. консисторија остала је при свом ријешењу 29/5. 96. бр. 1603, о чему је извјестила пароха Шарића својим атератом 13/7 96, бр. 2156, повративши Шарићу исти спис.

Са тијем је парох Шарић поднео опет молбу 13 августа бр. 147, молећи да се његова оставка 20/5 96. бр. 83, отложи на неко неизвјесно вријеме са неких фамилијарних разлога, а у случају да му се прошња не уважи, нека му се изради мировина, у коју сврху поднео је: синђанију преосв. епископа Боко-которског гд. Герасима са односним декретом, којим је именовани био парохом у Кутима, и декрет којим је именован администратором парохије Церањске.

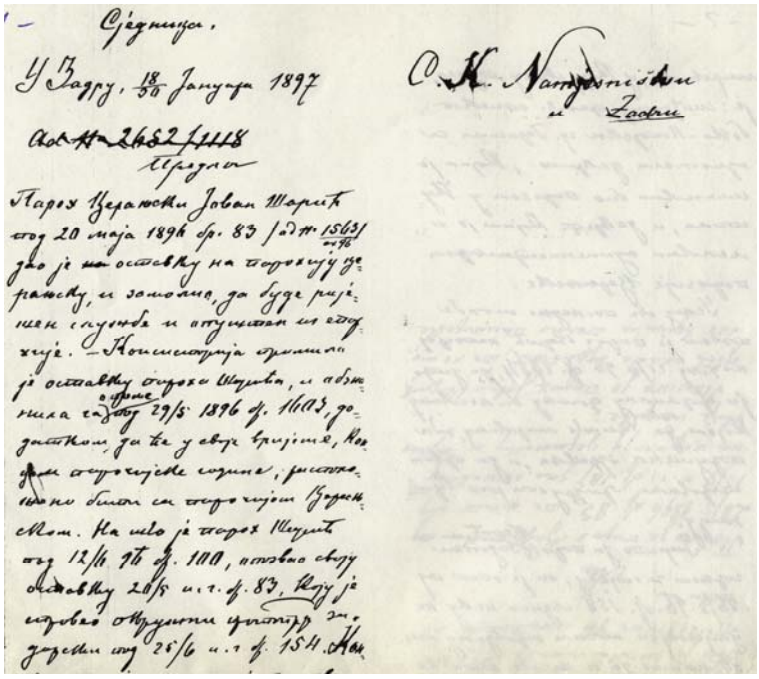
Сједница.

У Задру, 18/30 Јануара 1897

Предлог

Парох Церањски Јован Шарић год 20 маја 1896 бр. 83 / ад № 1563/96 дао је оставку на парохију Церањску, и замолио, да буде ријешен службе и отпуштен из ове хије. — Консисторија примила је оставку овога Шарића, и објавила га одлуку 29/5 1896 бр. 1603, додатком, да ће у своје вријеме, кад буде окружјске сазване, ристоћено бити са окружјем Задарским. На то је парох Шарић год 12/6 96 бр. 100, опозвао своју оставку 20/5 т.г. бр. 83, коју је спровео окружни протопрезвитер задарски год 25/6 т.г. бр. 154. Кад

О. К. Задру

Сл. 103. Седница Православне Консисторије, од 18. јануара 1897. год.

Усљед ове посљедње мобе позван је парох Шарић непосредно, под 21/8 96. бр. 2714, да устроји формалну прошњу биљеговану којом нека заиште мировину, због порушеног здравља, и да првим исправама придружи још крштеницу.

Умјесто да парох Шарић задовољи горњем захтјеву, он је опет под 26/8 96. бр. 158 поднео неку неумјесну и ничим оправдану молбу, наиме да се његова оставка одложи на неисвјесно вријеме. Ова је његова молба 9/1 бр. 2794, 96. стављена ад акта.

М.

Пошто парох Церањски под 20/5 1896. бр. 83, те опет под 13/8 и. г. бр. 147 дао оставку на парохију Церањску и поднео своје исправе;

Пошто је парох Јован Шарић одвећ слаба здравља, то не може вршити тачно пастирске дужности, што потврђује и свједочба Ц. К. Котар. лијечника бенковачка, коју је придружио својој прошњи 18/9 96. бр. 172 којом је тражио три мјесеца допуста ради његова опорављења у здрављу, и који му је допуст удијељен био 21. Септ. 1896 бр. 3045, али се исти окористио није.

Пошто парох Шарић врло је немаран у вршењу својих пастирских и службених дужности, а ваљда због његовог порушеног здравља, видивши даље да парох Шарић, ваљда нити није у нормалном душевном стању, од неког времена. Протерао је из свога дома супругу и дјецу, чим саблажњва народ и своју породицу ставио је у тешки и жалосни положај, увјерени будући да јерej Јован Шарић, у свакоме погледу, није више способан за парохијску службу

Предлажем:

Нека се замоли преузвишено ц. к. Намјесништво, колико на основу гореспоменутих молба истога пароха Шарића, а тако и од стране своје, Консисторија предложи: да јерej Јован Шарић буде подвргнут Комисионом љечничком извиду, те према пресуди истог и према разлозима истакнутим у мњењу, нека буде стављен у коначно стање мира уз мировину законом прописану.

Консисторијском предлогу, нека се присдружи и свједочба ц. к. Котарска љечника бенковачког.

204/107 (потпис нечитак)

Чоловић 1897, II, 204/107

Preuzvišenome C. K.
Namjesništvu
u Zadru.

18. Januara 1897.

Ad. No. 204/ex 97.

Paroh Ceranjski, jerej Jovan Šarić, rodio se u Skradinu 4. Oktobra 1836. godine.

Bogoslovske nauke svršio je u bivšoj Klirikalnoj školi u Zadru. Po svršenim naukama prešao je u Srbiju, primio podanstvo bivše Kneževine

Srbijanske, i tamo je rukopoložen za sveštenika 8. Septembra 1864. godine.

Godine 1872. opet se povratio u Monarhiju primivši opet Austrijsko podanstvo, i primljen je u eparhiju Boko-Kotorsku, te postavljen na parohiju Kutsku, koju je posluživao do 14. Septembra 1885.

Za tijem primljen je u eoparhiju Dalmatinsku i pristavljen na parohiju Ceranjsku, koju je zauzeo 13. Oktobra 1885., na kojoj se i danas nalazi.

Paroh Šarić slabog je i porušenog zdravlja, kao što priložena ljekarska svjedočba pokazuje, te s toga ne može vršiti tačno i u svako doba pastirske dužnosti, a još slabije može da vrši složbenouredovne dužnosti.

Osim toga, paroh Šarić, i kao otac porodice, a osobito kao sveštenik, ne postupa sa članovima svoje obitelji, kao što treba da otac i sveštenik postupa, te takovim svojim vladanjem slab je on primjer i ugled njegovim parohijanima.

Prema goreizloženom, ova duhovna vlast pribavila je sebi osnovano uvjerenje, da paroh Šarić u nikakvom pogledu nije više sposoban za parohijsku službu. Obzirom na ovo, a za tijem, što je i sam Šarić pismom svojim od 20. Maja 1896. podnio ostavku na parohiju Ceranjsku, koju je ostavku Konsistorija riješenjem svojim od 29. Maja 1896. br. 1603 načelno primila i što je isti Šarić poslije pismom od 13. Avgusta 1896. molio da bude... u stanju mira i da mu se izradi odnosna mirovina.

Konsistorija je u današnjoj svojoj sjednici odlučila zamoliti, kao što ovijem učtivo moli Preuzvišenog c. k. Namjesništvo, da uzevši u obzir gorespomenute razloge, blagoizvoli poraditi, da Jerej Jovan Šarić, paroh Ceranjski, stavljen bude u konačno stanje mira, i da mu se odredi zakonom propisana mirovina. Učtivo se prilaže odnosna tablica sposobnosti jereja Jovana Šarića sa dotičnim ispravama.

Vuinović, s.r.

Непријатан процес једног незадрживог и формално веома компликованог пензионисања тече незадрживо даље и као да не може да прође без нових компликација.

Br. 8466/III

Dopis!

Ima se čast povratiti Prepoštovanoj gr. ist. Konsistoriji

u Zadru

Odnosno na cijenjeni dopis 30 Januara 1897. br. 204 u svrhu da izvoli obzirom na ispadak lečničkog nadpregleda, sadržan u priklopljenom izveštaju c. k. Kotarskog lečnika u Benkovcu dneva 18 Marta 1897 izraziti iznova svoje cijenjeno mnijenje u predmetu.

Istodobno dostavlja se takodjer podnesak seljana iz Ceranja od 22 Marta 1897 blagohotnog znanja radi.

U Zadru, dne 9 Aprila 1897. Za c. k. Namesnika
(potpis nečitak)

Бр. 158

Високопречасна Консисторијо!

Пречасни парох Церанјски Јереј Јован Шарић под 14. тк. Бр. 76. јавио је овом уреду да се од неколико дана находи у кревету од болести зване "запала плућа"; да би и прије радо одазвао се својој св. дужности и длазио у школу Врањску, катихизирати православну дјецу, али да је очекивао, да му се удијели државна накнада за коња; Истиче своје заузимање, да се школа у Врани заведе и обећава се да ће својој дужности саодговорити и у Врану одлазити катихизирати православну дјецу.

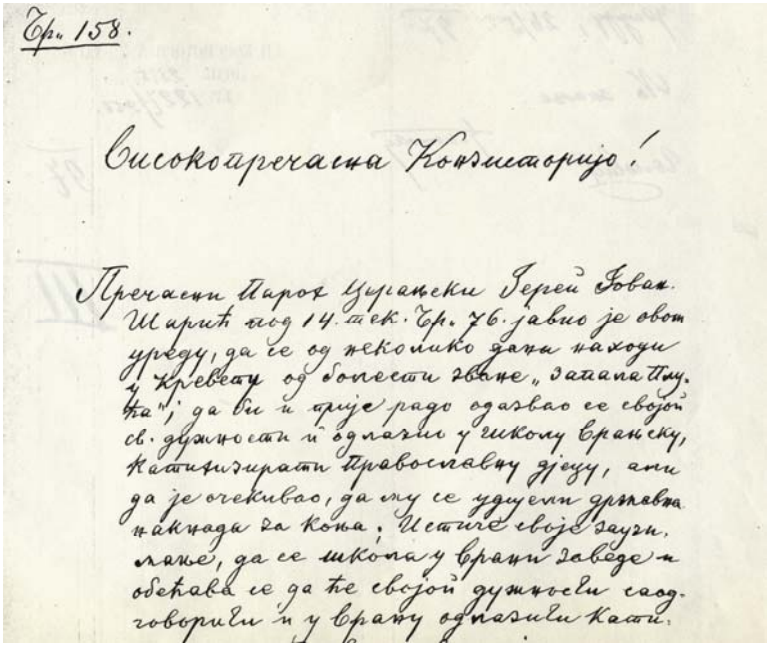
Бр. 158.

Високопречасна Конзисторијо!

Пречасни Парох Церански Јереј Јован Шарић под 14. тек. Бр. 76. јавио је овом уреду, да се од неколико дана находи у кревету од болести зване „запала плућа"; да би и прије радо одазвао се својој св. дужности и одлазио у школу Врањску, Катихизирати Православну дјецу, али да је очекивао, да му се удијели државна накнада за коња. Истиче своје заузимање, да се школа у Врани заведе и обећава се да ће својој дужности саодговорити и у Врану одлазити Катих.

Сл. 104. Писмо окружног тутора петра Олуића, од 18. маја 1897. год.

Оволико усљед Милостивог налога Те високопречасне Духовне власти 29. Апр. о. г. Бр. 1017. низупотписани најучтивије имаде чест извјестити.

Од Туторског уреда
У Билишанима 18. Маја 1897 Петр Олуић
Окруж. Тутор

Болесни Шарић и не слути шта га све очекује. Писмо пречасној Конзисторији помало личи на њега, као да га је сам писао или диктирао. У којој мери су црквени тутори били писмени у то време, тешко је поверовати да је писмо писао тутор самоиницијативно. По стилу, па чак и по рукопису (!?), као да се иза Олујића крије сам Шарић. Он вероватно тражи мало предаха. Као да је сукоб у породици утихнуо. Софија приклоњена деци била је вероватно на страни синова, док је Јован био упоран у одбрани својих православних принципа. Ка ода му се сада још није ишло у пензију, па му је сваки месец одлагања добро дошао.

Али, оно што ускоро следи, заиста се може назвати злом судбином. јер зло никада не долази само. Доживеће најтеже ударце и као свештено лице и као родитељ.

Шарић ће ускоро схватити да се налази управо усред чопора вукова. Али, да ли ће бити свестан да је и сам постао вук!?

(записник)
У Консисторијској канцеларији у Задру
24/6. 1897.

Својевољно приступише доњеназначени те изјавише:

1. Да су по наредби пароха Шарића и он сам су четри парохијана пошли у цркву изгонити ћука, те с непажње оставили на тавану горећу свјећу усљед које појавила се ватра и црква изгорила. Спашене су неке ствари али црквена зграда са иконостасом и банцима изгорила је.

2. Да парох Шарић само о великим празницима и крсним именима служи св. литургију, а увијек само на простом круву кога купује у Черине.

3. Да неће да крсти дјецу а тако исто и друге дужности да врши.

4. Да су црквени новци код њега, он сам располаже без да ми шта знамо.

5. Да парох Шарић свету исповјед својих парохијана очитује, говорећи да он зна да се повукодлачијо Додик Танасија и да га он види како пред крстом у литији иде те да ће га сав свијет видјети услијед његове (парохове) моћи.

6. Дјеца су некрштена ова:

Милош Каран од близу 4 г.
ћер Лазе Лукића од 4 мјесеца,
син Стевана Ратковића од 6 мјесеци,
син Петра Матијевића од 8 мјесеци,
син Митра Модринића од 2 мјесеца,
син Адама Кнежевића од 2 мјесеца, – ова су дјеца сва из Церања, а биће их у другим селима која ми незнамо.

7. Кад код проповједа куне народ.

Обзиром на све ово моле: Да се парох Шарић одмах уклони из парохије, и да им се за цркву чим прије провиди.

п.п.п.

+ (крст) Захарија Ратковића, +Алексе Војводића, +Ђуре Чубрила главара села Церање, + Лука Драча ађунта, +Луке Чубрила тутора.

(три потписа присутних из Конзисторије, нечитка)

24.6
1432/542.97
У Задру, 14. августа 1897.

Пр.

Пошто је парох Шарић умировљен, ставити ад акта.

Чоловић, с.р.

У Задру, 18. Јула 1897.

Пр.

Обзнанити пароха Церањског, да Консисторија шиље у Церање свог делегата да разгледа изгорјелу цркву, и да на дан храма црквеног одслужи св. литургију и утјеши народ.

1595/591 Вујиновић, с.р.

Чоловић, с.р. Јовић, с.р.

Јереју Јовану Шарићу
Пароху
Церањском

Консисторија у намјери да сазна право стање о пожару, који је уништио тамошњу парохијску цркву, и уједно да се провиди за привремено служење службе Божије, као и да се потребити кораци учине за оправку исте цркве, шаље једног члана свога у особи пречасног јереја Ђорђа Поповића тим упуством да поред горенаведених потреба, на храмовни дан св. Пророка Илије, одслужи св. литургију, народ поучи и утјеши.
(Два потписа нечитка)

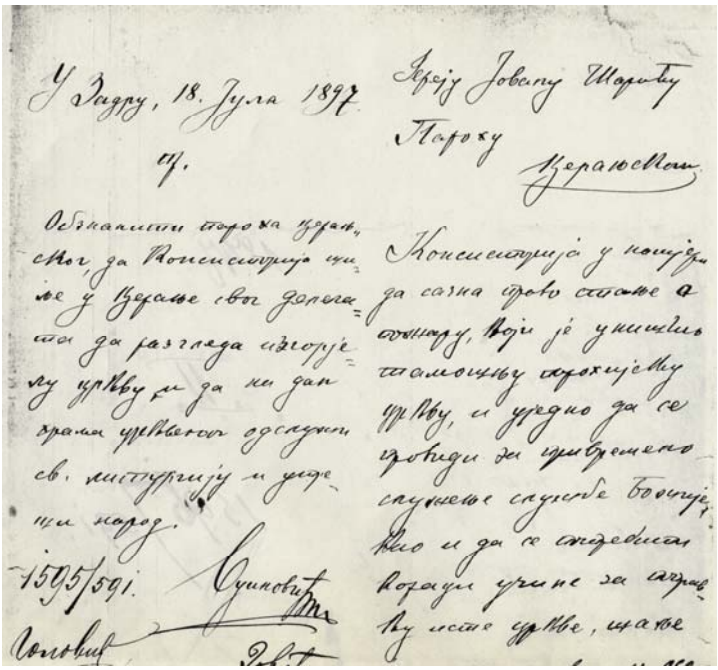
У Задру, 18. Јула 1897.
Бр.
Обзнанити пароху Церањском да Консисторија шаље у Вашем свом доласком да разгледа изгорјелу цркву и да на дан храма светитеља одслужи св. литургију и уједини народ.
1595/591.
Јереју Јовану Шарићу
Пароху
Церањском
Консисторија у намјери да сазна право стање о пожару, који је уништио тамошњу парохијску цркву, и уједно да се провиди за привремено служење службе Божије, као и да се потребити кораци учине за оправку исте цркве, шаље

Сл. 105. Писмо Консисторије јереју Шарићу, од 18. јула 1897. год.

Број 137 Парох Церањски

Ваше Високопреосвештенство,
Веледостојни Архипастиру!

Несносним и немогућим трпити сељанима села Церања, као људи немирна духа, убогих пак до крајности, поднио сам под 2 априла бр. 58. ...пригодом званичнога писма, приватно писмо г. Јовићу је да би се удостојила доброта Архипастирства Вашег дати

ми коју бољу парохију, и тиме удаљити од овијех немирњака, потребњака, и управо вукова, који су у архиву Конзисторијалном као такови ...жени од свакога служећег свештеника.

Како су Пађене празна парохија, просим Архипастирство Ваше да ми се поменута парохија даде у привремену администрацију док се изради мировина, која Новембра за стално сљедити, како сам извјештен од високих особа стојећих у додиру са високим парламентом у Бечу.

Церањци су ми тако постали несносни, да ме ни крива ни дужна осрамотише и убише, да је немогуће међу њима бити, због шта бих се удаљио од њих за једно вријеме, као што сам и лане то чинио, ако ми се одма Пађени не могу дати у коме случају молим препоручити парохију попу Лази. У крајњој потреби и да би се макар пред смрт, макар 2 дана смирио и био близо мога пријатеља попа Шпире Богдановића, примам се и Добропољца, будући ми на Ђеврскама сва моја родбина Шарићи, те би ту са попа Шпиром и рођацима имао друштва, и предао патничко моје тјело матери земљи.

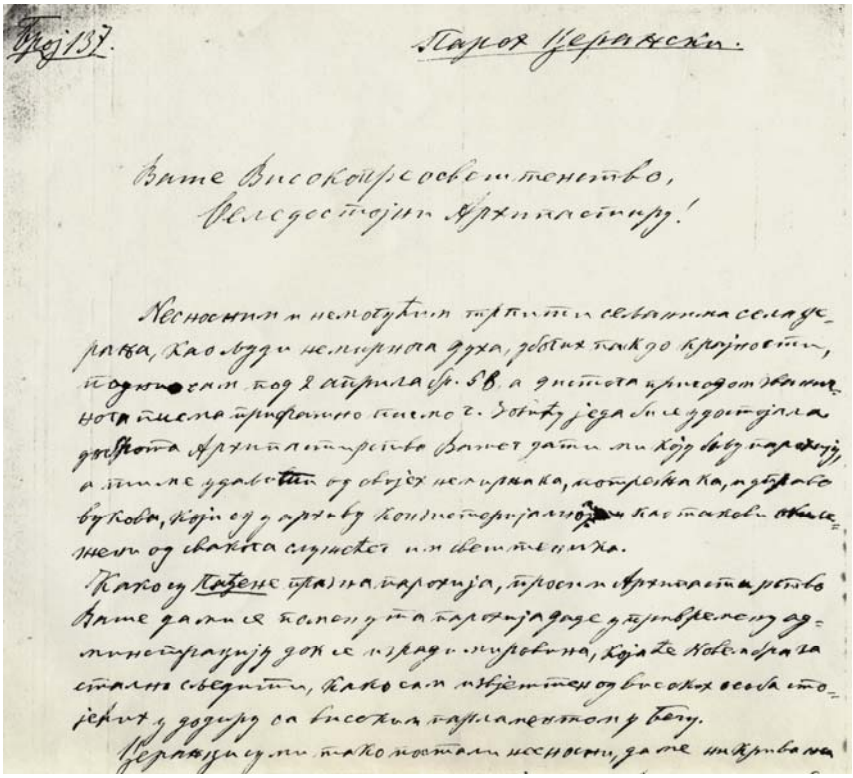
Број 137. Парох Церањски.

Ваше Високопреосвештенство,
Високостојни Архипастиру!

Несносним и немогућим трпити свакојаки солдаске, као људи немирна духа, добих такође крајности, подносим под 2 априла бр. 88 а знатна приседа ... писма приватно писмо ... добити ја да ми се удостоји ... Архипастирство Ваше дати ми који ... парохију, а тиме ме удаљити од овијех немирњака, потребњака, и управо вукова, који су у архиву Конзисторијалном такови ... свештеника.

Како су Пађене празна парохија, просим Архипастирство Ваше да ми се поменута парохија даде у привремену администрацију док се изради мировина, која ће Новембра за стално сљедити, како сам извјештен од високих особа стојећих у додиру са високим парламентом у Бечу.

Церањци су ми тако постали несносни, да ме ни крива ни

Сл. 106. Шарићево писмо, од 23. јула 1897. год.

Церањцима слободно нека се повољи, мени жао бити неће, а како је поп Петар Куљски препарандиста и свештеник, добро би му било имати школу и парохију, премда би дошао међу просјаке

и вукове; али као млад нека ко ја и издржи оно што сам ја издржао.

Остајем у надању што скоријега уважења ове прозбе, иначе ја сам убијен данонећним ударцима од овијех немирњака и просјака. Љуби св. десницу

Церање, 23 Јулија 1897. понизни

Јован Шарић

парох.

Добропољци немају куће па зло и тамо се неможе. Просим милост Пађене.

У Задру, 25 Јула 1897.

Пр. 25/7

1638/604

Удјелити му мјесец дана допуста, трајућем допусту парохију повјерити пароху Бенковачком.

1645/608 Чоловић, с.р. Вуиновић, с.р.

(још два потписа нечитка)

Пароху

Церањском

Усљед ваше молбе 23. јула т.г. бр. 137, Консисторија удјељује Пречасности Вашој четири седмице допуста, а до повратка вашег послуживаће парохију Церањску, парох бенковачки, који се под једним о томе извјештава. Истоме предаће привремено парохијски уред.

Пароху

Бенковачком

Пошто је Консисторија удјелила јереју Јовану Шарићу, пароху Церањском, четири седмице допуста, препоручује Пречасности вашој да трајућем његовом одсуству послужите парохију церањску, примивши привремено и парохијски уред, те у своје вријеме обзнаните Консисторију.

/

Окружноме Протопрезвитеру
Задарскоме

Знања ради јавља се Високопречасности вашој да је Консисторија удијелила пароху церањском јереју Ј. Шарићу, четири седмице допуста, и до повратка његова, послуживаће парохију церањску, парох бенковачки.

Вуиновић, с.р.

У пресавијеним листовима овог записника задарске Конзисторије, налази се и последњи лист Шарићеве молбе којом тражи одсуство.

...Да би се јадна и уморна моја душа ако ће и тренутак одморила од овијех вукова, немирњака и просјака, просим именом великог Господа Бога да би ми се идјелило неколико дана одсуства, те да би се парохија препоручила попу Лази или попа Петру у Кули, а и ја сам и то уз велики пост када су воде послуживао попу пок. Алавана то мукте, а и покој. Проти Новаковићу. Просим Вас заштитите ме у невољи, коју је скувао и кува немирни, обични дух церањски. У Бога и у доброту се Вашу уздам. Отишао би до попа Шпире, а мало до М. Крке, само да се прођем и не цркнем, јер више живети немогу.

Смирен поп
Јован Шарић
парох.

У Задру, 31. Јула 1897.
Од Но. 1685/619

Преуз. ц. к. Намјесништво 11/8 т. г. бр. 21914/III јавља да је усљед одобрења вис. ц. к. Министарства за Богоштовије и Наставу од 31/7 1897. бр. 18430. парох церањски јереј Јован Шарић стављен у стање мира уз годишњу мировину од фор. 400.

Пр.

1. Обзнанити сходно пароха Јована Шарића, ...да парохију преда прописаним начином пароху бенковачком Јереју Лазару Плавши дана 8/20 августа 1897.

2. Издати декрет... администратору пароху Плавши.

3. Именовати делегатом Консисторијским јереја И. Војводића, пароха биљанског.

4. Знања ради обзнанити протопрезвитера Задарског.

Чоловић, с.р. Вујиновић, с.р.

1695/622

Преч. Јереју Јовану Шарићу
пароху
Церањскоме

Високо ц. к. Министарство за Богоштовије и Наставу својом одлуком 31. Јула т. г. бр. 18430, одобрило је да се Пречасност Ваша стави у стање мира, доцначивши вам из државне благајне мировину од годишњих форинта 400 (четирсто).

Јављајући вам Консисторија за ово расположење усљед штованог писме Преузвишеног ц. к. Намјесништва од 11. августа т. г. Бр. 21914/III, овијем ријешава Пречасност вашу даљег службовања на парохији церањској, налогом да парохију цеарњску и парохијски уред предате пароху бенковачком јереју Лазару Плавши, у присуству Консисторијског делегата преч. пароха биљанског јереја Илије Војводића и црквеног туторства дана 8/20 Августа ове године. – У своје вријеме обзнаните Консисторију у коме ће те мјес-ту стално боравити, да вам се узмогне дозначити удијељена мировина.

Повраћају вам се у прилогу седам исправа.

Преч. јереју Лазару Плавши
пароху
Бенковачком

Пошто је парох церањски јереј Јован Шарић стављен у коначно стање мира, консисторија настојећим именује Пречасност вашу привременим администратором парохије церањске, коју ће те примити од горепоменутог пароха, дана 8/20 августа ове године по приложеним инвентирима, а на записнику, и то посебно за парохијски уред а посебно за имовину церањску, у присуству Консисторијског делегата преч. пароха биљанског јереја Илије Војводића и црквена туторства, које ће те благовремено обзнанити да буду присутни предаји парохије. Констатираћете тачно стање црквене администрације те тачно прибељежити у записник предаје имовине црквене, што ће те све предати

Консисторијском делегату да у своје вријеме достави овој Духовној власти.

/

Пречасном Јереју
Илији Војводићу
пароху
Биљанском

Пошто је парох церањски јереј Јован Шарић стављен у коначно стање мира, Консисторија је именовала мароха бенковачког, јереја Лказара Плавшу, привр. администратором парохије церањске.

Пошто предаја парохије ове има слиједовати свакојако дана 8/20 августа ове године, Консисторија овијем именује пречасност вашу својим делегатом, упуством да се тај дан одете у Церање и да договорено са парохом бенковачким прописаним начином предате парохију истоме.

/

Окружноме Протопрезвитеру
Задарскоме

Знања ради јавља је високопречасности да је парох церањски Јован Шарић стављен у коначно стање мира уз годишњу мировину од фор. 400, и да је парохија церањска повјерена у привремену администрацију, пароху бенковачком јереју Лазару Плавши.

Пошто предаја парохије има сљедоати дана 8/20 августа т. г., то је због краткоће времена, за Консисторијског делегата при предаји парохије одређен преч. парох бижански.

Вуиновић, с.р.

Preosvješčeni Vladika!
U Ceranjima na Iljindan dne
1 Avgusta

U ove nekoliko besjede sa čemernim glasom moramo da vam javimo naš tugu i glas koi nam se dogodio na Saimu istoga Praznika pošto ste poslali gosp. popa Djuru Popovića da spremi svečanost našeg praznika (Iljindan, praznik ceranjske crkve "Sv. Ilija" prim. autora), tako biade izvršeno, upita nas Tutore isti Sveštenik imali djece za krštenje, mismo

mu odgovorili da ih ima deset (10), odgovori nami gorespomenuti da ih donesu posljen podne dok se malo odmori i dok objeda ter da će ih krstiti i nami sa obeća da mu spremimo objed daćemo skupa objedovati; Na protiv toga popa Djure ne vidjesmo na objed nego otišoje sa popom Jovanom Šarićem na objed a snami nektjede objedovati kako se bio obetao.

Takodje rekaoje nami pop Djuro da odnesemo ono djela Cerkovnoga štoje ostalo od pažara tojest Krst Kalež Odežde Svjeće u Kuću poglavara Djure Čubrila. Kad dje dodje pop Jovo sa tri Oružnika ter nas počeše ćuškati i otimati rečene stvari kad pred večer nemadosmo Krsta da po običaju prodjemo kroz Sajam da ufatimo korist Crkvi i poslao je svoga sina damu dademo lemozine polak ali otkalen! Oteonam je Krst ter nijesmo mogli ufatiti lemozine ništa.

Tako molimo svi parokijani jednoglasno Vašu preuzvišenu milost dabi nam se odostojala poslatinam Sveštenika za odvršitinam sveto Krštenje pošto su nam Djeca bolesna jerbo kod nas nasljeduje bolest osobito u ovom mjesecu i u ovi časni post biše želeli ispovijedati po običaju a pa ni uz Karizmu nismose ispovjedali jerbo njesmo imali u koga.

+ Krst Stevana Ratkovića tutora
+ Krst Luke Čubrila tutora
+ Krst Djure Čubrila poglavara

Preosvješnjeiši Vladiko!

Parokijani svete pravoslavne vjere koi stanuju u Vrani i Radašinovcima a spadaju po parohu Ceranjskog popa Jovana Šarića morajuse radi veliki njegovih uzroka potužiti gorirečenom Vami a pravosvešteni Vladiko, koi nam i ovome času pomozite –

Naš pastor pop Jovan Šarić da izvršava potpuno svoju dužnost neće naše mrtve da sprovede do groba niti dopušta u sveto cimetorje dase zakopaju, nas u svetom postu i Karizmi neće da ispovjeda ni pričešćiva. A kako da mi to podnosimo šta da uradimo? Zar da idjemo u katoličkog duhovnika ispoviditise i pričestiti i u njiovu Crkvu da idemo slušati sv. službu pak da se pokatoličimo? Toćese o Preosvešteni Vladiko i dogoditi ne osloboditeli nas Vi ovog teškog jarma –

De smiluitese ponizno molimo Vašu preuzvišenu milost pošto ovako u bezakoniu nipošto nemožemo živjeti. Ili smo usilovani kako rekosmo pokatoličiti –

Ako Vi presveta glavo ne dodjete ovome na krai toćemo morati učiniti –

Daitenam pravog paroha dužnog Sveštenika koi će biti svomu stadu pravi pastir a uklonite sramotu svete pravoslavne vjere, pomozite svomu puku uslišite našu molbu –

Obraćamose Vami, a Vi nemoite dase dogodi ono što gore spomenusmo t.j. moraćemose pokatoličiti ili nam pomozite.

Mislimo da se to neće dogoditi jerćete Vi tu našu molbu znamo uslišiti i pravog nam pastira poslati. A i ovom svetom postu mibise svi želeli ispovjediti a nismo ni uz Krizmu radi namera našeg paroka– Uslišite nas sveta glavo–

U Vrani 5. Avgusta 1897

+ Jovan Krkljaš
+ Nikola Krkljaš
+ Mirko Maslikosa
+ Djuro Lalić
+ Nikola Bjelotonić
+ Sava Radović
+ Glišo Novaković
+ Glišo Šarić
+ Todor Pulić
+ Lazo Kovačević
+ Marko Popović
+ Dmitar Rujak
+ Petar Kužat

U Radasinovićim 5 Avgusta 1897

+ Niko Jokić
+ Ilija Pupovac
+ Simo Drač
+ Petar Korda
+ Ilija Graovac

U Zadru, 14. avg.

Pr.

Pošto je paroh Šarić umirovljen staviti ad acta

Čolović, s.r.

Ово писмо највероватније нису писали неписмени парохијани Вране и Радасиновића. Такође, писмо је писано са терминима који се користе у католичкој цркви. Исто тако, писмо је отворено непријатељско и претеће. Парохијани поручују да, уколико се не

отера парох Шарић из Церања, они ће прећи у католичку веру, и то прете четири пута.

Дипломатско решење закључком да је парох Шарић умировљен, проблем је решен умирујућим и разумним одговором.

О томе говори и следеће сачувано Шарићево писмо православној Конзисторији.

Број 156. Парох Церањски

Високопречастној Конзисторији
у
Задар

Будући да понизно потписани има уређивати своје домаће послове, има примати, има давати, има купити бир, који ће већом страном остати за кукурузе, будући да ове године јечам није родио, молим Високопречастну Конзисторију да ми изради дозволу да могу на извјесно вријеме становати у овој парохијалној кући, којој боље бити да се у њој станује, те да је отворена, како се не би миши налегли и раскопавали је.

Церање, 11. Августа 1897 Јован Шарић,
свештеник

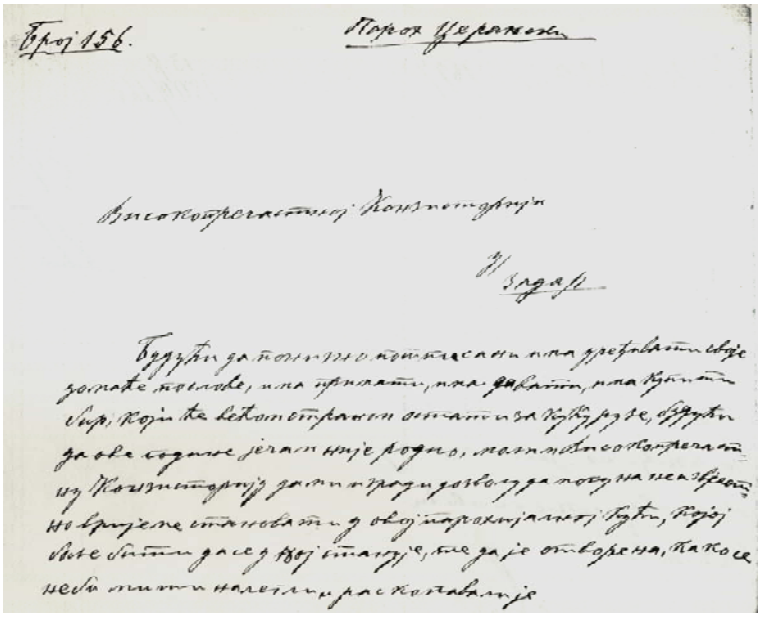

Сл. 107. Шарићево писмо Православној Консисторији, од 11. августа 1897. год.

У Задру, 23 ав. 1897. 13/8
1800/665 97

Пр.
Пошто је под 18. авг. т. г. Бр. 1834, замољено ц. к. Намјесништво, да путем ц. к. Поглавар. Бенковачког парох Шарић буде присиљен на изиђе из дома парохијског, овај спис ставити ад акта.

Чоловић, с.р. Вуиновић, с.р.

Br. 21914/III

Dopis!

Visoko je c. k. Ministarstvo za Bogoštovanje i Nastavu štovanom odlukom 31. Jula 1897. br. 18430 odobrilo, da se gr. ist. parohu Ceranjskome jereju Jovanu Šariću doznači iz državnom blaga mirovina godišnjih forinta 400 (četiristo).

Do časti mi je ovo donijeti na znanje Te Prepoštovane Konsistorije odnosno na dopis 6 Maja 1897 br. 983 pozivom da izvoli shodno obavijestiti pomenutog patoha povraćajući mu ovdje priklopljene priloge njegove prošnje, te da izvoli na svoje vrijeme obznaniti pišući kad će rečeni Šarić istupiti iz aktivne službe i mjesto u kojemu kani boraviti e da mu se uzmogne doznačiti udjeljena mirovina.

U Zadru, dne 11. Kolovoza 1897.

Za c. k. Namjesnika
(potpis nečitak)

Prepoštovanoj gr. ist. Konsistoriji
u
Zadru

О свим овим трагичним догађајима: сукобом са парохијанима, болести, пањевини цркве, сукобом са синовима због девојака католичке вере и са женом Софијом која брани синове, отац Павле је или прећутао или само овлаш дотакао. Дефинитивно се распао идеалан лик Јована Шарића који је отац хтео да представи својој мајци и другима. Вероватно је то био разлог што се очево

првобитно одушевљено интересовање за Шарића полако изгубило.

И у таквим тренуцима, када се на Шарића почињу да сваљују најтеже оптужбе о којима ће још бити речи, и када изгледа да Шарић губи дах, и сву енергију троши на свет око себе, у току читаве 1897. године, од фебруара до новембра месеца, у часопису "Босанско-Херцеговачки Источник", објављује у седам наставака без завршетка његов можда најбољи текст-есеј: "Црква и школа, Историјско предавање европејских идеја у питању одјелења школе од цркве" од Јована Шарића, пароха церањског у Далмацији.

("Босанско-Херцеговачки Источник" био је "мјесечни духовни часопис за црквено-просвјетне потребе српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини. Власник и издавач била је Консисторија Сарајевска, уредник Стево Н. Давидовић, протојерej и члан Конзисторије. Часопис је штампан у Првој Српској штампарији Ристе Ј. Савића.)

(Изводи из есеја)

Црква и школа. Питање школе и цркве врло је важно; оно још траје и још није свршено како би требало да је. Ми који смо и у једној и у другој струци, бацаћемо беспристрасан поглед на обје половине овога питања, јер су обје исцрпљене из потребе, природе и народне душе. Узмимо само просто ријеч: "***народна школа***", па ћемо одмах доћи на закључак: да је она најбоље и најмоћније средство к подизању и ширењу народне просвјете, а путем тога и народнога благостања, као једнога поузданога темеља, на коме се подиже и зида народна будућност. Ми се нећемо упуштати у ма која посебна питања, стојећи изван круга, кога смо себи обиљежили, говорити о одношају школе к цркви, што данас сачињава полемички предмет тумачења међу западно-европским богословима и педагозима. При опредедјелењу истинитости тијех установа, створио се велики и тешки процес – правда у којој се

бори црква са школом за аутономију и независност. Зато и јест задатак овој расправи да изнесе потанкости тога писања и да читаоце упозна са суштином борбе, а са главним мотивима, па да се покаже њезин исход у практичном животу. Заподјенута борба међу црквом и школом у опћој суштини дотиче се и једна и друга народнога образовања. Како да се изведе тачно граница одјељујућа право цркве и школе као уредаба позванијех подједнако обрађивати једну и исту њиву? Да ли је школа аутономна установа, или је тек сурогат највећијех уређења цркве и државе? Шта треба истаћи као основ народнога образовања – теологију или педагогију? Драматизам те борбе у томе је: што обје те тешке стране ступају преда нас са таковим правима, која подједнако у нама изазивљу наше симпатије. Питање односа школе и цркве је питање социјално, и његово ријешење на практики основано, по чему одазваће се тако на свима устројима човјечијега живота. То питање обухвата обћените различите интересе и у томе њиховоме суду заузимљу учешће не само теолози и педагози, него и јуристи и државни људи. Извесно, владе се ријешаваху на тако свану секуларизацију школе послије бурнијех парламентарнијех прегонења и самијех протеста конзервативне печатање, тако зване "свјетовне школе", која бјеше увођена у Холандији, Сједињеним Државама, Ирландији, Швајцарској, Белгији, Њемачкој, Италији, па и у Аустралији и рогњој Канади. Поглавито у Њемачкој питање одношаја школе према цркви распреда се *in abstracto* у свима логичким му пронципима. Њемачки педагози, прибавивши ауторитет у питању свјетовне школе, не крију антагонизам к црквеној школи. У Русији се још обдржава школа свештенством као и код нас у неколико у Аустрији, дочим је у Швајцарској са свијем одузета из руку свештеничкијех и свако у њима религиозно учење. Историја нам казује колико је народно образовање истовјетно са религиознијем просвијећено као и са знанственијем, те се обдржавало са црквенијем служитељима, који на то дјело гледаше као на једну од најважнијих обавеза своје пастирске службе. Школе бијаху потчињене надзору епископа, или њиховијех пуномоћника, који бијаху људи црквене дужности, по чему се односише и сами предмети школовања у врсту религиозне области. На западној страни Европе, односно образовања, бијаху главнијем чиниоцем манастири, у коју врсту похвално спадају бенедиктинци. У осталом, црква имађаше у томе случају приправу кандидата за духовну службу и народно образовање; не зависимо од практичне цијељи, које не бијаше у то вријеме. При епохи Карла великога, нова просвјећена радиност створи период у историји народнога

образовања у Европи. Сеоски свештеници бијаху дужни заводити сеоске школе и давати годишњи извјештај о својој педагогијској дјелатности. Ко би се одликовао у томе раду, тај би добио име "схоластика". Падом Карлове империје, сеоске школе исчезнуше, осташе само манастирске, које се преокренуше у шпецијално-духовна заведења, 817. године. У то вријеме стадоше се појављивати тако зване грађанске школе, са својим новим програмом "artes liberalis" под којим се разумије науковна ствар – граматика, реторика, астрономија и музика. У Либеку и Брауншвајну имали су у папа особите концесије на право заведења градскијех школа са тачно назначеним програмом предавања обично ограниченог елементарном обуком у читању и писању, са правом контролисања од стране духовенства над учитељима, и ништа мање и њиховога избора. Појава градскијех школа сматраше се најпрвих критичним моментом, по одношају зависимости школеод цркве, што се овдје у први мах појавило питање градскијех сталежа, односећих се к аутономији школа. У XII стољећу у Европи, појави се мисао отргнути се од тјескобе, која тада окиваше науку: из области богословља, што даде повода да се образују друге науке с правом на самосталност суштаствовања, усљед чега поникоше универзитети. Појављују се реалне науке и класична древност, најпре код Талијана, па онда код Француза и Њемаца. Нови предмети образоваше нови научни дух, научењења налазећијех научни интерес савршено другоме извору, не жели које показиваше богословље; у Салерну заснова се школа медицинска, у Болоњи јуриздиктична; у Паризу богословска. Црква је ипак очувала јуриздиктичко владичанство, папа даваше булу о уређењу универзитета, у којој би се обично јављало, да он такове уређује ради славе божије и користи цркве. Та иста права црква је простирала и на наше школе. Директори црквенијех школа улагаху сву снагу, да би у школама одржали старе уџбенике. Була папе Бонифација IX забрањиваше тајне и необичне школе, т. ј. прикривене од контроле цркве. Реформација XVI вјека промјенила је и сами појам о цркви како догматичкој, тако и каноничкој. Народно образовање, привезано у католиштву са црквом механички, у протестанскоме свијету, већма се равнало органском свезом са протестанском црквом. Народне школе могу се назвати кћерима протестанства. Обо гледа на народно образовање као на светињу, као и на олтар, као на "***предверје светилишта***". Свеза цркве и школе тада бјеше много сурова, нежели у области католичтва. Лутер, 1522. године, премда напада на школе манастирске, опет слика нови тип школа са старим

религиозно-црквеним атрибутима. Учитељске обвезе ношаху на себи пастори, а чак и нижи људи у служби цркве, ђаци, стражари и звонари. Опћенито угађање школа са искључивим религиозним елементом и надвладајућим административним значењем духовности сачињава типичну особеност германске школе 16-17 вјека. У Енглеској начин народнога образовања произлазио је као и свагда од цркве. Крајем 17-ог вјека енглеске школе даваху главно мјесто религиозној обуки. Аристократски строј опћенитога живота, бјеше узроком тога, те влада на образовање масе није обраћала пажње; сама црква, руковођена Христијанским осјећајима к нижој класи, пријављивала се код оне јединственим пратиоцем елементарнога знања, посматрајући га у смислу религиозном. Послье реформације, на западу, ред језуита ступи на педагогијско поприште, створивши из школе не прости орган посвјете, већ у функцији црквенога живота, као исповјед и проповјед. Код протестаната у другој половини 17-ог вијека видимо нешто аналогичког с римокатоличкијем језујитством у области педагогике. Пијетизам хтједе од школа учинити као неку манастирску опћину, гдје би било главнијем задатком установљење високе цијељи, којој тежаше црква. У средини тешких страдања искушавајућих Европу у ужасима тридесетољетне војне у сред распуштености тадашњијех нарави и варварске грубијаности, пијетистичке школа подигла је свој идеал, спасивши човјештво од животног дивљаштва. Али та школа, која бјеше прототип црквене школе, у суштини бјеше кољевка, у којој се рађаше нова независност школе од цркве. Пијетисти бијаху велики супарници официозне цркве и њенијех сљедбеника. Они протествоваху против језуитске сколастике и мртвила им, по чему они пођоше својим развићем другим путем. Осамнаести вјек у Европи, вјек је просвјете, пробуђење човјештва "de bon sens"; вјек је енглеске радиности, францускијех атеиста, њемачкијех материјалиста. Религиозни интереси ослабише. Свуда се вођаху говори борбе за човјечија права, а угнетење Божанственијех права. Стара школа почимаше губити свој кредит. Ново васпитање заговараху нови сљедбеници нове школе. Емил Русо заснова почетак нове педагогике, којом се стара црквена школа поткопала у самоме своме принципу. Неки доказиваху, као н. п. у Русији Карамзин, да је религија недоступна дјетињем појму, и да је о Богу могуће почињати говорити од 18 година младићкога доба. Године 1768, Базедов издаде свој "Предлог" у коме је очитовао своје звано "professione de foi". У школама научило је дјецу религији духовинство које вавјек имађаше у виду катехизичку

ортодоксију. Учити религији немогуће је, она није предмет знања, већ мотив к дјелатности. Период дјетињства дужан је бити вријеменом радости и среће, а не сјеме душевне ларме и моралне свађе; из религије треба да је избрисано све, што може да побуди чувства страха и сјете. Бог је љубав... Таква програма коначно не дозвољава држати школе служитељима црквеним. У мјесто религије, главни предмети обуке бијаху хуманитарне науке и искуства – музика, пјевање, игре и гимнастика. Под ударцима тијех идеја, исказанијех Русом у Француској и прахтике филантропа у Германији, уздрмала се копча старе црквене школе у Европи. Школа је оруђе државе, говори Базедов. Устројство школе почимљу на себе узимати свијетски господари, који изјављиваху жељу виђети у школи чим прије као оруђе васпитања корисне грађане, нежели добре христијане, о чему се трућаше школа црквена. Новчану помоћ коју могадијаше дати влада као помоћ школској ствари, не бјеше у стању са свим дати црква, свагда обучавајући "gratis". Од друге половине 18-ог вјека, појављује се ред владарскијех закона, који почимљу регулисати школску систему, као своје главно право и обавезу. У Прусији Фридрика I, појављују се "Principia regulativa" 1736. год., гдје бјеше одређено материјално стање учитељима, њихова права и обавезе, судбина ученика, покорност општинама одношајем школи. Још у 18 вјеку, у Европи већ бјеше неколико учитељскијех завода. Препарандисти завода показаше се компетентним педагозима од нижега духовенства, као што бјеху чувари и звонари. Учитељи их надмашиваху својим слободним одношајем с техничком спремом за своје звање. Благодарећи броју тијех учитеља, школе се појавише као чисто већ земаљска или општинска установа; промјенио се затим и програм школе према црквеноме: тада је као и у последњој програми превладање или скоро, како се види бјеше предмет старој религија, а у школама задруга предавала се географија, историја и изучавање језика. Религиозна настава по пређашњој, у главном се забацивала, учебно руководство допуштало се дозволом духовне цензуре и препоруком. Кредит тијех школа беше велик, због шта, таковим школама повјеровала би се дјеца одличнијех грађана и богаташа. У епохи 18 вјека у Европи видимо да се теократички строј живота руши под ударцима реформације, одбијајући мало по мало све прерогативе цркве, створене средњега вјека. Вјек 18. је подигло у лицу државе несрављеног противника цркви; снага и енергија појавила му се у 19. вјеку. Почетком нашега вјека особито је значајна класа људи, специјално преданијех к дјелу васпитања и науке педагошке.

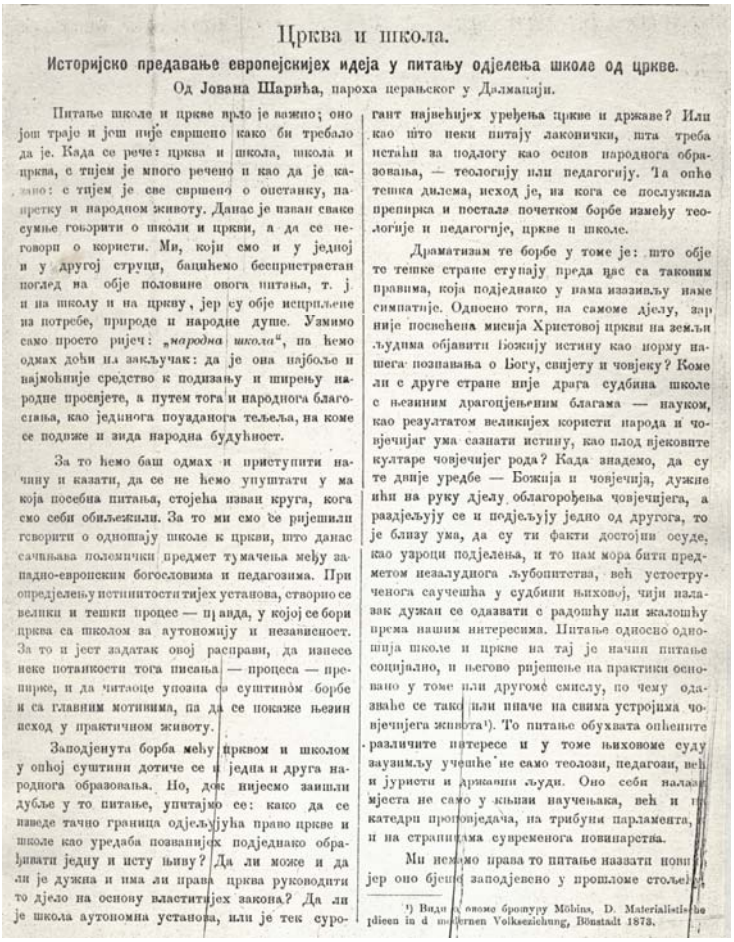

Црква и школа.

Историјско предавање европејскијех идеја у питању одјелења школе од цркве.

Од Јована Шарића, пароха церањског у Далмацији.

Питање школе и цркве врло је важно; оно још траје и још није свршено како би требало да је. Када се рече: црква и школа, школа и црква, с тијем је много речено и као да је казано: с тијем је све свршено о опстанку, напретку и народном животу. Данас је изван сваке сумње говорити о школи и цркви, а да се не говори о користи. Ми, који смо и у једној и у другој струци, бацићемо беспристрастан поглед на обје половине овога питања, т. ј. и на школу и на цркву, јер су обје испрплетене на потребе, природе и народне душе. Узмимо само просто ријеч: *„народна школа“*, па ћемо одмах доћи на закључак: да је она најбоље и најмоћније средство к подизању и ширењу народне просвјете, а путем тога и народнога благостања, као једнога поузданога темеља, на коме се подиже и зида народна будућност.

За то ћемо баш одмах и приступити начину и казати, да се не ћемо упуштати у ма која посебна питања, стојећа изван круга, кога смо себи обиљежили. За то ми смо се ријешили говорити о одношају школе к цркви, што данас сачињава полемички предмет тумачења међу западно-европским богословима и педагозима. При опредјелењу истинитости тијех установа, створио се велики и тешки процес — борба, у којој се бори црква са школом за аутономију и независност. За то и јест задатак овој расправи, да изнесе неке потанкости тога писања — процеса — препирке, и да читаоце упозна са суштином борбе и са главним мотивима, па да се покаже њезин исход у практичном животу.

Заподјенута борба међу црквом и школом у опћој суштини дотиче се и једна и друга народнога образовања. Но, док нијесмо заишли дубље у то питање, упитајмо се: како да се наведе тачно граница одјељујућа право цркве и школе као уредаба позванијех подједнако образовати једну и исту њиву? Да ли може и да ли је дужна и има ли права црква руководити то дјело на основу властитијех закона? Да ли је школа аутономна установа, или је тек сурогант најнежнијех уређења цркве и државе? Или како што неки питају лаконички, шта треба истаћи за подлогу као основ народнога образовања, — теологију или педагогију. Та опће тешка дилема, исход је, из кога се послужила препирка и постала почетком борбе између теологије и педагогије, цркве и школе.

Драматизам те борбе у томе је: што обје те тешке стране ступају преда нас са таквим правима, која подједнако у нама изазивљу наше симпатије. Односно тога, на самоме дјелу, зар није посвећена мисија Христовој цркви на земљи људима објавити божију истину као норму нашега познавања о Богу, свијету и човјеку? Коме ли с друге стране није драга судбина школе с њезиним драгоцјењеним благама — науком, као резултатом великијех користи народа и човјечијег ума сазнати истину, као плод њековите културе човјечијег рода? Када знадемо, да су те двије уредбе — Божија и човјечија, дужне ићи на руку дјелу облагорођења човјечијега, а раздјељују се и подјељују једно од другога, то је близу ума, да су ти факти достојни осуде, као узроци подјелења, и то нам мора бити предметом незалудноga љубопитства, већ устострученога саучешћа у судбини њиховој, чији налазак дужан се одазвати с радошћу или жалошћу према нашим интересима. Питање односно одношија школе и цркве на тај је начин питање социјално, и његово ријешење на практики основано у томе или другоме смислу, по чему одазвање се тако или иначе на свима устројима човјечијега живота[1]). То питање обухвата опћенито различите интересе и у томе њиховоме суду заузимљу учешће не само теолози, педагози, већ и јуристи и државни људи. Оно себи налази мјеста не само у књизи научењака, већ и на катедри проповједача, на трибуни парламента, и на страницама савременога новинарства.

Ми немамо права то питање назвати новим, јер оно бјеше заподјевено у прошломе столљ...

[1]) Види о овоме брошуру Möbius, D. Materialistische Ideen in d. modernen Volkserziehung, Bönstadt 1873.

Сл. 108. Страница у "Б. Х. Источнику", Св. 2 са текстом "Црква и школа"

Знаменити Песталоције називље се праоцем свију сувременијех педагога. Са његовом дејатељности почимље педагошка реформа. Дјело васпитања има самостални потпуни процес, имајући свој закон и сопствена начела. Основ васпитања је човјечност. Био је жарки поклоник права човјека, нарушенијех питањма васпитнога дођеривања насилном стегом чов-јека пред заузетим идеама; он узимаше исходном тачком своје науке очигледност т. ј. човјечија природа се развија под природнијем законима, с којима је дужност саобразовати свако истинито васпитање; почимљући развиће дјетета с дјелатношћу његовијех пет чустава држећи се очевидности. У елементарном образовању Песталоција, религија не налазаше себи мјеста. Он упућиваше на фамилијарни опћеживећи начин т. ј. "***домаће огњиште***". Он викаше: "Мајко! не отуђујте своје дјеце од њедара природе!" Васпитање је постало предметом опћенитога тумачења и задаћом науке; појавила се педагогика као потреба за гимназије, за ниже

школе и све разреде школа. Различитост идеја показивала се не толико у методичкијем пријемима, већ и у разлици самога погледа на свијет. Црквени се учитељи журише приправити ученика к будућем загробном животу, Песталовцијевци – животу земном; први у својој теологијској тачки погледа видеше у дјетету квар природним гријехом, које може усавршити тек божанствена благодат, а за то у начелу васпитања сматраху акт крштења, други – са свога антропо-логијскога погледа видише у ученицима удивитељно организовано суштаство – биће с прекрасним задатцима развића свршавајућег се независно од религиознијех фактова; први се стараху у ученика улити осјећање црквене догматике, други учише дјете човјечијој истини, тражење и разума, учише к добру и кротости у његовоме земноме смислу; први вођаху обуку дедуктивно, иђаху од обће, готове истине, предложене у одкровењу, други – индуктивно иђаху к истини као у заключењу од часнијех емпирическијех фактова; први говораху, да првом књигом читања има бити свеш. историја и молитвеник, други – садржином те књиге ставише да буде дијете окружено згодом видимога свијета и т. д. Преставници првога прозвани су клерикалцима, други – научним педагозима. Шта је од тога двога боље? Када се та два свјетска питања сукобише међу собом, тада прво десетогодишње доба нашега столећа постаде "театром педагогичкијех бура и чезнућа". Идеје Волтера запљускиваху сву Европу. У Њемачкој, под упливом трансцеденталне филозофије, развио се крајњи рационализам у религији, доходивши до индиферентизма. Чудан је поступак према религији, као некоме остатку сујеверја, тајанствености или као културној мистификацији! Дошло се до мишљења да би најбоље било из школе са сви-јем истиснути предавање закона Божијега, оставивши религиозну обуку цркви и породици. У Прусији у вирјеме владања Фридриха Вилхелма III, отворено се говорило, како би била потреба ученике мање инструирати у притворности и оружати их против предавања катихизиса. Представници цркве покушаваху од своје стране подићи своју христијанску педагогику, у којој доказиваху, да је коначном цијељи воспитања дужна служити идејом христијанскога богослужења; критички они се дотицаху идеје очигледне обуке, говораху, доведени до својијех логичкијех тада извода, да ће тај начин држати човјека у области чувственога познавања и раскрој од тога идеалнога свијета; они тражаху, да се васпитање одпочне са актом крштења, да се свршава у њедрима цркве, која је јединствено уређење, које се односи на васпитање човјечанства. Год. 1819. појавило се сачињење Фоса: "Доказ тога да је школа дужна служити не цркви,

већ опћенитијем цијељима државе". Гланцов у своме дјелу "Критика школе" доказује потребу одјелења цркве од школе начином, да је међу њима појам самога задатка образовања. Главни задатак школе састоји се у томе, да сае од дјеце образује знанственост познавања свога дјела радиношћу у извјестној области. Религиозност није цијел школе; та је цијел наслеђена духовенством, и бијаху подчињена цркви. Суштина њиховијех доказивања може се свести следећим категоријама: 1. Црква има неодјелито божанско право на школу; она се оснива на ријечима Господа изговореним ап. Петру: "***паси јагањце моје***" (Јов. 21, 15), а ријечи Спаситељеве опет гласе на све апостоле: "***Хајте научите све народе***" (Мат. 28, 19), јест, школа је кћер христијанске цркве и обвезаност пријамника апостолскијех као престојника цркве; 2. црква није самостална уредба подједнако са владом, породицом, већ је она искључиво уређење; шта може бити светије односно те крајње цијели, какову има у виду црква т. ј. вечно спасење? Ништа не може цркви узети њезину мисију не одказујући јој њенога христијанскога назначења? 3. Педагогичке способности у дјелу обучавања досижу се више техничкијем постањима, којима може бити способан сваки неразвијени и неспособни човјек; духовништво је дужно очувати своја управљачка права над школом, као представници истине, и као свега још много више образовања сталежа изједначеног с педагозима, находећим из учитељскијех семинарија; 4. Треба цркви оставити њена историјска права; у то вријеме пак ни држава, ни породица, не мишљаху односно образовања, једна црква у својијем њедрима носаше свијетлост просвијећења; подизаше учионе, сачувала је остатке древнога знања, помагаше подизати универзе; без цркве, не би било школе. 5. Идеја цркве обухвати собом све знање; свака наука треба да служи религји. Ипак, из тога не сљеди, да су све науке дужне служити богословљу; али је и свака наука дужна је бити религиозна, т. ј. водити је дужнијем путом и својој цијели, о којој трактира религија. 6. Ако би се одстранила од школе црква, с тим би сама важност убијеђења младога нараштаја подвргла се извијестној опасности стегом свјетовнога образовања: у народној би се школи појавио индиферентизам, управа упуства антирелигиознога, отварајућег путању демократизму и социјализму, с тим сапутницима полуобразоване народне масе. 7. Није ли потребито разликовати већу од ниже народну школ; у првој је обвезна цијел науке; тамо је могуће тек објаснење готове истине; а какова се пак истина човечија може равнати са одкровењем? народна је школа дужна стати искључиво на религиозном образовању, следователно је њезина свеза са црквом

унутрашње, коју неможе никакова спољна снага раскинути: раздвојити је од цркве, што би знашило раздвојити сами живац суштествовања народне школе. (Наставиће се)

Шарићев есеј "Црква и школа" почео је да излази у свесци 2. за месец фебруар, а затим се наставци налазе у Св. 4, Св. 5, Св. 6, Св. 7 и 8, и Св. 11 која је изашла новембра месеца. У децембарском броју није било наставка, или завршетка, као ни у бројевима следеће године. Можда се Шарић уморио? Можда очигледан закључак, који је логично следио, није одговарао онима који су били против одвајања цркве и школе? Шта је Шарић намеравао да предложи у закључку есеја? Да ли је заиста дошло време у свету да се црква и школа коначно раздвоје? Издавач је можда осетио да ће Шарић закључити како су настала друга времена и да "напутак на прошлост историјску нема смисла". Црква и школа имају своје задатке: школа има у виду формално образовање, а црква идеално. Постављати у зависност школу од цркве, значило би мешати две различите ствари... религиозно образовање само је део образовања, а не његова општа норма...

(Текст "Црква и школа...", налази се у Прилогу књиге Марко Бабац, "Јован Шарић", 1986.)

У свесци 11. од новембра месеца, иза наставка Шарићевог есеја "Црква и школа", часопис "Б.-Х. Источник" је објавио и његова два кратка чланка, преведена са италијанског језика: "Одступ из католичке цркве" и "Китајско правосуђе".

Одступ од католичке цркве. У католичкоме свијету наведена је не мала сензација одступом из католичке цркве Виктора Шарбонеља. Виктор Шарбонељ, не гледајући му на младост, коме е тек 24 године, постао је својим познатим сачињењем у области

наранствености и религије знатним. Назад неколико година предложио је духовнијем властима пројект, да се сазове 1900. године у Паризу религиозни конгрес по примјеру онога, какови се бјеше сазвао 1893. године у Чикагу. Американски кардинал Гибон увјерио је Шарбонеља да папа одобрава његов пројект. Данас кардинал то одриче, а Шарбонељ проглашава, да је то негирање изазвано интриганством францескијех бискупа у Ватикану. Тим поводом Шарбонељ је написао париске архијепископу писмо с обзнаном да иступа из католичке цркве. У томе писму говори Шарбонељ: "Дугогодишње искуство довело ме до убјеђења, да измећарећи такијем људима, какви данас управљају римском црквом, није могуће служити Богу. Ја не могу испуњавати очевидност солидарности са таковом црквеном управом, која употребљава религију за средством изравственога и социјалнога угњетавања; религија је постала оруђе човечије политике, те већ нема за цијељ узвишеност срца, тежње божанственоме идеалу, сачувања принципа наранствености, љубави и братства".

(У Задру, нов. 1897. превео поп Јово.)

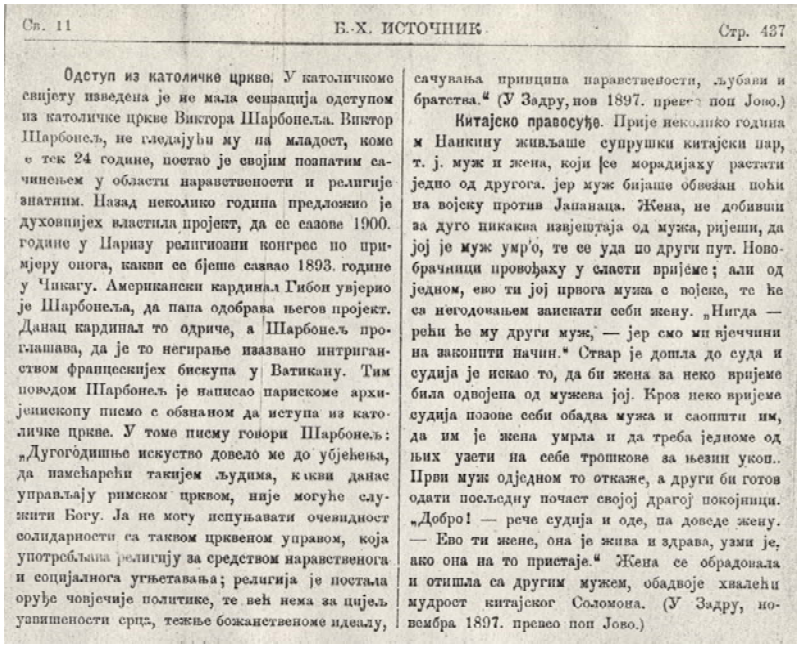

Св. 11 Б.-Х. ИСТОЧНИК Стр. 437

Одступ из католичке цркве. У католичкоме свијету изведена је не мала сензација одступом из католичке цркве Виктора Шарбонеља. Виктор Шарбонељ, не гледајући му на младост, коме е тек 24 године, постао је својим поапатим сачињењем у области наравствености и религије знатним. Назад неколико година предложио је духовнијех властила пројект, да се сазове 1900. године у Паризу религиозни конгрес по примјеру онога, какви се бјеше сазвао 1893. године у Чикагу. Американски кардинал Гибон увјерио је Шарбонеља, да папа одобрава његов пројект. Данац кардинал то одриче, а Шарбонељ проглашава, да је то негирање изазвано интриганством францескијех бискупа у Ватикану. Тим поводом Шарбонељ је написао париске архијепископу писмо с обзнаном да иступа из католичке цркве. У томе писму говори Шарбонељ: „Дугогодишње искуство довело ме до убјеђења, да намећарећи такијем људима, какви данас управљају римском црквом, није могуће служити Богу. Ја не могу испуњавати очевидност солидарности са таковом црквеном управом, која употребљава религију за средством наравственога и социјалнога угњетавања; религија је постала оруђе човјечије политике, те већ нема за цијељ узвишености срца, тежње божанственоме идеалу, сачувања принципа наравствености, љубави и братства." (У Задру, нов 1897. превео поп Јово.)

Китајско правосуђе. Прије неколико година м Нанкину живљаше супрушки китајски пар, т. ј. муж и жена, који се морадијаху растати једно од другога, јер муж бијаше обвезан поћи на војску против Јапанаца. Жена, не добивши за дуго никаква извјештаја од мужа, ријеши, да јој је муж умр'о, те се уда по други пут. Новобрачници провођаху у сласти вријеме; али од једном, ево ти јој првога мужа с војске, те ће са негодовањем заискати себи жену. „Нигда — рећи ће му други муж, — јер смо ми вјеччини на законити начин." Ствар је дошла до суда и судија је искао то, да би жена за неко вријеме била одвојена од мужева јој. Кроз неко вријеме судија позове себи обадва мужа и саопити им, да им је жена умрла и да треба једноме од њих узети на себе трошкове за њезин укоп.. Први муж одједном то откаже, а други би готов одати посљедну почаст својој драгој покојници. „Добро! — рече судија и оде, па доведе жену. — Ево ти жене, она је жива и здрава, узми је, ако она на то пристаје." Жена се обрадовала и отишла са другим мужем, обадвоје хваљећи мудрост китајског Соломона. (У Задру, новембра 1897. превео поп Јово.)

Сл. 109. Странице есеја "Црква и школа" са преведеним текстовима Јована Шарића

Китајско правосуђе. Прије неколико година у Нанкину живљаше супрушки китајски пар, т. ј. муж и жена, који се морадијаху растати једно од другога, јер муж бијаше обвезан поћи на војску против Јапанаца. Жена, не добивши за дуго никаква извјештаја од мужа, ријеши, да јој је муж умр´о, те се уда по други

пут. Новобрачници провођаху у сласти вријеме; али од једном, ево ти јој првога мужа с војске, те ће са негодовањем занекати себи жену. "Нигда – рећи ће му други муж, – јер смо вјенчани на законити начин". Ствар је дошла до суда и судија је искао то, да би жена за неко вријеме била одвојена од мужева јој. Кроз неко вријеме судија позове себи обадва мужа и саопшти им, да им је жена умрла и да треба једноме од њих узети на себе трошкове за њезин укоп. Први муж одједном то откаже, а други би готов одати посљедну почаст својој драгој покојници. "Добро! – рече судија и оде, па доведе жену. – Ево ти жене, она је жива и здрава, узми је, ако она на то пристаје". Жена се обрадовала и отишла са другим мужем, обадвоје хвалећи мудрост китајског Соломона.

(У Задру, новембра 1897. превео поп Јово.)

Ако се у садржају есеја "Црква и школа", истиче Шарићев широки и студиозан поступак и рационалност готово хладног аналитичара који ће до закључка доћи сигурно и смирено – у неразумљивости његовог рукописа којег шаље издавачу, откривају се уморно тело, старост и дубоки немир душе која преживљава своје најтеже часове. Уредник "Босанско Херцеговачког Источника" у фусноти једног наставка есеја не одолева да му на један необичан начин пошаље поруку: "Преч. г. писца лијепо молимо да нам у будуће пише читкије, јер овако брзи руописи проузрокују задржавање код слагача. Уредн.".

Писма церањских и вранских сељака упућена Епископу Милашу показују да се Шарић пре крај своје свештеничке каријере заглибио у тешке и бескрајне неприлике. Он покушава бар своју породицу заштитити од непријатности, па их шаље у Јагодњу код свог сина Миленка, учитеља. Истовремено ради на есеју "Црква и школа" и припрема се за јесење радове и прикупљање летине. Размишља да једном заувек оде из Церања.

А, за то време, сељани латиницом пишу своја писма православном епископу Милашу и више пута уцењују врховну

духовну власт преласком у католичку веру, уколико се не удовољи њиховом захтеву да се свештеник Шарић протера.

Ма колико учествовао у закувавању чорбе, Шарић и не помишља да је алтернатива, нека друга вера, док ова група крстом потписаних сељака, у ствари, већ формално припада унијатима, то је суштина сукоба.

После толико година предане службе свештеничке и борбе за афирмацију свештенства, тешко је замислити да је Шарић одједном престао ваљано обављати своју "пастирску дужност". Он одбија да крсти децу унијата, људи који ће ускоро признати или су већ признали власт римског папе.

Свари се, међутим, компликују јер Шарић не схвата да у тој борби цркава за вернике, он, као појединац у спору, мора да изгуби. Није до краја тога свестан, па се, лудо губећи главу, неконтролисано брани нападом који драму његовог живота у овом часу доводи до своје преломне трагичне завршнице.

Биће то једна друга школа коју ће Шарић силом пребродити уз сувише велику цену.

14.

БОЛ У ДУШИ

Не бити крив, не значи истовремено избећи казну кривице коју ти други намени. Стално осећање невиности погађа Шарића још од времена Фрање Кратера, Котарског ц. к. намесника, до те мере, да у сваком поступку власти према себи осећа агресију силе.

Приближава се дан примопредаје церањске парохије, дефинитивног одласка из убогог света коме је предано служио, скромно и са заносом. Приближава се дан који је Шарићу морао бити веома тежак и жалостан.

Примопредаја церањске парохије била је драматична, готово трагична, не само за Шарића него и за читав народ Церања и околине. То ће се видети из неколико следећих писама Православној Конзисторији у Задру.

Да ли Шарић сада има неки стих који би га умирио, разбистрио његов узнемирани ум, олакшао бол у души?

Преостаје нам само да замишљамо како је све то заиста текло, да у кошмару следећих извештаја докучимо праву истину и оправдање за свога претка! Има ли га?

Ево, како је Шарић описао примопредају своје парохије.

Ваше Високопреосвешетнство!

Јављам доброти Вашој јучерашњи дан предаје парокије, који је текао не лоше до закључка, а закључак је био управо трагичан.

Поп Лазо, који је понешен за парохијана, да би ме ваљда изазвао, одузео ми је слику Његовог Величанства, за коју сам га молио да ми је недира и из собе недиже. Све молбе нису помагале и он ми је слику однио под печат запечаћенним вратима затворио. Није доста то, већ ми је однио и Вашу слику, за коју сам га молио да ми остави слику мога владике, коју сам ја купио, но ни то ми није дао на све моје молбе, те је и њу ставио у собу под печат. није ни то доста, већ ме чинио вући по кући и силимично ми отео црквене рачуне, на које ја нисам хтјео пристати.

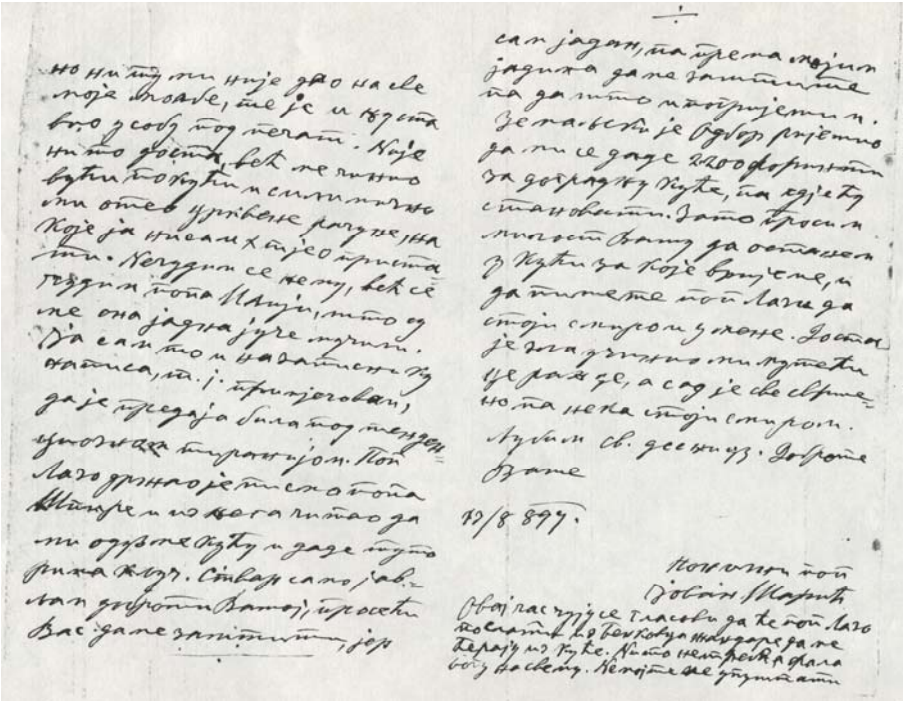

Сл. 110. Шарићево писмо Епископу Милашу, од 13. августа 1897. год.

Нечудим се њему, већ се чудим попа Илији, што су ме она јадна јуче мучили. Ја сам то и на записнику написао, т.ј. примјечавам, да је предаја била под тенденциозном тиранијом.

Поп Лазо држао је писмо попа Шпире и из њега читао да ми одузме кућу и даде туторима кључ.

Ствар само јављам доброти Вашој, просећи Вас да ме заштитите, јер сам јадан, па према мојим јадима да ме заштитите па да што и погријешим.

Земаљски је Одбор ријешио да ми се даде 2.200 форинти за доградњу куће, па гдје ћу становати.

Зато просим милост Вашу да останем у кући за које вријеме, и да пишете поп Лази да је зла учинио ми мутећи церањце, а сад је све свршено па нека стоји смиром.

Љубим св. десницу Доброте Ваше

13/8 897 Понизни поп

Јован Шарић

Овај час чују се гласови да ће поп Лазо послати из Бенковца жандаре да ме ћерају из куће. Ни то не треба, а фала Богу на свему. Немојте ме упуштати

Извештај пароха Лазра Плавше примаоца церањске парохије.

Бр. 101

Високопречасној Православној
Епископској Консисторији
Задар.

Високопречасна Консисторијо!

Са тешким болом у души узимље потписатни данас перо у руке, да у кратко саопшти Тој високопречасној досад никад нечувени и невиђени начин предаје једне парохије, о чему ће такођер са своје стране обавјестити Ту Високопречасну Консисторију духовни делегат.

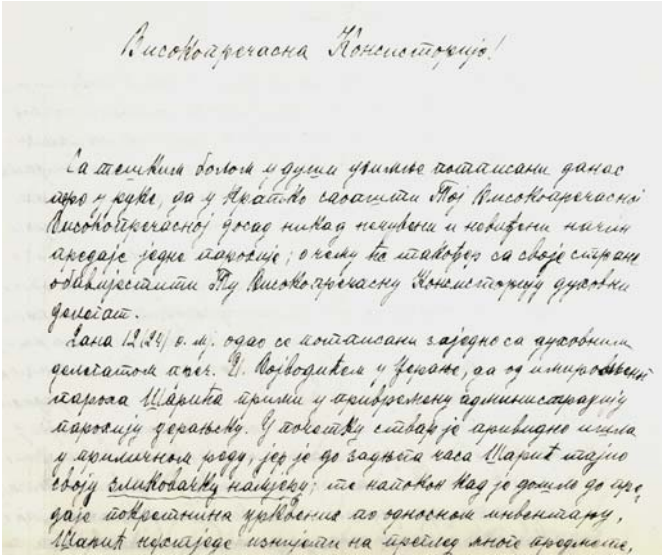
Високопречасна Консисторијо!

Са тешким болом у души узимље потписани данас перо у руке, да у кратко саопшти Тој Високопречасној Високопречасној досад никад нечувени и невиђени начин предаје једне парохије; о чему ће такођер са своје стране обавјестити Ту Високопречасну Консисторију духовни делегат.

Дана 12/24 о. м. одао се потписани заједно са духовним делегатом прот. Ђ. Војводићем у Грјане, да од умировљеног пароха Шарића примим у привремену администрацију парохију грјанску. У почетку стварје привидно ишла у лепомлачном реду, јер је до задњега часа Шарић тајио своју злокобну намјеру; тек напокон Над је дошло до сазнања покрштенима уредовне односном мијенатану, Шарић непосредс непосредно на прелаз моје предмете,

Сл. 111. Писмо Лазара Плавше, Православној конзисторији, од 14. августа 1897. год.

Дана 12 (24) о. мј. одао се потписани заједно са духовним делегатом преч. И. Војводићем у Церање, да од умировљеног пароха Шарића примим у привремену администрацију парохију церањску. У почетку ствар је привидно ишла у приличном реду, јер је до задњега часа Шарић тајио своју зликовачку намјеру; те напокон кад је дошло до предаје покретнина црквених по односном инвентару, Шарић нехтједе изнијети на преглед многе предмете, који су ријечима црквених тутора од пожара спашени били и на чување у парохијском дому остављени. Потписани, као примаоц за своју сигурност, тоже се противио, те све предмете не доношене на преглед стављао би у опаске инвентара као да су пропали. По довршеном прегледању предмета донешених на преглед Шарић није хтио потписати нити инвентара, нити записника. Међутим донесу сељани Церања шесторо дјеце на крштење, те потписани заједно са госп. делегатом сиђе у приземље канонике, да крсте дјецу оставивши на писаћем столу све исправе предаје. Шарић међутим, уграбивши прилику нашега осуства, затвори се под кључ у собу, те на записницима стави неке незграпне и увриједљиве опаске, пак напослије се записницима у џепу изиђе из собе и на захтјег госп. делегата, да поврати записнике не хтједе то учинити, него јурне да ће на поље с намјером да их подере; али му ми то запријетимо и отмемо из џепа записнике. На шта Шарић сав разјарен похита у кухињу, те зграби ражањ и нож месар и похита у потјеру за делегатом и примаоцем, који се затворе у собу, пак немогавши к њима лупи ражњом у врата од собе и провали их на једном мјесту.

Пошто није никако могао успјети, да уђе у собу пријетио је риволвером, ако му се неотвори, те делегат и потписани налазећи се у хрђавом положају рекну с прозора једном тежаку да пође по жандара у Пријастег, а они морадоше остати затворени цијели један сат и по у соби до доласка жандара, само да не изложе опасности свој живот. Кад приспије жандар Шарић остави оружје и стане се пред жандаром извињавати, да није ништа било, дочим самих десетак сељана, који су ту били присутни, то потврђују, и који се нијесу смјели приближити Шарићу да га разоружају, а један који се усудио то учинити за мало да није главом платио, и стално би га Шарић био пробо ражњом, да се срећом његовом није заклонио вратима. О свему овоме ће бити обавјештена Та Високопречасна Консисторија преко Преузвишеног Ц. К. Намјесништва, јер је ствар пријављена Ц. К. Поглаварству у Бенковцу. По свему изложеном може судити Та Високопречасна

Консисторија какова је опасна особа поп Шарић и је ли кадар учинити највећи злочин на свијету.

Премда је потписани у присуству жандара све ствари које припадају парохијском уреду покупио и собом понио у Бенковац, а остале што припадају цркви оставио у једну собу и под печат ставио, ипак овијем части се доставити до знања Те Високопречасне Консисторије, да се он неће одати у Церање за никакову духовну потребу онијех парохијана, док Шарић не буде острањен из Церања, као што је то исто изјавио и на Ц. К. Поглаварству. Потписани је тврдо увијерен, да ће Та Високопречасна Консисторија учинити све што иде у интерес св. православља, јер Церањци јавно пријете, ако се Шарић из њихова села не острани, да ће се сви редом побуњевчити; стога моли Ту Високопречасну Консисторију, да предузме што скорије потребите мјере, да се Шарић уклони из Церања, ако не жели да се дође до сасвијем тешких и погубних посљедица по православну вјеру у Церањама.

Одговарајући у исто вријеме на тамошњи високоштовани допис од бр. 1779, којим се потписани овлашћује, да пусти Шарића заједно са породицом неко вријеме становати у каноници, част му је обзнанити Ту Високопречасну Консисторију, да је он истој лажно преставио, да ће заједно са породицом становати и да се с њом измирио; напротив има близу година дана, да је породица од њега растављена и станује код сина му учитеља у Јагодњој. Једино су се он и син привидно помирили кад су ту некидан пошли у Задар, али одмах на повратку и то на путу из Задра у Бенковац наново се посвађали, те сасвијем се опет раставили.

Ово је потписани био је принуђен саопћити Тој Високопречасној Консисторији, да јој престави у каквом је реду предаја парохије текла, тако да се нијесу могли у реду саставити ни односни записници, нити редовно потписати инвентари; и да на даље одбије сваку одговорност од себе за све посљедице, које би се могле изродити са пробивањем Шарића у Церањам.

Из парохијског Уреда

Бенковац 14. Августа 1897

Л. Плавша
парох

Бр. 183.

Високопречасна Епископска Консисторија!

По милостивом налогу Те Високопречасне Духовне Власти од 31. јула ове године Бр. 1645, подписани је парох у 8/20, текуће г. отишао у Бенковац Преч. пароху Плавши за поћи с шњим заједно у Церање и извршити предају оне парохије, али Пречасни парох Плавша да је Шарић отишао у Задар и да они дни неможе бити предаја оне парохије, и тако потписани вратити кући; опет у понедјељак направити писмени позив Преч. пароха Плавши подписани је опет 12/24. текуће г. отишо у Бенковац те скупа отиду у Церање, али наопако поче обоици, јер за мало неизгибосмо од несретног Шарића да неутекосмо у једну собу и тврдо са јошт једним човјеком тежаком неподвалисмо врата од собе док је пристијо Ц. К. оружник, кој нас опрости оног страшног затвора те тако побјегосмо у Бенковац, гђе у Ц. К. Поглаварству сав несретни догађај на записнику некажемо, ког ће Високопречасна Епископска Консисторија од Ц. К. Поглаварства примити и све тачно познати и подпуно увјерити се.

Све је добро ишло до половине радње, а кад је настало питање о имовини црквеној помами се Шарић, ког нико није могао умирити нити од њега уклонити, него бјекством, али нами двоици, коиј нијесмо могли утећи изван собе бијо је неописани страх.

Ово само у кратко да је Еп. Консисторији познато и каквом је стању подписани извржен под своју старост.

Предаја парохије биће принешена док му Пречасни Парох Плавша достави.

Истодобно подписани увјерава Високопречасну Консисторију да је Пароху Плавши невазможно церањску парохију послуживати, ако се Шарић не уклони од оне парохије, јер је онај човјек катар свако зло учинити па било коме и каквој највишој особи.

У Биљанима 14 Августа 1897

Јерej Илија Војводић
парох

У Задру, 23. Авг. 97.

Пр.

Пошто је предаја парохије церањске извршена дне 12/24 авг. 97. овај спис ставити ad acta.

Чоловић, с.р. (потпис нечитак)

Записник Консисторије
У Задру, 18 августа 1897
Од Но. 1833/681
Парох Бенковачки 14/8 97 бр. 101, извјештава о опасном поступку пароха Шарића противу њега и делегата духовног приликом предаје парохије Церањске.

Пр.

Замолити Ц. К. Намјесништво да средством Ц. К. Котар. Поглаварства Бенковачког, принуди пароха Шарића да изиђе из парохијског дома и да га одстрани и Церања.

Вуиновић, с.р.
1834/682 Чоловић, с.р.

C. K. Namjesništvu
u Zadru

Usljed veleštovane Odluke Visokog C. K. Ministarstva za Bogoštovije i Nastavu od 31. Jula t. g. Br. 18430, kojom je paroh Ceranjski Jovan Šarić stavljen u konačno stanje mira, kao što je o tome obavještena Konsistorija štovanim Namjesništvenim pismom 11. avgusta t. g. Br. 21../III, ona je duhovna vlast svojim riješenjem 31. jula t. g. Br. 1695 zaključila: da parohiju Ceranjsku povjeri u privremenu administraciju parohu Benkovačkom Jereju Lazaru Plavši, u koju svrhu odredila je da predaja parohije Ceranjske propisanim načinom sljedovati im u prisustvu Konsistorijskog delegata, preč. paroha Biljanskog jereja Ilije Vojvodića.

Pošto paroh Šarić nije htjeo mirnim putem predati parohiju ceranjsku parohu Benkovačkom Plavši, već je izazvao nečuveni škandal i zaprijetio je silom oružja obojici sveštenika, kao što će Preuzvišeno C. K. Namjesništvo viditi iz priloženog izvještaja paroha Benkovačkog od 14/26 tek. br. 101, koji se dostavlja u prijepisu, i kao što je o tome ona izvještena i sa drugih strana.

Uvjerena budući Konsistorija da je paroh Šarić čovjek lud i opasan u svakom pogledau, te ako on i na dalje ostane u parohiji Ceranjskoj, da odredjeni sveštenik na poslugu one parohije niti može, niti će moći, radi opasnosti svoga života, vršiti pastirske dužnosti parohijanima ceranjskim, koji su takodjer iz opravdanih razloga ozlijedjeni na bivšeg svog paroha Šarića, Konsistorija ne imajući sredstva niti snage da u ... privede paroha Šarića, i najposlije u korist dobra poredka, te da se drži

red i mir u onoj parohiji, koji je odavno poremećen za gluposti i tvrdoglavosti pomenutog Šarića, – ovim najučtivije moli Preuzvišeno C. K. Namjesništvo, da za goreizloženih razloga po mogućnosti odmah sredstvom slavnog C. K. Poglavarstva Benkovačkog, prinudi paroha Šarića da odmah ostavi slobodnu parohijsku kuću i da se ključ od iste preda parohu Lazaru Plavši, i da se paroh Šarić, kao opasan čovjek sa svim odstrani iz parohije Ceranjske.

(potpis nečitak) Vuinović, s.r.

Тако је на крају Јован Шарић, постао опасан зликовац, луд човек по живот опасан за своју околину, и као таквог, треба га прогнати! Нико од тужитеља не тражи да се утврди истина и ако кривица постоји, кривац примерно казни. Напротив, одмах се изјављује ко је кривац и одмерава му се најстрожија казна – физичко протеривање без права жалбе. У неком другом крају, можда у Војводини, овај догађај би вероватно инспирисао Стевана Сремца да напише још једну смешну причу о сујетним и тврдоглавим сеоским свештеницима и њиховим парохијанима.

Док читам и ређам ова писма, све време одлажем један комад папира, једно писмо којим се потврђује велика трагедија која је Шарића погодила баш у то време. Да ли у време предаје парохије, раније или нешто касније у току те године, не знам, али пустимо да о томе каже отац Павле и писмо Лазара Матића из Смоковића.

У оваквој, напетој ситуацији, ко зна до чега би било дошло, да Шарића није задесио опет тежак удес родитеља, погибија другог му сина учитеља Петра Шарића у Смоковићу. Петар је прао кожне беле рукавице бензином у лавору. Изненада, непажњом, упалио се бензин наквашених рукавица на рукама, које није могао скинути и тако на несретан начин погинуо. У овој нечувеној трагедији која је, поред Шарићеве породице, узнемирила читаву област Равних Котара, Шарића се никако није могло утешити...

Тако је свештеник, јереј Јован Шарић, пише отац, завршио своју каријеру служећи непрекидно по забитим селима, без икаквих похвала, одличја и почасти. Заиста је била на великој муци његова сталожена и разумна супруга Софија. Она је много допринела да Шарића није снашла и већа несрећа. Обуздавала га је и у уживању алкохола који му је био једини

лек у тим несретним и узбудљивим данима живота. Успела је у томе уз помоћ своје већ одрасле деце (Милица 27 година, Миленко 25, Драгиња 23, Даринка ? 17)...

...Пошто је предао своју парохијску дужност своме наследнику, принудно сели из Церања у село Радучић, код Книна, код сина Миленка учитеља, 1897. године...

Тешко је било Шарићу, сигурно са неизмерним болом у души. Трагични порази и зла коб претили су да сасвим униште једног достојанственог и паметног човека.

15.

СВЕШТЕНИК У ПЕНЗИЈИ

Нашавши мирно уточиште код сина Миленка, Шарић се веома брзо опоравља, и следеће, 1898. године, на Тројичин дан објављује у Задру своју последњу књигу: "Стогодишњица пада Републике Млетачке, историјска радња погледом на Далмацију". То је историјски спис са многобрјним дигресијама у виду дугих фуснота, од којих она о Јадранском мору представља мали чланак за себе. Јер, како сам каже: "Говорити о Далмацији, а не говорити о Јадранском мору, било би нешто не потпуно". Такође је занимљиво и приватно писмо добром пријатељу Панти Дробњаку, окружном начелнику Пирота. У њему се још једном објављује Дробњаково писмо које је Шарић већ штампао у својој књизи "Бока Которска...", од 30. марта 1881. године из Кута у Црној Гори. Један примерак књиге "Стогодишњица пада републике Млетачке" налази се у Народној библиотеци у Београду, Бр. III/1918.

Стогодишњица пада Републике Млетачке, историјска радња погледом на Далмацију.

> La Storia – luce inesausta che scalda e brucia, illustra ed abbaglia... infondiamola nella descrizione de' luonghi nella commemorazione de tempi, nella illustrazione do' monumenti, nell' educazuone, nelle scienze, nel

trastullo, in tutta quanta la vita. Popolo che non conosce il passato, è fanciullo o imbecille; popolo che lo spreza, è perduto,

Tomasseo (Dizionario estetico)

Predgovor. Prošle 1897 godine mjeseca Oktombra, prošlo je ravno 100 od pada republike Mletačke. Mi Dalmatinci nemamo bog zna šta osobita, što bi nas moglo opčaravati prema republiki sv. Marka. No, mi stajasmo spojeni uz Mletke kroz stoljeća. Moć Mletačka bješe znatna, igrajući veliku ulogu u vaioni u njezinome dobu. Priznaćemo, ponekad, možda strahujući od Turaka, da nam sila sv. Marka činjaše kvara, srušivši nam poneke lijepe i znamenite gradove po Dalmaciji. Taliko žalimo i goru nam isječenu, te smo i danas goli kao gola repa. Grad Mleci, i danas kolosalni grad, diči se našom gorom, a mi je se tek spominjemo. Ne imadosmo škola, prosvjete, zamašne nauke. Napoleon I, onaj značajni čovjek svoga doba, priznade junaštvo našijeh hrabrijeh Dalmatinaca, jer naši junaci vazda vojevaše časno, pošteno, vjerno i odvažno za republiku Mletačku; liše svoju junačku krv; svojom junačkom mišicom juriše i gonaše Turke kroz ravne Kotare. Naši junaci Stojan Janković, Smiljanić Ilija, Don Šarić, Tintor barjaktar, Cvijan Šarić i t.d., besmrtni su junaci i već postali istorijskim pjesničkim osobama, ostaše do kraja vjerni, vojujući za republiku Mletačku. Vjerni zadanoj riječi, junački se boriše za održanje Mletačko. Republiku Mletačku satra Napoleon I, a i on bi satrven, – satra ga Moskva – Rusi. U kratkim potezima podsjećam moju g.g. čitaoce na moć, snagu, postanak i pad velike carice mora, kratkim pogledom na milu našu postojbinu, na našu lijepu i romantičnu Dalmaciju. Pad republike Mletačke opisaše u Zadru samo dva lista, bivši *Il Corriere Nazionale* i *Il Dalmata*, a omladina Zadra dade večeru. List *Galičanin*, izlazeći u Lavovu-Galiciji, uzeo sam za glavnu podlogu radnji, a na ruku sam dobavio i 6 komada djela gosp. Tulija Erbera *Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814*; djelo gosp. Uga Inchiostri *Memorie e documenti*, *Manuale* pok. Luigia Mašeka, *Povjestnicu* gosp. Vjekoslava Klaića, kasnije, letimički sam pogledao i na vrlo važno djelo *Storia delle republiche Italiane* i t. d. Pomenuti predmeti bijahu mi pri ruci sastaviti ovo malo i zanimljivo djelce, navlaš prikupljeni, moći zadovoljiti svoju visoku g.g. predbrojnike, koji mi se odazvaše velikim brojem od svuda, a osobito najveća gospoda u našem milom gradu Zadru, cvijetu gragjanstva, visoke inteligencije i činovništva bez razlike, što tvrdi, da naš glavni grad i u njemu visoko činovništvo zna cijeniti čovjeka, koji hoće i ima volje da radi. Ta odlična činjenica ovlašćuje me osobitim čuvstvom Zadarskom visokom gradjanstvu i

činovništvu bez razlike reći: hvala Vam visoka Gospodo! na Vašem bogatom, sjajnom i patriotskom odzivu, moleći Vas i u buduće ne zaboraviti me i dopustiji mi, da se mogu zvati Vašeg gospostva. Odani poštovac Jovan Šarić, Sveštenik (Zadar, na Trojičin dan 1898.).

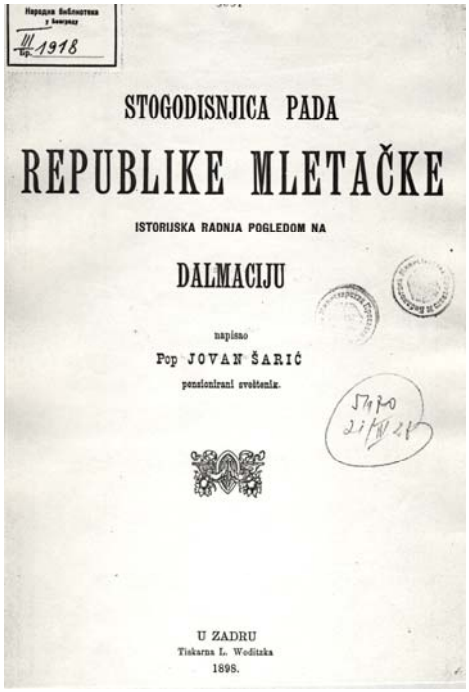

STOGODISNJICA PADA

REPUBLIKE MLETAČKE

ISTORIJSKA RADNJA POGLEDOM NA

DALMACIJU

napisao

Pop JOVAN ŠARIĆ

pensionirani svještenik.

U ZADRU

Tiskarna L. Woditzka

1898.

POSVETA

VISOKODOSTOJNOM GOSPODINU, GOSPODINU

PANTI DROBNJAKU

OKRUŽNOM NAČELNIKU*

VAROŠI PIROTA

Mili Panto!

EVO me, moj mili Panto, gdje još živim, gdje mislimo o tebi, gdje se sjećam našega miloga mladićkoga drugovanja, naše prohodnje po našem omiljenom Ripnju, gdje provodismo naše mladićke dane, naše najmilije i naslagje prijateljske i druževne časove; sjećam se kada se ono ti sjećaše moje mile Dalmacije, govoreći o njoj sa onakovijem osjećajima, kakovima mogaše govoriti samo plemenito tvoje srce, a blagorodna duša; sjećam se kada ono govoraše o našim besmertnicima: Stojanu Jankoviću, Kačiću i Gunduliću; sjećam se svega miloga i dragoga s tobom drugovanja. Kakav si mili Panto, evo te u slici, evo te u tvome pismu, koje mi posla natrag petnajest godina i ja ga štampah u mome djelu: *Boka Kotorska*, djelo koje nosi u njedrima tvoje milo pismo, koje mi ti napisa, i koje od slovca do slovca ovako glasi:

Drugi Prijatelju!

Lako je pravom i iskrenom prijatelju znati, kako je prijatelju kad ga iznenadi pismo prijatelja, i to pismo, koje bavi sve one slatke uspomene, koje su dalijim vrijemenom ostavljene na dirnute i koje su vrijemenom došle do sunku, ali još nisu uspavane, još žive životom onoga slatkoga doba, kada se prijatelji grijahu, kada u vatrenoj ljubavi premetahu — mijenjahu — svoje brižne misli o budućnosti miloga nam naroda.

Pismo tvoje, koje me zatece u dvorani parlamenta na dragovijenoj dužnosti, izmijelo mi je pred oči sve one lijepe želje, koje su bile u duši mojoj na prvom mjestu, opomenulo me je na naš iskreni i prijateljski život — na život dva brata u mislima i poglavlima — na život čovjeka i društva.

* Kotarski poglavar

Сл. 112. Поткорице и посвета књиге "Стогодишњица пада републике Млетачке"

Posveta visokodostojnom gospodinu, gospodinu Panti Drobnjaku, okružnom načelniku varoši Pirota. Mili Panto! Evo me, moj mili Panto, gdje još živim, gdje mislimo o tebi, gdje se sjećam našega miloga mladićkoga drugovanja, naše prohodnje po našem omiljenom Ripnju, gdje provodismo naše mladićke dane, naše najmilije i najslagje prijateljske i druževne časove. Sjećam se kad smo govorili o mojoj miloj Dalmaciji, o našim besmrtnicima: Stojanu Jankoviću, Kačiću i Gunduliću. Kakav si mili Panto, evo te u slici, evo te u tvome pismu, koje mi posla natrag petnajest godina i ja ga štampah u mome djelu: *Boka Kotorska*, djelo koje nosi u njedrima tvoje milo pismo, koje mi ti napisa, i koje od slovca do slovca ovako glasi. Sledi pismo koje se nalazi u ovoj knjizi. Eto, Panto, tvoga pisma, tvoga izliva tvoje plemenite duše, plemenitoga osjećanja, kakovo samo može gajiti visoka i plemenita tvoja duša, visoka tvoja domaća rodjenost, dostojanstvo, državljanstvo, i t. d. Sve to Panto u skupu, nalazeći se obojica još živi, i ako ja već star, noseći šest prošlih krsta na leđima, **posvećujem ti** ovo moje skromno djelce,

želeći te i naskoro čuti da si na parlamentarnoj tribuni, na korist tvoje države, kojoj od mladosti tvoje služiš, što ti je na čast. Primi, plemeniti Panto, tu moju posvetu onim usrgjem, kojim smo se dojako kao prijatelji pratili i dozvoli mi, da se na svagda mogu zvati tvoj odani prijatelj Jovan Šarić,

Sveštenik (U Zadru, na Trojičin-dan 1898.).

Io parlo per ver dire,
Non per odio d´altrui ne per disprezzo.
Petrarca.

Dana 6. Oktombra prošle 1897 godine, navršilo se 100 godina od Kampoformijskoga mira, prekrativšega biće republike Mletačke. Zveket franceskoga oružja, rika topova pod vojskovogjom Viletardom, bješe sahranjujuća pjesma nekadanje velike republike Mletačke. U istoriji republike Mletačke sve bješe originalno, puno veličanstvenosti, pojezije. Svi gradovi, sva prošlost i sve joj bješe ubavo, krasno i dično, kao zemlje čudnovatoga pripovjedanja. Već u 697 dodine u vrijeme borbe sa Longobardima a blagoslovom Arcibiskupa, bješe izabran za sva ostrva jedan općeniti poglavar – dužd. Tako postadoše Mleci. S početka, gred se sam smatraše kao vlastitost Vizantije, dočim u stvari stajahu potpuno nezavisni. Oni zahvaćahu sve nove i nove gadove i trgovišta. U 1172 godini bi uregjen *Veliki Savjet*, prihvativši u svoje ruke svu upravu. Stvaraše se vladavinska uprava, inkvizicija *Savjet desetorice* i učvrstiše dalji smrtni grijeh na savjesti gorde carice mora. Grozno i neštedimce, taj savjet čuvaše interese mletačkijeh oligarha. Kazna tavnise čekahu svakoga smutljivca, koga oni tako smatrahu. Krstonosna vojna, kada se ono njenijem povodom zaori po svoj Evropi glas: Bog to hoće, 1099 godine, bješe važna epoha sudbini nove države. Sredozemno more oživljava. Prevoz mnogo-brojnih krstonosaca nebroja 100.000, i prevoz stvari i oružja godine 1096, bi rezultat bogate koristi Mlečićima. Rezultati bijahu kolosalni. Sva južna tergovina dopade ruku Mlečića. U 1261 godini, Latinska imperija steče svoj pad u Carigradu. Mlecima bi sugjen jak udarac. Početkom XV stoljeća poslijen duge borbe sa Gjenovom i Medijolanom, Mleci sebi prisvojiše gradove: Vićencu, Veronu, Padovu. Ta silna država, za korist svoje trgovine, imagjaše ništa manje od 3 hiljade trgovačkijeh brodova, 30 huljada mornara, a svrhu toga do 50 ubojenijeh gjemija sa 11 hiljada družine (ekvipaža). Mletački trgovci imagjahu prvenstvo u svima mjestima. Mleci se sad stadoše

suparničiti sa caricom preporoda – Florencom. U ta doba bi Rusija se ne odreče ići pod ruku sa tada moćnom republikom sv. Marka. U XVI stoljeću pojavljuje se nova istorija, novi narodi, novi putevi, nove ideje. Vizantija pade. Mleci stajahu na braniku grudima za održanje istočnoga samovlagja. Ali Turci nadvladaše Mletke. Istočna trgovina se odbila od Mletaka; njezina uloga tu već bješe izigrana. Bješe otvoren pomorski put za Indiju unakrst Afrike i bješe otkrivena Amerika. Centar sve svjetske trgovine posta sjeverna polovina Atlantičkoga Okeana.

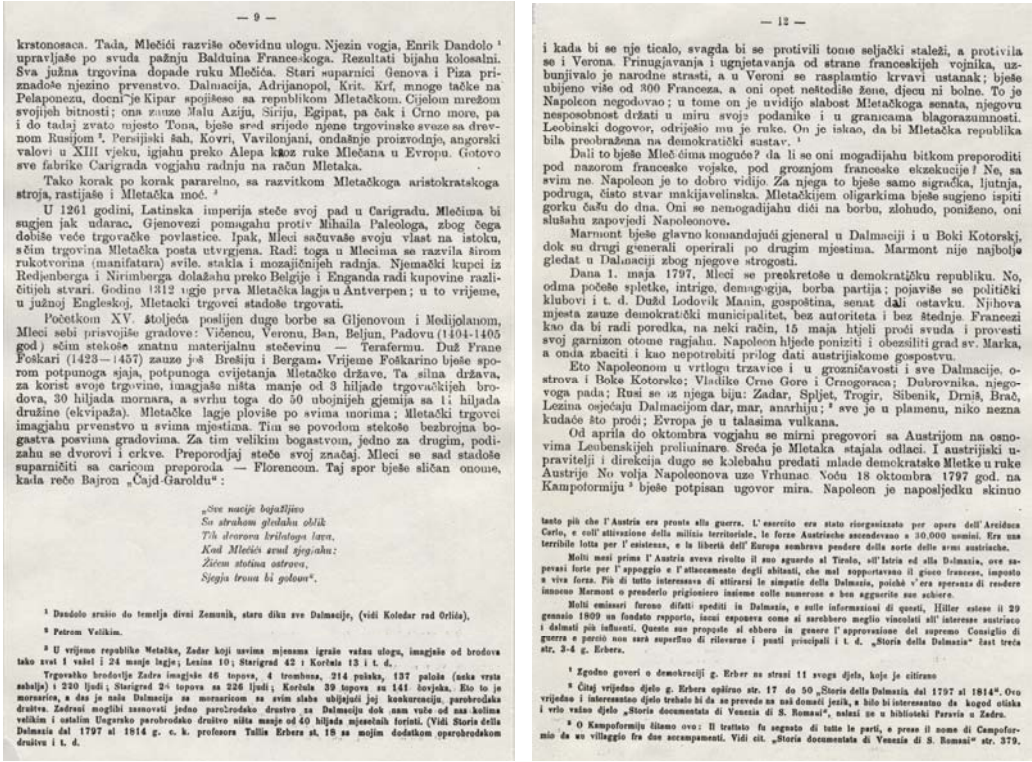

— 9 —

krstonosaca. Tada, Mlečići razviše očevidnu ulogu. Njezin vogja, Enrik Dandolo [1] upravljaše po svuda pažnju Balduina Franceskoga. Rezultati bijahu kolosalni. Sva južna trgovina dopade ruku Mlečića. Stari suparnici Genova i Piza priznadoše njezino prvenstvo. Dalmacija, Adrijanopol, Krit. Krf, mnoge tačke na Pelaponezu, docni je Kipar spojišeso sa republikom Mletačkom. Cijelom mrežom svojijeh bitnosti; ona zauze Malu Aziju, Siriju, Egipat, pa čak i Crno more, pa i do tadaj zvato mjesto Tona, bješe sred srijede njene trgovinske sveze sa drevnom Rusijom [2]. Persijiski šah, Kovri, Vavilonjani, ondašnje proizvodnje, angorski valovi u XIII vjeku, igjahu preko Alepa kroz ruke Mlečana u Evropu. Gotovo sve fabrike Carigrada vogjahu radnju na račun Mletaka.

Tako korak po korak pararelno, sa razvitkom Mletačkoga aristokratskoga stroja, rastijaše i Mletačka moć. [3]

U 1261 godini, Latinska imperija steče svoj pad u Carigradu. Mlečima bi sugjen jak udarac. Gjenovezi pomagahu protiv Mihaila Paleologa, zbog čega dobiše veće trgovačke povlastice. Ipak, Mleci sačuvaše svoju vlast na istoku, sčim trgovina Mletačka posta utvrgjena. Radi toga u Mlecima se razvila širom rukotvorina (manifatura) svile. stakla i mozajičnijeh radnja. Njemački kupci iz Redjenberga i Nirimberga dolažahu preko Belgije i Enganda radi kupovine različitijeh stvari. Godine 1312 ugje prva Mletačka lagja u Antverpen; u to vrijeme, u južnoj Engleskoj, Mletacki trgovci stadoše trgovati.

Početkom XV. stoljeća poslijen duge borbe sa Gljenovom i Medijolanom, Mleci sebi prisvojiše gradove: Viičenzu, Veronu, Ban, Beljun, Padovu (1404-1405 god) sčim stekoše znatnu materijalnu stečevinu — Teraferma. Duž Frane Foškari (1423—1457) zauze jš Brešiju i Bergam. Vrijeme Foškarino bješe sporom potpunoga sjaja, potpunoga cvijetanja Mletačke države. Ta silna država, za korist svoje trgovine, imagjaše ništa manje od 3 hiljade trgovačkijeh brodova, 30 hiljada mornara, a svrhu toga do 50 ubojnijeh gjemija sa 1: hiljada družine (ekvipaža). Mletačke lagje plovihe po svima morima; Mletački trgovci imagjahu prvenstvo u svima mjestima. Tim se povodom stekoše bezbrojna bogastva posvima gradovima. Za tim velikim bogastvom, jedno za drugim, podizahu se dvorovi i crkve. Preporodjaj steče svoj značaj. Mleci se sad stadoše suparničiti sa caricom preporoda — Florencom. Taj spor bješe sličan onome, kada reče Bajron „Čajd-Garoldu“:

„Sve nacije bojaštijeo
Sa strahom gledahu oblik
Tih dvorova brilatoga lava,
Kad Mlečići svud sjegjahu:
Žičem stotina ostrova,
Sjegja trona bi golom“.

[1] Dandolo srušio do temelja divni Zemunik, staru diku sve Dalmacije, (vidi Koledar rad Orlića).

[2] Petrom Velikim.

[3] U vrijeme republike Metačke, Zadar koji uzvima mjesama igrašo vašnu ulogu, imagjaše od brodova tako svat 1 vašel i 24 manje lagje; Lesina 10; Starigrad 42 i Korčula 13 i t. d.

Trgovačko brodovlje Zadra imagjaše 46 topova, 4 trombona, 214 puškaka, 137 palaše (neka vrsta sabalja) i 220 ljudi; Starigrad 24 topova sa 226 ljudi; Korčula 39 topova sa 141 čovjeka. Eto to je morsarica, a das je naše Dalmacija sa morsaricom sa svim slabo ubijajuši jej konkurenciju. parobrodska društva. Zadrani mogihi zamovati jedno parobrodsko društvo za Dalmaciju dok nam vuče od nas kolima velikim i ostalim Ugarsko parobrodsko društvo ništa manje od 40 hiljada mjesečnih forinti. (Vidi Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814 g. c. k. profesora Tullia Erbera st. 18 sa mojim dodatkom operobrodskom društvu i t. d.

— 12 —

i kada bi se nje ticalo, svagda bi se protivili tome seljački staleži, a protivila se i Verona. Prinugjavanja i ugnjetavanja od strane franceskijeh vojnika, uzbunjivalo je narodne strasti, a u Veroni se rasplamtio krvavi ustanak; bješe ubijeno više od 300 Franceza, a oni opet neštedihe žene, djecu ni bolne. To je Napoleon negodovao; u tome on je uvidijo slabost Mletačkoga senata, njegovu nesposobnost držati u miru svoje podanike i u granicama blagorazumnosti. Leobinski dogovor, odriješio mu je ruke. On je iskao, da bi Mletačka republika bila preobražena na demokratički sustav. [1]

Dali to bješe Mleč-čima moguće? da li se oni mogadijahu bitkom preporoditi pod nazorom franceske vojske, pod groznjom franceske ekzekucije? Ne, sa svim ne. Napoleon je to dobro vidijo. Za njega to bješe samo sigračka, ljutnja, podruga, čisto stvar makijavelinska. Mletačkijem oligarkima bješe sugjeno ispiti gorku čašu do dna. Oni se nemogadijahu dići na borbu, zlohudo, poniženo, oni slušahu zapovjedi Napoleonove.

Marmont bješe glavno komandujući gjeneral u Dalmaciji i u Boki Kotorskj, dok su drugi generali operirali po drugim mjestima. Marmont nije najbolje gledat u Dalmaciji zbog njegove strogosti.

Dana 1. maja 1797. Mleci se preokretoše u demokratičku republiku. No, odma počeše spletke, intrige, demagogija, borba partija; pojaviše se politički klubovi i t. d. Dužd Lodovik Manin, gospoština, senat dali ostavku. Njihova mjesta zauze demokratički municipalitet, bez autoriteta i bez štednje. Francezi kao da bi radi poredka, na neki račun, 15 maja htjeli proći svuda i provesti svoj garnizon otome ragjahu. Napoleon hljede poniziti i obezsiliti grad sv. Marka, a onda zbaciti i kao nepotrebiti prilog dati austrijiskome gospostvu.

Eto Napoleonom u vrtlogu trzavice i u grozničavosti i sve Dalmacije. ostrova i Boke Kotorske; Vladike Crne Gore i Crnogoraca; Dubrovnika. njegovoga pada; Rusi se iz njega biju: Zadar, Spljet, Trogir, Sibenik, Drniš, Brač, Lezina osjećaju Dalmacijom dar, mar, anarhiju; [2] sve je u plamenu, niko nezna kudače što proći; Evropa je u talasima vulkana.

Od aprila do oktombra vogjahu se mirni pregovori sa Austrijom na osnovima Leubenskijeh preliminare. Sreča je Mletaka stajala odlaci. I austrijiski upravitelji i direkcija dugo se kolebahu predati mlade demokratske Mletke u ruke Austrije. No volja Napoleonova uze Vrhunac. Noću 18 oktombra 1797 god. na Kampoformiju [3] bješe potpisan ugovor mira. Napoleon je naposljedku skinuo

tanto più che l'Austria era pronta alla guerra. L'esercito era stato riorganizzato per opera dell'Arciduca Carlo, e coll'attivazione della milizia territoriale, le forze Austriache ascendevano a 30.000 uomini. Era una terribile lotta per l'esistenza, e la libertà dell'Europa sembrava pendere della sorte delle armi austriache.

Molti mesi prima l'Austria aveva rivolto il suo sguardo al Tirolo, all'Istria ed alla Dalmazia, ove sapevasi forte per l'appoggio e l'attaccamento degli abitanti, che mal sopportavano il giogo francese, imposto a viva forza. Più di tutto interessava di attirarsi le simpatie della Dalmazia, poichè v'era speranza di rendere innocuo Marmont o prenderlo prigioniero insieme colle numerose e ben aggerrite sue schiere.

Molti emissari furono difatti spediti in Dalmazia, e sulle informazioni di questi, Hiller estese il 29 gennaio 1809 un fondato rapporto, iscui esponeva come si sarebbero meglio vincolati all'interesse austriaco i dalmati più influenti. Queste sue proposte si ebbero in genere l'approvazione del supremo Consiglio di guerra e perciò non sarà superfluo di rilevarne i punti principali i t. d. „Storia della Dalmazia“ čast treća str. 3-4 g. Erbera.

[1] Zgodno govori o demokraciji g. Erber na strani 11 svoga djela, koje je citirano

[2] Čitaj vrijedno djelo g. Erbera opširno str. 17 do 50 „Storia della Dalmazia dal 1797 al 1814“. Ovo vrijedno i interesantno djelo trebalo bi da se prevede na naš domaći jezik, a bilo bi interesantno da kogod otiska i vrlo vazno djelo „Storia documentata di Venezia di S. Romanin“, nalazi se u biblioteki Paravia u Zadru.

[3] O Kampoformiju čitamo ovo: Il trattato fu segnato di tutte le parti, e preso il nome di Campoformio da un villaggio fra due accampamenti. Vidi cit. „Storia documentata di Venezia di S. Romanin“ str. 379.

Сл. 113. Странице књиге "Стогодишњица пада Републике Млетачке"

Mleci ostaše usamljeni. Naglo gubijahu svoju trgovinu, i sve se to više suzivala njihova oblast i moć. Spolja oskudica izvoza prihoda; unutra strašni despotizam i zloupotreba oligarhije. Suzio se i horizont njihove aristokracije. Karneval, svečanost vjeridbe duždeve sa Jadranskim morem, praznik Spasov-dan, dolazak inostranoga poslanstva, sve je to činilo nazadak veliki i potrošak, sliku strašnoga opadanja naravi u XVIII stoljeću. U Francuskoj je buknula revolucija; Evropa se spremala za novi raspad, sve se slijepo držalo staroga srednje-vjekovnoga stroja. Mleci branijahu svoju neutralnost. Ni Austrija ni Napleon ne uvažiše ga, zauzimahu im gradove, ugnjetavahu ih tražbinama.

Već u ožujku 1797, Napoleon namisli dati Mletke Austrijancima za nagradu gubitka Lombardije. Marnot bješe glavno komandujući gjeneral u Dalmaciji i u Boki Kotorskoj. Dana 1. maja 1797, Mleci se preokretoše u demokratičku republiku. Dužd Lodovik Manin, gospoština, senat dali ostavku. Njihova mjesta zauze demokratički municipalitet, bez autoriteta i bez štednje. Napoleon predade mlade demokratske Mletke u ruke Austrije. Mleci na svagda izgubiše svoju samostalnost. Slava progje, sila bi satrvena. Ima još mnogo podataka republike Mletačke, o kojima bi se moglo govoriti, ali ću ih proći bez dodira, ali ću se dotaći samo njezinoga pada.

To mi daje povoda sjetiti se našijeh Dalmatinaca na broju 12.000, stojeći do poslednjeg časa u Mlecima, i dok im ovi ne rekoše *zbogom*! Takovi su naši Dalmatinci. Na svima tačkama, na svima ratničkijem poljima i pozicijama, svakad i u svako doba Dalmatinci bijahu spremni i gotovi u boj ugrljati i braniti pravicu i slobodu. Godine 1866 Bizmark primoraše Austriju povratiti Mletke talijanskome kraljevstvu. Toga vrijemena njeno dobrostanje nije se mnogo popravilo; jer vrijeme austrijskoga režima bješe vrijemenom talijanskoga opadanja. No, što je prošlo, to je nepovratimo! Sila je Mletačka slomljena na vjeki. To bi povod na Jadranskome moru da prvenstvo trgovine ode k Trijestu. Krotka, maloljudna danas stoji mrtva carica Adrijatska kao ucviljeni ostatak starine u sredini suvremene Evrope. Ali odnosno istorika, umjetnika, pjesnika, puni su života, krasote ti stari bedemi, ti dvorci, kupajući se u lokvi sinjega mora. U Mlecima tražahu sebi utočišta od svetskijeh ne mira Bajron, Rikard Vagner, Don-Karlos. U sred pune zagonetke najbliže budućnosti, u sred zveke oružja, uzdisanja pobjegjenijeh, Evropa se rastavljala sa XVIII vjekom. Ona je pristupila k našem stoljeću, u novu fazu svoga istorijskoga života.

Eto kako je svršila republika Mletačka, i to je sve, što sam o njoj imao reći i opisati joj sto godišnjicu pada, kao počast, koja joj je s tim pripadala.

(Текст књиге "Стогодишњица пада републике Млетачке", налази се у Прилогу књиге, Марка Бабца, "Јован Шарић", Београд, 1986.)

Незадовољан радом словослагача са којима је сигурно и раније ратовао у бројним приликама пишући у листовима, књигу је

завршио извињењем читаоцима због бројних штампарских грешака.

Primjetba. Nije moguće pri najboqoj voqi a da se štamparske pogreške neprikradu osobito kod g.g. slovo slagača. koji nisu dobro upućeni u jeziku, a to vidimo i kod drugijeh da se događa n.p. Franceza, Engleza, Rusa, Amerikanaca, pa čak i kod Kineza, i t. d.

Нема шта! Шарић је у свом елементу, као риба у води. На тамнољубичастим меким корицама и белим латиничним словима, на последњој страници књиге упућује својим читаоцима писмо у виду поговора.

Svojim čitaocima

Gospodo čitaoci!

Moram priznati da sam iznenadjen neočekivanim odzivom Vašega gospostva, na ovaj moj mali, ali i zanimljivi rad. Nije moja zasluga gospodo čitaoci, već je to plemenitost Vašega osećaja i žarkoga patriotizma, odazavati se čovjeku, koji je štono reku novi pred Vašim bratskim očima, dočim sam dojako većom stranom moje radnje radio, uredjivao i tiskao ćirilicom, koja nije mnogima od Vas poznata. Radujem se visoka gospodo čitaoci i mili sugradjani grada Zadra, sa uglednom inteligencijom činovništva, gradjanstva, sveštenstva, učiteljstva i mile nam omladine bez razlike stranaka, da mi se odazvaste meni malome i starome popu upravo samouku; čovjeku ne akademičaru ili kome salonskome naučenjaku, već djaku od 4 godine osnovne škole i 5 godina stare bogoslovije, a radujem se da sam sretan odzivom na moj mali rad, na moj mali i neznatan trud. Pojmim vrla gospodo Zadrani i svi koji mi se odazvaste i po unutranosti naše mile Otadžbine Dalmacije, da Vas je rukovodio bratski osjećaj: "treba nam je pomoći starca sveštenika, koji radi, i koji ima djecu i na samome školstvu". Tako ste Vi gospodo i braćo čitaoci mislili, a tako ste mi se i mnogi i izražavali kupeći predbrojbu, načemu, – na kome plemenitome osjećaju, evo me skromna, da Vam uskliknem: Hvala braćo, na Vašem odzivu spomoženju i ljubavi, što ću nositi u duši mojoj kao dragocjanost, kao

uspomenu vječitu i milo mi, i to da sam ocjenjen baš od Vas gospodo čitaoci, što će prkositi mojim neprijateljima, kiptećim zlobom i pakošću prema meni, da me do krajnosti i do temelja sruše i iskopaju; ali me čuva moja pravica, čestitos u ničemu ne okaljana; o kojoj mi niko progovoriti nemože ništa niti smije; čuva me pravedni Bog, pomoć moga pravednoga i najmilostivijega oca Vladaoca, moje Visoke Vlade, zbog šta sam malo marljiv za moje pakosnike, koji mi činiše podvale omraziti me i s mojim vladikom, uvjeren, da mi hoće dobro, a i ja njemu.

Gospodo čitaoci, ja sam zadovoljan šetati kroz Zadar meni mili grad, a šetam ga s Vama gospodo, i sa ljubavlju Vašem kao čovjek vedra, čista, poštena i u nižem okaljana čela; vedre, čestite i poštene duše, srca i karaktera, te kao revan, vredan i ljubljen sveštenik od svoje braće, prijatelja i znanaca, velim šetam, a šetam trijumfalno, na ukor mojim poznatim mi zlobnicima, od kojieh neki noktima rastežu postav dobiti novčić, neki se beše spoljnim odličijama, a kopali su jamu nekome kao i meni; ali im nije pošlo za rukom, i taj je u vlasti (razumjevam neke izvan Zadra, koji me u svojoj zlobi i danas mrze), a ja pišem i radim, pa akoće me i dalje zlobiti, neka im je prosto. Ali, očeličen g. g. čitaoci bogatim odzivom Vašim na ovo moje djelce, haran na tome plemenitome odzivu, a tako isto i odazvavšoj mi se g. g. Benkovčanima, rodoljubivom g. profesoru Raketiću na ukazatoj mi blagonaklonosti, gotov sam sa ovim preporučiti se gospostvu Vašem, a ako bi i ubuduće što naštampao tamo u avgustu, septembru ili dalje, da me dospodo nezaboravite u humanitarnosti Vašoj kao čovjeka koji ima volje da radi, da pomaže i da odgaja i školuje svoju djecu, dok se promjenu okolnosti zadanom mi riječju: da će se o meni mišljeti, u koje ime ostajem nazivljući se gospostva Vašeg.

U Zadru, na Petrov-dan 1898.

Ponizni sluga i poštovaoc
Jovan Šarić
sveštenik

Исте године у "Бранковом колу", листу за забаву, поуку и књижевност, власника и уредника Паје Марковића Адамова, из Сремских Карловаца, излази први пут приповетка Стевана Сремца "Поп Ћира и поп Спира", а Змај Јова у Новом Саду, на Три Јерарха, у корист оснивања земљорадничких задруга, поздравља званице:

...Прим'те ну поздрав с ово мало речи,
Прион'те послу, Богу се молећи,
Поради среће вашег дома, села,
Без чега пада срећа Српства цела,
Метните оклоп на прси јуначке:
Дижите, браћо, задруге тежачке!

Краљевско Српско Народно Позориште у Београду имало је на репертоару:

"Царица Милица", историјска драма
"Максим Црнојевић", трагедија од Лазе Костића
"Шах краљу", шаљива игра (...у главним улогама сестре госпођице Харишеве, које имају одличног учитеља и савесног пријатеља у лицу г. м. Гавриловића, тиме се с правом можемо, испод његова чекића, само чему добром надати...)

Наредбом од 12. јануара 1898. бр. 79652 решило је кр. Угарско Министарство трговине, да поштански уреди у Хрватској и Славонији могу примати и пошиљке са насловом ћирилицом написани но само за унутрашњи промет, односно унутар граница Хрватске и Славоније... У сумњивим и парничним случајевима меродаван је само латиницом писани текст.

На јубиларној ликовној изложби у Бечу, изложена је и слика "Борба петлова", Паје Јовановића, цару се допала.

На седници професора Велике Школе у Београду, 14. III. 1898. године, Савет је једногласно одлучио да се умоли Његово Величанство, да се Велика Школа ове скупштинске сесије прогласи универзитетом.

Исте године Емил Зола пише познати, ослобађајући чланак "Оптужујем", желећи да спасе невиног француског официра Алфреда Драјфуса од неправедне оптужбе за шпијунажу.

У Француској се окупља грађанска левица, интензивно тече процес одвајања цркве од државе.

А је не могу да се удупрем речима Франческа Петрарке, ренесансног песника, које је Шарић навео у својој последњој књизи:

"Ја говорим да бих рекао истину, а не из мржње и презира према другима".

16.

АКАДЕМИЈА НАУКА

Где се у овом тренутку налази Шарићева породица и да ли је на окупу, не зна се много. У очевом рукопису нема никаквих података о томе. Шарић у својим последњим писмима брижно и с љубављу наводи податке о својој породици, али не пише о томе где и како живи итд.

Следећих неколико година, ослобођен обавезе да службује у једном месту и околини, он ће се отиснути даље по Далмацији, све до Сплита. Тиме ће задовољити своју стару љубав према путовању, променама и новим искуствима.

Путујући по селима и посматрајући природне лепоте крајева његове родне Далмације, вратила му се стара жеља за описивањем природе, људи и обичаја. Тако настају његови историјско-географски чланци, пуни података, забавних елемената и поуке.

Шарић још од ране младости прикупља народне песме и бележи податке о чувеним Србима ускоцима из Равних Котара, чија су јуначка дела и врлине опеване у многобројним песмама такозваног ускочког циклуса. Крвави обрачуни с Турцима представљају једно јуначко "мегданско" доба у току XVII и XVIII века, а његови највећи јунаци су: Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, Бајо Николић-Пивљанин, и Вук Мандушић, чију је

славу и јунаштво опевао Петар Петровић-Његош у "Горском Вјенцу", и многи други.

Шарића је посебно интересовао лик храброг и вештог ускочког војводе Стојана Јанковића, и о њему почиње да пише драму!

Летим брзо преко страница листа "Караџић" из 1899. године, часописа за српски народни живот, обичаје и предања, издавача и уредника Тихомира Р. Ђорђевића, професора учитељске школе у Алексинцу. Тражим Шарићев потпис и презиме, и, онда поглед случајно застане...

Медицински обичаји у Срба.
Спавање – Кад неко не може да спава, ваља да ошиша мало длаке од мачке, па да је мете на жар и да се на ономе диму од длака накади, па ће спавати као мачка (Алексинац); или да једе црна лука (Соко Бања).

У Шарићевом дому срећан догађај био је удаја најстарије кћерке Милице, моје баке, који се десио 26. новембра 1899. године. Бака Милици је тада било 28. година, и за то време сигурно је била веома стара удавача. Који је разлог био за овако закашњење? Вероватно их је било више: сиромаштво, стално сељакање по Србији, у Црној Гори и Далмацији, многобројна породица у којој је она била најстарије женско дете које је морало да помаже мајци у свим пословима око куће и млађе деце, а и оцу у вођењу сеоске школе. Мајка Софија сигурно није могла истовремено стићи на све стране, поготово што се никада није одвајала и од свог педагошког рада са сеоском женском омладином. Бака Милица се удала за Марка Бабца, царинског службеника, родом из села Шибуљина, под Велебитом, удаљеног 53 километра од Задра у правцу Карлобага. И поред изузетно касне удаје, Милица и Марко

имали су петоро деце, а брак им је био дуг и срећан, како је навео отац Павле у свом рукопису.

Некако одмах после удаје кћерке Милице, Шарић је отишао у Броћанац, код Сплита, и тамо остао извесно време. О томе сведочи и једно његово сачувано писмо којим се први пут обраћа Високој Академији Наука у Београду.

Броћанац-Клис-Спљет-Далмација
18 Априла 1900
Високој Академији Наука
Београд

Има 6 мјесеци да сам изашао у околину града Спљета, родног мјеста цара Диоклецијана у знанственом истрживању мјеста, градова и села. Као што сам и 1888 године у г. Ђорђевића "Отаџбини" писао "Прилоге о познавању Далмације". Овдје у Броћанцу задржаћу се до новембра мјесеца, те ћу обићи многа села, градове и вароши, те ћу описати прекрасни Клис, који је спојен са историјском прошлошћу српском, као и славни Солин и т.д. Да бих задоста учинио програму те Академије Наука, молим доброту Управитељства исте да ми чим прије пошаље штампани образац питања о саставу описа села, онако, како је то већ одавно било јављено кроз листове, а под атресом: Jovanu Šariću, Pravoslavnom svešteniku, Broćanac-Klis-Spljet-Dalmacija.

О награди за труд не треба ни говорити, будући је то већ у листовима назначено. Да би Та Академија унеколико о мени имала познања, прилажем тај "Позив на претплату" из кога ће се самном упознати ако ће и у неколико, молећи г. Пресједника згодом изразити ми поздрав г. министру Владану Ђорђевићу, доброме моме поочиму Милану Милићевићу, Вукашину Петровићу, старим мојим пријатељима.

На који било начин, очекујем одговор ради мога равнања. Те Академије Наука

Најпонизнији слуга
Броћанац, Јован Шарић
18/4 1900 свештеник, пјесник и књижевник
на Приморју

П.П. Имам рукопис драму јунака Стојана Јанковића одобрена за штампу пок. Шапчанином и А. Хаџићем и т.д. да ли да је пошаљем?

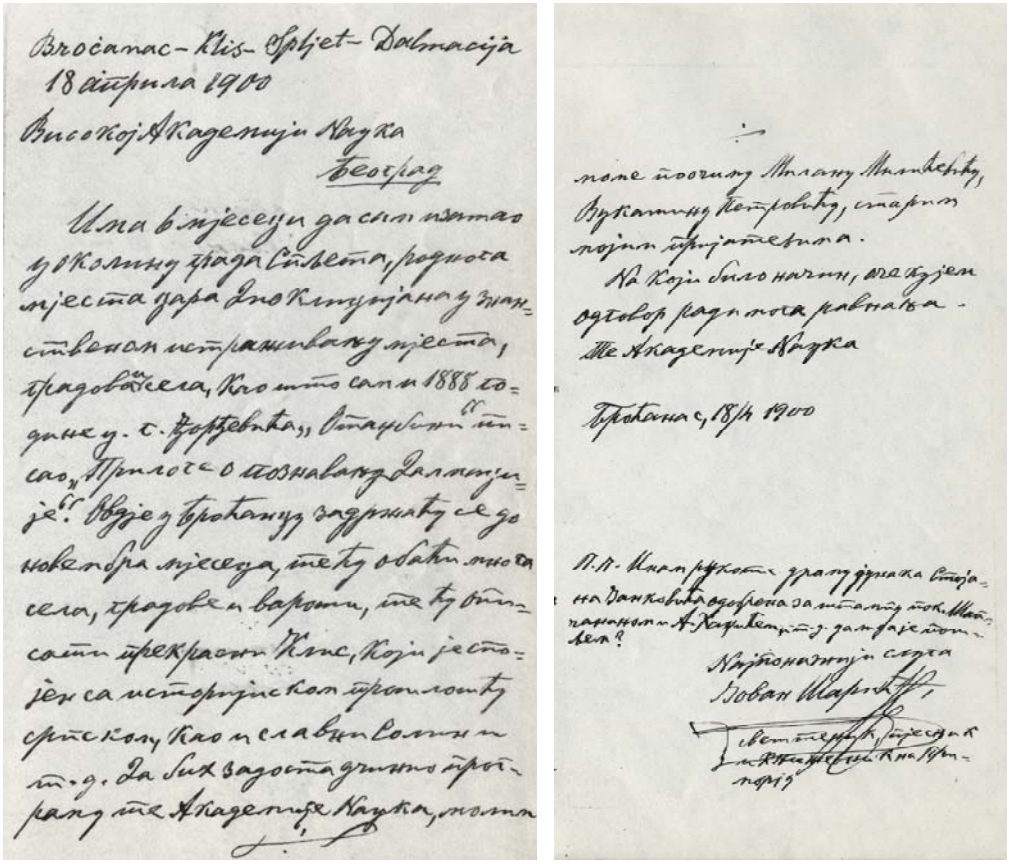
Broćanac-Kiš-Spljet-Dalmacija
18 aprila 1900
Високој Академији Наука
Београд

Има 6 мјесеци да сам пошао у околину града Сплета, родног мјеста дара Вуко Караџића у знаменитијем истраживању мјеста, градова и села, па и 1886 године у. с. „Гостивета" отадбини пјесаоца „Прилоге о познавању Далмације". Овдје у Броћанцу задржат ћу се до новембра мјесеца, па ћу обићи многа села, градове и варошице, па ћу описати прекрасни Книн, који је стоји са историјском прошлошћу српској, па и славни Сотин и т.д. Да бих задовољио дужности према Академији Наука, молим поче поштовану Милану Шамбехту, Вукашину Петровићу, старим мојим пријатељима.

На који било начин, одакле год одговор радо ћу примити.

Ве Академије Наука

Броћанац, 18/4 1900

П.П. Имам рукопис драму јунака Стојана Јанковића одобрена за штампу пок. Шапчанином и А. Хаџићем и т.д. да ли да је пошаљем?

Најпонизнији слуга
Јован Шарић

Свештеник, бивши ученик Книнске гимназије

Сл. 114. Шарићево писмо Акладемији Наука, од 18. априла 1900. год.

После нешто више од два месеца, Шарић пише још једно писмо Академији Наука, веома необично и пуно интересантних питања на која бисмо и данас желели одговор.

Висока Краљевска Академијо!

Још од јануара бјеше ми се уплакала тешка боца у једноме од најмилијех чеда мојијех. И данас се нешто врљуда, но ипак сам предузео радњу, да задоста учиним српској дужности мојој. Како ја до сад нисам радио на врсти таковој, ето шаљем на углед село Броћанац, па ако будем погодио жељу Академије радовећу се, па и даље радити, будући да сам пропутовао већ неки села и о њима

учино прибељешке, те ћу их средити, на чисто преписати и послати.

Шаљем Фортисову пјесму из његове збирке, коју спомиње вриједни лист "Караџић" у свесци за јануар 1899 стр. 7-8, а то с тога, да се види како су се Талијанци о нама заинтересирали као Србима. Како ја имам обе части Фортисове што је риједкост, то ћу другом згодом штогод о истоме проговорити акоће и укратко, па онда донијети у српскоме преводу из народног обичаја по радњи Фортиса и т.д.

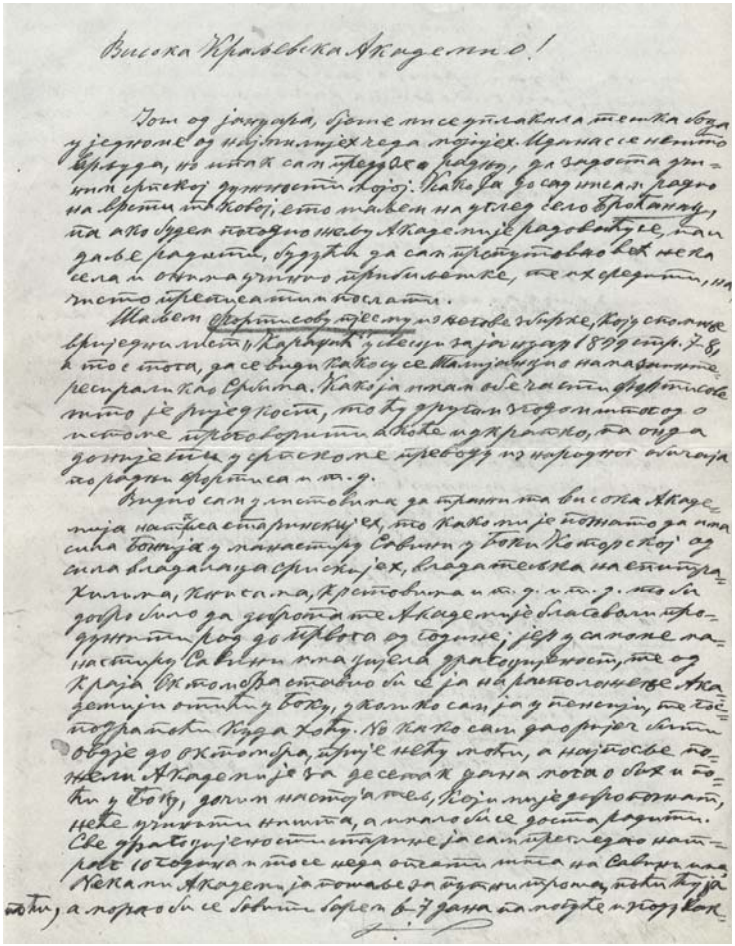

Сл. 115. Друго Шарићево писмо Академији Наука, од 20. јула 1900. год.

Видио сам у листовима да тражи та Висока Академија натписа станскијех, то како ми је познато да има сила Божија у манастиру Савини у Боки Которској од сила владалаца српскијех, владатељка на епитрахиљима, књигама, крстовима и т.д. и т.д. то би добро било да доброта те Академије благоволи продужити рад до првога од године; јер у самоме манастиру Савини има цијела драгоцијеност, те од краја Октомбра ставио би се на расположење Академији отићи у Боку, уколико сам ја у пенсији, те господар поћи куда

хоћу. Но како сам дао ријеч бити овдје до октомбра, прије нећу моћи у Боку, дочим настојатељ, који ми је добро познат, неће учинити ништа, а имало би се доста радити. Све драгоцијености старине ја сам прегледао натраг 16 година и то се неда описати шта на Савини има. Нека ми Академија пошаље за путни трошак поћи ћу ја, а морао би се бавити барем 6-7 дана могуће и згоду какву чекати, јер ко зна г. настојатељ да ли ће се потрефити код куће. има ствари и по Далмацији, а особито манастиру Крупи, у граду Скрадину, а за то треба одања, труда и трошка, зато, ако је то по вољи Академији, ја се стављам на расположење крајем октомбра када ћу покупити овдје моје пристојбе и онда ми бити на вољу ићи куда хоћу. Ја нетражим бог зна шта, већ шта ми се даде, с тим ћу бити задовољан, а да би праведно било да ми се одазове што поспијешније, поткријепиће и та околност, што сам ја тамо био и рукоположен, био свештеник 9 година, овамо се опет вратио као Далматинац, гдје пишем и радим, а отуда и избијам коју корист, будући да пенсија није незнам какова, а да се стоји скрштенијех руку, невидим разлога.

Да бих знао како ће се радња плаћати, те и као онај, који од те стране пошто кад привређујем ако и не као покојни Караџић, коме сам пјесме у Задру као богослов писа пок. Саве Мартиновића Црногорца, опет је добра и мала корист. Што се тиче М. Савине у Боки, може се Академија и сама обратити ради ствари коју сам споменуо, иначе и како реко, ја се стављам на расположење поћи у Боку само за мали трошак и рад извршити, за који ће ми Академија онда труд платити, када радња буде оцјењена, а за стално, она је драгоцијена и то не, рецимо, на стотине, већ на хиљаде; јер је историја, која је риједка. Притом, требало би и особа да је позната, као што сам ја познати био у Боки 15 година парох и љубазан са добрим епископом Петрановићем.

Као доцента оном што сам први пут послао, улажем овдје и тај штампани прилог као знак мога виског поштовања Те Краљевске Академије називљући се

Броћанац-Клис-Спљет
Далмација, 20/7 1900.

Најпонизнији слуга
Јован Шарић
свеш. у пензији

П.П. Извињавам се за хартију, јер село село, док се не дође до згоде и до које вароши. Пише човјек од 64 а домало 65 година живота.

Прилог писму:

ПЈЕСМА
из збирке
Абата Алберта Фортиса*
штампана у Млецима
1774 год.

(*Вриједни научењак талијански натраг 126 година, описујући Далмацију, па и обичаје, изнио је ову пјесму, коју ја ни у длаку и ничему нисам дотакао да јој не би што натрунио. Доносим је Краљевској Академији по ономе што заслужни лист "Караџић" у свесци за јануар 1899 год. стр. 7-8. о Фортису говори, добивши неколике свеске "Караџића" добротом г. проф. Тих. Ђорђевића о Фортису и његовој збирци пјесама. Абат Фортис написао је двије части овог дјела, те између осталога међу обичајима на првоме мјесту донио је ову врло психистичку пјесму. Другом приликом проговорићу штогод о Абату Фортису и доносити му преводе из обичаја код нас, ако то биде по вољи Академије и т.д.)

De' Costumi

Halostna pjesan za

plemenite

Asan-Aghinize

Scto se bjeli u gorje zelenoj?
Al-su snjezi, al su labudove?
Da-su snjezi vech-bi okopnili;
Labudove vech-bi poletjeli. (a)
Ni-su snjezi, niti-su Labudove;
Nego sciator Aghie Asan-Aghe.
On boluje u ranami gliutim.
Oblaziga mater, i sestriza;
A gliubovza od stida ne mogla.
Kad li-mu-je ranom boglie bilo,
Ter poruça vjernoj gliubi svojoj:
Neçekai-me u dvoru bjelomu,
Ni u dvoru, ni u rodu momu.
Kad Kaduna rijeçi razumila,
Josc-je jadna u toj misli slata.
Jeka stade kogna oko dvora;
I pobjexe Asan-Aghiniza,

Da vrat lomi kule niz penxere.
Za gnom terçu dve chiere djevoike:
Vrati-nam-se, mila majko nascia;
Ni-je ovo babo Asan-Ago,
Vech daixa Pintorovich Bexe.
I vrati se Asan Aghiniza,
Ter se vjescia bratu oko vrata.
Da! moj brate, velike sramote!
Gdi-me saglie od petero dize!
Bexe muçi: ne govori nista.
Vech-se mascia u xepe svione,
I vadi-gnoj Kgnigu oproschienja,
Da uzimgle podpuno viencanje, (b)
Da gres gnime majci u zatraghe.
Kad Kaduna Kgnigu prouçila,
Dva-je sina u çelo gliubila,
A dve chiere u rumena liza:
A s' malehnim u besicje sinkom
Odjeliti (c) nikako ne mogla.
Vech-je brataz za ruke uzeo,
I jedva-je sinkom rastavio:
Ter-je mechie k'sebi na kogniza,
S'gnome grede dvoru bjelomu.
U rodu je malo vrjeme stâla,
Malo vrjeme, ne nedjegliu dana,
Dobra Kado, i od roda dobra,
Dobru Kadu prose sa svi strana;
Da najvechie Imocski Kadia. (d)
Kaduna-se bratu svome moli:
Aj, tako te ne xelila, bratzo! (e)
Ne moj mene davati za nikoga,
Da ne puza jadno serze moje
Gledajuchi sirotize svoje.
Ali Bexe ne hajasce nista,
Vech-gnu daje Imoskome Kadii.
Josc Kaduna bratu se mogliasce,
Da gnoj pisce listak bjele knighe,
Da-je saglie Imoskome Kadii.
"Djevojka te ljepo pozdravghiasce,
"A u Kgnigi ljepo te mogliasce,
"Kad pokupisc gospodu Svatove

"Dug podklinvaz nosi na djevojku;
"Kada bude Aghi mimodvora,
"Neg-nevidi sirotice svoje."
Kad Kadii bjela kgniga doge
Gospodu-je Svate pokupio.

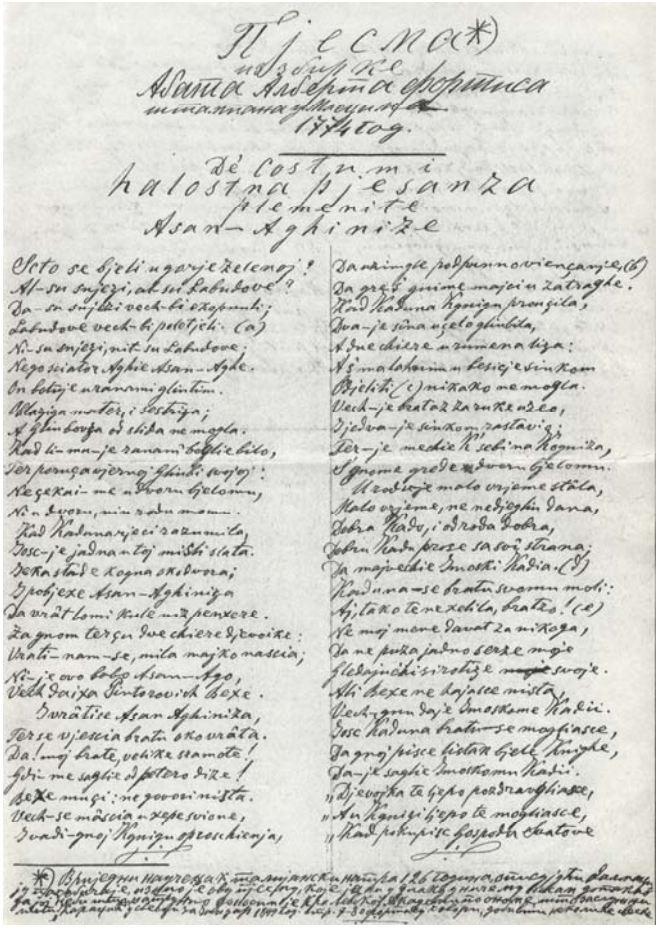

Сл. 116. Шарићев препис песме "Хасанагиница"

Svate kuppi grede do djevoiku,
Dobro Svati dosli do djevoike,
I zdravo-se povratili s'gnome.
A kad bili Aghi mimo dvora,
Dve-je chierze s'penxera gledaju,
A dva sina prid-gnu izhogiaju,
Tere svojoj majci govoriaju:
Vrati-nam se, mila majko nascia,
Da mi tebe uximati damo (f)
Kad to çula Asan-Aghiniza,
Starischini Svatov govorila:

Bogom, brate Svatov Starescina
Ustavimi Kogna uza dvora.
Da darujem sirotice moje.
Ustavise Kogna uza dvora,
Svoju dizu ljepo darivala.
Svakom sinku nagve pozlachene,
Svakoj chieri çoku da pogliane;
A malomu u besicje sinku
Gnemu saglie uboske hagline
A to gleda Junak Asan-Ago;
Ter dozivglje do dva sina svoja:
Hodte amo, sirotize moje,
Kad-se nechie smilovati na vas
Majka vascia, serza argiaskoga:
Kad to çula Asan-Aghiniza,
Bjelim licem u zemgliu udarila;
U putu je s'dusciom rastavila
Od xalosti gledajuch sirota (g).

Шарићево писмо Академија доставља свом члану, Управнику Географског Завода, професору Универзитета у Београду, оснивачу српске географске науке и научнику светског гласа, Јовану Цвијићу који с њим ступа у везу. Они се дописују, а то сазнајемо, нажалост, само из још једног Шарићевог писма из 1901. године, које се чува у Српској Академији Наука и Уметности.

Врлом и Родољубивом Г.
Управнику Географског Завода
Др. Ј. Цвијићу
Београд

Примио сам патриотско писмо доброте Ваше под даном 2 маја ове 1901. годи. и разабрао добро о чему ми пишете. Фебруара 26, угасила ми се најмилија звијезда мога домаћега неба, 17 1/2 година јој живота. Како у Задру треба купити земљиште, гдје ми је анђелче моје сахрањено, а онда сам накан подићи јој мраморну плочу, натпис и т.д., што ће ме стати новца, зато сам мало ургирао за новце, је да би из те миле земље приспјела пара као аманет

спомен, миломе анђелчету моме, моделу љепоте, доброте, смјерности, кроткости, благости и т.д. Да би и братска пара из оне мајке земље, у којој сам се рукоположио, ушла у ожалошћену жељу тужнога и жалостнога мога родитељскога срца, писао сам за оно одређених ми динара, што ево понављам молбом; да би ми се по могућству то учинило прије краја овога мјесеца, а и пружио ми се хонорар и за опис Убала (?), Радомића и Вучевице. То што ми се пошаље, то неће бити паре, већ драгоцјеност и најсветији аманет чеданцету моме, долазећи из земље миле моје браће, због шта се обраћам доброти Вашој са овом најтоплијом молбом, да ми се ствар у ријечи стојећи благоволи препоручити Краљевској Академији објашњењем пригоде и родитељске жеље.

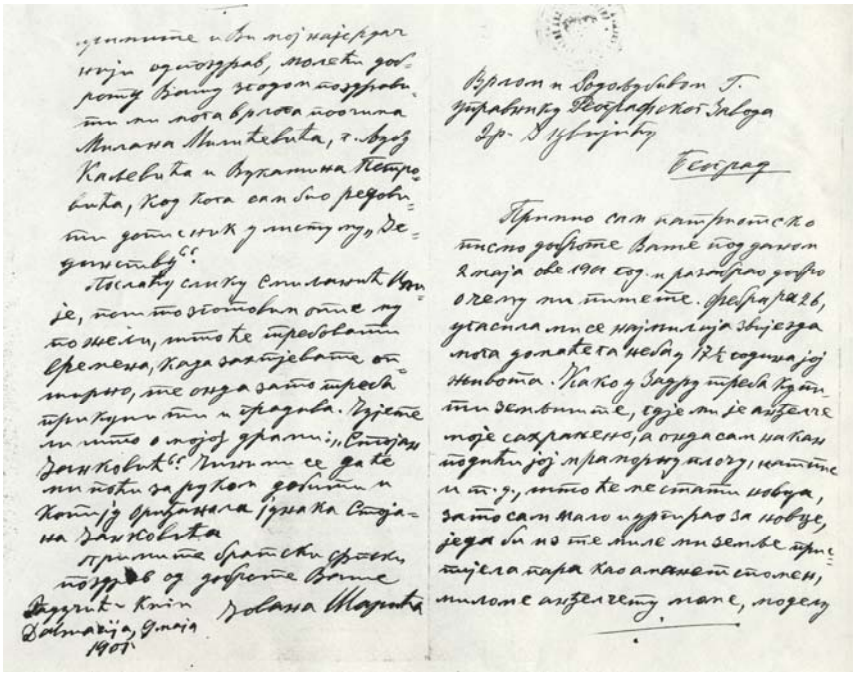

Сл. 117. Друго Шарићево писмо Јовану Цвијићу из Радучића-Книн, 9. маја 1901. године

Читам из листова о врлој Краљици Драгој, што нам је тешко дирнуло наша срца свију нас у Далмацији. Док смо дјелили радост женидбе, ослобођене браће ланаца и тешке тавнице; док су се пјесници спремали а неки већ и пјесму новорођенчету спјевали, а кад тамо, а телеграми по листовима лете о љечницима из Русије прегледајући врлу Краљицу Драгу. Пишите ми за великога Бога, или наредите г. писару одма да ми пише шта је од мајке српске, књижевнице и обожаватељке српскога народа. Хвала милој ми доброти Вашој на братскоме српском поздраву, на који примите и Ви мој најсрдачнији одпоздрав, молећи доброту Вашу згодом

поздравити ми мога врлога поочима Милана Милићевића, г. Љубу Каљевића и Вукашина Петровића, код кога сам био редовити дописник у листу му "Јединству".

Послаћу слику Смиљанић Илије, пошто зготовим опис му по жељи, што ће требати времена, када захтјевате опширно, те онда зато треба прикупити и градива. Чујете ли што о мојој драми: "Стојан Јанковић". Чини ми се да ће ми поћи за руком добити и копију оригинала јунака Стојана Јанковића.

Примите братски српски поздрав од доброте Ваше

Радучић-Книн Јована Шарића
Далмација, 9 маја 1901.

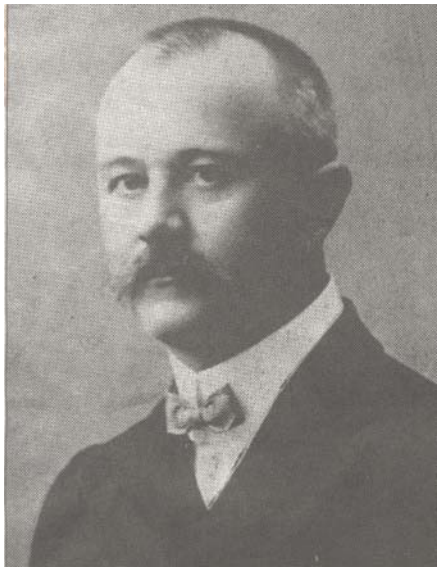

Сл. 118. Јован Цвијић (1865-1927)

То је било све што сам нашао у данашњој Академији Наука и уметности.

Шарић је те 1900. године, дочекао и свог првог унука Николу, сина Марка и Милице Бабац. Кћерка Милица ће му подарити још четворо унучади, Даринку, Јована, Павла и Светозара.

Шарићева кћерка Драгиња удаје се 1904. године за Стевана Бркића, уваженог трговца из Обровца. После непуне године дана срећног брака, она на порођају умире, оставивши за собом сина Николу.

И тај ударац мораће на преболи, пише отац Павле, већ остарели Јован Шарић пред крај свог напаћеног живота. Жена му Софија све то, као и раније, стоички подноси, пружајући му утеху до последњег тренутка, за љубав још преостале деце: учитеља Миленка, кћерке Милице Бабац и још неудате кћерке Даринке.

Цела породица Јована Шарића, осим Милице која преко Макарске, Книна и Бенковца, напокон полази у Задар са својом породицом, налази се на окупу у Буковићу код Бенковца, код сина учитеља Миленка коме се родила кћи Босиљка, а касније и кћи Смиља.

Услови живота су нешто бољи него у Церањама, али је Шарић већ преморен од живота...

У зиму 1905. године, насвршио је 69. година (у то време изнад просека година живота). Био је још жељан путовања, ма да га је физичка снага очигледно све више напуштала. Убрзо после једног назеба и краћег боловања, Шарић је, изненада, преминуо у зору 28. новембра 1905. године у Буковићу.

Тако је престало да куца срце племенитог оца, свештеника, учитеља и неуморног борца и радника, који је улагао све своје снаге од најраније младости па до краја живота, за препород и слободу српског народа. Борио се срчано, одважно и фер са својим противницима...

Својим скромним али неуморним напорима, под веома тешким условима, Шарић је знатно допринео, поред других неимара, на упознавању и зближавању наших народа, баш у оно време када су стране мрачне силе Рима и Беча улагале највеће и безобзирне напоре на њиховом разједињавању, отуђивању и мржњи.

17.

СОФИЈА И ЈОВАН

После Шарићеве смрти, његова жена Софија, пише отац Павле, у 59. години живота, доста намучена и изнемогла, продужила је свој скроман живот доста повучено, боравећи, у главном, у средини своје преостале деце: сина Миленка, учитеља, а када је удала и последњу кћер Даринку за попа Јову Шолају, 1914. године, прелази код кћери Милице.

За време Првог светског рата, Софија је боравила у Задру код кћерке Милице, окружена љубављу њених унучади. Добро позната по свом мужу Јовану Шарићу, уживала је велики углед у породици и изван ње. Због својих напредних и слободоумних политичких идеја имала је одабрани круг угледних пријатеља. Међу овим нарочито се истицала породица професора Вицка Мартиниса са Виса, као и новинара Ђиве Вишића. Са њима је Софија или "Србијанка", како су је звали из милоште, тумачила напредне политичке идеје у Србији и прорицала сигуран победоносни исход рата који је од 1914. до 1918. године, свом жестином беснео над Србијом и Балканом, као и у читавој Европи. Веровала је у скоро и сигурно уједињење свих наших на-рода у јединствену државну целину, маштала о уједињењу свих Јужних Словена. Она је веома импресивно деловала на своју околину која је била далеко шира од круга породице или пријатеља.

После завршетка рата, боравила је код своје најмлађе кћерке Даринке и Стрмици и њеном децом Ангелином, Радомиром, Душанком и Невенком. Повремено је била и код сина Миленка, кога је прогонила иста зла судбина сиромашног луталице, као и његовог оца. Са женом и двоје деце (Смиљом и Босиљком), тумарао је по истим оним забитим селима Далмације у којима је службовао његов отац... И онда када му је кћи Смиља похађала учитељску школу у Шибенику, морала је путовати сваког дана паробродом за Шибеник, час из Тијесног, час из Затона. За Миленка Шарића, учитеља, сина заслужног му оца Јована Шарића није било бољег места. Крај своје службе дочекао је у селу Затон, а умро у Шибенику 1931. године.

Софија ће морати подносити још немилих жртава. Преживеће удар који ће снаћи њену кћер Милицу када јој је погинуто син Јован, ученик V разреда гимназије, у августу 1919. године. Он се налазио на летовању у Обровцу код родбине Стевана Бркића. Купајући се у реци Зрмањи и возећи се у чамцу, погодило га је зрно из карабина једног италијанског карабињера.

У очевој црној пластичној ташни пронашао сам један сасвим мали комад пресавијеног папира који је брижљиво крио у својој среди мали исечак из новина "Ново доба", од 22. августа 1919. године. На пресавијеном папиру отац је написао: "Новинска вест о погибији брата Јове".

Талијански војник убио ђака хицем из пушке. Јавља нам пријатељ из Далмације: Дне 21. ов. мј. убио је у Обровцу код Задра један талијански војник хицем из пушке ђака пете гимназије Јову Бабца (отац подвукао црвеном оловком, прим. аутора). Бабац је био дошао у Обровац на позив неколицине ђака, који су га умолили, да их приправи за испит. Споменутога дана пошли су ђаци заједно на купање. Када су се враћали са купања пловећи у чамцу низ Зрмању, праснуо је ненадано хитац из пушке и тане погодило несретног Јову управо у срце. Хитац је испалио један талијански војник ријешен оптужбе, будући да је изјавио, да није наумице пуцао, него да је пушка саставила, када је њоме тукао мазгу, која није хтјела да иде. Међутим становници Обровца не вјерују у ту обрану тврдећи, да је сасвим искључено да би тане случајно могло допријети до ријеке, која лежи врло ниско. Талијанске власти, које су водиле истрагу, свакако су биле пристрасне, јер се ради о смрти једног Југословена. Настрадали Бабац био је ванредно талентиран младић, који је у кругу својих другова био врло омилио.

У чамцу је за веслом био Никола (Нико) Бркић, син Стевана Бркића, Јовин рођак и вршњак из школе. Седео је испред Јована, и у тренутку када је пушка опалила, Нико је повукао весло кроз воду и нагнуо се, тако да је зрно пролетело преко његовог рамена и нашло пут до Јовиног срца. Чика Нико, пензионисани професор економије, крепки старац и отац кћерки Драгане и Тање, до 1986. године (када је изашло прво издање ове књиге), живео је у Београду, а затим отишао код кћерке Драгане у Канаду.

Никада Милица, наша племенита мајка, пише отац Павле, није могла да заборави ову трагедију. Носила је црнину и увек повучена била све до краја живота...

Два месеца после тог удеса, изненада умире и Софијина кћи Даринка, удата за свештеника Јована Шолају, у селу Струмици код Книна. Свештеник Шолаја се скривао у шуми, због пружања оружаног отпора италијанској војној окупацији Задра и околине, и није могао да омогући хитну лекарску помоћ својој супрузи која се налазила на порођају без икакве заштите. Тако је бака Софија остала да негује њихову децу Ангелину, Радомира, Душанку и новорођенче Невенку. Када се Шолаја поново оженио, Софија се настанила код кћерка Милице у Шибенику, која је прешла из Задра као и многи други Срби и родољуби, после предаје града Италији.

У Шибенику је била збринута и сретна. Остварио јој се њен најомиљенији сан да јој један од унука, Павле, први крене у Србију, ступајући у Војну Академију септембра 1923. године, да би касније за њим кренули у Београд и најстарији Милицин син Никола на студије медицине, а за њим Даринка и Светозар.

Наша бака, нана, како смо је ми деца звали, била је према свима нама унуцима веома нежна, племенита и јако добра. Никада никога није ударила нити грдила. Имала је велико стрпљење и уживала је велики ауторитет свију па и нас несташне деце. Давала нам је срдачне, мудре и корисне савете. Увек нас је ословљавала са: "рано моја" и "душо моја"...

Таква је била Шарићева жена, супруга, друг у животу, бака и прабака, можда веома потребан саветник и трачак светлости којим се сада може осветлити лик главног јунака прадеде Јована Шарића.

Јован Шарић није био самосталан мислилац. Његово дело је чисто практично. Као просветитељски популарни писац, користио се општеприхваћеним идејама просветитељства савременог европског рационализма и романтизма, помешаним са моралним вредностима српског православља. Пред очима је увек имао

стварне прилике и практичне потребе српског народа, увек са отвореном и искреном критиком, предлозима и саветима.

Понесен великом љубављу према своме народу, упорношћу, задивљујућим самопожртвовањем, научним жаром и одушевљењем, Шарић је писао новинске и стручне чланке, издавао новине и писао забавне и поучне књиге, и својом јавном делатношћу допринео општем напретку и слави срспог народа.

Његов основни циљ је да се живот корисно утроши. Његово основно осећање је љубав према истини и потреба да се живи према истини. У свом последњем раду "Стогодишњица пада републике Млетачке" (1898), цитира Петрарку:

"Io parlo per ver dire, Non per odio d' altrui ne per disprezzo ", "Ја говорим да бих рекао истину, а не из мржње и презира према другима".

Шарић увиђа колико зла долази од заблуда, празноверица и незнања. Он ће због тога целог живота делити савете свом народу.

Добивши прво запослење као учитељ у Србији, Шарићу је животни циљ био просвета: васпитање и педагошки рад са омладином и старијима. Цео живот провео је као васпитач и народни учитељ у Србији, Црној Гори и Далмацији, а као просветни организатор у Србији, у Свилајнцу. Сви његови чланци и књиге имају васпитни и предагошки карактер. Мислио је и на вапитање женске деце. Народ се не може подићи ако жене остају у "простоти и варварству".

Као православни учитељ и свештеник у својој родној Далмацији, у току целог живота био је изложен суровом верском прогањању. Зато се залагао за верску равноправност и толеранцију. Није био за организациону реформу своје цркве, али

се залагао против злоупотребе цркве, њеног догматизма и фанатизма, за величање хришћанских врлина и морала. Црква треба да сједињује људе, а не да их мржњама разједињује.

Шарићеве политичке идеје нису у сукобу са влашћу и цензуром. Он је за монархију са просвећеним, правдољубивим, мудрим и добрим владаоцем, који ће земљи бити оно што је добар домаћин у кући: владати по уставу и закону, уместо насиља, нереда и неправде, ујединити све Србе и обезбедити мир, сигурност и правду.

Шарићево српско родољубље има верски карактер. То је православно светосавско родољубље. Пробуђена национална свест (1848) открива да Срби у Војводини, Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини и Далмацији живе својим подељеним животима и између себе немају скоро никакве везе; свест о народној заједници готово не постоји. Живећи у скоро свим крајевима где живи српски народ, на лицу места стекао је утисак да је то један исти народ. Непрекидно се залагао за братско јединство без обзира на верску поделу, а осуђивао је искључивост и мржњу према другим народима.

Шарић је имао високо мишљење према свом народу, славној српској нацији. Дивио јој се и величао њене снаге, њену јуначку прошлост и духовно јединство у вери. Своју другу књигу "Народни пријатељ, или мали ревизор наших сврха", писану у Црној Гори и објављену у Задру 1875. године, Шарић посвећује свом народу: "Драги народе... јер си само Ти свакоме и отац и мајка... Народе мили!... већ се много радујем што се диком могу звати, да сам једна мала клица кријепкога стабла Твога... Народе мој племенити!" У истој књизи нека поглавља носе назив: Које су наше дужности?, О гајењу народног осећаја, О његовању матерњег језика, О слоги и

народном јединству, О народној просвети, О нашем злу – моралној покварености: "Данас у Србији ничеса толико нећеш наћи, колико покварености и моралног разврата...", и садрже све најважније теме којима ће се Шарић бавити као писац и просветитељ.

С највећим поштовањем спомињао је Ивана Гундулића, Ј. Мушицког, Штросмајера, Љубомира Ненадовића, Симу Милутиновића, Јована Сундечића, Јована Ст. Поповића, Змај-Јову Јовановића, Стојана Новаковића, Вука Караџића, Војислава Илића, Бранка Радичевића, Петра Петровића-Његоша, владике Михаила, Герасима Петрановића и Никодима Милаша, од којих су многи били његови узори.

Иако га не спомиње директно, Шарић је наставио идеје Доситеја Обрадовића о широком српском национализму, народној целини Срба свих крајева, без обзира на место где живе и на државе којима припадају. Вера не опредељује народност, већ језик и крв: исто су тако Срби и католици и муслимани.

Шарић се у току школовања у Далмацији служио црквенословенским (рускословенским) језиком помешаним са народним језиком. У то време, у Далмацији се лепо и складно говорило српски. Ово се у његовим првим чланцима у београдском листу "Световид" јасно види. Читајући и остале београдске листове и чланке других београдских новинара и дописника из Србије, постепено се уочава да у писању за новине и у књижевности све више преовлађује народни језик којим су писали Доситеј Обрадовић и Вук Караџић.

Његова главна идеја је бити користан српској омладини и српском народу. Уочивши огроман значај просвете, он не жели да

пише лична оригинална дела у којима ће изразити себе, осим у ретким стиховима где готово стидљиво проговара као романтични лирски песник. Његове књиге су једна врста допунских буквара и уџбеника. Шарић се обраћа са говорнице најширој публици, целој српској нацији, и труди се да буде што пристојнији и разумљивији. Под утицајем Вуковог националног романтизма, Шарић рационално и научно засновано размишљање понекад замењује осећањима, маштањима и сањаријама; традиција замењује реформе, култ прошлости замењује култ будућности. У својој првој књизи о великанима српске историје, "Дјела славних људи" (објављене у Србији, 1868), ослања се на народну поезију и њене епске јунаке, и у њој тражи извор мудрости, сву етику и естетику.

У току писања, Шарић је правио граматичке грешке, које су биле честе и код осталих писаца и новинара тог времена. Примена правописа Ђуре Даничића још је у току. Његове реченице каткада су неразумљиве. Интерпункција му није увек сигурна. Али, из његових текстова јасно избија мисао, тема, проблем, решење. Спонтано се појављују народне изреке, као и апстрактне формулације и страни појмови.

Стил Шарићевог писања је непосредан, природан и разумљив. Своја излагања увек аргументује конкретним примерима, именима и бројевима. У његовом писању има извесне добродушности и срдачности, мада претерује у описивању материјалних тешкоћа свог сталежа и својих породичних али ретко личних проблема. Он се читаоцу обраћа братском, готово очинском нежношћу, увек искрен, доброћудан, самокритичан, понизан и скроман. Истовремено, одједном, као лава из вулкана покуља снажна ерупција страсти и необузданог темперамента, али, само за тренутак.

Шарић није био класичан писац-књижевник; он је, пре свега, био извештач, хроничар, пропагатор, педагог, учитељ и саветник. Као забављач, Шарић у својим часописима-књигама магазинског типа унео је веселе шале и анегдоте. Чак и политичке и друштвене теме понекад је гледао са иронично ведре стране...

Да ли је то све? Можда је овај мој закључак о прадеди Јовану Шарићу штур и недоречен. Ако је тако, предлажем да за сада остану запамћене његове речи:

...А ако би и убудуће што штампао у августу, септембру или даљем да ме господо незаборавите у хуманитарности Вашој као човјека који има воље да ради, да помаже, и да одгаја и школује своју дјецу, док се промјену околности заданом ми ријечју: да ће се о мени мишљети, у које име остајем називљући се госпоства Вашег, понозни слуга и поштоваоц Јован Шарић, свештеник...

Нека ми буде дозвољено да додам: пјесник и књижевник на Приморју.

Број 11 Задар, Новембра 1905. Година XIII

ГЛАСНИК

Православне Далматинске цркве

стр. 175/176

Црквене вјести

+ Јереј Јован Шарић преселио се у Буковићу (код Бенковца) у вјечни живот дана 28. нов. о. г. у 69. години живота.

Покојник се родио у Скрадину 4. XII. 1836. године. Послије основне школе свршио је клирикалну школу у Задру. Рукоположен је за ђакона 6. септ. 1864., а 2. дец. исте године за

презвитера. Обављао је свештеничку службу најприје у Србији, затим буде примљен у епархију Бококоторску, гдје му је повјерена била служба у Кутима. Најпослије изволи прећи у епархију далматинску и буде постављен за пароха у Церањама, гдје је и умировљен био.

Покојни јереј Шарић био је љубазан. Бавио се књигом, и према својим силама радио је доста.

Уз саучешћа, свештенства и многобројног народа били су свечано опојени и предани матери земљи смртни остаци јереја Јована. Бог му душу помиловао, а вјечна му успомена међу браћом и пријатељима.

Сл. 119. Црква на гробљу у Буковићу код Бенковца где је сахрањен свештеник Јован Шарић

Тако се угасио дом Шарића, остале су само незаборавне и најлепше успомене, како код нас бројних чланова породице, тако и код свих оних који су особито ценили, поштовали и волели свештеника Јована Шарића и његову супругу.

Овако је отац Павле завршио свој рукопис, датирајући га са 1973. годином и потписом: унук Павле М. Бабац, као да је писао неку бајку са романтичним ликовима и мелодрамским заплетом, у

којој су њени јунаци били племенити и храбри, и на крају живели дуго и срећно, имали бројну породицу и сви су их много волели и поштовали.

Сада када сам и ја дошао до краја, као да више разумем оца зашто није желео да пише о непријатним догађајима и лошим особинама јунака. Као да је по сваку цену желео да лакше дође до моралне поуке, чистије до узора. Сентименталан према другима, а храбар према себи, отац је за нас једино бајку могао оставити, чувајући истину у себи. Да ли је био у праву? За њега је крај увек био лепши када би свешетак био срећан. У томе је заиста био доследан.

Читајући Шарићев званичан некролог, просто не верујем својим очима. Зар је могуће да се један тако богат, креативан и узбудљив живот може толико осиромашити речима. Шта значи, "био је љубазан, бавио се књигом и према својим силама радио је доста"? Где је дело? Где је човек? Где је бајка са обавезним крајем, у којој су јунаци живели од свих слављени, срећно и до века!? Јер у интересу правде, понекад је корисно и лепо кад се покрене прст преко празне странице књиге живота.

Марко П. Бабац
праунук Јована Шарића

У Београду
На Сретење, 2005.

Б И Б Л И О Г Р А Ф И Ј А

"Световид", чланци у листу, Београд, 1867.

"**Дјела славних људи**", књига, Београд, 1868,

"Јединство", чланци у листу, Београд, 1870/71

"Ресавски поштоноша", лист, уредник, издавач и писац, Свилајнац, 1871.

"**Народни пријатељ**" (или мали ревизор наших сврха), књига, Задар, 1875.

"Прилози за познавање Далмације", у "Отаџбини", први део, Београд, 1875; други део - "Скрадин, његова историја и околина", 1882.

"**Бока Которска**" (мали забавник за српску младеж), књига, Нови Сад, 1882.

"**Двије посланице двају епископа далматинских**", под псеудонимом Ј.П.С. - књига-расправа у два наставка, "Хришћански вјесник", Београд, 1894.

"Црква и школа", есеј у седам наставака, "Босанско-Херцеговачки источник", 1896/97.

"**Стогодишњица пада републике Млетачке**", књига, Задар, 1898.

С А Д Р Ж А Ј

Страна:

I.

1. РАЗЛОГ 1
2. ВРЕМЕ 9
3. ПИСМА 34
4. МЛАДОСТ И ШКОЛОВАЊЕ 52

II.

5. ПУТ У СРБИЈУ 59
6. СВЕШТЕНИК И НОВИНАР 73

III.

7. "ДЈЕЛА СЛАВНИХ ЉУДИ" 104

IV.

8. "РЕСАВСКИ ПОШТОНОША" 171
9. "НАРОДНИ ПРИЈАТЕЉ" ..... 215.

V.

10. "КЊИЖЕВНИ ЗАБАВНИК" ..... 252.
11. ПАРОХ ЦЕРАЊСКИ ..... 286.

VI.

12. "ДВИЈЕ ПОСЛАНИЦЕ" ..... 315.
13. "ЦРКВА И ШКОЛА" ..... 342.
14. БОЛ У ДУШИ ..... 371.

VII.

15. СВЕШТЕНИК У ПЕНЗИЈИ ..... 380.
16. АКАДЕМИЈА НАУКА ..... 390.
17. СОФИЈА И ЈОВАН ..... 403.

БИБЛИОГРАФИЈА ..... 413.